

www.uom.gr
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΒΑΛΚΑΝΙΚΩΝ, ΣΛΑΒΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΑΤΟΛΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ: ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΣ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ

ΒΟΥΤΥΡΑ ΕΥΤΥΧΙΑ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΜΕ ΘΕΜΑ:

NE JEMI SHQIPTARË* !

Ιστοριογραφικές αναφορές για την πορεία εξέλιξης του αλβανικού εθνικού κινήματος πριν τη συγκρότηση του κράτους της Αλβανίας.

ΘΩΜΑΣ ΚΟΛΙΟΣ

A/M. 21/03

th_kolios@hotmail.com

ΑΘΗΝΑ, ΣΕΠΤΕΜΒΡΙΟΣ 2007

*η μετάφραση του τίτλου στο εξώφυλλο από τα Αλβανικά είναι: “[Εμείς] Είμαστε Αλβανοί!”

Επίσης:

-Η φωτογραφία του Sami Frashëri, στο κείμενο της μετάφρασης, σελ. 70 , είναι από το www.sq.wikipedia.org.

*Έθνος: μια κοινωνία ενωμένη από
τους προγόνους και το κοινό
μίσος προς τους γείτονές τους.*

WILLIAM RALPH INGE¹

¹ Μανδραβέλης Πάσχος, «Είπαν... Λεξικό του έξυπνου λόγου», έκτη έκδοση, εκδ. οίκος Καστανιώτης, Αθήνα, 2002, σελ. 94.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	ΣΕΛ.
ΑΠΟΦΘΕΓΜΑ	03
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	04
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	06

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΛΒΑΝΙΚΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ. 09

1. **Ο χαρακτήρας των λαϊκών, ένοπλων λαϊκών εξεγέρσεων στα αλβανικά πασαλίκια μέχρι και τα τέλη του 19ου αι..** 09
 - 1.1 Οι αυτόνομες ορεινές ζώνες. 09
 - 1.2 Η στάση του αλβανικού λαού και οι αιτίες ξεσηκωμού. 10
 - A. 1537- 1833.
 - B. 1834- 1880.
 - 1.3. Οι προσπάθειες μετεξέλιξης της ενδο- αλβανικής σε δια-βαλκανική αντίσταση. 15
2. **Οι εκ της κεντρικής εξουσίας μεταρρυθμίσεις.** 19
 - 2.1 Οι απόπειρες μεταρρυθμίσεων στην Οθ. Αυτοκρατορία πριν το 1839. 19
 - 2.2 Τα προτάγματα των Τανζιμάτων και ο απόηχός τους στην Αλβανία και στη λουιτή βαλκανική. 21
3. **Οι Συμφωνίες, οι Σύνδεσμοι και ο ρόλος τους στην έκβαση των πραγμάτων.** 33
 - 3.1 Η Αλβανία και η Συμφωνία της Βουδαπέστης(1877). 33
 - 3.2 Η δράση της Εθνικής Επιτροπής της Κωνσταντινούπολης. 33
 - 3.3 Η Συνέλευση της Dibra, Νοέμβριος 1878. 35
 - 3.4 Η Ένωση της Prizren, 1878-1881. 36

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ SAMI FRASHËRI.	39
1. Η ζωή και το έργο του.	40
1.1 Τα πρώτα του χρόνια.	40
1.2 Η πνευματική του δραστηριότητα.	41
2. Η ενεργοποίηση, η οργάνωση και η δραστηριοποίηση της αλβανικής διασπορας.	44
3. Τα γραμματα που σώζονται από αυτή την περίοδο.	50
3.1 Η επιστολή προς τον Naum Veqilharxhi.	50
3.2 Η επιστολή του Sami Frashëri προς de Rada.	51
3.3 Οι 3 επιστολές του Abdyl Frashëri.	53
3.4 Η επιστολή του Naço προς τον Bismarck.	54

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄

"SHQIPERIA Ç' KA QENE Ç' ESHTË E ÇDO TE BEHET" (1899), ΑΝΑΛΥΣΗ	56
1. Τα θέματα που πραγματεύεται.	56
1.1 Το (άχρονο) Παρελθόν.	56
1.2 Το (βασανιστικό)παρόν.	61
1.3 Το μέλλον.	63
2. Πρόσθετες Ερμηνευτικές παρατηρήσεις πάνω στο κείμενο.	65
2.1 Οι παρομοιώσεις -συμβολισμοί του Sami.	65
2.2 Η διάσταση του χρόνου στο έργο του.	66
2.3 Πώς προσπαθεί να πείσει;	67
2.4 Η ρίζα "shqip".	67
2.5 Τι προκύπτει για τη θρησκευτική του ταυτότητα του Sami;	68
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	71
ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ	74
ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ ΒΑΣΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ	133
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ	143
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	152

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Στην ιστορία του 20^{ου} αιώνα το γεγονός της ίδρυσης του «εθνικού κράτους» της Αλβανίας στα Βαλκάνια απέκτησε εμβληματικά χαρακτηριστικά για τους μεταγενέστερους και σύγχρονους Αλβανούς. Παρόλα αυτά, όσες προσπάθειες προηγήθηκαν της Ανεξαρτησίας και οι οποίες έγιναν ορατές στα τέλη του 19^{ου} αι. με στόχο τη συγκρότηση, την εδραίωση και την αναπαραγωγή μιας ενιαίας, κοινής αλβανικής εθνικής ταυτότητας, ήταν αυτές που έλαβαν στην «εθνική ιστοριογραφία» το χαρακτήρα έπους.

Θέμα αυτής της εργασίας είναι η μελέτη και παρουσίαση της αλβανικής εθνικής ιδεολογίας, όπως αυτή διατυπώθηκε από Αλβανούς λόγιους κατά το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αιώνα². Πιο συγκεκριμένα, θα εξεταστεί η οπτική του Sami Frashëri, όπως αυτή παρουσιάστηκε στο έργο του: «Η Αλβανία: τι ήταν, τι είναι και τι θα απογίνει». Θα καταστεί η ανάλυση του έργου αυτού ο προσορισμός αλλά μαζί και η αφορμή αναφοράς σε πληθώρα κειμένων, προσώπων, γεγονότων - με λίγα λόγια- εκφάνσεων του εθνικιστικού φαινομένου. Στο σημείο αυτό, και πριν προβούμε σε πλήρη παρουσίαση του τι θα ακολουθήσει, είναι πολύ χρήσιμο να γίνει μια σύντομη αναφορά σε ζητήματα μεθοδολογίας.

Η περίοδος που καλύπτεται είναι λίγο πριν και λίγο μετά από τα γεγονότα της Συνθήκης του Αγίου Στεφάνου και της ίδρυσης της Ένωσης της Prizren. Έχοντας ως δεδομένο το θολό, μεταβαλλόμενο, απροσδιόριστο θεματικά τοπίο που περιγράφεται από την αλβανική ιστοριογραφία για την περίοδο αναφοράς μου, μπορώ να πω ότι με έχει έλξει πάρα πολύ αυτή η εποχή. Ειδικά αυτό το είχα συνειδητοποιήσει μόλις είχα συλλέξει όλο το υλικό και είχα ξεκινήσει την αποδελτίωση της βιβλιογραφίας μου. Το ενδιαφέρον μου τονώθηκε κατά πολύ τη δεδομένη φάση αφού είχα να ασχοληθώ με το δημιουργικό μέρος του αλβανικού εθνικισμού: τη φάση με τις διαδικασίες παραγωγής και αναπαραγωγής εθνικών ιστοριών. Ο ενθουσιασμός ήταν αυτός που εξηγούσε και τη διάθεσή μου να ψάχνω ακόμη περισσότερα² αλλά όσα έβρισκα πάλι δεν ήταν αρκετά. Αποτέλεσμα ήταν μια απέραντη θεματική ύλη, της οποίας η τιθάσευση και η οργάνωση θα παρομοιαζόταν με εκπλήρωση κάποιου άθλου. Όσο μεγάλωνε το εύρος της θεματικής γνώσης, τόσο αυξανόταν και ο σχετικισμός πάνω σε κάθε προσπάθεια γενίκευσης και συγκρότησης κάποιων γενικών αξόνων ανάλυσης. Η ύλη ξεπερνούσε τους σκοπούς μιας πτυχιακής. Επόμενο ήταν και η

² Ενδεικτικά κάποια ονόματα αυτής της περιόδου είναι αυτά των Jani Vreto, Konstandin Kristoforidi, Thimi Mitko, Pasko Vasha, Sami Frashëri, Naim Frashëri, Jeronim de Rada, Petro Nini Luarasi, Ndre Mjeda κ.α.

τακτική αλλαγή σχεδίων στην οργάνωση του υλικού. Τα κριτήρια που έπρεπε να συντρέχουν ήταν πολλά και αφορούσαν την προετοιμασία ενός κειμένου με τεκμηρίωση, συνοχή στο νόημα, πληρότητα ως προς το περιεχόμενο, ομαλότητα ως προς την παρουσίασή του, εύχρηστο -μέσω της εστίασης σε κρίσιμα θέματα- και ενδιαφέροντος ως προς το πληροφοριακό του υπόβαθρο αλλά παράλληλα μη βαρετού ως προς την πυκνότητα της πληροφορίας.

Αυτά όλα προσπάθησα να συνδυαστούν ώστε να επιτευχθεί το βέλτιστο αποτέλεσμα για τον επίδοξο αναγνώστη ή τον πιο εξειδικευμένο μελετητή. Εκτός από το τελευταίο αλλά μόνο στο πρώτο κεφάλαιο. Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται προσπάθεια να οικοδομηθεί ένα συνεκτικό πληροφοριακό υπόβαθρο που προπαρασκευάζει ένα πλαίσιο στο οποίο θα ενσωματωθεί η ανάλυση με τα θέματα των επόμενων δυο κεφαλαίων. Δηλαδή, θα αφεθούμε σε έναν καταιγισμό πληροφορίας με απώτερο, όμως, στόχο τη συγκρότηση ενός θεμέλιου με γνώση για το χαρακτήρα των ένοπλων εξεγέρσεων των περασμένων αιώνων στα αλβανικά πασσαλίκια, για την ύπαρξη αυτόνομων διοικητικά ζωνών σε -διοικητικά- απόμακρες περιοχές, για τις προσπάθειες για μαζικότητα στα κινήματα, για τις αντιδράσεις από την κεντρική εξουσία, όλα τα σχετικά με τις μεταρρυθμίσεις των Τανζιμάτων μαζί με τον απόηχό τους στην Αλβανία, όλες τις συμφωνίες δι-αλβανικού και διαβαλκανικού χαρακτήρα και πολλά άλλα. Με λίγα λόγια, θα ήταν ανέφικτο να γίνει κατανοητό ό,τι σχετίζεται με το Sami και το έργο του αν δεν υπήρχε στον αναγνώστη αποτυπωμένη η εικόνα όλων των παραγόντων αυτών που θα συντελέσουν στην καλύτερη ερμηνεία της έκβασης των πραγμάτων κατοπινά.

Και πάλι, μια τέτοια προσπάθεια θα ήταν ημιτελής αν δεν γινόταν συνακόλουθα (βλπ το β' κεφάλαιο) μια παρουσίαση του περί τίνος διαννούμενου πρόκειται όταν συζητάμε για τον Sami Frashëri και ποια θέση καταλαμβάνει στον τομέα των γραμμάτων, της λογοτεχνίας και της πολιτικής. Η πορεία του, η πολιτική του δράση και η πνευματική του δραστηριότητα συνδέονται στενά με την ενεργοποίηση, οργάνωση και δραστηριοποίηση της αλβανικής διανόησης που εντοπίζεται- με όρους σημερινών ορίων- εντός και εκτός Αλβανίας. Επομένως, γίνεται μια παρουσίαση βασικών ιδεολογικών συνισταμένων του Sami προκειμένου να γίνει κατανοητό το γιατί η σημερινή επιστήμη της ιστοριογραφίας, της γλωσσολογίας, της λογοτεχνίας και της ποίησης τον τοποθετούν πολύ ψηλά σε σχέση με τους υπόλοιπους σύγχρονούς του στο θέμα παροχής ευγενών υπηρεσιών με στόχο την υλοποίηση ενός ιδεώδους που για τη γενιά αυτή διατυπώθηκε ως «Ανεξαρτησία του αλβανικού κράτους».

Το τρίτο κεφάλαιο είναι το πιο δημιουργικό. Αποζημιώνει τον αναγνώστη για όποια δυσφορία του εξαιτίας της «υπερβολικής» πληροφορίας στα πρώτα δυο κεφάλαια. Γίνεται με ευπαρουσίαστο τρόπο το περιεχόμενο όλου του έργου του Sami, συνοδευόμενο από πληθώρα πρόσθετων ερμηνευτικών παρατηρήσεων πάνω στο κείμενο.

Επίσης, πρόσθετα εργαλεία, όπως η μετάφραση του βιβλίου του Sami στα ελληνικά, το χρονολόγιο βασικών γεγονότων που αφορούν την αφήγηση της ιστορίας του αλβανικού εθνικού κινήματος, καθώς και πληθώρα άλλων πληροφοριών που κρίθηκαν δευτερεύουσες και οι οποίες βρίσκονται στο παράρτημα, λειτουργούν συμπληρωματικά ως προς τους στόχους που αναφέρθηκαν παραπάνω.

Ήλπιζα από τη στιγμή που ανέλαβα αυτή την εργασία να ανταποκρίνεται στους στόχους μου για μια όσο γίνεται πιο πλήρη, κατανοητή και τεκμηριωμένη κάλυψη του ζητήματος που αφορά μια συγκεκριμένη ιστοριογραφική αναφορά για την πορεία εξέλιξης του αλβανικού εθνικού κινήματος πριν τη συγκρότηση του κράτους της Αλβανίας.

Κλείνοντας το μέρος αυτό, μένει να αναφέρω, συμπερασματικά, ότι οι απόψεις του Sami Frashëri, όπως εκτίθενται στο εν λόγω έργο του, καλύπτονται σε πολύ μεγάλο βαθμό από όσα ο Π. Λέκκας³ συγκεκριμένα παρατηρεί σε ένα από τα βιβλία του:

[...] ο εθνικισμός συναρτά την ιδιαιτερότητα μιας πολιτισμικής ομάδωσης του παρόντος προς κάποια κληροδοτημένη παράδοση, δίχως να καταγίνεται με τις εγγενείς δυσχέρειες που υποκρύπτονται στην ίδια την πράξη της κληροδοσίας. Υποθέτει ότι (1) οι διαδοχικές γενεές ενός έθνους έχουν μεταδώσει με σχετική ομοιοτροπία και ισομέρεια τα ίδια, λίγο πολύ απαράλλακτα, «εθνικά» χαρακτηριστικά η μία στην άλλη, και (2) κάθε μια για λογαριασμό της έχει κατορθώσει να προσθέσει στο σωρευτικό κληροδότημα του παρόντος την δική της συνεισφορά, η οποία αποκλείεται να αντιφάσκει ουσιωδώς προς τις υπόλοιπες ή έστω να αποκκλίνει αισθητά από τον ειδοποιό χαρακτήρα του όλου καταπιστεύματος[...]

³ Παντελής Λέκκας, «Το παιχνίδι με το χρόνο. Εθνικισμός και Νεωτερικότητα», εκδ. οίκος: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001, σελ. 32.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α'

ΤΟ ΙΣΤΟΡΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΣΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΟΥ ΑΛΒΑΝΙΚΟΥ

ΕΘΝΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Το παρόν κεφάλαιο, με τις επιμέρους ενότητες, συνοψίζει τις εξελίξεις εκείνες που η άγνοιά τους θα μας οδηγούσε σε μια ημιτελή και αμυδρή κατανόηση των γεγονότων που έλαβαν μέρος λίγο πριν και λίγο μετά την διακήρυξη της Ανεξαρτησίας και την ίδρυση του Αλβανικού κράτους. Η ύπαρξη ενός τέτοιου κράτους, που για κάποιους εξωτερικούς παρατηρητές, την πρώτη δεκαετία μετά την ίδρυσή του, αποτελούσε υλοποίηση μιας φαντασίωσης⁴, δέκα χρόνια πριν η ίδρυσή του και μόνο αποτελούσε ένα σύγχρονο της εποχής άθλο. Ας παρακολουθήσουμε με τη σειρά τα γεγονότα εκείνα που θα μας κάνουν να κατανοήσουμε τις κατοπινές εξελίξεις. Αυτές αποτελούν και το ενδιαφέρον τμήμα όπου θα εστιάσουμε.

1. Ο χαρακτήρας των λαϊκών, ένοπλων λαϊκών εξεγέρσεων στα αλβανικά πασαλίκια μέχρι και τα τέλη του 19ου αι..

1.1 ΟΙ ΑΥΤΟΝΟΜΕΣ ΟΡΕΙΝΕΣ ΖΩΝΕΣ.

Το σύστημα διοικητικής διαίρεσης στις αλβανικές επαρχίες δεν παρουσίασε σοβαρές αποκλίσεις από το γενικό πρότυπο διοικητικής οργάνωσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Εκτός των περιοχών όπου ίσχυσε το - κατά κανόνα επικρατέστερο- καθεστώς του τιμαρίου, υπήρχαν κάποιες άλλες περιοχές στα αλβανικά πασαλίκια που συμπεριλαμβάνονταν σε **αυτόνομες ορεινές ζώνες**, αναγνωρισμένες επίσημα από την κεντρική εξουσία. Κάτι τέτοιο εξηγείται αν αναλογιστούμε ότι, εκ των πραγμάτων υπήρχαν κάποιες περιοχές που φάνηκαν «ανθεκτικές» είτε στάθηκαν απρόσιτες στην εφαρμογή του καθεστώτος του τιμαρίου, γεγονός που έδωσε ως αποτέλεσμα ένα διοικητικό διέξοδο αυτής της μορφής. Από το 16^ο αι. (οπότε παρατηρείται η εμφάνισή τους) και έπειτα, στην κατηγορία αυτή συμπεριλαμβάνονται περιοχές όπως: Hoti, Pult, Shalë, Shoshi, Nikaj- Mertur και του Kelmendi.

⁴ Βλπ. απόσπασμα του H. Charles Woods στο “Albania and Albanians”, G. Review, Vol. 5, No 4, 1918: “[...]Turning to the future status of the principality, on account of the aspirations of her neighbors, of the lack of development of the country, and of the inexperience of the vast majority of the people in all matters pertaining to government, I do not think that, for the present at least, Albania can exist or manage her affairs entirely alone[...]

Οι κάτοικοι σε αυτές τις ζώνες αναλάμβαναν τη υποχρέωση φύλαξης βασικών οδών που συνέδεαν τις παράκτιες ανατολικές περιοχές στο sanxhak της Shkodra. Το αντάλλαγμα ήταν να μη επιφορτίζονται το βάρος των έκτακτων ή κάποιων συνηθισμένων κρατικών φόρων. Οι κάτοικοι του Hoti ήταν απαλλαγμένοι επιπλέον και από τη δεκάτη⁵.

Από τις άλλες περιοχές που μετείχαν σε αυτή την κατηγορία ήταν οι ορεινές περιοχές στο βιλαέτι του Dukagjini (Iballë, Spasi, Fani Μικρό και Μεγάλο, Mirdita, Ruka και Dibra) ενώ στην περιοχή του Kurvelesh συμπεριλαμβάνονταν άλλα 33 χωριά. Ο αγροτικός πληθυσμός των περιοχών αυτών έπρεπε να διαφυλάξει την ήρεμη και αδιάλειπτη μετακίνηση στις οδούς που συνέδεαν τα βασικότερα φρούρια στην ευρύτερη περιοχή.

Πρέπει πάντως να τονίσουμε σε αυτό το σημείο, ότι οι ζώνες αυτές, σε σύγκριση με τις ζώνες του τιμαρίου ή των άλλων μορφών γαιοκτησίας (π.χ. vakuf) ήταν σαφώς μικρότερες και, άρα, περιορισμένες ή απομονωμένες στο χάρτη. Συνακόλουθα, και η διοικητική τους οργάνωση ήταν ιδιαίτερη, αλλά λειτουργική. Στηρίζονταν στην οργάνωση της πατριαρχικής οικογένειας και στη βάση ενός τοπικού, εθιμικού δικαίου. Ο διακανονισμός που πέτυχαν με την κεντρική εξουσία: **μικρότερη φορολογία= περισσότερες ευθύνες+ υπηρεσία στο στρατό**, στηρίχτηκε, όπως αποδείχτηκε εκ των υστέρων, σε μια εύθραυστη ισορροπία. Πολλές από αυτές τις περιοχές θα είναι οι εστίες όπου θα πρωτοεμφανιστούν αισθήματα δυσανεξίας λόγω προστριβών μεταξύ κεντρικής εξουσίας και ντόπιου πληθυσμού.

1.2 Η ΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΑΛΒΑΝΙΚΟΥ ΛΑΟΥ ΚΑΙ ΟΙ ΑΙΤΙΕΣ ΞΕΣΗΚΩΜΟΥ

Η έκρηξη κυμάτων βίας με τη μορφή ένοπλων λαϊκών εξεγέρσεων αποτελεί μόνο μία, αν και σίγουρα όχι η λιγότερο σημαντική, από τις όψεις συλλογικής δράσης που έκαναν την επανεμφάνισή τους αμέσως μετά την εγκαθίδρυση του οθωμανικού μηχανισμού στα εδάφη της βαλκανικής χερσονήσου. Ειδικά για την Αλβανία, αφού εκεί εστιάζεται το ενδιαφέρον της ανάλυσής μας, απαιτείται να γίνουν οι εξής κατηγοριοποιήσεις:

Ως προς τα υποκείμενα ή τις κινητήριες δυνάμεις της βίας, διακρίνουμε κυρίως τα στρώματα εκείνα του πληθυσμού ορεινών χωριών, συν των δυσανεκτων που κατείχαν στο παρελθόν προνόμια επί των γαιών που οι Οθωμανοί ανακατένειμαν αμέσως μετά την άφιξή τους και τέλος, των κατώτερων τάξεων των κληρικών, χριστιανών και μουσουλμάνων. Αυτά όπως θα δούμε και παρακάτω είναι τα πρώτα φυτώρια όπου άνθισαν δειλά δειλά τα πρώτα φύλλα του δέντρου των μαζικών κινητοποιήσεων και εξεγέρσεων. Σε μια δεύτερη φάση, το κλίμα ανυποταξίας και ξεσηκωμού μεταφέρθηκε και σε αξιωματούχους του κρατικού μηχανισμού,

⁵ Στοιχεία αντλούμενα από το Muzaffer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, *Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους, δίτομη έκδοση, Τίρανα, 1959 και 1965 αντίστοιχα τα έτη έκδοσης, τίτλος πρωτότυπου: "Historia e Popullit Shqiptar", σελ 260-269.*

κληρικούς όλων των βαθμίδων και τέλος, στους πρώην σπαχήδες. Παρατηρούμε, δηλαδή, πως σε πρώτη φάση οι αλβανοί τοπάρχες ήταν αναπόσπαστο μέρος ή συστατικό στοιχείο της οθωμανικής τάξης γαιοκτημόνων. Μετέπειτα, όταν η θέση τους ισχυροποιήθηκε και τα συμφέροντα τους έγιναν πιο περίπλοκα στις περιοχές που διοικούσαν, συσσωματώθηκαν σε μια ιδιαίτερη τάξη, στο πλαίσιο της οποίας η οικονομική ανάπτυξη είχε φέρει στην επιφάνεια και τα αιτήματα για ίδρυση ενός φεουδαρχικού αλβανικού κράτους, συμμαχώντας με τα κατώτερα στρώματα. Θα γινόταν λίγο αργότερα σαφές πως έπρόκειτο για μια σύγκρουση σε δυο πεδία: στις ορεινές αυτόνομες ζώνες και στα τιμάρια. Ο ισχυρισμός ότι μόνο οι ορεινές ζώνες αποτέλεσαν το πεδίο των αντιπαραθέσεων είναι αναληθής αφού αυτές εμφανίστηκαν σε χρονολογική παράθεση ταυτόχρονα με τις συγκρούσεις στα τιμάρια αλλά τοπικά και απομονωμένα.

Ως προς τους τύπους και το χαρακτήρα του ένοπλου αγώνα στα αλβανικά πασαλίκια, ξεκινώντας από το πρώτο μισό του 16ου αι. και μέχρι το τελευταίο τέταρτο του 19ου αι. διακρίνουμε δυο φάσεις⁶:

1537- 1833

Τα χαρακτηριστικά αυτής της πρώιμης φάσης, της οποίας η διάρκεια φτάνει τους 3 αιώνες, εντοπίζονται στο:

- Ότι έχει να παρορυσιάσει κινήματα υποκινούμενα κατά βάση από χωρικούς με στόχο τη βελτίωση της οικονομικής τους κατάστασης και τον περιορισμό των αυθαιρεσιών από τους τοπικούς γαιοκτήμονες.
- Ότι τα κινήματα αυτά έχουν γεωγραφικά στενό, τοπικό και περιορισμένο χαρακτήρα και με παροδικά αποτελέσματα.
- Ότι εκδηλώνονται λόγω επίδρασης πολλών φαινόμενων, βασικότερο των οποίων είναι η διαφθορά στη διοίκηση **[Εισβολή σε γαίες προυχόντων, καύση περιουσιών, απαγόρευση κυκλοφορίας, επίθεση. σε φρούρια: 1560-Dibra, Mysje, Dukagjini, 1644- Gribë, 1675- Radë, 1678- Qereshnik, 1681-1682- κλεφταρματωλοί από το χωριό Pobrat, 1712-1713- κλεφταρματωλοί από το χωριό Qidhnë, επίθεση κατά σπαχήδων(1608-Tivari, Ulqini, 1611- Mal i Zi), όλο και μεγαλύτερη φορολογία για τους χωρικούς(1537-τα χωριά Veliqot, Vasjar, Dragot, Dhërmi, Kallarta, 1692-Kurvelesh αρνήθηκαν την καταβολή του φόρου xhizja, 1603- Hurmas κατά δεκάτης και salaria, 1687- χωριά Fratar, Çorrush, Drizar(Berat) κατά xhuja και nuzull, 1704- Tepelenë κατά avarizi (bedel, nuzull), 1707- Margëlleç, Kuc, Gllobocër κατά κρατικών γαιών, 1708- κλεφταρματωλοί του χωριού Zadrimë έκλειψαν περιουσίες, 1744- περιοχή Kaza e Peqinit, 1746- περιοχές Berat, Mallakastër αρνήθηκαν να πληρώσουν το φόρο “ndihme ne kohe lufte”⁷,**

⁶ Βλέπε για μια απεικόνιση της κατάστασης που επικρατούσε στα αλβανικά πασαλίκια την περίοδο 1537- 1854 το Χρονολόγιο Βασικών Γεγονότων και Συμβάντων, σελ..

⁷ Κατά λέξη: “ndihme ne kohe lufte” σημαίνει “αρωγή σε περίοδο πολέμου”.

- Ότι η προχειρότητα στην οργάνωση, η αδυναμία εξεύρεσης ικανών και αναγκαίων πόρων(οικονομικών και ανθρώπινων), η έλλειψη στρατηγικής στην εξέλιξη κατέστησαν αυτά τα κινήματα αδύναμα, βραχύβια και επανεμφανίσιμα με άλλους πρωταγωνιστές κάθε φορά.

Άρα, σ' αυτή τη μορφή αντίδρασης κατέφυγαν οι αγροτικοί πληθυσμοί, αρχικά συγκεκριμένων περιοχών, επιζητώντας να αποσείσουν το βάρος της οικονομικής και κοινωνικής κυριαρχίας των γαιοκτημόνων, δίχως όμως η αντίθεσή του αυτή να στρέφονταν ενάντια στην Πύλη. Με άλλα λόγια, οι εξεγερμένοι, χρησιμοποιώντας το ιδεολογικό σχήμα του "κύκλου της δικαιοσύνης," παρουσίαζαν το διάβημά τους ως διαμαρτυρία ενάντια στις αυθαιρεσίες των ισχυρών της περιοχής και ζητούσαν από το σουλτάνο να διορθώσει τα κακώς κείμενα. Η επιλογή της εξέγερσης ως τρόπου διεκδίκησης των συλλογικών αιτημάτων ήταν χαρακτηριστική για περιοχές και πληθυσμούς που είχαν λίγα μέσα πίεσης στη διάθεσή τους εκτός από τη μη εκπλήρωση των φορολογικών υποχρεώσεων.

Τα κινήματα αυτής της περιόδου απέτυχαν, δίχως να πραγματοποιήσουν τους στόχους με τους οποίους εμπνεύστηκαν. Πολλές εξεγέρσεις εκδηλώθηκαν χρονικά την ίδια περίοδο(π.χ. στα χρόνια 1714-1716: Dibër, Kruja/ Hormonë, Lekël, Labonë (Tepelenë)/ Konicë, Pogon/ Tepelenë, Përmet/ Margëlec/ Elbasan/ Vlorë, Delvinë, Janinë, Elbasan/ Mat, Diber, Kolonje, Korce, Cameri, Kurvelesh), αλλά η γεωγραφική απομόνωση τις έκανε ανίσχυρες και άρα με αμελητέα αποτελέσματα.

1834- 1880

Στην εξέγερση στράφηκαν και οι ριζοσπάστες επαναστάτες των Βαλκανίων επιζητώντας να επαναλάβουν το παράδειγμα των Σέρβων το 1804 και των Ελλήνων το 1821. Συνήθως εμπλέκονταν σε αναταραχές ομάδες που είχαν τη βάση τους στην οθωμανική περιφέρεια ή στο εξωτερικό, στην Ελλάδα, στην Αίγυπτο και στη Ρουμανία. Άλλες μορφές συλλογικής δράσης εφάρμοσαν κυρίως οι αστικοί πληθυσμοί που από τη μια είχαν περισσότερες επιλογές και τρόπους πίεσης και από την άλλη δεν μπορούσαν εύκολα να αναλάβουν ένοπλο αγώνα.

Άλλοτε περισσότερο άλλοτε λιγότερο τολμηρές οι ομάδες αυτές κατέφευγαν στη σύνταξη συλλογικών αιτήσεων ή σε ομαδικές παραστάσεις στο διοικητήριο. Επίσης, η συλλογική δράση δεν είχε μόνο τη μορφή κινητοποιήσεων με συγκεκριμένα αιτήματα, αλλά εκφράστηκε σε μορφωτικούς συλλόγους, γενικά σε μη κρατικούς πολιτικούς-πολιτιστικούς οργανισμούς, φορείς των νέων ιδεολογιών. Αυτή έδωσαν μια νέα πνοή και επηρεασμένοι από τις εξελίξεις σε ολόκληρη την Ευρώπη δραστηριοποιήθηκαν τόσο για τη θέση στόχων όσο και στην εφαρμογή ενός νέου τύπου οργάνωσης για την ενδυνάμωση των κινήματων.

Το δόγμα του λεγόμενου "κύκλου της δικαιοσύνης", το οποίο κατείχε κεντρική θέση στην παραδοσιακή πολιτική φιλοσοφία των Οθωμανών, συνόψιζε επιγραμματικά

τις σχέσεις εξουσίας και εκμετάλλευσης στην Αυτοκρατορία με τον εξής τρόπο: η ευμάρεια του κράτους εξαρτιόταν από την ικανότητα των υπηκόων, των ραγιάδων (reaya) να καταβάλουν τους οφειλόμενους φόρους, οι οποίοι αναδιανέμονταν από το σουλτάνο στους αξιωματούχους που επάνδρωναν την κρατική μηχανή και το στρατό. Η ευμάρεια των υπηκόων εξαρτιόταν από την απονομή της δικαιοσύνης, που στην προκειμένη περίπτωση σήμαινε την απαλλαγή τους από τυχόν αυθαιρεσίες (zulum) των αξιωματούχων, κυρίως οι προσπάθειες υφαρπαγής τους. Το δικαίωμα και την υποχρέωση εφαρμογής της δικαιοσύνης είχε ο σουλτάνος, ο οποίος ως εγγυητής του συστήματος και ως ο μόνος κάτοχος του αναπαλλοτρίωτου δικαιώματος επί των προσόδων, όφειλε να παρεμβαίνει και να αποκαθιστά κάθε διατάραξη της ισορροπίας, φροντίζοντας για τη δίκαιη κατανομή των υποχρεώσεων.

Το σχήμα αυτό, παρότι ερχόταν όλο και περισσότερο σε αντίθεση με τον εκσυγχρονιστικό χαρακτήρα των μεταρρυθμίσεων του Τανζιμάτ, δεν εγκαταλείφτηκε στην πράξη, μια που η νομιμότητά του είχε ταυτιστεί με την ίδια την οθωμανική κρατική ύπαρξη και το σουλτανικό θεσμό. Έτσι, η Αυτοκρατορία το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα ταλαντευόταν επικίνδυνα ανάμεσα στην παραδοσιακή πολιτική ιδεολογία και στο πρότυπο ενός μοντέρνου κράτους με αρχές ισοπολιτείας, ισονομίας και αντιπροσώπευσης. Τις αντιφάσεις που πήγαζαν από αυτή την επισφαλή ισορροπία προσπάθησαν να εκμεταλλευτούν ποικίλες κοινωνικές ομάδες, κυρίως οι αγρότες, για να υπερασπίσουν τα κεκτημένα τους δικαιώματα ή να επιτύχουν την πραγματοποίηση των προσδοκιών τους, ζητώντας από το σουλτάνο να ανταποκριθεί στα αιτήματα των υπηκόων του και να εξαλείψει τις αυθαιρεσίες. Σε αυτές τις περιπτώσεις η συλλογική δράση είχε τη μορφή του παράπονου των παιδιών-υπηκόων προς τον πατέρα-σουλτάνο.

Το Μάρτιο του 1833⁸, μια ομάδα από αλβανούς τοπάρχες, όπως ήταν ο Tafil Buzi, Zylyftar Poda, Shahin Bej Delvina, Abdyl Bej Koka, αποσυρμένοι στην Κρήτη για πολλά χρόνια, κατέφθασαν στα Γιάννενα. Δεν άργησαν να δημιουργήσουν ένα δίκτυο τοπικών παραγόντων που θα τους στήριζαν σε αυτό που είχαν βάλει κατά νου. Οι εκκλήσεις τους για μια συντονισμένη προσπάθεια κατά της διαφθοράς βρήκαν απήχηση στις επαρχίες της Dibra και της Kolonje, αρκετά μακριά από τα Γιάννενα. Σύντομα αυτοί συνειδητοποίησαν πως ό,τι σχεδίαζαν τόσο καιρό σε μια στιγμή έτεινε να καταστραφεί, αφού η ανταπόκριση ήταν μικρή και οι πόροι περιορισμένοι. Ήταν όμως το έναυσμα αυτή τους η δραστηριοποίηση για μια αλλεπάλληλη κινητικότητα στις περιοχές όλης της νότιας Αλβανίας. Περιοχές όπως Terelene, Peskepi, Berat, Vlore, Tomorice, Skrapar, Kurvelesh αντέδρασαν η μια μετά την άλλη σαν να έλαβαν το μήνυμα ενός γενικότερου συντονισμού. Το κύμα των κινητοποιήσεων επεκτάθηκε και στην κεντρική Αλβανία, σε πόλεις όπως το Elbasan, στο οποίο έσπευσαν ένα τμήμα των εξεγερμένων από το Berat για υποστήριξη. Η Πύλη απέσυρε τον Emin Pasha από το νότο με την ελπίδα ότι θα προκαλούσε έτσι και τη διάλυση του σώματος των εξεγερμένων. Σε αυτή την

⁸ Οπ.π. *Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους...* σελ 340-341.

περίπτωση έγινε το αντίθετο: συσσωρεύτηκαν από τις γύρω περιοχές στο Berat, κατέλαβαν το φρούριο της πόλης, και αποφάσισαν σε συνέλευση αφενός την απόδοση της διοίκησης των εξεγερμένων περιοχών στους Αλβανούς και αφετέρου να μειωθεί η φορολογία στα ποσά που κατέβαλαν όταν ήταν πασάς ο Ahmet Kurt Pasha στο πασαλίκι του Berat. Η Πύλη υποχώρησε αλλά η νίκη δεν ήταν πλήρης. Μολονότι πολιτικά αιτήματα τέτοιας μορφής διατυπώθηκαν πρώτη φορά συντονισμένα, η απειρία της ηγεσίας οδήγησε στην διάσπαση του κινήματος καθώς επικράτησε η πεποίθηση μεταξύ τους πως θα πραγματοποιούνταν τα αιτήματά τους δίχως εμπόδια. Έκαναν λάθος και αυτό έδωσε ώθηση σε μια νέα κινητοποίηση.

Το ίδιο έτος, η πόλη της Shkodra, πρωταγωνιστούσε των κινημάτων έκφρασης έντονων διαμαρτυριών στο βορρά. Η εφαρμογή κάποιων στρατιωτικών μεταρρυθμίσεων σε συνδυασμό με τις αυθαιρεσίες και την κατάχρηση εξουσίας της νέας διοίκησης συνέβαλαν στη δημιουργία ενός κλίματος δυσαρέσκειας στους κατοίκους της πόλης, μουσουλμάνους και μη. Οι πλούσιες οικογένειες της πόλης, θεωρώντας αδύνατο την αποπομπή του βεζίρη της Πύλης από το κάστρο του, παρά τις όποιες εκκλήσεις για συμπαράσταση από τους αυστριακούς στρατιωτικούς που κατέφθασαν για να συντονίσουν, αρνήθηκαν να συμμετάσχουν. Στις 10 Απριλίου 1833 στο παζάρι της Shkodra αποφασίστηκε με μπέσα μεταξύ των κατοίκων να μην λειτουργήσουν τα μαγαζιά. Την ίδια στιγμή κατέφθαναν στην πόλη 4.000 περίπου άνδρες από τις ορεινές και επαρχιακές περιοχές για να στηρίξουν τη σοβαρότητα του κινήματος. Απαιτούσαν την απόσυρση του βεζίρη Ali Namik Pasha και όλων των μέτρων που αυτός προώθησε. Η επιτροπή που του ανακοίνωσε τις θέσεις του πλήθους έκανε σαφές πως στόχος τους ήταν η αυτόνομη διαχείριση της περιοχής από αλβανούς τοπάρχες. Αυτός βλέποντας τη σοβαρότητα της κατάστασης τους υποσχέθηκε ότι θα βρούνε μια λύση κερδίζοντας χρόνο. Στις 7 Ιουλίου του ίδιου έτους έστειλε ένα στρατιωτικό σώμα στο παζάρι για να το ελέγχουν. Αυτή του η κίνηση προκάλεσε μια πιο έντονη αντίδραση αφού στους εξεγερμένους προστέθηκαν ακόμη περισσότεροι λόγω της παράβασης της συμφωνίας από τον Ali Namik Pasha.. Η κινητοποίηση ήταν άμεση: σύσταση ενός Συμβουλίου από όλες τις γειτονίες της πόλης, με μέλη γαιοκτήμονες, απόγονους των Bushatllinj στη Shkodra, εμπόρους και τεχνίτες και αποστολή μιας επιτροπής στην Κωνσταντινούπολη για ρητή καταγγελία κατά του βεζίρη Ali Namik Pasha και απαίτηση για την αποχώρησή του.

Εν τω μεταξύ, ο Ali Namik Pasha φρόντισε να συγκεντρώσει και ενισχύσεις μέσω του γιου του στην Ohri και το Elbasan. Η καθυστέρηση της απάντησης της Πύλης έκανε εμμέσως γνωστές τις διαθέσεις της. Εκτός της στήριξης των γύρω από τη Shkodra περιοχών, αναζήτησαν και βοήθεια στο Elbasan, οι οποίοι βοηθούμενοι και από κατοίκους που κατέφθασαν εκεί από το Berat, κρατούσαν απομονωμένο τον ξένο διοικητή για να μη στείλει ενισχύσεις στον Ali Namik. Με φόντο την εικόνα που επικρατούσε στις αλβανικές γαίες, σε Toskëri και Gegëri, η Πύλη καθυστέρησε τις μεταρρυθμίσεις και τα μέτρα της προωθήθηκαν μόνο μετά από τρεις μήνες

απομόνωσης. Ο Ali Namik Pasha αναγκάστηκε να φύγει από την πόλη παραχωρώντας τη θέση του στον Hfëz Pasha.

Τα χαρακτηριστικά αυτής της δεύτερης φάσης, εντοπίζονται στο:

- Ότι οι εξεγέρσεις προέρχονται, κατά πρώτον, από πρωτοβουλίες εκ των άνω, από την πλευρά τοπικών αξιωματούχων ή πλουσίων γαιοκτημόνων, και κατά δεύτερον από πρωτοβουλίες των κατώτερων αγροτικών στρωμάτων των οποίων τις ιδέες κατανοούν και στηρίζουν πλέον και οι κάτοχοι γαιών και αξιωμάτων.
- Ότι στις εξεγέρσεις δεν ταιριάζει πλέον να αποδοθεί ο χαρακτηρισμός «κινήματα τοπικού χαρακτήρα». Κάτι τέτοιο θα ήταν ανεδαφικό καθώς παρουσιάζουν ένα ευρύ πεδίο δράσης (αποστολή επιτροπής στην Κωνσταντινούπολη από τη Shkodra ήταν το παράδειγμα που εφαρμόστηκε πολλές φορές μέχρι και το τελευταίο τέταρτο του 19^{ου} αι. που εξετάζουμε) και ένα μεγαλύτερο εύρος συνεργασιών. Τα έτη 1833-1834 φωτογραφίζουν βόρεια και νότια Αλβανία να βρίσκεται σε αναστάτωση. Το γεγονός αυτό μας κάνει να ενσωματώσουμε τα κινήματα αυτής της περιόδου ως τμήμα της Εθνικής Αλβανικής Αναγέννησης και άρα τμήμα του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα.
- Ότι τα μαθήματα της προηγούμενης περιόδου, κατέστησαν δυνατή τη διατύπωση όλο και περισσότερων πολιτικών αιτημάτων. Αυτό έγινε σαν συνέπεια του γεγονότος ότι η αποτυχία εφαρμογής άλλων μέτρων που πρότειναν στο παρελθόν ως εξεγερθέντες, τους έκανε να αναζητήσουν καλύτερες μεθόδους επιρροής της εξουσίας, με διατυπώσεις συμπαγών προτάσεων και συγκεκριμένων θέσεων.
- Τέλος, μολονότι κινήματα πιο μαζικά και οργανωμένα, δεν είναι κινήματα ούτε αυτονομίας ούτε ανεξαρτησίας, όπως θα χαρακτηρίζαμε τα αντίστοιχα των τελών του 19ου και των αρχών του 20ου αι.

1.3 ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΜΕΤΕΞΕΛΙΞΗΣ ΤΗΣ ΕΝΔΟ- ΑΛΒΑΝΙΚΗΣ ΣΕ ΔΙΑ- ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗ

Ξέρουμε ήδη ότι όχι μόνο οι Αλβανοί αλλά και όλοι οι άλλοι λαοί των Βαλκανίων αισθάνονταν την ανάγκη μεγαλύτερης συνεργασίας και συντονισμού των επαναστατικών τους κινήματων με στόχο την αποπομπή των Οθωμανών από τα μέρη τους. Αποτέλεσμα των προσπαθειών προς αυτό το σκοπό ήταν και η διεξαγωγή διαφόρων Συνελεύσεων με διαβαλκανικό χαρακτήρα.

Στις 13 Δεκεμβρίου του 1608 στο Μοναστήρι της Morača, δίπλα στη λίμνη της Shkodra, υπό την καθοδήγηση του Πατριάρχη της Peja, συγκεντρώθηκαν αρχηγοί Σέρβων, Αλβανών, Βούλγαρων, Βόσνιων και Ερζεγοβίνιων, όπου και συζητήσαν για τους τρόπους διεξαγωγής μιας νικηφόρας αντίστασης κατά των Οθωμανών, ενώ

ζήτησαν και τη βοήθεια του Δούκα της Σαβοΐας. Αν και διαλύθηκε πολύ σύντομα, η Συνέλευση αυτή αποτέλεσε την απαρχή όλων όσων ακολούθησαν.

Στις 15 Ιουλίου 1614, στο Κις, την πιο απομονωμένη περιοχή στις αλβανικές ορεινές εκτάσεις, πραγματοποιήθηκε μια Συγκέντρωση 44 αρχηγών από την Αλβανία και όλα τα Βαλκάνια. Από τα έξι βασικά μέλη που πρωτοστάτησαν ήταν και οι Gjergj Bardhi από την Mirdita και ο Lala Drekalι από την περιοχή Κις. Στη συγκέντρωση προτάθηκε ένα σχέδιο για τις επαναστατικές προσπάθειες.

Αποφασίστηκε για τον οπλισμό να ζητήσουν από τα καθολικά κράτη υποστήριξη αλλιώς θα κατέφευγαν στα προτεσταντικά. Ανταποκρίθηκαν άμεσα ο Δούκας της Πάρμα και του Never. Μετά από δυο μήνες συγκεντρώθηκαν ξανά στο ίδιο μέρος για να συζητήσουν τα νέα αποτελέσματα. Αποφασίστηκε η έναρξη του ένοπλου αγώνα σε 4 παράλληλα περιοχές. Η Χιμάρα θα απελευθέρωνε την Vlorë, το Dukagjini την Kruja, Malësia e Madhe τη Shkodra και το Mal i Zi (Μαυροβούνιο) θα επιτίθονταν στο Kastelnovo. Η αρωγή βοήθειας από το εξωτερικό καθυστέρουσε σημαντικά και επιβραδύνοντας τις εξελίξεις.

Στις 11 Νοεμβρίου 1616 διεξήχθη μια άλλη συγκέντρωση με διαβαλκανικό χαρακτήρα στο Prokup, με κέντρο των δραστηριοτήτων αυτή τη φορά τη Βοσνία. Συζητήθηκε ότι η τελευταία, λόγω γεωγραφικής εγγύτητας με την Αυστρία, θα αποτελούσε το σημείο πυροδότησης της επανάστασης. Οι αλβανικές δυνάμεις από την πλευρά τους θα ήταν σε ετοιμότητα να ανταποκριθούν σε επιλεγμένες περιοχές τους. Η ετοιμασία έμεινε μόνο στο επίπεδο διατύπωσης σχεδίων χωρίς κάποιο απτό αποτέλεσμα.

Επίσης, στο ίδιο κλίμα, στις 18 Νοεμβρίου 1620⁹ στο Beograd συγκεντρώθηκαν για μια ακόμη φορά 24 αρχηγοί από όλα τα Βαλκάνια. Από την Αλβανία συμμετείχαν οι: Lala Drekalι, Gjini Gjergji και ο Vuk Gjeçi από το Kelmend. Συμφωνήθηκε η κατανομή περιοχών και ευθυνών. Στους Αλβανούς συμμετέχοντες έπεφτε το βάρος της κατάληψης των φρουρίων της Shkodra και της Kruja. Το τελευταίο θα καταλαμβάνονταν από την “Ένωση των Arbër”, που συντόνιζε τη δράση περιοχών της σημερινής κεντρικής Αλβανίας. Μετά θα συγκεντρώνονταν όλοι στην Reja, όπου θα συντάσσονταν ένα στρατιωτικό σώμα 50.000 πεζών και 30.000 έφιππων ανδρών. Ούτε άψυχο ούτε έμψυχο υλικό κατέφθασαν όπως είχαν υποσχεθεί οι ευρωπαϊκές δυνάμεις. Οι βαλκανικοί λαοί έμειναν μόνοι τους να αντιμετωπίσουν το οθωμανικό κράτος.

Κατά τη διάρκεια των κινημάτων που ακολούθησαν, η αποφασιστική είσοδος και συμπαράταξη της αλβανικής αριστοκρατίας στο επαναστατικό κλίμα της εποχής τους, έφερε ως συνέπεια την εξασθένιση του ελέγχου των φεουδαρχών στην τοπική κοινωνία. Επιπλέον, οι νέες ζυμώσεις σε πόλεις όπως η Shkodra, το Berat, η

⁹ Από το *Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους*, σελ 276

Gjakova, το Prizren, η Dibra και η Korça, έδιναν και την εναλλακτική σε αυτούς λύση να δουν και από άλλη σκοπιά το θέμα της οθωμανικής διοίκησης και να συνειδητοποιήσουν το ανεκπλήρωτο των προσδοκιών τους. Αυτή η ιδέα τους έδινε όλο και πιο πολύ το κίνητρο να σκεφτούν σοβαρά προκειμένου να εντοπίσουν άλλα μέσα επίτευξης των στόχων τους ή τουλάχιστον οδών που δεν θα οδηγούσαν σε άμεση απογοήτευση.

Σε αυτό το πλαίσιο κινήθηκαν κάποιες πρωτοβουλίες που λειτούργησαν ενωτικά:

Η αφορμή δόθηκε με το διάταγμα του Gülhane, το οποίο ανακοινώθηκε επισήμως στην νότια Αλβανία με μια εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε στα Γιάννενα, το 1845. Αμέσως μετά από αυτό ακολούθησε από τον αρχηγό του sanxhak του Berat, Hysein Pasha Vrioni, η δημοσίευση των μέτρων για τη στρατολόγηση και την γενική συγκέντρωση των όπλων.

Η πιστή και με ζήλο εφαρμογή αυτών των μέτρων ετοίμασε το έδαφος για μια νέα περίοδο κινητοποιήσεων. Προληπτικά όμως, για αποφυγή ενός τέτοιου ενδεχομένου οι Τοπάρχες κάλεσαν του τοπικούς άρχοντες σε συγκεντρώσεις στο Manastir και στα Γιάννενα για να τους αποσπάσουν. Αυτό όμως δεν ευόδωσε σε κάτι ικανοποιητικό. Πριν το ξέσπασμα της νέας εξέγερσης, έγινε αυτή τη φορά αισθητή η ανάγκη για μια ενιαία καθοδήγησή της. Με αυτό το σκοπό, κατά τη διάρκεια του Ιουλίου του 1847, πραγματοποιήθηκε μια συγκέντρωση στο Mesaplik, κυρίως με αντιπροσώπους από περιοχές της νότιας Αλβανίας. Το Συμβούλιο που ιδρύθηκε πήρε κάποιες πολύ σημαντικές αποφάσεις για τις περιοχές αυτές, όπως:

- Να μη παραδίδουν στρατιώτες nizam,
- Να μη πληρώσουν άλλους νέους φόρους,
- Να μη αποδέχονται τη νέα διοίκηση των Οθωμανών,
- Να διασφαλίζουν τη ζωή, την τιμή και την περιουσία,
- Όλοι οι αλβανοί, χριστιανοί και μουσουλμάνοι, να οργανώνονταν σε ένα σώμα, αδιάσπαστο και ενιαίο για να διακυβερνήσουν τον τόπο.

Η νέα Ένωση που δημιουργήθηκε με διατύπωση κοινής μπέσας, πήρε το όνομα «Εθνική Ένωση Αλβανών¹⁰». Το διακριτικό γνώρισμα αυτής σε σχέση με όλες τις άλλες που προηγήθηκαν εστιάζεται, καταρχήν, στο ότι συμπεριέλαβε στις διακηρύξεις της αποσπάσματα από το διάταγμα της Gülhane παρόλο που αντιτίθονταν σε όλα τα άλλα, ενώ σε μια δεύτερη φάση έδωσε το έναυσμα για περιθωριοποίηση όποιων θρησκευτικών διαφορών μεταξύ των Αλβανών, μπροστά σε θέματα εθνικού ενδιαφέροντος. Επίσης, αξίζει να αναφερθεί ότι οι αποφάσεις πάρθηκαν στο όνομα του αλβανικού λαού, γεγονός που αποδεικνύει πως δεν έδωσαν τυχαία και το όνομα στην Ένωση. Δεν είχαμε φτάσει ακόμη στο σημείο, όπως συνέβη στην περίπτωση των βαλκανικών εθνικισμών αλλά και του αλβανικού σε κατοπινή φάση, τα ιστορικά επιχειρήματα να νομιμοποιούν τις πολιτικές

¹⁰ Η «Lidhja Kombëtare Shqiptare», με πρωτοστάτη τον Zenel Gjoleka

επιδιώξεις του παρόντος με βάση τα "περασμένα μεγαλεία" του παρελθόντος. Θα οδηγηθούμε σε κάτι τέτοιο, αφού όμως προηγηθεί η συνειδητοποίηση μιας ενιαίας εθνικής ταυτότητας, που θα υπερκαλύπτει ή θα ομαλοποιεί υποβιβάζοντας τις θρησκευτικές διαφορές.

Στις αρχές του Ιουλίου του ίδιου έτους κατέφθασαν στην περιοχή του Kurvelesh οι φοροϋπάλληλοι για να συλλέξουν τους φόρους για το βίος. Οι χωρικοί τους περίμεναν με τα όπλα. Η εξέγερση επεκτάθηκε και σε όλες τις γύρω περιοχές. Ο Zenel Gjoleka, με 1000 άνδρες επιτέθηκε και περικύκλωσε το φρούριο του Αργυροκάστρου. Ο Rrapo Hekali στη Myzeqeja και στην Mallakastra συγκέντρωσε στο πρόσωπό του τις αγωνιστικές κινήσεις κατά του Hysein Pashe Vrioni του Berat. Μεταξύ του Zenel Gjoleka και του Hodo Nivicë αναπτύχθηκε μια συνεργασία η οποία κατέληξε στην δημιουργία της Εθνικής Επιτροπής¹¹. Μπροστά σε αυτές τις εξελίξεις, οι κάτοικοι των περιοχών Elbasan, Tirana, Kruja, Mat και Dibra ακολούθησαν. Καταλήφθηκε το φρούριο του Berat, τα τακτικά σώματα στρατού έλεγχαν όλο το οδικό δίκτυο στα περίχωρα. Η Εθνική Επιτροπή προχώρησε στη σύνταξη ενός κειμένου με την έκκληση προς στην ελληνική κυβέρνηση για συνεργασία κατά της οθωμανικής εξουσίας. Μπροστά στο ενδεχόμενο αυτό προκλήθηκε μια πιο άμεση αντίδραση από την πλευρά των Οθωμανών. 15.000 στρατός κινήθηκαν από το Manastir προς το Berat και 5.000 από τα Γιάννενα προς το Αργυρόκαστρο. Ενισχύσεις από τη θάλασσα αντέστρεψαν το κλίμα εις βάρος των εξεγερθέντων αλλά τα μηνύματα που βγήκαν αυτήν την περίοδο 1847-1848 ήταν πολυσήμαντα.

Ο Z. Gjoleka έγινε ένας ήρωας που συζητούνταν από την Çamëria μέχρι την κοιλάδα της Kosova, από το Durrës μέχρι και το Manastir. Από αυτή την εξέγερση ενεφάνηκε καλύτερα και ο εθνικός χαρακτήρας της, που αποτυπώθηκε και στα τραγούδια όπως:

“sos’ lufton per vete, por per gjithe vilajete

as per mua as per ty, por per gjithe Shqipëri¹²”

Επίσης, το αίτημα για αυτονομία σε αυτήν την περίπτωση διατυπώθηκε σε μια βαθμίδα πιο πάνω: επιδιώχτηκε σε πρωτοφανή βαθμό η ένωση όλων των περιοχών που κατοικούνταν από Αλβανούς σε μια αυτόνομη διοικητική επαρχία στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας.

Μια δεύτερη πρωτοβουλία ήταν αυτή μιας ομάδας διανοουμένων στην πόλη της Shkodra, αποτελούμενη από τους: Pashko Vasa, Zef Jubani, Gasper Krasniqi.

¹¹ Komiteti Kombëtar

¹² Μτφ: «σήμερα δεν αγωνίζεται για τον εαυτό του αλλά για όλα τα βιλαέτια, ούτε για μένα ούτε για σένα αλλά για όλη την Αλβανία», λαϊκό τραγούδι για τον Z. Gjoleka. Πηγή: βλπ Hysni Myzgyri, “Historia e Popullit Shqiptar” (Ιστορία του Αλβανικού Λαού), Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων, Tirana, 1995, σελ. 162.

Υποκινούμενοι από τα απελευθερωτικά κινήματα των γειτονικών περιοχών, τα μέλη της ομάδας αυτής σενέταξαν με τα γραπτά τους ένα σχέδιο για μια ένοπλη εξέγερση με χαρακτήρα εθνικό, παράρτημα όμως μιας κοινής συντονισμένης αντι-οθωμανικής αντίστασης στα Βαλκάνια.

Όλα αυτά έπεσαν όμως στο κενό, καθώς η έδρα της ήταν η Mirdita, μια πολύ φτωχή και απομονωμένη περιοχή που δεν μπόρεσε να αποτελέσει το ρόλο διαύλου με τις γύρω περιοχές. Μολονότι το σκεπτικό ήταν πρωτοποριακό για τα δεδομένα εκείνης της περιόδου, η υλοποίησή του βρήκε πολλά εμπόδια και από την τοπική ηγεσία αλλά και άμεσες προσπάθειες καταστολής από την Πύλη. Είχε δοθεί όμως το έναυσμα για κατοπινές πρωτοβουλίες εξεγερθέντων προκειμένου να κινηθούν πιο προσεκτικά στον τομέα της οργάνωσης, πέρα από την υποστήριξη μιας πλατφόρμας με πολιτικά και κοινωνικά αιτήματα.

2. Οι εκ της κεντρικής εξουσίας μεταρρυθμίσεις.

Μια επισκόπηση του κλίματος που επικρατούσε στα αλβανικά πασαλίκια μέχρι και τα τέλη του 19ου αι. θα ήταν μονομερής και ανεπαρκής δίχως μια παράλληλη ενδελεχή επισκόπηση των εξελίξεων “εκ των άνω” της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Το σύμπλεγμα ενδο- αλβανικών, διαβαλκανικών και εξελίξεων στη διοίκηση της Αυτοκρατορίας θα μας δώσει μια πληρέστερη εικόνα, βάσει της οποίας θα είμαστε σε θέση να κατανοήσουμε τις συνακόλουθες εξελίξεις στον αλβανικό χώρο.

2.1 ΟΙ ΑΠΟΠΕΙΡΕΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΩΝ ΣΤΗΝ ΟΘ. ΑΥΤΟΚΡΑΤΟΡΙΑ ΠΡΙΝ ΤΟ 1839

Στις 25 Σεπτεμβρίου του 1730 κάτι αναπάντεχο διαδραματίστηκε στην Αυλή του Σουλτάνου. Εκείνη την εποχή ηγούνταν του θρόνου των Osman ο Sultan Ahmet III (1673-1703), ύστερα από την υπό πίεση παραίτηση του Sultan Mustafa II (1664-1695) για χάρη του αδερφού του. Ο Sultan Ahmet III ήταν ο πρώτος Σουλτάνος στο ιστορικό των διαδοχών στην Οθωμανική Αυτοκρατορία, που αναρριχείται με παύση του "θεσμού της αδελφοκτονίας". Μέχρι και τον Mustafa II η εδραίωση και η ενδυνάμωση της εξουσίας του Σουλτάνου εξασφαλιζόνταν σε συμβολικό επίπεδο με αποκεφαλισμό των αδερφών του για αποφυγή δολοπλοκιών καθώς και φαινόμενων αλλεπάλληλων ανατροπών προερχόμενων από το στενό συγγενικό περιβάλλον. Η εξαίρεση αυτή στην αλυσίδα των αναδόχων θα σήμαινε για τις επόμενες γενιές αναρρίχηση στην εξουσία Σουλτάνων που είτε δεν φημίζονταν για τις πολιτικές αρετές και δεξιότητες τους είτε θα ήταν ευάλωτοι από το άμεσο συγγενικό τους περιβάλλον.

Όταν ο Sultan Ahmet III ανήλθε στο θρόνο, αναγκάστηκε να δώσει, την πιο σημαντική που είχε δοθεί μέχρι τότε, δωρεά στη μερίδα εκείνων των στρατιωτών που τον ανέδειξαν στην εξουσία. Φυσικό ακόλουθο ήταν οι άλλες στρατιωτικές μονάδες να απαιτήσουν αντίστοιχα ποσά, τα οποία όμως αυτός φάνηκε ανίκανος να

παραχωρήσει¹³. Αντίθετα, μια τεράστια συλλογή όλων των ειδών και όλων των χρωμάτων τουλίπας από ανατολή και δύση συνέθετε ένα «εκκεντρικό» διάκοσμο στο παλάτι. Αυτήν την προϊούσα δυσανασχέτηση του κόσμου για τα υπέρογκα ποσά που ο Σουλτάνος κατανάλωνε για την πολυτέλειά του αλλά και την απογοήτευση εκείνου του τμήματος του στρατού του οποίου τα αιτήματα δεν ικανοποιήθηκαν, εκμεταλλεύτηκε ένας προϊστάμενος του σώματος των Γενιτσάρων, αλβανικής καταγωγής, ο Patrona Halil İsyani. Η ένοπλη εξέγερση που σχεδίασε στόχευε στον Ahmet III, κατά πρώτο, και στον μεγάλο Βεζίρη (Nevşehirli) **Damat İbrahim Pasha**. Ο Sultan Ahmet III ικανοποίησε το αίτημα των εξεγερθέντων και αποκεφάλισε τον μεγάλο Βεζίρη στις 16 Οκτωβρίου 1730, όμως δεν κατάφερε να βγάλει τον εαυτό του από τη δύσκολη θέση που βρισκόταν και ο ίδιος. Ο θρόνος παρέμενε ευάλωτος. Ο Patrona Halil και οι άνθρωποί του τότε ξεχύθηκαν στους δρόμους της Πρωτεύουσας, πυρπολώνοντας και καταστρέφοντας τις περιουσίες των πλουσίων, μνημονεύοντας με τη βαναυσότητά τους έναν τρόπο από τα παλιά¹⁴. Όλη αυτή η αναταραχή προκάλεσε το μίσος του υπόλοιπου τμήματος των γενιτσάρων, γεγονός που ένα μήνα αργότερα θα συμβάλλει στην αποκλιμάκωση της έντασης. Μετά ένα μήνα από την εξέγερση ο νέος Σουλτάνος, ανιψιός του Ahmet III, Mahmud I προσκάλεσε στο Σεράι τον Patrona Halil, μαζί με τους οπαδούς και φίλους που τον στήριξαν και διέταξε να τους στραγγαλίσουν όλους παραδειγματικά μπροστά του¹⁵.

Καταλήγουμε στο ότι, έχοντας ως σημείο αφετηρίας την ενθρόνιση του διαδόχου του Ahmed III, Mahmud I (1696-1730) και μέχρι τον εκθρονισμό και του 35^{ου} Σουλτάνου, Abdul Hamit II, στις 27 Απριλίου 1909 μπορούμε να διακρίνουμε δυο βασικές περιόδους που προηγήθηκαν της πορείας προς την τελική διάλυση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας(1909-1923). Η περίοδος στασιμότητας που εντοπίζεται χρονικά το διάστημα 1730- 1827 και η περίοδος της παρακμής που παρατηρείται τα χρόνια 1828-1908. Η πρώτη φάση, στην οποία δεν θα επικεντρωθούμε τόσο πολύ όσο στη δεύτερη, σηματοδοτεί την άνοδο στο θρόνο Σουλτάνων με ανεπαίσθητη δυναμική για τα πολιτικά πράγματα και ασήμαντες αλλαγές. Οι αλλαγές αυτές είχαν λάβει το χαρακτήρα είτε εξωραϊσμού του Παλατιού (Ahmed III) είτε εναπόθεσης του κέντρου βάρους της εξουσίας στους Βεζίρηδες (Mahmud I) είτε εστίασαν σε διώξεις συγκεκριμένων πληθυσμών [μη μουσουλμανικών και εβραίων, Osman III (1699-1754)] είτε αρκέστηκαν στη συνομολόγηση ατιμωτικών για την Αυτοκρατορία συνθηκών, όπως αυτή του Kuchuk-Kainarji [Abdul Hamid I (1725-1774)] ή αυτή του Ιασίου [Selim III (1761-1789)] είτε ο θρόνος έγινε αυτοσκοπός συνωμοτώντας υπογείως με τους Γενίτσαρους, τους Βεζίρηδες ή το Χαρέμι για την ανατροπή των προκατόχων τους [Mustafa IV (1779-1807)] κατά του Selim III και θανάτωση όλων των συγγενών εκτός του Mahmud II που κρύφτηκε με τη βοήθεια της μητέρας του).

¹³ Η αντιφατικότητα στην πολιτική του αυτή φαίνεται και από το ότι η περίοδος αυτή έμεινε στην ιστορία ως η "Περίοδος της Τουλίπας", λόγω των τεράστιων όγκων φορτίων με βολβούς τουλίπας που κατέφθαναν στο Σεράι για να διακοσμήσουν τον περίγυρο.

¹⁴ Η αναπαράσταση των σφαγών στην πρωτεύουσα το 1730 έγινε από τον Jean-Baptiste van Mour το ίδιο έτος. Ο πίνακας βρίσκεται στο Παράρτημα.

¹⁵ Συμπληρωματικά, ο Sami Frasheri στην 6-τομη εγκυκλοπαίδεια ιστορίας και γεωγραφίας μας αναφέρει ότι ο Patrona Halil σκοτώθηκε από τον Halil Pehlivani, αρχηγό των γενιτσάρων της εποχής.

Οι αλληπάλληλες διαδοχές της εξουσίας, το παιχνίδι για την υπερίσχυση και ο συνωστισμός επίβουλων γύρω από το θρόνο θα υποδείκνυε ότι η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις έχει εκ των πραγμάτων περιθωριοποιηθεί. Η απάντηση σε ένα τέτοιο υποθετικό ερώτημα είναι θετική αλλά δίχως κάτι τέτοιο να σημαίνει ότι οι μεταρρυθμίσεις εκλείπανε και από τις προθέσεις των 8 σουλτάνων αυτής της περιόδου της στασιμότητας. Στην περίπτωση που είτε απουσίαζαν είτε δεν εντοπιζόνταν παρά μόνο σε επίπεδο δηλών προθέσεων, τότε έλαβαν τις παρακάτω μορφές:

Κατά την περίοδο της τουλίπας γίνεται η πρώτη προσπάθεια επί του Ahmed III, με πρωτοβουλία του Damat Ibrahim, μιας άμεσης προσέγγισης με τις ευρωπαϊκές χώρες με αποστολή πρέσβων σε Παρίσι, Λονδίνο, Αγία Πετρούπολη και Βιέννη¹⁶.

Οι μεταρρυθμίσεις που αφορούσαν μια γενική αναδιοργάνωση στο στράτευμα βάσει των δυτικών προτύπων, εάν δεν έβρισκε την αντίδραση των Γενιτσάρων (Mahmud I), είχαν κατά τα άλλα θετική εξέλιξη (Mustafa III και Selim III).

2.2 ΤΑ ΠΡΟΤΑΓΜΑΤΑ ΤΩΝ TANZIMAT ΚΑΙ Ο ΑΠΟΗΧΟΣ ΤΟΥΣ ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ ΣΤΗ ΛΟΙΠΗ ΒΑΛΚΑΝΙΚΗ

Η δημιουργία του “nizam-i-jedid¹⁷” («νέο σύστημα»), με κατάταξη χωρικών κυρίως από την Ανατόλια, στη βάση προτύπων Γάλλων απεσταλμένων (καθώς επίσης και Άγγλων και Γερμανών) ήταν για τα χρονικά του 1794 το ορόσημο της εδραίωσης ενός νέου θεσμού, ενώ το 1806 απαριθμούνταν στο σώμα αυτό 22.600 άντρες και 1670 αξιωματικοί¹⁸. Η ίδια λογική, κατ’ επέκταση, εφαρμόστηκε και στα εργαστήρια κατασκευής όπλων ξηράς, της οχυρώσεις και τις ναρκοθετήσεις, τις ανάγκες του στόλου.

Το ελάχιστο θετικό που μπορεί να αναγνωριστεί στις εξελίξεις αυτής της περιόδου ήταν η εξασφάλιση μιας από τις μακροβιότερες περιόδους ειρήνης στην ιστορία της αυτοκρατορίας, κάτι βέβαια που έγινε ορατό μόνο επί ηγεσίας των Osman III (1754-1757) και Mustafa III (1757-1774), μην μπορώντας όμως να αποτρέψουν τους Μεγάλους Βεζίρηδες να κυβερνούν.

Το Μάιο του 1807 μια νέα επανάσταση των Γενιτσάρων εξαπλώθηκε, από την Ανδριανούπολη, όπου είχε ξεσπάσει, στην Κωνσταντινούπολη. Οι γενίτσαροι αρνούνταν να καταταγούν στο «νέο στράτευμα» και ανάγκασαν τον Selim III να

¹⁶ Και πάλι όμως οι αντιπροσώπευση στα ξένα κράτη δεν ήταν συναπτή, γεγονός που αμφισβητούσε ή μείωνε το κύρος της Πύλης. Το γεγονός αυτό από μόνο του εκλήφθηκε ως προσβολή από τις ξένες κυβερνήσεις.

¹⁷ Σε άλλες μορφές στα αλβανικά: “nizami xhedid” ή “nizam-i cedit”

¹⁸ G. Castellan, Ιστορία των Βαλκανίων (14^{ος} -20^{ος} αι.), εκδόσεις Γκόβοστη, μτφρ: Βασιλική Αλιφέρη, σελ 317.

απολύσει το Μεγάλο Βεζίρη και τον περίγυρο των μεταρρυθμιστών του. Ο Mustafa ο IV (8 Σεπτεμβρίου 1779 – 15 Νοεμβρίου 1808) αντικατέστησε τον Selim III στο θρόνο στις 20 Μαΐου 1807 μετά από τη συμμαχία του με τους Γενιτσάρους αλλά δολοφονήθηκε ένα χρόνο μετά με αφορμή την αποτυχία να άρει τον αποκλεισμό των Ρώσων στα Δαρδανέλια εκείνη την εποχή. Ο Mahmud ο II (20 Ιουλίου 1785 – 1 Ιουλίου 1839) αφού επέζησε των διωγμών του 1808 υπολόγισε και το μέγεθος των αντιστάσεων στις μεταρρυθμίσεις. Ήταν αυτός που θα τις ανέβαλε για αργότερα.

Υπό το πρίσμα αυτών των εξελίξεων στην Αυτοκρατορία, η συζήτηση περί μεταρρυθμίσεων, οι λεγόμενες "παραδοσιακές μεταρρυθμίσεις", φαίνεται να απασχολεί ήδη από το 17ο αιώνα και από την εποχή του Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς. Μια από της "συμβουλευτικές επιστολές" το 1631 προς αυτόν του Mustafa Koci, ενός αλβανού συγγενή του Murat του IV, ανέλυε τις αιτίες της εξασθένησης της αυτοκρατορίας: η διαφθορά που κυριαρχούσε στο Σαράι, η κληρονομική μεταβίβαση πολυάριθμων τιμαριών σε γυναίκες ή σε παιδιά, πράγμα που εξασθένησε το στρατό, ο παρασιτισμός στη διοίκηση και στο σώμα των ουλεμάδων και η υπεξαίρεση κρατικών εσόδων από ιδιώτες. Ήταν κατανοητό ότι η διαφθορά τέτοιας μορφής στην πιο υψηλή βαθμίδα της διοίκησης εδραίωνε μια ακόμη πιο πολύμορφη διοικητική ατασθαλία στα κατώτερα στρώματά της, όπως τα δικαστήρια, ο στρατός, τα όργανα φορολόγησης, τα θρησκευτικά όργανα και γενικότερα σε ολόκληρη της κοινωνία.

Φάνηκε με το ξημέρωμα του νέου αιώνα ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία, αν και παρέμενε αναλλοίωτη και στάσιμη, άρχιζε να γίνεται ο «μεγάλος ασθενής» της Ευρώπης. Οι μεταρρυθμίσεις ήταν απαραίτητες προκειμένου να αποκτήσει το σύστημα την αποτελεσματικότητα, την εύρυθμη λειτουργία και συνακόλουθα το παλιό του μεγαλείο.

Ο Mahmud II (1785-1808) ήταν η τελευταία σπίθα ανανέωσης αυτής της περιόδου στασιμότητας μέχρι το 1828. Τα γεγονότα του Selim III, του οποίου η θανάτωση μετατράπηκε σε υπόθεση όλων όσων εναντιώνονταν στις μεταρρυθμίσεις του, και τα αντίστοιχα του διαδόχου του Mustafa IV, του οποίου ο ρωσο-τουρκικός πόλεμος (1806-1812) κόστισε τη ζωή του, η στρατιωτική αδυναμία άμεσης ανταπόκρισης στην επανάσταση του Ali Pasha στα Ιωάννινα καθώς και στις Σερβικές Επανάστασεις και στην Ελληνική μετέπειτα, ο πόλεμος με τη Ρωσία και οι προσπάθειές του σύναψης μιας αναγκαστικής ειρήνης έκαναν τον Mahmud II πλέον να μην μπορεί να περιμένει άλλο¹⁹. Με έκδοση ενός στρατιωτικού firman, το Μάιο του 1826, ενσωμάτωνε τα σώματα των Γενιτσάρων δίχως να τα καταργεί στα νέα σώματα που συστάθηκαν. Επιπλέον, με άλλες αποφάσεις έκλεισε τα Δικαστήρια Δημεύσεων περιορίζοντας την εξουσία των πασάδων, τροποποίησε τη λειτουργία των βακουφιών με το να θέσει τα έσοδά τους υπό τον έλεγχο του κρατικού μηχανισμού. Τέλος, από τα πιο αποφασιστικά του μέτρα, κατέστειλε την επιρροή των τοπικών

¹⁹ Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, *Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους*, σελ. 343.

προεστών (Dere Beys), οι οποίοι κληρονομικά αποκτούσαν προνόμια και είχαν γίνει κράτος εν κράτει με το να εκμεταλλεύονται τα οικονομικά τους προνόμια²⁰.

Τα γεγονότα του Μαΐου του 1826 προκάλεσαν αντιδράσεις αναμενόμενες από τον Mahmud II: στις 14 Ιουνίου οι γενίτσαροι, των οποίων ο ρόλος δεν θίγονταν ρητά αλλά διαισθάνονταν αυτοί πως υποσκάπτονταν σταδιακά τα προνόμιά τους, συγκεντρώθηκαν στην Κωνσταντινούπολη απαιτώντας κατατόμηση του μεγάλου Βεζίρη. Ως ένδειξη της αποφασιστικότητάς τους λεηλάτησαν και το σπίτι του. Οι στασιαστές όμως είχαν μείνει αυτή τη φορά μόνοι τους. Οι Ουλεμάδες διαχώρισαν τη θέση τους από τα γεγονότα ενώ ο μεγάλος Βεζίρης συγκέντρωσε όσα πιστά και αφοσιωμένα στρατεύματα μπορούσε και τους διέταξε να εφορμήσουν στους στασιαστές. Τα αποτελέσματα ήταν βίαια αλλά και καθοριστικά. Οι στρατώνες των γενιτσάρων είχαν κανονιοβοληθεί και τα σώματά τους είχαν κατατροπωθεί. Όσοι επέζησαν των γεγονότων εκτελέστηκαν ή εξορίστηκαν μόλις την επαύριο αυτών. Στο εξής ο Mahmud II μπορούσε να συγκροτήσει ένα σύγχρονο στρατό.

Οι συγκυρίες στο εξωτερικό ήταν τότε πάρα πολλές. Η Σύμβαση του Άκκερμαν (Οκτώβρης 1826), ο πόλεμος ενάντια στη Ρωσία μετά τη Ναυμαχία του Ναβαρίνου (Οκτώβρης 1827), η Συμφωνία της Αδριανούπολης (Σεπτέμβρης 1829), η τελική Ανεξαρτησία της Ελλάδος, η αυτονομία της Σερβίας και η κατάκτηση της Αλγερίας από τους Γάλλους υποδήλωναν σχεδόν ομόφωνα το γεγονός ότι τα όπλα και ο στρατός δεν ήταν αρκετά για να λυθεί το πρόβλημα εξασθένησης των Οθωμανών και να αντιστραφεί η πορεία των γεγονότων, τουλάχιστον επί Mahmud II.

Το κληροδότημα του 18ου αιώνα για τους Οθωμανούς των αρχών του 19ου, ήταν, μεταξύ άλλων, και η ανάγκη για μεταρρυθμίσεις στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας. Η επιβίωσή της εναπόκειται όχι μόνο στην αποτελεσματικότητα τέτοιων πολιτικών οι οποίες θα κρίνονταν άξιες υλοποίησης αλλά και στην αρμονική εγκόλπωσή τους από το σύνολο της κοινωνίας, μουσουλμάνων και μη.

Α. Το 1839 ο νέος Σουλτάνος Abd-ul-Mejid I (1823-1839) θα εγκαινιάσει μια περίοδο μεταρρυθμίσεων με στόχο τον εκσυγχρονισμό της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, αφήνοντας αναλλοίωτες τις θεοκρατικές της βάσεις. Ο Abd-ul-Mejid I προώθησε άμεσα τις μεταρρυθμίσεις που ο προκατόχός του Mahmud II είχε δρομολογήσει μέχρι και το τέλος της ζωής του. Στις 3 Νοεμβρίου του ίδιου έτους που ανέλαβε την εξουσία εξέδωσε Φιρμάνι, το λεγόμενο Hatt-ı Şerif, στο Gülhane ("Σπίτι των Ρόδων"). Πράγματι το έγγραφο εξασφάλιζε την ισότητα σε όλους τους υπηκόους, πράγμα που ερχόταν σε αντίθεση με τον ισλαμικό νόμο. Όλοι θα υπάκουαν στο νόμο και θα κρίνονταν με βάση αυτόν. Στο φορολογικό τομέα, ο καθένας έπρεπε να καταβάλλει στο κράτος φόρο ανάλογα με τα περιουσιακά του στοιχεία. Στο στρατιωτικό τομέα, κάθε περιοχή θα έπρεπε να προμηθεύει το κράτος με έναν συγκεκριμένο αριθμό μάχιμων αντρών ανάλογα με το πληθυσμό της. Ο

²⁰ Η αποφασιστικότητά του ήταν τέτοια που αποτυπωνόταν και στη σφραγίδα του, μια καλλιγραφική αποτύπωση της φράσης: «Ο Mahmud Khan, γιος του Abdulhamid, είναι πάντα νικηφόρος»

σουλτάνος θα παρέμενε ο μοναδικός θεματοφύλακας της εξουσίας και του νόμου, ο μόνος αρμόδιος για την εκτέλεσή του. Η αυτοκρατορία διαιρέθηκε διοικητικά σε τριάντα έξι εγιαλέτ και πληθυσμιακά σε 5 μιλλέτ: η ελληνική, η αρμενική, η εβραϊκή, η καθολική και η μουσουλμανική θρησκευτική κοινότητα. Επίσης, κάποια από τα πιο σημαντικά μεταρρυθμιστικά σχέδια ήταν τα εξής:

- Η εισαγωγή των πρώτων χαρτονομισμάτων(1840)
- Η αναδιοργάνωση του στρατού(1843-1844)
- Η υιοθέτηση για πρώτη φορά εθνικού ύμνου και οθωμανικής σημαίας (1844)
- Η ίδρυση του Meclis-i Maarif-i Umumiye (1845), μια πρώτη εξαγγελία για το πρώτο Οθωμανικό Κοινοβούλιο που θα ακολουθήσει (1876)
- Η ίδρυση των πρώτων Πανεπιστημίων και Ακαδημιών (1848)

Οι περισσότερες από αυτές τις καινοτομίες είχαν παραμείνει για το άμεσο μέλλον μόνο στα χαρτιά. Η μεταρρυθμιστική πορεία κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου στιγματίστηκε από την έκδοση ενός δεύτερου νόμου- φερμανιού. Κατά πρώτον, μέσω του Hatt-ı Hümayun του 1856, που καθιέρωσε την ισότητα, την ισονομία, την ισοπολιτεία και τη διασφάλιση της ζωής, της ασφάλειας και της περιουσίας των υπηκόων της αυτοκρατορίας, ανεξαρτήτως θρησκευτικών πεποιθήσεων, και, κατά δεύτερο, μέσω του νόμου περί εθνικότητας του 1869, που δημιούργησε μια κοινή οθωμανική εθνικότητα ανεξάρτητης θρησκευτικής και εθνικής διαφοροποίησης, επιτεύχθηκε ως ένα σημείο στην πράξη αυτό που οραματίστηκε ο Abd-ul-Mejid I με την ιδεολογία του Οθωμανισμού.

Ο Οθωμανισμός (“Osmanlilik ” ή “Osmanlililik”) ήταν η κυρίαρχη ιδεολογία της μεταρρυθμιστικής περιόδου (1839-1876) με απώτερο στόχο την αναχαίτιση της εκδήλωσης όποιων εθνικών κινημάτων μέσα στα πλαίσια της αυτοκρατορίας μέσω της επίτευξης κοινωνικής ευστάθειας και αρμονίας.

Η εσωτερική δυναμική των μεταρρυθμίσεων σε συνδυασμό με την πίεση που άσκησαν οι ευρωπαϊκές Δυνάμεις, οδήγησε τους ανθρώπους του Τανζιμάτ σε ολοένα και πιο τολμηρές τοποθετήσεις. Η σημαντικότερη υπήρξε η σταδιακή επεξεργασία του δόγματος του Οθωμανισμού. Επρόκειτο για μια ιδεολογική κατασκευή που πρέσβευε τη σύγκλιση όλων των Οθωμανών υπηκόων σ' ένα σώμα πολιτών με ίσα δικαιώματα και υποχρεώσεις υπό τη σημαία του πατριωτισμού. Αυτή η ιδεολογική κατευθυντήρια γραμμή βρισκόταν πίσω από τα επιτεύγματα κυρίως του ύστερου Τανζιμάτ, από το 1856 δηλαδή και μετά. Ενδεικτικός είναι ο νόμος περί υπηκοότητας του 1869, βάσει του οποίου οι Οθωμανοί έλπιζαν ότι θα δώσουν τέρμα στη συχνή πρακτική της παροχής προστασίας και ασυλίας σε υπηκόους της Αυτοκρατορίας, κυρίως χριστιανούς, από τα προξενεία των ευρωπαϊκών Δυνάμεων. Τονίζοντας την έννοια της οθωμανικής ταυτότητας σε συνδυασμό με μέτρα που καθιέρωναν τις αρχές της ισονομίας και της αντιπροσώπευσης, οι μεταρρυθμιστές πίστευαν ότι θα κατάφερναν να

ισχυροποιήσουν το κράτος και να εξουδετερώσουν τις διασπαστικές, αυτονομιστικές τάσεις που καλλιεργούσαν τα εθνικά κινήματα μεταξύ των χριστιανικών πληθυσμών, κερδίζοντας τη νομιμοφροσύνη των τελευταίων προς όφελος της Αυτοκρατορίας. Ο Οθωμανισμός ήταν λοιπόν μια ιδεολογική γραμμή αναπαριστούσε την αντίληψη των υπηκόων ως πολιτικό σώμα, σε τελευταία ανάλυση ως έθνος με τη σύγχρονη έννοια του όρου, όπως αυτή γινόταν κατανοητή από τα ιδεολογικά ρεύματα που ήταν κυρίαρχα στην Ευρώπη του 19ου αιώνα. Μ' αυτό τον τρόπο όμως οι μεταρρυθμιστές άνοιξαν -εν αγνοία τους- τους ασκούς του Αιόλου δρομολογώντας εξελίξεις, οι οποίες έμελλαν να τους ξεπεράσουν.

Όσον αφορά τώρα τους ανθρώπους των μεταρρυθμίσεων, αυτές δρομολογήθηκαν σε μια πρώιμη φάση, όπως αναφέραμε, από δύο σουλτάνους, το Selim III και τον Mahmut II. Τα μέτρα που πήραν, ιδίως ο τελευταίος, είχαν ως αποτέλεσμα την ενδυνάμωση και τη στερέωση της κεντρικής εξουσίας και την επιβολή ενός αυταρχικού μοντέλου διακυβέρνησης. Μετά το θάνατο του Mahmut II η γραφειοκρατική ελίτ, βασισμένη στα αυξανόμενα προνόμιά της στη διοίκηση, μπόρεσε να αποκτήσει μια σχετική αυτονομία έναντι του σουλτάνου και να πάρει τα ηνία της μεταρρυθμιστικής προσπάθειας με κύριο εκπρόσωπο τον Reshit Pasa(1800-1858), πρώην μεγάλο βεζίρη του Mahmut II. Η λεγόμενη "περίοδος των Τανζιμάτων" είναι η εποχή κατά την οποία η γραφειοκρατική αυτή ελίτ εφάρμοσε το μεταρρυθμιστικό της πρόγραμμα, που ξεπέρασε κατά πολύ τα όρια των μεταρρυθμίσεων του Mahmut και άγγιξε όλους τους τομείς του πολιτικού βίου, των κοινωνικών σχέσεων και της οικονομίας στην Αυτοκρατορία. Χαρακτηριστικό για τις επιλογές και τις κατευθύνσεις των ανθρώπων αυτών είναι το γεγονός ότι οι σπουδαιότερες μορφές ανάμεσά τους είχαν θητεύσει σε διπλωματικές θέσεις στο εξωτερικό. Την ηγετική θέση του Reshit κατέλαβαν μετά τον Κριμαϊκό πόλεμο του 1853-56 οι παλιοί του συνεργάτες Ali Pasha (1815-1871) και Fuat Pasha (1815-1869), οι οποίοι προώθησαν ριζοσπαστικότερες από ό,τι ο προκάτοχός τους μεταρρυθμίσεις, για να αντικατασταθούν με τη σειρά τους από τον παλιό τους συνεργάτη Mithat Pasha (1822-1884). Όμως την εσωτερική δυναμική των μεταρρυθμίσεων ανέκοψε το 1876 ο σουλτάνος Abdul Hamid II (1842-1876) εγκαινιάζοντας ένα καθεστώς αυταρχισμού και υπαγωγής όλων των πολιτικών πρωτοβουλιών στο σουλτανικό θεσμό, καθεστώς που κατέλυσαν οι Νεότουρκοι το 1908. Μας μένει να τονίσουμε σε αυτό το σημείο ότι αν και οι μεταρρυθμίσεις στην Αυτοκρατορία προωθούνταν μετά από πρωτοβουλία της σουλτανικής αρχής, οι ομάδες προοδευτικών στελεχών της διοίκησης, οι οποίοι είχαν θητεύσει σε διπλωματικές θέσεις στο εξωτερικό, υπήρξαν οι πρωτεργάτες στην υλοποίηση αυτών.

Οι μεταρρυθμιστές χρησιμοποίησαν έναν ήδη υπάρχοντα θεσμό, ο οποίος είχε γνωρίσει αξιόλογη άνθηση από το 18ο αιώνα, για να αναδιοργανώσουν σε στέρεες βάσεις το διοικητικό σύστημα, προσδοκώντας να εξασφαλίσουν μία ισορροπία ανάμεσα στις κοινωνικές δυνάμεις των επαρχιών και στην κεντρική εξουσία και να νομιμοποιήσουν με τη συναίνεση των τοπικών παραγόντων τις πολιτικές επιλογές

τους. Με άλλα λόγια, η πίτα της εξουσίας ξαναμοιράστηκε, αυτή τη φορά όμως η μοιρασιά ευνοούσε περισσότερο την κεντρική εξουσία. Οι μη μουσουλμανικές κοινότητες, παρά την ενσωμάτωσή τους στο διοικητικό σύστημα -ή μάλλον ακριβώς λόγω αυτής της ενσωμάτωσης- δέχτηκαν την πίεση του κέντρου που προσπάθησε με μικρότερη ή μεγαλύτερη επιτυχία να οικειοποιηθεί τις πιο σημαντικές τους αρμοδιότητες, όπως ήταν η ανακατανομή του φορολογικού βάρους και η απονομή δικαιοσύνης.

Όμως ο Οθωμανισμός συνάντησε πολλές αντιστάσεις, που ήταν κατεξοχήν συστημικές. Μουσουλμάνοι και μη αντιτάχθηκαν στα καινούργια μέτρα των οποίων η υλοποίηση διακηρύχθηκε από την αρχή της περιόδου των Τανζιμάτων. Η κάθε πλευρά είχε τους δικούς της λόγους.

Η ανάπτυξη του έντυπου λόγου και της εκπαίδευσης δυτικού τύπου στην Οθωμανική Αυτοκρατορία έφερε στο προσκήνιο ένα νέο τύπο διανοούμενου, ο οποίος δεν απευθυνόταν πια σε ένα κλειστό κύκλο λόγιων, αλλά στην ευρύτερη κοινότητα των εγγραμμάτων. Ξέρουμε ότι οι απαρχές της διαδικασίας αυτής συνδέονται για τους μεν ελληνόφωνους χριστιανούς με το Νεοελληνικό Διαφωτισμό του 18ου και των αρχών του 19ου αιώνα, για τους δε αλβανόφωνους λόγιους συνδέθηκε, με την περίοδο της Εθνικής Αναγέννησης ("Rilindja Kombetare"), κάτι που θα μας απασχολήσει πιο κάτω. Για τους δε τουρκόφωνους μουσουλμάνους συνυφαίνεται αυτή η έκβαση με τις εξελίξεις που έλαβαν χώρα κατά την εποχή των μεταρρυθμίσεων.

Οι διανοούμενοι, που έγιναν γνωστοί με το συλλογικό όνομα "Νέοι Οθωμανοί", αποτέλεσαν κατά την τελευταία δεκαπενταετία της περιόδου του Τανζιμάτων την πρωτοπορία της καινοφανούς μουσουλμανικής διανόησης. Πολυσχιδαίς, γλωσσομαθείς και πειραματιστές ασχολήθηκαν με τη δημοσιογραφία, το θέατρο, τη φιλοσοφία, την ποίηση, την οικονομία, θεωρώντας κάθε φιλολογικό είδος ικανό να γίνει όχημα του αναμορφωτικού τους ζήλου. Αν και δεν συγκροτήθηκαν ποτέ σε ένα ενιαίο, ομοιογενές κίνημα, οι ιδεολογικοί τους προσανατολισμοί και οι πολιτικές τους θέσεις συνέκλιναν σε μερικά βασικά σημεία:

- στην αποδοχή της αναγκαιότητας των μεταρρυθμίσεων,
- στην οικειοποίηση εννοιών και αξιωμάτων του ευρωπαϊκού φιλελευθερισμού,
- στην προσπάθειά τους να νομιμοποιήσουν το ρόλο τους ως διανοουμένων στην οθωμανική κοινωνία,
- στην αντίληψη της δημοσιογραφίας και της συγγραφής εν γένει ως παιδαγωγικού λειτουργήματος.

Οι περισσότεροι διανοούμενοι άσκησαν οξεία κριτική στους γραφειοκράτες μεταρρυθμιστές, τους οποίους κατηγόρησαν για αυταρχισμό, συντηρητισμό και ενδοτικότητα έναντι των ευρωπαϊκών Δυνάμεων ενώ ήταν πολλοί αυτοί που πλήρωσαν τη συγγραφική και πολιτική τους δράση με εκτοπισμό.

Κεντρικό ρόλο στους προβληματισμούς των πιο επιφανών εκπροσώπων τους, όπως ο Namik Kemal (1840-1888), ο Ibrahim Şinasi (1826–1871), ο Abdyl Zija και άλλοι, έπαιξε η προσπάθεια σύνδεσης της ισλαμικής παράδοσης με το φιλελευθερισμό. Στην προσπάθειά τους αυτή παρουσίασαν μια όχι απαλλαγμένη από αντιφάσεις εικόνα του "γνήσιου" Ισλάμ. Θεώρησαν το Ισλάμ εύκολα συμβατό με τα αιτήματα του διαφωτισμού και του φιλελευθερισμού: η έννοια της πολιτικής ελευθερίας, της ισονομίας, της ισότητας, η αντίληψη της κοινωνίας ως αδιαίρετου σώματος πολιτών, η συνταγματική και κοινοβουλευτική οργάνωση. Προβάλλοντας την επιλεκτική αυτή κατασκευή του "γνήσιου" Ισλάμ, οι Οθωμανοί διανοούμενοι τόνιζαν, από τη μια πλευρά, την αξίωση της πολιτισμικής διαφορετικότητας (και εμμέσως της πολιτικής αυτονομίας) σε σχέση με την Ευρώπη και συνάμα υπογράμμιζαν ότι η αξίωση αυτή δεν αντέφασκε με τις επιταγές του εκμοντερνισμού. Η πολιτική δράση και η συνταγματική προπαγάνδα των Νέων Οθωμανών, οι οποίοι από το 1865 συγκροτήθηκαν σε μυστική εταιρεία, ανησύχησε εύλογα την οθωμανική εξουσία. Οι γραφειοκράτες μεταρρυθμιστές του Τανζιμάτ, αν και συχνά προωθούσαν μέτρα που δεν απείχαν πολύ από τις προτάσεις των εν λόγω ριζοσπαστών, δεν ήταν διατεθειμένοι ούτε να ανεχτούν την κριτική τους ούτε να επιτρέψουν την έκφραση πολιτικών πρωτοβουλιών που οι ίδιοι δεν μπορούσαν να ελέγξουν. Ύστερα από τη δημοσιοποίηση το 1867 μιας ανοιχτής επιστολής στο Σουλτάνο υπέρ της παραχώρησης συντάγματος, οι σημαντικότεροι Νέοι Οθωμανοί υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν την Αυτοκρατορία για τη Δυτική Ευρώπη, κυρίως τη Γαλλία και την Αγγλία, από όπου δεν έπαψαν να προπαγανδίζουν τις ιδέες τους. Όταν μερικά χρόνια αργότερα τους αποδόθηκε χάρη, επέστρεψαν στην Αυτοκρατορία και συνέχισαν την πολιτική τους δράση, η οποία κορυφώθηκε και τερματίστηκε με την ενεργό συμμετοχή του Namik Kemal στο συνταγματικό πείραμα του Midhat Pasha το 1876, λίγο πριν ο νέος Σουλτάνος Abdyl Hamid εγκαινιάσει μια περίοδο πολύ πιο σκληρού αυταρχισμού από αυτόν, τον οποίο οι Νέοι Οθωμανοί καταλόγιζαν στους γραφειοκράτες των Τανζιμάτων.

Οι επαγγελίες του Χάτι Χουμαγιούν (Hatt-i Humayun) σχετικά με την ισότητα όλων των υπηκόων ανεξαρτήτως θρησκείας απέναντι στο νόμο επέφεραν βέβαια βελτιώσεις στη θέση των μη μουσουλμάνων, όμως δεν εφαρμόστηκαν με ακρίβεια, μια και συνάντησαν την αντίδραση μεγάλων στρωμάτων του μουσουλμανικού πληθυσμού, καθώς έρχονταν σε αντίθεση με βασικές αρχές της παραδοσιακής πολιτικής ιδεολογίας της Αυτοκρατορίας. Έτσι, παρά τις πιέσεις της κεντρικής εξουσίας, οι μαρτυρίες των μη μουσουλμάνων στα δικαστήρια συνέχισαν εν πολλοίς να μη γίνονται δεκτές, ο υβριστικός χαρακτηρισμός γκιαούρ (άπιστος) συνέχισε να τους αποδίδεται και η συμμετοχή τους στη διοίκηση της Αυτοκρατορίας παρέμεινε γενικά χαμηλή. Παρόλα αυτά όμως δεν έλειψαν και γόνοι επιφανών οικογενειών μη μουσουλμάνων, οι οποίοι σταδιοδρόμησαν σε υψηλές διοικητικές και διπλωματικές θέσεις.

Από την άλλη πλευρά, με το νόμο περί επαρχιακής διοίκησης του 1864, οι αστικές και οι αγροτικές κοινότητες των μη μουσουλμάνων αναγνωρίστηκαν επίσημα από

το κράτος και ενσωματώθηκαν σ' ένα μηχανισμό που ενοποιούσε διοικητικά την Αυτοκρατορία εφαρμόζοντας παράλληλα την αρχή της αντιπροσώπευσης σε όλες τις βαθμίδες της επαρχιακής διοίκησης. Έτσι, οι οργανώσεις αυτοδιοίκησης των μη μουσουλμάνων εντάχθηκαν στο οθωμανικό κρατικό σύστημα και οι προύχοντες των κοινοτήτων μετατράπηκαν σε κρατικοί υπάλληλοι. Με αυτόν τον τρόπο οι κοινότητες έχασαν μέρος της σχετικής τους αυτονομίας, επιβεβαιώθηκαν όμως θεσμικά, ισχυροποιήθηκαν ιδεολογικά και ανέπτυξαν σημαντική δραστηριότητα σ' αυτόν τον τομέα.

Όσον αφορά το θεσμό των μιλέτ (millet) υπήρξε από τις κύριες μεθόδους ενσωμάτωσης των μη μουσουλμάνων στην Αυτοκρατορία, και άρα δε θα μπορούσε να μη συμπεριληφθεί στη μεταρρυθμιστική προσπάθεια. Η αναγνώριση και αναδιοργάνωση των μιλέτ, των θρησκευτικοπολιτικών οργανισμών των μη μουσουλμάνων, υπήρξε ένα από τα πιο αντιφατικά εγχειρήματα των μεταρρυθμιστών του Τανζιμάτ. Οι Οθωμανοί, από τη μια, χρησιμοποίησαν την εκκλησιαστική ιεραρχία ως σκελετό ενός ενοποιημένου μηχανισμού ενσωμάτωσης των μη μουσουλμάνων στην Αυτοκρατορία και, από την άλλη, προσπάθησαν να μειώσουν τη σημασία του εκκλησιαστικού παράγοντα στο εσωτερικό αυτού του μηχανισμού. Αν και τα μιλέτ είχαν τη ρίζα τους στην παράδοση, στο καθεστώς υποτέλειας υπό το οποίο υπάγονταν οι μη μουσουλμάνοι πριν από τις μεταρρυθμίσεις και στην ανάπτυξη των κοινοτικών οργανισμών αυτοδιοίκησης των χριστιανών κατά το 18ο αιώνα, οι μεταρρυθμιστές, παραχωρώντας σ' αυτά πλήρη θεσμική κατοχύρωση και αναγνωρίζοντας στους μη μουσουλμάνους το καθεστώς κατά μια άποψη "εθνοθρησκευτικών μειονοτήτων", δημιούργησαν μια νέα πραγματικότητα που τελικά ξέφυγε από τον έλεγχό τους.

Συμπερασματικά, η αντιφατικότητα του εγχειρήματος των μεταρρυθμιστών οφείλεται στο ότι επιχείρησαν να πετύχουν πολλούς στόχους ταυτόχρονα. Από τη μια, ήθελαν να επιδείξουν στη χριστιανική Ευρώπη την καλή τους θέληση έναντι των μη μουσουλμάνων. Από την άλλη, πιστοί στο όραμα ενός μοντέρνου συγκεντρωτικού κράτους, πίεσαν τις κεφαλές των μιλλέτ για μεταρρυθμίσεις με σκοπό την ανατροπή των ισορροπιών υπέρ των λαϊκών και συνεπώς τη μείωση της σημασίας του εκκλησιαστικού παράγοντα, πράγμα που πίστευαν ότι θα υπέσκαπτε το status των μη μουσουλμάνων ως θρησκευτικών μειονοτήτων. Δεδομένων των αντιθέσεων ανάμεσα σε κληρικούς και λαϊκούς, "προοδευτικούς" και "συντηρητικούς", προύχοντες και συντεχνίτες, οι ελπίδες τους αυτές έγιναν πραγματικότητα και το ορθόδοξο, το γρηγοριανό αρμενικό και το εβραϊκό μιλλέτ απέκτησαν νέους, σύμφωνους με αυτό το πνεύμα, κανονισμούς στα 1862, 1863 και 1865 αντίστοιχα. Όμως οι μεταρρυθμίσεις αυτές, οι οποίες μείωναν το ρόλο των κληρικών στη διοίκηση των μιλλέτ, αναγνώριζαν παράλληλα το ρόλο του θεσμού στη διαδικασία ενσωμάτωσης των μη μουσουλμάνων στην Αυτοκρατορία. Έτσι, κατά περίεργο τρόπο, ενώ η σημασία των κληρικών έφθινε, η ιδεολογική σημασία του θρησκευτικού παράγοντα στην πλειοψηφία των περιπτώσεων αυξήθηκε. Σε συνδυασμό με την εξάπλωση των εθνικών κινημάτων στην Αυτοκρατορία το μείγμα

πήρε εκρηκτικές διαστάσεις και πυροδότησε αντιθέσεις, οι οποίες κάλυπταν με θρησκευτικό μανδύα πολιτικά αιτήματα, όπως η ελληνοβουλγαρική διένεξη σχετικά με την ίδρυση ανεξάρτητης Βουλγαρικής Εκκλησίας- Εξαρχίας. Οι μεταρρυθμίσεις των μιλλέτ κατέληξαν εν μέρει στο αντίθετο αποτέλεσμα από εκείνο που προσδοκούσαν οι εμπνευστές τους.

Β. Μουσουλμάνοι και μη, οι πληθυσμοί της αυτοκρατορίας κράτησαν γενικά, όπως ήταν φυσικό, θετική στάση απέναντι στις μεταρρυθμίσεις των Τανζιμάτων. Κατά την εποχή αυτή και εν μέρει μέσω των μεταρρυθμίσεων μια μερίδα του πληθυσμού τάχθηκε υπέρ της αναδιοργάνωσης του κράτους ως μόνη διέξοδος στα προβλήματα και τις δολιοφθορές της τοπικής αυτοδιοίκησης που τους ταλάνιζαν. Τούτο, σε συνδυασμό με την επίσημη αναγνώριση των μιλλέτ ως πολιτικοθρησκευτικών σωμάτων και την παγίωση των εθνικών κρατών της ανεξάρτητης Ελλάδας και της αυτόνομης Σερβίας (αργότερα, από το 1859, και της αυτόνομης Ρουμανίας) στο θέατρο των βαλκανικών ανταγωνισμών, υποβοήθησε την ανάδυση νέων συλλογικοτήτων που διαμορφώθηκαν ως πολιτικές κοινότητες, όπως το έθνος με τη μοντέρνα του έννοια. Η εθνική συσπείρωση, ανάλογα με τη συγκυρία και την κοινωνική σύνθεση των εκάστοτε ηγετικών ομάδων, άλλοτε εκφράστηκε συναινετικά -αν και σχεδόν πάντα επιφυλακτικά- ως προς το οθωμανικό καθεστώς και άλλοτε επέλεξε την οδό της ρήξης και της επαναστατικής δράσης.

Στην τελευταία κατηγορία εντάσσουμε και το επαναστατικό κλίμα που επικρατούσε στην Αλβανία στο δεύτερο μισό του 19^{ου} αι. Και αυτό εξηγείται με το παρακάτω σκεπτικό: οι τολμηρές μεταρρυθμιστικές διακηρύξεις περί ισότητας, αντιπροσώπευσης και ορθολογικοποίησης της διοίκησης, γέννησε σε πολλούς υπηκόους της Αυτοκρατορίας νέες προσδοκίες. Το μέλλον ήταν πια ο κατεξοχήν χρόνος αναφοράς, ο χρόνος στον οποίο κράτος και υπήκοοι εναπόθεταν την ευόδωση των ελπίδων τους. Έτσι, οι μη μουσουλμάνοι περίμεναν την πραγματοποίηση των προσδοκιών που είχαν γεννήσει οι κρατικές υποσχέσεις περί ισότητας, οι έμποροι την κωδικοποίηση του εμπορικού δικαίου και γενικά την παροχή διευκολύνσεων κατά τις ανταλλαγές, οι αγρότες την ασφάλεια κατοχής των γαιών τους οι λόγιοι την κατοχύρωση των δικαιωμάτων ελεύθερης έκφρασης τους και απρόσκοπτης δημιουργίας τους. Πρέπει να σημειωθεί ότι πολλά από αυτά και από άλλα παρόμοια αιτήματα προϋπήρχαν των Τανζιμάτων. Δεν σημαίνει δηλαδή ότι τα νέα αιτήματα διατυπώθηκαν για πρώτη φορά κατά την περίοδο των μεταρρυθμίσεων, σημαίνει όμως ότι τους έδωσαν νέα ένταση, καθώς εκτίναξαν στα ύψη τις προσδοκίες των υπηκόων. Το ζήτημα όμως έπαιρνε περίπλοκες διαστάσεις καθώς ένα μεγάλο μέρος των μουσουλμάνων θεώρησε τις μεταρρυθμίσεις ως παροχή προνομίων στους μη μουσουλμάνους υπηκόους της Πύλης, πράγμα που κατέφερε πλήγμα στην αίσθηση υπεροχής των πιστών του Ισλάμ έναντι των χριστιανών και Εβραίων της Αυτοκρατορίας, οι οποίοι ως ζιμί (zimmi), αλλόθρησκες κοινότητες ανεκτές στη μουσουλμανική επικράτεια, τελούσαν παραδοσιακά υπό καθεστώς υποτέλειας. Οι αντιδράσεις αυτές, έντονες ιδιαίτερα ανάμεσα στα κατώτερα στρώματα των πόλεων, υποδαυλίζονταν και από τον ορατό κίνδυνο που

διέτρεχε το κράτος από τα διασπαστικά εθνικά κινήματα των χριστιανών της Βαλκανικής. Σε άλλες περιπτώσεις ήταν η προφανής οικονομική άνοδος των αστικών χριστιανικών στρωμάτων και ο πραγματικός ή μη εκτοπισμός των μουσουλμάνων εμπόρων προς όφελος χριστιανών στο εμπόριο με την Ευρώπη, που όξυναν τις αντιθέσεις. Δημιουργήθηκε παράλληλα ένα κλίμα εχθρότητας ενάντια στην ανάμιξη των Δυνάμεων στα οθωμανικά πράγματα και κατά της ενδοτικότητας της Πύλης έναντι της Ευρώπης. Το αποτέλεσμα ήταν η άνοδος του θρησκευτικού φανατισμού, η σταδιακή αμφισβήτηση της νομιμότητας της πολιτικής τάξης και η μετατροπή των μη μουσουλμάνων στα μάτια των μουσουλμάνων από ζιμί σε μειονότητα, σε "ξένο σώμα", σε "εσωτερικό εχθρό". Το αντιστάθμισμα σε αυτό ήταν η αύξηση της φορολογίας των επαρχιών, η αυστηρότητα στη διαδικασία περισυλλογής τους και στην στρατολόγησή τους. Η ρήξη ήταν προφανής. Μερικές από αυτές τις αντιδράσεις προλείαναν το έδαφος και από τις δυο πλευρές για την ανάδυση του εθνικισμού που ακολούθησε προς το τέλος του αιώνα.

Σύντομα οι Οθωμανοί θα διαπιστώσουν ότι έχουν εμπλακεί σε ένα φαύλο κύκλο, όπου οι μεταρρυθμίσεις που σχεδιάστηκαν για τη σωτηρία της Αυτοκρατορίας συνέβαλλαν στην ενδυνάμωση κοινωνικών κινημάτων που απειλούσαν τις υπάρχουσες δομές εξουσίας. Οι μη μουσουλμάνοι είχαν πια ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις με τους μουσουλμάνους, αλλά δε στρατεύονταν· δινόταν έμφαση στον "Οθωμανισμό", την έννοια της ενότητας των οθωμανών υπηκόων, αλλά πλέον οι μη μουσουλμάνοι υπάγονταν στα μιλλέτ, τους δικούς τους πολιτικοθρησκευτικούς οργανισμούς.

Επίσης, αν οι μεταρρυθμίσεις των Τανζιμάτων συνάντησαν, ας πούμε υποθετικά, ως επί το πλείστον ευρεία αποδοχή ανάμεσα στους μη μουσουλμάνους, από τους αγρότες ως τους διανοούμενους, η Εκκλησία δεν αντέδρασε με τον ίδιο τρόπο. Οι εξαγγελίες του Χάτι Χουμαγιούν (Hatt-i Humayun) περί της αναδιοργάνωσης των μιλλέτ (millet) με όρους μεγαλύτερης συμμετοχής των λαϊκών ανησύχησαν εύλογα τα εκκλησιαστικά στελέχη. Ωστόσο, τα περιθώρια αντίδρασής τους ήταν περιορισμένα, δεδομένης της αποφασιστικότητας των Οθωμανών να επιβάλουν στην Εκκλησία το μεταρρυθμιστικό αυτό πρόγραμμα, το οποίο θα μπορούσε να παρουσιαστεί έναντι της Ευρώπης ως μία απόδειξη της θέλησης της Πύλης όχι μόνο να σεβαστεί και να επικυρώσει τα δικαιώματα αυτοδιοίκησης των μη μουσουλμάνων, αλλά και να προβεί στον "εκδημοκρατισμό" των πολιτικοθρησκευτικών τους οργανώσεων "σύμφωνα με την πρόοδο του πολιτισμού", απελευθερώνοντάς τα από αυτό που στη Δυτική Ευρώπη γινόταν στερεοτυπικά αντιληπτό ως κυριαρχία ενός διεφθαρμένου και ιδιοτελούς κλήρου. Έτσι, η ισορροπία ανάμεσα σε κληρικούς και λαϊκούς στη διοίκηση των μιλλέτ μεταβλήθηκε προς όφελος των δεύτερων.

Παράλληλα, η κρίση του Ανατολικού Ζητήματος στα 1875-78 επιτάχυνε με γρήγορο ρυθμό τις εξελίξεις στα Βαλκάνια. Η αγροτική εξέγερση στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη το καλοκαίρι του 1875 κατά των μουσουλμάνων γαιοκτημόνων και η βουλγαρική εξέγερση τον Απρίλιο του 1876 τόνωσαν το φιλοπόλεμο ρεύμα στη Σερβία και στη

Ρωσία. Οι Σέρβοι κήρυξαν τον πόλεμο στους Οθωμανούς τον Ιούνιο του 1876, όμως ο καλύτερα εκπαιδευμένος οθωμανικός στρατός συνέτριψε το σερβικό μέσα σε λίγους μήνες. Οι Ρώσοι κήρυξαν με τη σειρά τους τον πόλεμο στην Οθωμανική Αυτοκρατορία τον Απρίλιο του 1877, ύστερα από μήνες άκαρπων διαβουλεύσεων ανάμεσα στις Δυνάμεις και στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στην Κωνσταντινούπολη, κατά τις οποίες οι Οθωμανοί απέρριψαν τις πιέσεις για εφαρμογή νέων μεταρρυθμιστικών μέτρων στην Αυτοκρατορία υπό τη στενή επίβλεψη των Δυνάμεων, με το επιχείρημα ότι η προκήρυξη του Συντάγματος το Δεκέμβριο του 1876 και η σύγκληση της πρώτης οθωμανικής βουλής τρεις μήνες αργότερα καθιστούσε περιττή την επέμβαση της Ευρώπης.

Η ρωσο-οθωμανική συνθήκη του Αγίου Στεφάνου το Μάρτιο του 1878, δύο μήνες μετά τον τερματισμό του καταστροφικού για τους Οθωμανούς πολέμου, προέβλεπε μεταξύ των άλλων την ανεξαρτησία της Σερβίας και της Ρουμανίας και τη δημιουργία μιας μεγάλης αυτόνομης Βουλγαρίας που θα κάλυπτε, εκτός από τα εδάφη της σημερινής Βουλγαρίας, ολόκληρη τη Μακεδονία εκτός από τη Θεσσαλονίκη, την Πιερία και τη Χαλκιδική. Η συνθήκη παραχωρούσε επίσης στη Ρωσία εδαφικά τη Βεσσαραβία και την Αρμενία. Όμως, κατοπινά, το ενδεχόμενο μιας μεγάλης Βουλγαρίας υπό ρωσική επιρροή θορύβησε εύλογα την Αυστροουγγαρία και τη Μεγάλη Βρετανία, ενώ η επέκταση των Ρώσων στην Ασία ανησύχησε τους Βρετανούς, που έκριναν ότι η εξέλιξη αυτή θα μπορούσε να θέσει σε κίνδυνο τις κτήσεις τους στην Ινδία. Πιο επίφοβη όμως για τις Δυνάμεις ήταν η προοπτική μιας μονομερούς συνολικής ρύθμισης του Ανατολικού Ζητήματος από τη Ρωσία. Έτσι, τον Ιούνιο του 1878 οι αντιπρόσωποι των Δυνάμεων συγκεντρώθηκαν στο Βερολίνο για να λύσουν και να ξαναμαζέψουν από την αρχή για μια ακόμη φορά το κουβάρι του Ανατολικού Ζητήματος.

Το Συνέδριο του Βερολίνου κατοχύρωσε, όπως ξέρουμε, την ανεξαρτησία της Σερβίας και της Ρουμανίας. Όμως αντί της μεγάλης Βουλγαρίας του Αγίου Στεφάνου ιδρύθηκαν στα βόρεια της οροσειράς του Αίμου η αυτόνομη βουλγαρική Ηγεμονία που περιελάμβανε επίσης την περιοχή της Σόφιας και της Βάρνας, και στα νότια η Ανατολική Ρωμυλία, αυτόνομη επαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας με βούλγαρο Γενικό Διοικητή. Ολόκληρη η Μακεδονία και η Θράκη νότια της Ροδόπης παρέμεναν στην άμεση κατοχή των Οθωμανών. Η Βοσνία και η Ερζεγοβίνη περιήλθαν υπό την κατοχή της Αυστροουγγαρίας, ενώ η Μεγάλη Βρετανία, ως αντιστάθμισμα για τα ρωσικά κέρδη στην Αρμενία, είχε πριν από λίγους μήνες αποσπάσει από τους Οθωμανούς την Κύπρο.

Η Ελλάδα, προ των ανακατατάξεων που επέκειντο στα Βαλκάνια, είχε προσπαθήσει να μπει στο παιχνίδι εγκαταλείποντας την πολιτική καλής γειτονίας με την Οθωμανική Αυτοκρατορία. Η εισβολή του ελληνικού στρατού στη Θεσσαλία στις αρχές του 1878 κατέληξε σε φιάσκο, μια που οι Έλληνες στρατιώτες υποχρεώθηκαν από τις διπλωματικές εξελίξεις να επιστρέψουν άπρακτοι, αλλά η ελληνική πολιτική ηγεσία αντέδρασε υποστηρίζοντας τις σποραδικές εξεγέρσεις που είχαν ξεσπάσει με την πρωτοβουλία ληστανταρτικών σωμάτων από το 1877 σε περιοχές της

Κρήτης, της Ηπείρου, της Θεσσαλίας και της Μακεδονίας. Αν και οι εξεγέρσεις ξεθύμαναν με το χειμώνα του 1878, έφεραν ένα έμμεσο αποτέλεσμα: το 1881 παραχωρήθηκε στην Ελλάδα η Θεσσαλία και ένα μικρό μέρος της Ηπείρου στην περιοχή της Άρτας.

Τον Ιούνιο του 1878 πραγματοποιήθηκε το Συνέδριο του Βερολίνου, όπου μεταβλήθηκε πάλι ο χάρτης της Βαλκανικής, μακροπρόθεσμα, όπως ξέρουμε, προς όφελος και της Ελλάδας.

Η κρίση του 1875-78 δεν αποτέλεσε τομή μόνο για τα κράτη της Βαλκανικής που απέκτησαν τότε την ανεξαρτησία ή την αυτονομία τους, αλλά και για τις οθωμανικές μεταρρυθμίσεις. Η άνοδος του αυταρχικού Abdyl Hamit II στο θρόνο (1876-1909), η αποτυχία του Midhat Pasha και των ομοϊδεατών του να προστατέψουν την Αυτοκρατορία από εσωτερικούς και εξωτερικούς εχθρούς με το συνταγματικό και κοινοβουλευτικό πείραμα που έλπιζαν ότι θα ενίσχυε την ενότητα των Οθωμανών υπηκόων. Επιπλέον, οι σημαντικότερες απώλειες της Πύλης σε εδάφη και κύρος απομάκρυναν την πολιτική ηγεσία της Αυτοκρατορίας από φιλελεύθερους πολιτικούς πειραματισμούς. Την ιδεολογική παράδοση του συνταγματικού κινήματος του Midhat Pasha, και κυρίως των Νέων Οθωμανών, θα αξιοποιούσαν αργότερα οι Νεότουρκοι. Παράλληλα, οι ανταγωνισμοί των αντιτιθέμενων βαλκανικών εθνικών κινημάτων και των αλυτρωτικών επιδιώξεων των χριστιανικών κρατών της περιοχής θα εντεινόταν όλο και περισσότερο προς το τέλος του αιώνα.

Σε αντίθεση με τις προηγούμενες απόπειρες κατά τις κεντρικής οθωμανικής εξουσίας με αυθόρμητο, όπως είδαμε, και πρόχειρο στο σύνολό τους χαρακτήρα, η αντίδραση και η κινητοποίηση που παρατηρήθηκε στα έτη 1878-1881, έγινε με έναν καλά οργανωμένο τρόπο. Κατευθύνονταν η δράση από έναν μόνο κέντρο, την Αλβανική Ένωση της Prizren, που είχε επιτροπές σε πολλές περιοχές, καθιστώντας έτσι αυτή την εθνικοαπελευθερωτική κίνηση ως δραστηριοποίηση εθνικού χαρακτήρα. Από το όνομα διαπιστώνουμε ότι ήταν ένας αντιπροσωπευτικός οργανισμός εθνικού βεληνεκού. Επιπλέον, όπως θα δούμε παρακάτω το πρόγραμμά της ήταν ξεκάθαρο, ενέπνεε ιδέες πιο ευρείς και θεμελιώδεις, όπως η προστασία της ολότητας της εθνικής επικράτειας, η επίτευξη της εθνικής αυτονομίας, η οποία στα πλαίσια της παρακμής της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας ήταν επιτεύξιμη και ένα βήμα τους χώριζε από την υλοποίησή της.

Τα γεγονότα του 1878 έθεσαν το όριο, ενδεικτικό για τη νέα φάση που ακολουθεί για τα γεγονότα της εθνικής απελευθέρωσης. Η διανοήση από τη συνθήκη του Αγίου Στεφάνου και μετά αυτοσυνειδητοποιήθηκε η ίδια και αναλαμβάνοντας δράση επιδιώκει πια τη γενίκευση της ανάγκης αφύπνισης, για να δοθούν λύσεις στα πολύπλευρα προβλήματα που προέκυψαν μετά τα γεγονότα του Αγ. Στεφάνου καθ' όλη τη διάρκεια του τελευταίου τέταρτου του 19ου αιώνα καθώς και των αρχών του 20ου. Σε όλες τις πρωτοβουλίες, οι οποίες ξεπερνούν σε συχνότητα εμφάνισης και όγκου καλλιτεχνικής παραγωγής κάθε προηγούμενη προσπάθεια

(ίδρυση του αλφαβήτου, συγγραφή και έκδοση του αλβανικού βιβλίου, της έκδοσης εφημερίδων και περιοδικών, της άνθισης των πρώτων σχολείων στην αλβανική γλώσσα), ένα όνομα συναντάται διαρκώς: το όνομα του Sami Freasheri, του οποίου μαζί με αυτό του αδερφού του Ναϊμ, έγινε ο άξονας γύρω από τον οποίο δραστηριοποιούνταν όσοι ευαισθητοποιήθηκαν και κινητοποιήθηκαν προς την κατεύθυνση της εθνικής απελευθέρωσης από τους Οθωμανούς, της επεξεργασίας του προγράμματος που ο ίδιος εμπνεύστηκε τραγουδώντας τα πατριωτικά ποιήματα του αδερφού του.

3. Οι Συμφωνίες, οι Σύνδεσμοι και ο ρόλος τους στην έκβαση των πραγμάτων²¹.

3.1 Η ΑΛΒΑΝΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΦΩΝΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΔΑΠΕΣΤΗΣ(1877)

Πριν την έναρξη του ρωσο- τουρκικού πολέμου η Ρωσία ήρθε σε επαφή με την Αυστροουγγαρία για να συμφωνήσουν κρυφά την ουδετερότητα της δεύτερης στο πόλεμο με την Οθ. Αυτοκρατορία. Το αντάλλαγμα για αυτή το 1877 στη Βουδαπέστη θα ήταν η κατάληψη μετά το τέλος του πολέμου της Βοσνίας και της Ερζεγοβίνης. Αν η Οθωμανική Αυτοκρατορία αποσύρονταν από τα Βαλκάνια, τότε προβλεπόταν η ίδρυση τριών νέων κρατών: της Βουλγαρίας, της Ρουμελίας και μετά από αίτημα της Αυστροουγγαρίας, και η Αλβανία.

Η Συμφωνία της Βουδαπέστης ήταν η πρώτη διεθνής διπλωματική πράξη που τάχθηκε υπέρ της δημιουργίας ενός αυτόνομου αλβανικού κράτους. Παρόλα αυτά, η τύχη των εδαφών της προοιωνίζονταν οδυνηρή καθώς οι νότιες επαρχίες της θα υπάγονταν στο ανεξάρτητο ελληνικό κράτος, στη Σερβία ανοίγονταν ο δρόμος για την προσάρτηση της Κοσόβα, στο Μαυροβούνιο δινόταν η σιγουριά πως θα καταλάμβανε τις ορεινές εκτάσεις της βόρειας Αλβανίας, ενώ οι ανατολικές περιοχές θα συμπεριλαμβάνονταν στο αυτόνομο σλαβικό κράτος της Ρούμελης. Μετά από τη Συμφωνία της Βουδαπέστης η Ρωσική Αυτοκρατορία κήρυξε τον πόλεμο στην Οθ. Αυτοκρατορία και στα προβλήματα που ήταν πολλά για το Ανατολικό Ζήτημα, έμελε να τους δοθεί η λύσης τους μετά το πέρας αυτού του πολέμου.

3.2 Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΗΣ, 1877

Παράλληλα με τις ζυμώσεις που έλαβαν μέρος στις αλβανικές περιοχές της Αυτοκρατορίας, υπήρχε και μια διανόηση εκτός αυτών των περιοχών που ευαισθητοποιούνταν με τα εθνικά θέματα και ήταν σε θέση να αντιληφθούν νωρίτερα τους κινδύνους που εγκυμονούσαν, καθώς ήταν πιο κοντά στα κέντρα λήψης των αποφάσεων και παρακολουθούσαν τις

²¹ Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, *Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους*, σελ. 429- 456.

εξελίζεις από κοντά. Σε αυτό το πλαίσιο θέτουμε και την ίδρυση της Εθνικής Επιτροπής της Κωνσταντινούπολης²², η ίδρυση της οποίας βασίστηκε στα πατριωτικά αισθήματα ενός κύκλου διανοουμένων, όπως των: Pashko Vasa, Jani Vreto, Ymer Prizreni, Zija Prishtina, Sami Frashëri, Ahmet Koronica, Mihal Harito, Iljaz Dibra, Mehmet Ali Vrioni, Seid Toptani, Mustafa Nuri Vlora, Mane Tahiri²³ κ.α Πρόεδρος τους εκλέχτηκε ο Abdyl Frashëri. Η ίδρυση αυτής της επιτροπής ακολούθησε την ίδρυση επιτροπών στα Γιάννενα με πρόεδρο τον Abdyl Frashëri το Μάιο του 1877 και στη Shkodra το καλοκαίρι του ίδιου έτους υπό την ηγεσία του Rjetër Gurakuqi (πατέρας του Luigj Gurakuqi). Στόχος τους τέθηκε η ανεξαρτητοποίηση της Αλβανίας μέσω της οργάνωσης μια εθνικοαπελευθερωτικού, αντισομανικού επαναστατικού κινήματος και η θέση της διεθνής διπλωματίας προ τετελεσμένων γεγονότων.

Για την επίτευξη αυτού του σκοπού κρίθηκε απαραίτητη η δημιουργία ενός κέντρου συντονισμού αλλά και ανάληψης του δύσκολου έργου της σύναψης συμμαχιών και εύρεσης αναγκαίων πόρων σε άψυχο και έμψυχο υλικό για την επίτευξη των στόχων τους. Πιθανός εταίρος στα Βαλκάνια κατά των Οθωμανών θεωρήθηκε η ελληνική κυβέρνηση. Γρήγορα όμως έγινε αντιληπτό ότι μεταξύ των δυο πλευρών υπήρχε μια ουσιώδης διαφορά: η ελληνική πλευρά αντιτίθονταν στη βασική θέση των αλβανών αντιπροσώπων για ίδρυση ενός αλβανικού εθνικού κράτους που θα συμπεριελάμβανε Kosova στο βορά και Çameria στο νότο.

Αλβανικά τμήματα ατάκτων στην περιοχή της Korce_Πηγή²⁴

²²Στα αλβανικά: “Komiteri Kombetar I Stambollit”

²³ Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους, σελ. 433.

²⁴ George P. Scriven, The Awakening of Albania , Geographical Review, Vol. 8, No.2 (Aug., 1919), σελ. 81.

3.3 Η ΣΥΝΕΛΕΥΣΗ ΤΗΣ DIBRA, ΝΟΕΜΒΡΙΟΣ 1878

Παράλληλα με τις εξελίξεις που προώθησε η Ένωση της Prizren και τα γεγονότα που θα παρακολουθήσουμε αμέσως παρακάτω, δεν πρέπει να παραλείψουμε και την ιδέα

των μελών της Εθνικής Επιτροπής της Κωνσταντινούπολης για την επίτευξη αυτονομίας, δίχως να είναι αναγκαίος ο ένοπλος αγώνας στις ακριτικές περιοχές της Αλβανίας με τα γειτονικά κράτη. Έτσι, μια επιτροπή, που εκλέχτηκε από τη συγκέντρωση πατριωτών- αγωνιστών στην πόλη Dibra στις 1 Νοεμβρίου του 1878, συνέταξε ένα πρόγραμμα για την ίδρυση ενός αλβανικού βιλαετιού. Η Συνέλευση της Dibra, υπό την ηγεσία του Iljaz Pasha Dibran, αποφάσισε τα εξής:

- Την ίδρυση ενός βιλαετιού το οποίο θα συμπεριελάμβανε όλες τις αλβανικές επαρχίες,
- Αναγνώριση της αλβανικής γλώσσας ως γλώσσα της διοίκησης αυτού του βιλαετιού,
- Προώθηση της διδασκαλίας της γλώσσάς αυτής στα σχολεία,
- Ίδρυση ενός Κεντρικού Οργάνου το οποίο θα εφαρμόζε τις μεταρρυθμίσεις αυτές στο βιλαέτι,

Η Συνέλευση θα ολοκληρωνόταν με την παρουσίαση αυτών των θέσεων ενόψει της Υψηλής Πύλης από μια επιτροπή που αποτελούνταν από τον Iljaz Pasha Dibran και τον Abdyl Frashëri. Η έκβαση ήταν αναμενόμενη και νέα στρατιωτικά μέτρα από την πλευρά των αγωνιστών θα λαμβάνονταν πλέον υπό την ασπίδα της Ένωσης της Prizren.

Όλα τα κινήματα που είδαμε να εξελίσσονται στην Αλβανία είχαν βραχύβια ή περισσότερο βραχύβια διάρκεια. Αυτό εξηγείται αν σκεφτούμε πως στόχος τους ήταν οι φόροι και το εγχειρίδιο των κρατικών μεταρρυθμίσεων της Υψηλής Πύλης που εφαρμόστηκε στα αλβανικά εδάφη. Κάτι τέτοιο όμως δεν ισχύει και μετά την πραγματοποίηση του Συνεδρίου του Βερολίνου, στις 3 Μαρτίου 1978. Το Συνέδριο αυτό αντιπροσώπευε στα αυτιά των Αλβανών την καμπάνα που ανακοίνωνε τη διάσπαση της πατρίδας τους, με φόντο τον σάλαγο των ανθρώπων ή των εθνών που επωφελούνταν της απώλειάς της.

Συγκεκριμένα, η Βουλγαρία θα καταλάμβανε εδάφη μέχρι και την πόλη της Korca. Το Μαυροβούνιο θα ενσωμάτωνε περιοχές στη βόρεια Αλβανία που εκτείνονταν από το Ipek(Рек), μέχρι και νότια του Zabljak, μαζί με τα λιμάνια Antivari και Dulcigno στην Αδριατική. Η λίμνη της Shkodra θα χωρίζονταν στα δυο. Ήταν σαφής η πρόθεση της Ρωσίας να δει όσο πιο πολλούς Σλάβους στα βαλκάνια ελεύθερους και ιχυρούς. Η πολιτική όμως της Αγγλίας και Αυστρίας, τα συμφέροντα των οποίων ήταν συνυφασμένα με το status quo που διαμορφώνονταν στα Βαλκάνια, άλλαξε τη ροή των γεγονότων. Λίγους μήνες μετά, στις 13 Ιουνίου του ίδιου έτους, στο Βερολίνο (εξ ου και Συνέδριο, αναθεωρητικό, του Βερολίνου) αποφασίστηκε να διεξαχθεί για το ίδιο θέμα που παρέμενε θερμό όσο ποτέ μέχρι τότε στα Βαλκάνια,

η επανεξέταση της οριοθέτησης των συνόρων σε μια νέα συνάντηση αντιπροσώπων όλων των πλευρών.

3.4 Η ΕΝΩΣΗ ΤΗΣ PRIZREN, 1878-1881

Σε αυτή ακριβώς τη χρονική στιγμή, στις πρώτες μέρες του Ιουνίου τοποθετείται και η ίδρυση της Συνέλευσης της Prizren²⁵, πόλη στην επαρχία της Kosova, για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων του

αλβανικού λαού. Στις συζητήσεις που συνεχίστηκαν μέχρι την 15 Ιουνίου, η αλβανική αντιπροσωπεία έθεσε επί τάπητος το θέμα ύπαρξης μιας αλβανικής εθνικής ταυτότητας. Η ψυχή της Συνέλευσης μολονότι είχε ως κέντρο των δραστηριοτήτων της στο Prizren, βόρεια της Αλβανίας, η καρδιά της τρεμόπαιζε στην οικογένεια του Abdyl Frashëri στο χωριό Frashëri στα περίχωρα του Permet. Γι' αυτό και δημιουργήθηκαν δυο παραρτήματα, ένα στη βόρεια και ένα στη νότια Αλβανία, τα οποία θα συνέρχονταν τακτικά στο Elbasan, ακριβώς στο κέντρο της Αλβανίας²⁶.

Αυτή η οργάνωση ευόδωσε με τον καλύτερο τρόπο όταν κρίθηκε αναγκαίο να προστατευθεί η ακεραιότητα των αλβανικών εδαφών από τις επεμβάσεις των γειτονικών κρατών. Η αντίδραση ήταν άμεση όταν το Μαυροβούνιο στις αρχές του Σεπτεμβρίου του ίδιου έτους επικαλέστηκε τη Συνθήκη του Αγίου Στεφάνου, για να καταλάβει πόλεις όπως η Podgorica, Antivari και περιοχές όπως Plava, Gusinje, Kuc και Triepshi. Όταν το Μαυροβούνιο απέτυχε να καταλάβει τις εκτάσεις αυτές, απευθύνθηκε στις Μεγάλες Δυνάμεις. Συμβιβαστικά, οι περιοχές Plava, Gusinje παραχωρήθηκαν στην Οθωμανική Αυτοκρατορία ενώ οι περιοχές Hoti, Gruda και Kelmendi αποδόθηκαν στο Μαυροβούνιο. Η Συνέλευση του Prizren θεώρησε τη νέα έκβαση πιο άδικη από την παλαιότερη διευθέτηση του Συνεδρίου του Βερολίνου και τάχθηκε κατά της εφαρμογής της. Ο συμβιβασμός αυτό πήρε το όνομα του Ιταλού διαμεσολαβητή και ονομάστηκε «Συμβιβασμός του Corti»

Ο Συμβιβασμός αυτός, μετά από αποτυχή προσπάθεια κατάληψης των περιοχών Hoti και Gruda²⁷ από το Μαυροβούνιο, κρίθηκε ξανά αναθεωρήσιμος. Με τις νέες διαβουλεύσεις αποδόθηκαν αυτές οι περιοχές στην Οθ. Αυτοκρατορία. Η ίδια τακτική ακολουθήθηκε και στις περιοχές όπου η ελληνική η βουλγαρική παρουσία έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου για τα μέλη της Συνέλευσης. Η στάση τους αυτή απέρρεε από την πεποίθηση ότι τα σύνορα της Οθ. Αυτοκρατορίας ήταν τόσο ρευστά, που έπρεπε με κάθε τρόπο να δράσουν ώστε να αμνη βρεθούν προ

²⁵ Stavro Skendi, "Beginnings of Albanian Nationalist Autonomous Trends: The Albanian League, 1878-1881", *American Slavic and European Review*, Vol 12, No.2 σελ. 221.

²⁶ Βλπ ΧΑΡΤΗΣ 4: Χάρτης των δυτικών ορίων της Οθωμ. Αυτοκρατορίας, 1878 και ΧΑΡΤΗΣ 1: Χάρτης των σημερινών ορίων της Αλβανίας, 1990, στο Παράρτημα.

²⁷ Τα γεγονότα από την προστασία αυτών των περιοχών μοιάζει να εκτυλίσσονται με έπος στην αφήγηση που δίνεται, βλπ. Mbrojtja e Hotit dhe e Grudës (pranverë 1880), στο *Muzafer Korkuti, Selim Islami, ... Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους, τίτλος πρωτότυπου: "Historia e Popullit Shqiptar"*, σελ 452-455.

τετελεσμένων γεγονότων όταν έρθει η κατάλληλη στιγμή της Ανεξαρτησίας της Αλβανίας. Προς το παρόν, η ύπαρξη της Αυτοκρατορίας πρόσφερε σε αυτούς ενότητα και προστασία από τους κινδύνους διάσπασης. Ομολογουμένως τα πράγματα θα ήταν πολύ χειρότερα για την Ένωση της Prizren, αν οι διεθνείς συγκυρίες οδηγούσαν στη διάλυση της αυτοκρατορίας τη δεδομένη χρονική στιγμή των έντονων ανακατατάξεων.

Τα προβλήματα που αντιμετώπιζε η Συνέλευση στο εσωτερικό των τεσσάρων βιλαετιών της Οθ. Αυτοκρατορίας στα εναπομείναντα βαλκανικά εδάφη ήταν η αδυναμία συγκρότησης ενός βιλαετιού με κέντρο την Ohri, όπως το βόρεια παράρτημα της διακήρυττε ως αναγκαιότητα των καιρών, και την τοποθέτηση Αλβανών αξιωματούχων στα υψηλά ιστάμενες θέσεις του κρατικού μηχανισμού. Ένα άλλο κρίσιμο ζήτημα που έθεταν οι διανοούμενοι, όσο η Συνέλευση λειτούργησε, ήταν το ζήτημα της εκπαίδευσης στην Αλβανική γλώσσα. Το τελευταίο ήταν και το θέμα που απορροφούσε το μεγαλύτερο μέρος της αντίδρασης από την πλευρά των Οθωμανών. Οι πρωτεργάτες έφτασαν και μέχρι την Κωνσταντινούπολη για να διατυπώσουν σε πρώτο πρόσωπο τα αιτήματά τους απέναντι στην Πύλη. Η άρνηση της Πύλης οδήγησε σε κινητοποιήσεις και περισσότερα μέτρα για την συνένωση όλων των επαρχιών σε ένα βιλαέτι. Η δραστηριοποίηση έφτασε σε τέτοιο σημείο που τα μέλη της Συνέλευσης, κατόπιν συντονισμού κατέλαβαν την πόλη της Prizren και επεκτάθηκαν στην Prishtina, κέντρο του βιλαετιού της Kosova.

Όπως ήταν αναμενόμενο, η Οθωμανική διοίκηση δεν μπορούσε να αφήσει κάτι τέτοιο να εξελιχτεί. Ο Dervish Dorgur Pasha στάλθηκε να καταστείλει τις κινητοποιήσεις. Ήταν ο ίδιος που το 1880 είχε αποδιάρθρωσει τη Συνέλευση και τα μέλη της στην πόλη της Shkodra και εξόρισε πολλούς. Σε αυτήν την περιοχή και τη δεδομένη περίοδο ήταν ο Dorgur Pasha ένθερμος υποστηρικτής και εκπρόσωπος του συγκεντρωτισμού της Οθωμανικής εξουσίας. Στην περίπτωση της Prizren κατόρθωσε να καταβάλει γρήγορα τις αντιστάσεις των ενόπλων σωμάτων και κατάφερε να θέσει υπό τον έλεγχό του όλη τη βόρεια Αλβανία. Αντί όμως να προβεί σε αντίποινα, εκείνο που πρότεινε στα μέλη της Συνέλευσης στο Prizren ήταν η υποστήριξη της αυτονομίας αντί ανεξαρτησίας, μένοντας όμως πιστοί στο Σουλτάνο²⁸.

Το τέλος της Ένωσης δόθηκε με τη δίωξη των υποκινητών της. Ο Dervish Dorgur Pasha έδωσε διαταγή και ανταμοιβή σε όποιον τον φέρει μπροστά του στο Prizren τον Abdul Frashëri. Αυτός είχε προλάβει να διαφύγει προς τα παράλια, αλλά συνελήφθηκε στο Elbasan, οδηγήθηκε στο Prizren, μετά στην Κωνσταντινούπολη, όπου και φυλακίστηκε εφ' όρου ζωής. Μετά από 4 χρόνια φυλάκισης στις φυλακές Belikeser, απελευθερώθηκε αλλά το 1894 πέθανε στην Κωνσταντινούπολη.

²⁸ Στο Stavro Skendi, "Beginnings of Albanian Nationalist Autonomous Trends: The Albanian League, 1878- 1881", American Slavic and European Review, Vol 12, No.2 σελ. 230.

Το Μάιο του 1881, ο Mustafa Asim Pasha, τοπάρχης στα Γιάννενα συνέλαβε και τους άλλους πρωταγωνιστές του νότιου παραρτήματος της Συνέλευσης και τους εξόρισε στα Δαρδανέλια. Αυτό ήταν και το τέλος της Συνέλευσης της Prizren.

Ήταν η Ένωση καθρέπτει όλων των ιδεολογικών ζυμώσεων αλλά και προβλημάτων του τόπου. Εξέλειπε από αυτή ενότητα και ένα ενιαίο κέντρο, όπως και στην Αλβανία γεωγραφική ενότητα και επικοινωνία. Είχε και αυτή να αντιμετωπίσει τους εχθρούς της που ήταν διαφορετικοί στο βορρά και στο νότο. Είχαν και έναν κοινό εχθρό, την τουρκική μεταρρύθμιση, παρόλο που στη βόρεια Αλβανία είχαν συγκατανεύσει πιο πολύ από τη νότια στην αποπληρωμή των φόρων προς το Σουλτάνο.

Ήταν η Ένωση καθρέπτει των επιθυμιών και των φιλοδοξιών ενός έθνους ή το αντίστροφο: ο υποκινητής και ο μοχλός αφύπνισης ενός έθνους; Οι Αλβανοί την αποκαλούσαν *μιλλέτ*²⁹, υποδηλώνοντας πως δεν την έβλεπαν ως ένα πολιτικό σώμα με αιτήματα και δράση αλλά ως ένα κίνημα που εξέφραζε ένα ολόκληρο έθνος. Μπορεί να καταστράφηκε και να διαλύθηκε αλλά οι ιδέες που αντιπροσώπευσε και τα ιδεώδη που πρότεινε, έστρωσαν την οδό για την επίτευξη της Ανεξαρτησίας.

²⁹ Όπως παραπάνω, σελ 232.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

Η ΔΙΑΦΩΤΙΣΤΙΚΗ ΣΚΕΨΗ ΤΟΥ SAMI FRASHËRI

Όπως γνωρίζουμε, μια ιδιαίτερα λαμπρή θέση στην ιστορία της σύγχρονης Αλβανίας κατέχει η περίοδος που ονομάζεται **Εθνική Αναγέννηση** (Rilindja Kombëtare). Όλα εκείνα που είχε η Rilindja να επιδείξει- σε πρόσωπα και σε εξελίξεις σε όλους τους τομείς της γνώσης- δικαιωματικά την καθιστούν περίοδο που απaráμιλλα κατέχει την πιο λαμπρή από τις σελίδες με την αφήγηση της ιστορίας των σύγχρονων Αλβανών. Έχοντας ως δεδομένη την πιο πάνω επισήμανση, η θέση του Sami Frashëri και των αδελφών του -Abdyl και Naim- έχει αναδειχτεί και η συμβολή των τριών έχει αποσαφηνιστεί σε χιλιάδες σελίδες ερευνας και συγγραφής στην αλβανική βιβλιογραφία. Ένα τέτοιο συμπέρασμα ισχύει τόσο κομμουνιστικά όσο και κατά τη διάρκεια της περιόδου εκδημοκρατισμού της Αλβανίας. Με όσα θα παρατεθούν σε αυτό το κεφάλαιο θα φανεί πως αυτοί αποκρυπτογράφησαν τα μηνύματα της εποχής τους, μίλησαν σε καρδιές και συνειδήσεις, εντόπισαν διέξοδα και συμβιβαστικές λύσεις, έθεσαν τον πήχη ψηλότερα των ικανοτήτων τους με τα οράματα που τους διέπνεαν σε όλα τα έργα τους και έδωσαν κίνητρο στον απλό λαό να τους ακολουθήσει στην κοινή δράση για την υλοποίησή τους.

Πρέπει όμως να πούμε ότι το τραγικό στο χρονικό δράσης και των τριών αδερφών ήταν ότι δεν μπόρεσαν να γευτούν την αίσθηση υλοποίησης των οραμάτων τους και εκπλήρωσης των προσδοκιών που μετέδωσαν στους σύγχρονούς τους. Τους αναγνωρίζεται όμως το ότι ήταν αυτοί που άφησαν ανοιχτή την πόρτα που οδηγούσε στη λύση ζητήματος της εθνικής ταυτότητας των Αλβανών του δεύτερου μισού του 19^{ου} αι. για να έρθουν οι επόμενοί τους και να την κλείσουν αποφασιστικά πίσω τους.

Από τα τρία αδέλφια που ξεκίνησαν την πορεία τους από το χωριό Frashëri, της πόλης Permet της Νότιας Αλβανίας, ο Sami ήταν ο πιο ονειροπόλος και διαχυτικός. Και μόνο αυτά τα χαρακτηριστικά του είναι αρκετά για να εστιάσουμε σε στοιχεία της μεταβατικής του πορείας από την ασημαντότητα στον πυρήνα των εξελίξεων, από την άγνοια στην αυτοσυνειδητοποίηση και μετέπειτα στην εθνική

συνειδητοποίηση των ανθρώπων της εποχής του. Κατάφερε σαν σπουδαία φυσιογνωμία και ισχυρή προσωπικότητα να στιγματίσει την εποχή του σε σημείο που όποια αναφορά στην αλβανική εθνική Αναγέννηση και όποια προσπάθεια ανάλυσης να είναι ημιτελής δίχως την όποια νύξη στα έργα, τη σκέψη και τη στάση του Sami.

1. Η ζωή και το έργο του ³⁰.

1.1 ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΤΟΥ ΧΡΟΝΙΑ

Ο Sami Frashëri γεννήθηκε την πρώτη Ιουνίου του 1850. Η ζωή του διακρίνεται σε 3 φάσεις. Ταυτίζονται αυτές χρονικά με τις τρεις μεγάλες αλλαγές τόπου κατοικίας. Είναι επίσης ταυτόσημες με τις τρεις φάσεις διαμόρφωσής του: το χωριό **Frashëri** ως γενέτειρα, τα **Γιάννενα**, ως κέντρο ενός από τα περιφερειακά βιλαέτια της αυτοκρατορίας και η **Κωνσταντινούπολη**, η πρωτεύουσά της.

Σε πρώτη φάση, το χωριό Frashëri συσχετίζεται με τα πρώτα του ερεθίσματα και βιώματα που θα τον σημαδέψουν στην υπόλοιπη ζωή του. Εντοπίζει από μικρός την κλίση του στα γράμματα, παρουσιάζει ένα ιδιαίτερο προφίλ ως τους συνομήλικούς τους, καλλιεργεί και εμφανίζει τρόπους σκέψης που τον διακρίνουν από την παρέα του. Βιώνει από μικρός ισχυρά συναισθήματα που θα τον κάνουν να ωριμάσει με γοργότερους ρυθμούς και ισχυροποιεί την προσωπικότητά του μη μένοντας παρατηρητής αλλά ένας ερασιτέχνης ονειροπολητής. Στην ηλικία των 19 πεθαίνει ο πατέρας του και δυο χρόνια αργότερα, άρα το 1861, πεθαίνει και η μητέρα του. Η ωρίμανση ήταν ταχύτατη. Επίσης, από μικρή ηλικία φάνηκε και η κλίση του στις γλώσσες. Στο χωριό μάθαινε τουρκικά και αραβικά, γλώσσες που θα ολοκληρώσει με δική του προσπάθεια κατοπινά στην Κωνσταντινούπολη.

Όντας ακόμη έφηβος απομακρύνεται από το χωριό του μαζί με τα άλλα αδέρφια του στα Γιάννενα, αμέσως μετά το θάνατο του πατέρα του Halit Frashëri. Τα Γιάννενα σχετίζονται με τα νεανικά χρόνια του Sami, με τα πνευματικά του θεμέλια, την πολύπλευρη ευρωπαϊκή μόρφωσή του στη **Ζωσιμαία Σχολή** της πόλης. Σε αυτή είχε δείξει μεγάλο ενθουσιασμό για τα μαθήματα και τις ξένες γλώσσες: έμαθε νεοελληνικά, αρχαία ελληνικά και ιταλικά.

Παράλληλα, το επίπεδο μόρφωσης ως προς το γνωστικό πεδίο εμπλουτίστηκε και από εμπειρίες. Η πληθυσμιακή μακέτα των Γιαννίνων εκείνης της εποχής, με κατοίκους Βλάχους, Έλληνες, Αλβανούς, Εβραίους και άλλες εθνότητες υπό την οθωμανική κυριαρχία είχε γίνει ένας μικρόκοσμος περιγραφικός των προβλημάτων που διακατείχαν την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο σύνολό της. Ολοκλήρωσε τα μαθήματα επιτυχώς το 1868, στις 14 Ιουνίου, όπως μαρτυρεί ένα πιστοποιητικό και όχι το 1871³¹. και ένα χρόνο μετά τον εντοπίζουμε στην Κωνσταντινούπολη. Επομένως ο Sami είχε μια πρώτη εικόνα εκείνων των αντιφάσεων, ιδιαιτεροτήτων

³⁰ Βλπ: Zija Xholli, "Sami Frashëri", Εκδ. Οίκος Mihal Quri, Tirana, 1978, σελ. 11- 23

³¹ Mehdi Polisi, μετέκδοση του έργου του Sami: " KÂMÛS AL-A'LÂM ", με πρόσθετα στοιχεία για το έργο, Prishtinë, Ιούνιος 1992.

και ανορθόδοξων καταστάσεων που θα συναντούσε με την πάροδο του χρόνου στο νέο του τόπο μετεγκατάστασης.

Η Κωνσταντινούπολη ήταν και ο τόπος ωρίμανσης του. Ήταν η φάση στη διάρκεια της οποίας ο Sami θα επαλήθευε τη διάθεσή του να αναμετρηθεί με τα κύματα της ζωής, να υπολογίσει το βεληνεκές των δυνάμεών του, την πολυσημαντότητα των πράξεών του, την διορατικότητα των σκέψεών του. Ήταν μόλις 22 ετών, όταν έφυγε από τα Γιάννενα. Είχε έρθει πλέον η στιγμή για αυτόν να κάνει επιλογές στη ζωή του. Η επίσημη οδός για το Sami ήταν προκαθορισμένη: ήταν η οδός όσων αλβανών αποφάσιζαν να υπηρετήσουν τον Σουλτάνο με βαθμούς σε αξιώματα. Η ανεπίσημη οδός χαράσσονταν όχι με την υπηρεσία προς όφελος του Σουλτάνου αλλά προς όφελος του λαού, και όχι του ξένου λαού αλλά του οικείου προς τον ίδιο. Ήταν ο δρόμος των κινδύνων και των δυσκολιών, που σιγά σιγά ο Sami ψηλάφιζε. Ο Sami ήταν έτοιμος να ποντάρει για να κερδίσει πράγματα με το ενδεχόμενο να χάσει πολλά περισσότερα. Ακμαίος, διαρκώς ενημερωμένος, δικτυωμένος με τους άλλους συμπατριώτες του αλλά και με τους ανθρώπους- κλειδιά της πολιτιστικής κίνησης της εποχής του, οξυδερκής και επίμονος, φιλομαθής και πολυδιάστατος, προσηλωμένος σε αυτά που θεωρούσε ιδανικά, έμοιαζε με ένα παζλ του οποίου την άκρη έπρεπε πρώτα να βρει ο ίδιος και μετά να διατυπώσει έναν λόγο που, όπως φάνηκε, έρρεε ορμητικά και ενωνόταν με τα ρεύματα της εποχής του- τα ρεύματα που θα προμήνυαν κάτι ευοίωνο, μια τομή στη σύγχρονη ιστορία της Αλβανίας και των ομοεθνών του. Ας εστιάσουμε εφεξής στην πνευματική του δράση.

1. 2 Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

Το κίνημα για την απελευθέρωση της Αλβανίας όπως εκδηλώθηκε κατά τη διάρκεια του τελευταίου τέταρτου του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αιώνα, αποτελείται από δυο βασικά συστατικά στοιχεία: τον ένοπλο αγώνα και τη δραστηριοποίηση σε ιδεολογικό και πολιτισμικό επίπεδο. Η πνευματική δραστηριότητα του Sami συμπίπτει με την Τρίτη φάση της Rilindja, που εκτείνονταν χρονικά τα έτη 1881-1908. Αρχίζει χρονικά με τη διάλυση της Ένωσης της Prizren και λήγει με την υπερίσχυση της Επανάστασης των Νεότουρκων. Καθ' όλη τη διάρκεια αυτής της περιόδου και μέχρι το θάνατό του ο Sami δεν επαναπάυεται καθόλου. Από την αρχή της συγγραφικής σταδιοδρομίας εξέδωσε 6 έργα στην αλβανική γλώσσα ενώ στο σύνολο 57 έργα, αν υπολογίζουμε και αυτά που γράφτηκαν στην τουρκική και αραβική. Με τα έργα του στην αλβανική αυτός κυριολεκτικά δεν άφησε άθικτο ούτε ένα θέμα που άπτονταν του ζητήματος του αλβανισμού και της εθνικής αυτοσυνειδητοποίησης. Αισθανόταν την ανάγκη να ασχοληθεί με ένταση και πάθος με αυτό που τον προβλημάτιζε γιατί ήξερε ότι τα προβλήματα που επιζητούσαν λύση ήταν πολλά ενώ οι περιορισμοί και οι απαγορεύσεις που τον περιέβαλαν συχνοί και αυστηροί. Κατάφερε όμως πολύ γρήγορα με την πολυποίκιλη και δραστήρια ενασχόλησή του να υψωθεί πάνω από την εποχή του, να οραματιστεί και να προιδεάσει για τα μέλλοντα που θα ακολουθούσαν και ο ίδιος δεν θα μπορούσε να δει.

Η συνεισφορά του στην αλβανική γλώσσα θα μπορούσε να αναφερθεί συνοπτικά στα παρακάτω εξής 6 σημεία³²:

- Επαναδιατυπώνει και υποστηρίζει θερμά ο ίδιος τη θεωρία για την αρχαιότητα της γλώσσας των Αλβανών,
- Υποστηρίζει ότι η αλβανική γλώσσα μέχρι την εποχή του δεν ήταν γραπτή αλλά η επικοινωνία διεξάγονταν με τον προφορικό λόγο καθώς δεν υπήρχε άμεση η ανάγκη κωδικοποίησής της σε σύμβολα. Αίρει έτσι το εμπόδιο που τίθονταν μέχρι τότε ώστε να χαρακτηριστεί η αλβανική ως γλώσσα,
- Η γλώσσα είναι διακριτικό γνώρισμα του έθνους ενώ η φθορά της ένδειξη αφανισμού του,
- Υποστήριζε εξ αρχής ότι η γη είναι χωρισμένη σε έθνη και οι Αλβανοί αποτελούν ένα από αυτά: είναι εκείνοι που ζουν σε ένα μέρος, μιλούν μια γλώσσα και διατηρούν ένα σωρό από έθιμα αντιπροσωπευτικά όλων τους.
- Εστίασε στις ανάγκες της εποχής του και διέκρινε το χαμηλό μορφωτικό επίπεδο των συμπατριωτών του. Θέτει εφεξής ως διακριτικό γνώρισμα της προόδου από την οπισθοδρόμηση την ανάπτυξη του επιπέδου γνώσεων και ηγείται ο ίδιος του αγώνα για το άνοιγμα σχολείων στην μητρική του γλώσσα,
- Προκειμένου να επισπένσει τη διαδικασία εκμάθησης της Αλβανικής από τα στρώματα του πληθυσμού, χαρτογράφησε το δικό του αλφάβητο, βασισμένο σε λατινικά και όχι αραβικά σύμβολα, και τη γραμματική της αλβανικής γλώσσας.

Από όλα όσα παρατέθηκαν παραπάνω δημιουργείται εύλογο ένα ερώτημα: «Ήταν έτσι κάθετος, αδιαπραγμάτευτος και απόλυτος στα ζητήματα της εθνικής του ταυτότητας πριν ή αφού πάτησε το πόδι του στην Κωνσταντινούπολη;» Στην περίπτωση του Sami παρατηρείται μια καμπή στη δράση του. Άρα η απάντηση είναι σχετική. Η διαμόρφωσή του στα χρόνια της νεότητας και τα ερεθίσματα που αφομοίωσε τον έκαναν να εντοπίσει πιο γρήγορα την ουσία των προβλημάτων που ταλάνιζαν τους ομοεθνείς του. Ήταν δηλαδή η τάση του για υπεράσπιση της εθνικής του ταυτότητας πιο πολύ ως μέθοδος αποσαφήνισης της κακής εικόνας που είχαν δημιουργήσει οι άλλοι για τους «δικούς του» ανθρώπους και συνεκδοχικά για αυτόν τον ίδιο. Δηλαδή, υπερασπίζοντας την ταυτότητά του υπερασπίζει και τους συντοπίτες του στην Κωνσταντινούπολη, κατοχυρώνοντας ένα κλίμα αλληλεγγύης και αλληλοσυνεργασίας μεταξύ τους την εποχή όπου όλοι οι άλλοι βαλκανικοί λαοί έτειναν να κάνουν το ίδιο ως τη βέλτιστη πρακτική κατοχύρωσης των συμφερόντων τους. Και αυτό όμως πότε συνέβη; Τι τον έκανε να επιδιώκει με τόση αφοσίωση την αναστροφή του αρνητικού κλίματος για τον ίδιο και τους συντοπίτες του; Δεν άντεχε να βλέπει στα μάτια των Οθωμανών υπηκόων την λάθος εικόνα που είχαν σχηματίσει για την πατρίδα του, και –πεισματικά- ήθελε να τους δείξει ποια είναι η Αλβανία. Ήθελε να φανεί η Αλβανία στα μάτια όλων ως ο χώρος που –λόγω της

³² Η πληρέστερη εναπόθεση των ιδεών του για τη γλώσσα είναι τα έργα του: Lisan, 1887, (Γλώσσα) και Usul-i tenkit ve tertip, 1886 (Ο στιγματισμός και τρόπος σύνταξης των προτάσεων). Το αντιφατικό είναι ότι γράφονται και εκδίδονται για πρώτη φορά στην τουρκική γλώσσα.

ιστορίας και των «θετικών» ιδιαιτεροτήτων του λαού της- αξίζει το σεβασμό τους σε μεγαλύτερο βαθμό και την ελευθερία της σε δεύτερη μοίρα. Κάτι τέτοιο αφήνεται να φανεί σε ένα από τα πρώτα έργα του μετά την άφιξή του στην Κωνσταντινούπλη, από το S.F., στο έργο Besa (1875). Με θέμα την Αλβανία και με ήρωες αλβανούς, σπεύδει να δείξει ότι ο συγγραφέας είναι αλβανός και οι προθέσεις του εντοπίζονται στο να θέσει σε περίοπτη θέση τις υψηλές αξίες των αλβανών. Είναι, επομένως, η περίοδος όπου πρώτη θέση στα συγγραφικά του σχέδια καταλαμβάνει η ζωή και η μοίρα του αλβανικού λαού. Αυτό όμως δεν είναι η καθοριστική περίοδος που θα τον κεντρίσει. Το σημείο καμπής ήταν το 1878 και συγκεκριμένα τα γεγονότα μετά τη Συνθήκη του Βερολίνου.

Μέχρι τότε, τα σχέδιά του για συγγραφή μυθιστορημάτων και κάποιου άλλου δράματος, μολοντί πλούσια, βραχυπρόθεσμα δεν θα υλοποιηθούν. Τα γεγονότα του 1878 έστρεψαν την πυξίδα του σε θέματα που αφορούσαν την πολιτική, τη φιλοσοφία και την επιστήμη, εκχωρώντας συγγράμματα όπως στην αλβανική έτσι και στην τουρκική. Η ανάδειξη των νέων τάσεων εκείνης της εποχής μέσω του τύπου ώθησε τον Sami να ασχοληθεί με εκδόσεις. Μέσα σε λίγα χρόνια αυτός γίνεται συνεργάτης ή αρχισυντάκτης ενός μετά του άλλου περιοδικών και εφημερίδων της εποχής, όπως³³:

- Terxhuman-i Shark, Istambul, 1878
- Sabah, Istambul, 1876
- Hafta Istambul, 1880,(εβδομάδα)
- Aile. Istambul, 1879
- Feneri(1873)
- Kopshti(1873)
- Mengjesi(1876)
- Zedhenesi i Lindjes(1878)

Η αναγνώρισή του από αυτή του τη δραστηριότητα σήμερα μένει να είναι διπλή: προβάλλει αφενός μια νέα τάση στον οθωμανικό τύπο της εποχής, την παράδοση της καθημερινής εφημερίδας, και καινοτομεί, αφετέρου, στην έναρξη δημόσιας συζήτησης (η ύπαρξη και μόνο της οποίας ήταν πολύ ευνοϊκή) για τα αιτήματα των Αλβανών. Είναι η περίοδος, επομένως, όπου ο Sami θέλγεται από αυτό που κάνει, αφήνει την κούραση παράμερα και παρασύρεται από την επιθυμία του να εκφράσει τις ιδέες του περί πατριωτισμού και φιλελευθερισμού όπως αυτός τις βιώνει κάτω από το πρίσμα των εμπειριών του από την Αλβανία. Δεν περιορίζεται σε εφημερίδες και περιοδικά αλλά έχοντας ως απώτερο σκοπό την αποτελεσματικότητα και την υλοποίηση του έργου του προχωρά με δημοσιοποίηση σχολικών εγχειριδίων, σύνθεση επιστημονικών και ερευνητικών έργων μέχρι και τη σύνταξη της περίφημης εγκυκλοπαίδειάς του³⁴.

³³ Βλπ και τον «Πίνακα_2 Περιεκτικός κατάλογος των έργων του Sami Frasheri.» στο Παράρτημα.

³⁴ Πρόκειται για το έργο του S.F., “Kamus-ul alam”, 6-τομη εγκυκλοπαίδεια η οποία δημοσιεύτηκε το 1900.

Ας εστάσουμε στην εφημερίδα "**Zedhenesi i Lindjes**"³⁵, της οποίας την σύνταξη ο Sami ανέλαβε το 1878. Η εφημερίδα είχε μια βραχύχρονη πορεία. Υπό την επιμέλεια του Sami εκδόθηκαν γύρω στα 100 τεύχη από τον Απρίλιο μέχρι και τον Νοέμβριο του 1878³⁶. Όλα ήταν το μια κατάθεση των προβληματισμών και των ενδιαφερόντων του Sami, των οραμάτων του για το πολιτικό πεπρωμένο της Αλβανίας. Ξέρουμε ότι εκδίδεται στην τουρκική, υπάγεται η ιδιοκτησία της σε έναν αρμένιο έμπορο και όντας υπό την επιμέλεια του Sami, υπερασπίζεται με συνέπεια την Αλβανική Ένωση της Prizren.

Η πένα του Sami στοχεύει και εδώ στην αφύπνιση και την εθνική συνείδητοποίηση των Αλβανών. Γνώριζε πολύ καλά αυτός ότι το αίτημα περί αυτονομίας δεν ήταν πρωτάκουστο για τους υψηλά ιστάμενους της Πύλης. Γι' αυτό το λόγο το λεξιλόγιό του έπρεπε να κυμαίνεται σε πολύ λεπτά και ευαίσθητα όρια: χρήση παρομοιώσεων, αλληγορικά σχήματα, συμβολισμοί και υπολανθάνουσες παραινέσεις πλέκουν ένα διπλό υπόστρωμα στα γραπτά του. Είναι αυτά που λείει μπροστά από τις γραμμές και αυτά που κρύβονται με μεγάλη μαεστρία πίσω από τις γραμμές και ξεδιπλώνονταν κωδικοποιημένα. Το αίτημα του για αυτονομία δεν γινόταν από κάποιον που έτρεφε ψευδαισθήσεις για το μέλλον της αυτοκρατορίας, διατυπώνονταν από κάποιον που έχτισε πάνω στους κόπους του τα ιδεώδη μιας ολόκληρης γενιάς. Ήδη από τις συνέπειες του ρωσοτουρκικού πολέμου αυτός διείδε τις τάσεις των καιρών. Σε όλες τις επιθέσεις που εντοπίζει εις βάρος του προσώπου του, αυτός ανταπαντά λακωνικά τονίζοντας ότι η καταγωγή του από μια περιοχή της toskerì για τους Αλβανούς είναι ένδειξη τιμής και δόξας. Πιστεύει ακράδαντα και προωθεί με κάθε τρόπο την υπερηφάνεια που νοιώθει για το έθνος του, τονίζοντας στους ομοϊδεάτες του ότι η εθνικότητα και η πατρίδα είναι ιερά στοιχεία του κάθε ανθρώπου. Ή όπως θα έλεγε ο αδερφός του:

"[...] Εσύ Αλβανία μου δίνεις τιμή, μου δίνεις το όνομα Αλβανός,
την καρδιά με πόθο και ζέση εσύ μου έχεις πλημμυρίσει.
Αλβανία, ω μητέρα, αν και είμαι ξενιτεμένος,
την αγάπη σου η καρδιά μου ποτέ δεν έχει λησμονήσει[...]"³⁷

2. Η ενεργοποίηση, η οργάνωση και η δραστηριοποίηση της αλβανικής διασπορας.

Μετά τη διάλυση της Ένωσης της Prizren, πολλά προβλήματα έγιναν ορατά. Η δράση της τελευταίας, με όλα τα μεγάλης και μικρής εμβέλειας γεγονότα που συνέβησαν, θεωρήθηκε ότι ήταν μια σημαντική πρώτη και, ως εκ τούτου, δύσκολη επαλήθευση/ δοκιμή για την τελική προσπάθεια για ανεξαρτησία. Τα μαθήματα που ενεφάνηκαν ήταν σημαντικά: κατά πρώτον έγινε αντιληπτό και σαφές μεταξύ των διανομένων ότι οι αλβανοί δεν είχαν χάσει την ταυτότητά τους, την ευθύνη απέναντι στην πατρίδα τους, τη συνεδητοποίηση των συμφερόντων και των

³⁵ "Αγγελιοφόρος της Ανατολής".

³⁶ Zija Xholli, "Sami Frasheri", εκδ. Οίκος Mihal Curi, Tirana, 1978, σελ. 16-19

³⁷ Απόσπασμα από το πιο γνωστό έργο του Naim Frasheri: "Bagëti e Bujqësi"

δικαιωμάτων τους. Το δεύτερο μάθημα ήταν η θεώρηση του αλβανικού έθνους ως ένα "ζωντανό", έτοιμο να υπερασπιστεί τα δικαιώματά του και τελικά να τα καθιερώσει ως σεβαστά στους γειτόνους του.

Στην ουσία όμως, οι προϋποθέσεις για κάτι τέτοιο ήταν πιο περίπλοκες, οι συγκυρίες έπρεπε να είναι διαφορετικές σε μεγάλο βαθμό: απαιτούνταν μια μεγαλύτερη συνοχή, μια πιο άρτια οργάνωση και συσπείρωση, ένα πιο έντονο αίσθημα ευθύνης, ένα στρατηγικό πρόγραμμα και μια τακτική ενδεδειγμένη. Όλα αυτά έδειχναν πως ο δρόμος ακόμη ήταν πολύ μακρύς για την επαλήθευση των οραμάτων των αναγεννησιακών.

Εξαιτίας της άμεσης αντίδρασης των Οθωμανών στην Prizren και της κακής οικονομικής κατάστασης των Αλβανών, το φαινόμενο να αποδημεί ένα ποσοστό του αλβανικού πληθυσμού εκτός ορίων της Αυτοκρατορίας πήρε μεγάλες διαστάσεις. Η μαζική πλειοψηφία αυτών κατευθύνθηκε προς τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία και την Αίγυπτο. Το ρεύμα των ξενιτεμένων και εν μέρει απογοητευμένων από τις εξελίξεις συσπειρώθηκε και ενδυνάμωσε τις παλιές αποικίες των Αλβανών στις εκτός Αυτοκρατορίας περιοχές.

Αφού έγινε συνειδητό πως οι συνθήκες στο εσωτερικό της Αυτοκρατορίας είχαν πάει προς το χειρότερο και το εθνικό κίνημα κινούνταν πλέον στην παρανομία και στο περιθώριο, τη δυναμική του αυτή συμπληρώνουν πλέον οι δίαυλοι που αναπτύχθηκαν με τη διασπορά. Οι πατριωτικοί σύλλογοι που δημιουργήσαν, ξεπερνώντας πολλά τοπικά εμπόδια και λύνοντας πολλά νομικά προβλήματα στη συγκρότησή τους, δρούσαν αφενός σε ένα νόμιμο πλαίσιο εκτός Αυτοκρατορίας και επίσης με ευνοϊκότερους όρους και προοπτικές.

Στη νέα φάση, ενώ οι βλέψεις τους ήταν καθαρά πολιτικές: η απελευθέρωση της πατρίδας από τους Οθωμανούς και η σωτηρία της από όποια πρόθεση διαμελισμού της, αυτοί συνήθιζαν να παρουσιάζονται ως σύλλογοι που προάγουν την κουλτούρα τους. Είχαν στόχο την αναγέννηση στη λογοτεχνία αλλά ενδύονταν και το φόρεμα της εθνικής απελευθέρωσης.

Η "Εταιρία για την Προαγωγή των Αλβανικών Γραμμάτων"³⁸, που ιδρύθηκε στην Κωνσταντινούπολη στα χρόνια της Ένωσης της Prizren, είχε μια σύντομη περίοδο λειτουργίας. Μετά την αναστάτωση των γεγονότων του 1881, την οικιοθελή αλλά αναγκαστική απομάκρυνση πολλών από τα μέλη της για να γλυτώσουν από τα αντίποινα, αυτή δεν μπόρεσε να συνεχίσει όπως πριν το έργο της. Έτσι η επιτροπή από 7 προσωπικότητες, τους Sami Frashëri, Jani Vreto, Pashko Vasa, Hoxha Tahsini, Koto Hoxhi, Ibrahim Bërzeshta και Said Toptani ηγούνταν της δράσης των 25 μελών της Εταιρίας. Αντισταθμιστικά, όσα μέλη αποσύρθηκαν, συνέχισαν τη δράση τους στα νέα κέντρα εμτεγκατάστασης τους και μάλιστα με μεγαλύτερη ένταση και ζήλο. Τα μέλη που απέμειναν στην Κωνσταντινούπολη είχαν ως μόνην επιλογή να δράσουν παράνομα υπολογίζοντας τους περιορισμούς και τις παγίδες που τους θέτονταν. Η δράση όμως της "Shoqëria e të Shtypurit Shkronja Shqip" μολονότι

³⁸ Στα αλβανικά "Shoqëria e të Shtypurit Shkronja Shqip"

περιορισμένη, είχε αποκτήσει πλέον έναν νέο συμβολικό και διεγερτικό χαρακτήρα για όσους δρούσαν στο εξωτερικό της Αυτοκρατορίας. Ήταν μια απόμακτη συνομιλία μεταξύ των κέντρων: «αφού δεν επαναπαύεται ο Sami στην Κωνσταντινούπολη, εμείς δεν πρέπει να πάρουμε ανάσα αφού μας δίνονται σαφώς μεγαλύτερα περιθώρια δράσης».

Υπό αυτές τις συνθήκες, για να ανταποκριθούν αποτελεσματικότερα στις απαιτήσεις μιας πιο άμεσης και συντονισμένης κινητοποίησης, ο Sami και οι λοιποί ιδρυτές της **“Shoqëria e të Shtypurit Shkronja Shqip”**, αναγκάστηκαν να μεταβιβάσουν μεγάλο βάρος της δραστηριότητάς τους προς τα κέντρα διασποράς των Αλβανών.

Τον Ιούνιο του 1881, αμέσως μετά την έκβαση των μαχών ανάμεσα στα μέλη υποκινούμενα από την Ένωση της Prizren και των στρατευμάτων της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, οργανώθηκε μια συνάντηση αλβανών πατριωτών στο Βουκουρέστι, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η ίδρυση του Συλλόγου **“Deg’ e Shoqërisë së Stambollit”**³⁹. Για την ίδρυσή του κατεφθασαν στο Βουκουρέστι 2 μέλη του Συλλόγου της Κωνσταντινούπολης, ο Jani Vreto και ο Pandeli Sotiri. Τον επόμενο χρόνο στην Αίγυπτο θεμελιώθηκε ένα δεύτερο παράρτημα με το ίδιο όνομα. Από όλα τα παραρτήματα που δημιουργήθηκαν, αυτό στην Αίγυπτο θα είναι και το πιο ασθενές στη δράση του λόγω του περιβάλλοντος που αναγκάστηκε να δράσει. Μεταβατικά και το Παράρτημα του Βουκουρεστίου θα παραμείνει αρχικά ασυντόνιστο, αλλά η αύξηση των μελών του και η ανάθεση δράσεων το έκαναν να πάει ένα βήμα μπροστά από τις εξελίξεις. Τα επόμενα αμέσως χρόνια θα έχουμε και την κορύφωση της δράσης των πατριωτών της Διασποράς.

Έτσι, το 1884 έγινε στο Βουκουρέστι μια ειδική συγκέντρωση, αποτέλεσμα της οποίας ήταν η ίδρυση του Συλλόγου **“Drita”**. Ήταν σύλλογος που ιδρύθηκε με καταστατικό, πρόεδρο τον Anastas Avramidhi Laçke, από την Korca, και λίστα μελών με αρωγές για την αγορά του εξοπλισμού για ένα τυπογραφείο.

Στους πρώτους μήνες του συλλόγου τα μέλη έφτασαν τα 300. Το προφίλ του συλλόγου ήταν λογοτεχνικό και πολιτιστικό. Βαδίζοντας στα χνάρια του Συλλόγου της Κωνσταντινούπολης, άρχισε να δρα προς την κατεύθυνση της δημοσίευσης των πρώτων της συγγραμμάτων. Συλλέχθηκαν χρήματα και το πρώτο τυπογραφείο για τους σκοπούς των Αλβανών κατέφθασε στο Βουκουρέστι από τη Βιέννη. Ήταν τότε που τα χέρια του Sami Frashëri, του Naim και του Jani Vreto κυριολεκτικά λύθηκαν. Το 1886, με την εγκατάσταση του εξοπλισμού έχουμε το πρώτο ρεύμα μαζικών δημοσιεύσεων: βιβλία του Naim Frashëri: **“E këndimit të çunave këndonjëtoresa”**⁴⁰, **“Dëshir’ e vërtetë e shqipëtarëve”**⁴¹ (στα ελληνικά), **“Istoria e përgjithshme”**⁴², **“Vjersha për mësonjëtores e para”**⁴³, **“Bagëti e bujqësija”**⁴⁴, του Sami Frashëri:

³⁹ “Παράρτημα της “Εθνικής Επιτροπής της Κωνσταντινούπολης”

⁴⁰ “Μουσική αγωγή για τα παιδιά”

⁴¹ “Ο Αληθής πόθος των Σκυπετάρων”

⁴² “Γενική Ιστορία”

⁴³ “Ποιήματα για τους μαθητές των πρώτων τάξεων”

⁴⁴ “Γεωργία και Κτηνοτροφία”

“Abetare e gjuhësë shqip⁴⁵” και “Shkronjëtorja e gjuhësë shqip⁴⁶”, και του Jani Vreto: “Numërmësonjë⁴⁷” και “Mirëvetija⁴⁸”.

Το 1887, ένα τμήμα του συλλόγου με αρχηγό τον Nikolla Naço (1843-1913), στη συγκέντρωση που έγινε τον Ιανουάριο του 1887, ίδρυσε έναν νέο σύλλογο με το όνομα “Drita”, στο οποίο συμπαράταχθηκαν όλοι οι υποστηρικτές του. Τα μέλη του άλλου τμήματος, από τα μέσα του ίδιου έτους, λειτουργούσαν τον δικό τους σύλλογο, με το όνομα “Dituria”. Η διένεξη και η τελική ρήξη που επήλθε στα δυο κινήματα, ξεκίνησε από τις προτάσεις του Nikolla Naço. Αυτός εκτιμούσε ότι, στο θέμα του εθνικού κινήματος, η ομάδα που έχει δημιουργηθεί με αλβανούς πατριώτες και πλούσιους ευεργέτες θα μπορούσε να αντισταθεί στα σχέδια προσάρτησης των γειτονικών κρατών, υποκινούμενα από έναν ισχυρό πανσλαβισμό ή μεγαλοϊδεατισμό, εφόσον θέτονταν από νωρίς όροι συνεργασίας μεταξύ αλβανών και βλάχων της Αλβανίας, της Μακεδονίας και της Πίνδου και μελλοντικά, μέσω αυτών, με τη Ρουμανία. Η στήριξη όμως κάποιων προσπαθειών στο κράτος της Ρουμανίας, που μόλις είχε ιδρυθεί και ήταν ασταθές, για εθνική απελευθέρωση δεν βρήκε ως ιδέα σύμφωνους όλους τους κύκλους της διασποράς στο Βουκουρέστι. Για να γίνει σαφές το χάσμα, αρκεί να πούμε πως υπήρχαν κάποιο άλλοι κύκλοι διανοήσης που διατυμπάνιζαν ή και επιδίωκαν μια ενισχυμένη συνεργασία με τους λαούς της βαλκανικής και τους ρώσους, για ένα πιο ανθεκτικό μέτωπο κατά των Οθωμανών.

Οι νέοι σύλλογοι, “Drita” και “Dituria”⁴⁹ έδρασαν εφεξής ανεξάρτητα ο ένας από τη δράση του άλλου. Ο ανταγωνισμός όμως θα είναι κοινό γνώρισμα της δράσης και των δυο για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα. Η πρώτη επεκτάθηκε με παραρτήματα σε άλλες πόλεις της Ρουμανίας, Brailë, Fokshan, Kostancë, Marashesht, Krajonë, Ploesht και αλλού, όπου στηρίχτηκε από πολλούς αλβανούς που μετανάστευσαν εκεί. Αυτά τα παραρτήματα στη συνέχεια δημιούργησαν τα δικά τους ταμεία, και στήριζαν αυτοτελώς το πρόγραμμα που χαράσσονταν από την “Drita” στο Βουκουρέστι. Σε αυτή τη λογική, το παράρτημα της Brailë, το Μάιο του 1887, δημοσίευσε για σύντομο χρονικό διάστημα την εφημερίδα “Drita” (στα ρουμανικά “Lumina”), και ένα έτος μετά εκδόθηκε το πρώτο τεύχος της εφημερίδας “Shqipëtar” (“Albanezul”), εβδομαδιαία δίγλωσση εφημερίδα του Συλλόγου “Drita”, η οποία συνεχίστηκε να εκδίδεται μέχρι και το 1903.

Όλοι αυτοί οι σύλλογοι με τα κατά τόπους παραρτήματα δραστηριοποιούνται πάνω στη βάση κάποιων θεμελιωδών αιτημάτων, τα οποία συνοψίζονται στα εξής:

- Η χρήση της αλβανικής γλώσσας σε σχολεία και εκκλησία,
- Ίδρυση πολιτιστικών παραρτημάτων και σχολείων στα μεγαλύτερα αλβανικά

⁴⁵ “Το αλφαβητάρι της αλβανικής γλώσσας”

⁴⁶ “Γραμματική της αλβανικής γλώσσας”

⁴⁷ “Αριθμητική”

⁴⁸ “Μαθήματα αγωγής”

⁴⁹ Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, “Historia e Popullit Shqiptar”, (Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους), σελ 481- 493.,

- αστικά κέντρα,
- Καλλιέργεια και εξέλιξη της γλώσσας, της ιστορίας και της εθνικής λογοτεχνίας των Αλβανών,
- Έκδοση βοηθημάτων και απαιτούμενων για τη διδασκαλική διαδικασία εγχειριδίων στην αλβανική γλώσσα,
- Έκκληση για παραμέριση των θρησκευτικών ιδιαιτεροτήτων και οριστική συσσωμάτωση,

Ο Σύλλογος “Dituria”, στον οποίο συσσωματώθηκε η πλειοψηφία των αλβανών ου Βουκουρεστίου, είχε πρόεδρο τον Kostaq Duro. Ήταν ο Σύλλογος που –αρχικά - αν και δεν επεκτάθηκε με παραρτήματα σε άλλα αστικά κέντρα, δημοσίευσε πληθώρα από τα έργα του Sami και του Naim. Το 1888 εκδίδει το “Dheshkronja”(Γεωγραφία) και το “Dituritë”(Φυσιογνωσία) έργα των αδερφιών αντίστοιχα. Λίγο αργότερα το έργο “Rradhuashkronja” (Κείμενα) του Jani Vreto, “Abetaren” (Αλφαβητάριο) της αλβανικής γλώσσας στην gegë διάλεκτο, τα έργα του Naim Frashërit “Lulet’ e verës (Λουλούδια στην Άνοιξη)”, “Mësime(Μαθήματα)” και άλλα.

Στροφή στον εν λόγω σύλλογο έγινε μετά την ανάληψη της προεδρίας από τον Pandeli Evangjeli, το 1896. Ήταν η περίοδος που τα πρώτα σχολεία ιδρύθηκαν στην περιφέρεια της Korca, με αποστολή έμφυχου και άψυχου υλικού για τη στελέχωσή τους.

Σε αυτή την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αι. η δραστηριοποίηση της διασποράς είχε λάβει πολύ μεγάλες διαστάσεις, συγκριτικά εν προκειμένω με την προηγούμενη περίοδο. Εκτός της Ρουμανίας, και στη Βουλγαρία είχαν ιδρυθεί σύλλογοι διασποράς, οι οποίοι επίσπευσαν τη δράση αφού τα πρώτα αποτελέσματα από τις προσπάθειες εκπαίδευσης στην Korca έγιναν ορατά. Ο Dhimitër Mole, θα πρωταγωνιστήσει στις εξελίξεις. Έφυγε από το Βουκουρέστι το 1886 για να μείνει στη Σόφια. Το 1889 ίδρυσε το σύλλογο “**Shoqëria për Arsim në Shqipëri**”⁵⁰. Λίγοα χρόνια ργότερα, το 1893 ιδρύθηκε στη Σόφια η “Dëshira” , με πρόεδρο τον Ligor P. Marko και γραμματέα τον Dhimitër Mole. Με τη δράση του θα εκπροσωπήσουν και θα ισοροποιήσουν την επιθυμία όλων των αλβανών, σε Κωνσταντινούπολη, Βουκουρέστι και όλα τα αλβανικά βιλαέτια. Πολύ γρήγορα επιτεύχθηκε και ένα καλό κλίμα συνεργασίας με τα άλλα κινήματα, καθώς και με τους αλβανούς στις άλλες πόλεις της Βουλγαρίας όπως Varnë και Plovdiv, Pleva, në Rila kai Samakon. Σε αυτό το κλίμα συνεργασίας, η δράση της Drita από το Βουκουρέστι επεκτάθηκε στη Σόφια και ίδρυσε ένα τυπογραφείο με το συμβολικό όνομα “**Mbrothësia**” (Πρόοδος). Το όργανο αυτό καταπιάστηκε αμέσως με την έκδοση εφημερίδων και περιοδικών στην αλβανική γλώσσα.

Ένα τρίτο μεγάλο κέντρο της αλβανικής διασποράς κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου ήταν η Αίγυπτος. Δίαυλοι επικοινωνίας με τις εξελίξεις και τις δραστηριότητες που έλαβαν μέρος σε άλλες πόλεις, στην Αίγυπτο ήταν οι Thimi Mitko, Spiro Dine, Grigor Nuko. Το 1894 ιδρύθηκε ο πρώτος σύλλογος Αλβανών, με

⁵⁰ “Σύλλογος για την εκπαίδευση στην Αλβανία”

το όνομα “**Vëllazëria e Shqiptarëve**”⁵¹.

Στην Ιταλία από νωρίς έγινε προσπάθεια δικτύωσης της προσπάθειας των Αλβανών της διασποράς με τις αντίστοιχες προσπάθειες των άλλων κοινοτήτων καθώς και με εκείνες στην Αλβανία. Η τακτική επικοινωνία με επιστολές, η δημοσίευση πληθώρας άρθρων στο όργανό τους “**Fiamuri i Arbërit**”⁵², και η διεξαγωγή αλληπάλληλων συγκεντρώσεων με σκοπό την ίδρυση του Συλλόγου **Shoqëria Kombëtare Shqiptare**, με παρατρήματα σε κάθε αλβανική αποικία της Ιταλίας. Ο Jeronim de Rada συμμετέχει σε έναν διάλογο εξ αποστάσεως που είχε ανοίξει από πριν, δημοσιεύει και προτείνει κάνοντας αισθητή και τη φωνή των αλβανών της Κάτω Ιταλίας.

Οι προσπάθειες για την ίδρυση του πρώτου Αλβανικού σχολείου στην Korca, βρήκε σύσσωμη την υποστήριξη όλης της διασποράς των αλβανών, ιδιαίτερα αυτών που δρούσαν σε Κωνσταντινούπολη, Ρουμανία και Βουλγαρία. Το άνοιγμα του πρώτου σχολείου, αν και αγώνας μετ’ μεποδίων για τους αναγεννησιακούς στις 07 Μαρτίου του 1887 ήταν δεδομένο. Μετά από 4 χρόνια, στις 3 Οκτωβρίου του 1891, άνοιξε και το πρώτο σχολείο για κορίτσια. Η Korca, αποτέλεσε το λίκνο των γραμμάτων όλης της Αλβανίας. Το 1899 στο Βουκουρέστι ιδρύθηκε ο σύλλογος για την στήριξη μαθητών φτωχών οικογενειών που ήθελαν να συνεχίσουν την εκπαίδευσή τους από την Αλβανία στη Ρουμανία. Το όνομα του συλλόγου ήταν “**Rrethi i studentëve shqiptarë**”. Το 1902 άλλαξε το όνομα σε “**Shpresa - shoqëria e shqiptarëve të rinj**” ενώ το Δεκέμβρη του 1904 παρατηρείται η ίδρυση, μετά από την πρωτοβουλία ενός γιατρού, του **Ibrahim Temos**, στην πόλη Brallë της Ρουμανίας, ο Σύλλογος “**Djalëria shqiptare**”.

Μετά το θάνατο του Sami, υλοποιήθηκε αυτό που ο ίδιος για τόσα χρόνια οραματιζόταν και επιδίωκε με τη δράση του. Στα τέλη του 1906 όλες οι τοπικές οργανώσεις μαζί με τα παραρτήματά τους, ενώθηκαν μετά από συνομιλίες των αντιπροσώπων τους σε έναν ενιαίο Σύλλογο. Τα ονόματα που προτάθηκαν ήταν “**Tomori**”⁵³ και “**Bashkimi**(Ένωση)”. Επιλέχτηκε το δεύτερο ως καταλληλότερο. Ένα νέο ρεύμα καλλιτεχνών που θα πρωτοστατήσει στα γράμματα και τη διανόηση μετά την ίδρυση του αλβανικού κράτους, θα κάνει την εμφάνισή του λίγο πριν την διακήρυξη της Ανεξαρτησίας του, με ιδέες και προτάσεις που ενώνουν. Μεταξύ αυτών και οι: Mihal Grameno, Aleksandër Drenova (Asdreni)⁵⁴.

Επιπλέον, οι αποικίες Αλβανών στην Αίγυπτο, με την καθοδήγηση του Ismail Qemal και τη συμπαράσταση αναγεννησιακών όπως ο Athanas Tashko και ο Loni Logori, επίσπευσαν το έργο τους για την συσσωμάτωση του συλλόγου τους “**Vëllazëria shqiptare**” με τους υπόλοιπους εντός και εκτός Αλβανίας.

⁵¹ “Αδελφότητα Αλβανών”

⁵² Corigliano Calabro, Η δράση του εντοπίζεται τα έτη 1883-1885.

⁵³ Είναι βουνό της σημερινής κεντρικής Αλβανίας.

⁵⁴ Αρχικά του Aleks Stavre Drenova, από το χωριό Drenova της Korce. Έγινε ευρέως γνωστός με τη δράση του και τη δημοσίευση των έργων: “Rreze Dielli[Ακτίς Ηλίου]”(1904), και “Endrra dhe lote [Όνειρα και Δάκρυα]” (1912). Έχει επιμεληθεί επίσης και τη συγγραφή του Εθνικού Ύμνου της Αλβανίας(Hymni i Flamurit[Ο ύμνος προς τη σημαία]). Βλπ και το παράρτημα 3

Ολοκληρώνοντας τον κύκλο ίδρυσης των κατά τόπους συλλόγων από παράγοντες της αλβανικής διασποράς, στην Βιέννη, στις 27 Δεκεμβρίου του 1904, ιδρύθηκε ο Σύλλογος “Dija”. Αποτέλεσε μια συσσωμάτωση από φοιτητές και μαθητές, καθηγητές και ανθρώπους διαπνεόμενους από πατριωτικά αισθήματα. Ο σύλλογος αυτός διατηρούσε πολύ στενές επαφές με το σύλλογο “Dituria” στο Βουκουρέστι. Τα παραρτήματά του ιδρύθηκαν σε Shkodra, Prizren, Tiranë, Durrës, Shkup και στο Βουκουρέστι, υπό την επιβλεψη και καθοδήγηση του Asdreni.

3. Τα γραμματα που σώζονται από αυτή την περίοδο⁵⁵

Η διάσωση κάποιων γραμμάτων από αυτή την περίοδο μας κάνει να αισθανόμαστε πολύ τυχεροί. Αυτό γιατί σε κανένα είδος άλλης μονοπρόσωπης αφήγησης δεν επιτυγχάνεται ευκρίνεια στις σκέψεις του συγγραφέα τους, αμεσότητα στην επικοινωνία μεταξύ των αναγεννησιακών, έμφαση στις μεθόδους πειθούς μέσω μιας καθαρής απεικόνισης των εκάστοτε σκεπτικών τους. Από τα γράμματα που έχουν φυλαχθεί και παρουσιάζουν μεγάλο ενδιαφέρον καθώς αποτελούν μια κατάθεση γραμμένη σε πρώτο πρόσωπο των ιδεών, των ανησυχιών και των προβληματισμών του συγγραφέα τους, θα παρουσιάσουμε μόνο τρία.

3.1 Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΤΟΝ NAUM VEQILHARXHI

Ο Naum Veqilharxhi (1797-1854) συνδέεται με την πρώιμη φάση της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης. Ήταν ο κύριος εκφραστής, μαζί με τον Jeronim de Rada (1814-1903), εκείνων των πατριωτικών κύκλων εντός και εκτός αλβανικών βιλαετιών, οι οποίοι αντιλήφθηκαν τον μεγάλο κίνδυνο που εγκυμονούσε η εθνική τους ταυτότητα. Πρότασή του στην πλειοψηφία των γραπτών του ήταν η ένωση όλων των αλβανικών επαρχιών. Συχνό θέμα του ήταν και η μεγάλη σημασία μιας εκπαίδευσης στην μητρική γλώσσα. Άρα, αυτός και οι άλλοι σύγχρονοί του, οραματίστηκαν από νωρίς την ίδρυση ενός νέου σχολείου *αλβανικό* ως προς τη γλώσσα, *ορθολογικό* ως προς το περιεχόμενο και *χρήσιμο* στην ευρύτερη μάζα του πληθυσμού. Με τα δεδομένα της Αλβανίας αυτής της δεκαετίας του 1840, ο δρόμος για νέα σχολεία περνούσε πρώτα από τη σύνταξη ενός νέου αλφαβηταρίου, κάτι όμως που θα ήταν αδύνατο δίχως τη θέσπιση ενός ενιαίου αλφάβητου.

Ο Naum Veqilharxhi επισήμανε από τους πρώτους την ιστορική αναγκαιότητα για τους Αλβανούς να έχουν το δικό τους αλφάβητο. Έτσι, ίδρυσε το πρώτο αλφάβητο, για το οποίο όμως εμείς σήμερα ξέρουμε ότι δεν ήταν η οριστική εκδοχή του, δανειζόμενος στοιχεία και από άλλα αλφάβητα και συνέταξε βάσει αυτού τα πρώτα κείμενα στην αλβανική γλώσσα. Οι δυσκολίες για να τα εκδώσει ήταν απρόβλεπτα πολλές γι αυτόν, αλλά όχι για να καθυστερήσει πιο πολύ από το 1844. Τότε τυπώνεται στην Ρουμανία το Αλφαβητάριο (Evetari) του. Ήταν τότε η πρώτη εκδοχή του αλφαβηταρίου στην αλβανική γλώσσα. Αμέσως μοιράστηκε στις νότιες περιοχές

⁵⁵ Από το βιβλίο Zija Xholli, “Sami Frasheri”, Εκδ. Οίκος Mihal Quri, Tirana, 1978, σελ. 28-38.

της Αλβανίας, και σε πόλεις όπως Korçë, Përmet, Berat, Gjirokastër και αλλού. Με ένα γράμμα, που έχει παραλήπτη τον Naum Veqilharxhi και ημερομηνία αποστολή 22 Απριλίου 1845, του ανακοινώνεται από την περιοχή της πόλης Përmet ότι έχουν λάβει τα Αλφαβητάρια και σκοπεύουν να τον ευχαριστήσουν μαζεύοντας χρήματα για να του τα στείλουν. Του ζητούν μάλιστα να τους στείλει και όσα άλλα μπορεί. Το γράμμα σώζεται δίχως αποστολέα.

Σαν απάντηση σε αυτό το γράμμα από το Përmet, ο Naum Veqilharxhi εξέδωσε ένα δεύτερο αλφαβητάριο με τίτλο “Fare i ri evetar shqip⁵⁶”, πολύ πιο πλήρες και με μια εκτενή εισαγωγή. Ήταν η προσπάθεια αυτή του Naum μια δεύτερη προσπάθεια επιστημονικής προσέγγισης, εμβάθυνσης στη διαδικασία αφομοίωσης των λειτουργιών της γλώσσας. Μετά και από την έκδοση του δεύτερου αλφαβηταρίου της αλβανικής γλώσσας ο επόμενος στόχος του ήταν η αποχώρησή του στη Ρουμανία για την έκδοση βιβλίων στην μητρική του γλώσσα.

3.2 Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΤΟΥ SAMI FRASHËRI ΠΡΟΣ ΤΟΝ DE RADA

Στις 20 Φεβρουαρίου του 1881 ο S. Frashëri. έστειλε στον De Rada, στον πατριώτη και οραματιστή, αναγεννησιακό της ίδιας περιόδου. Σε αυτό το γράμμα φαίνονται ξεκάθαρα οι θέσεις του Sami για την εξέλιξη του αλβανικού

εθνικού κινήματος ως εμπνευστής και καθοδηγητής της. Εκφράζονται δίχως υπαινιγμούς και περιστροφές οι σκέψεις του και οι προτάσεις του.

Εκφράζεται με ακκρίβεια, αναπτύσσει τις θέσεις του με συνέπεια και συνοχή. Τονίζει ότι η Οθωμανική Αυτοκρατορία είναι αυτή που δεν έκανε ποτέ κανένα καλό για την Αλβανία. Αντιθέτως, όταν γίνεται λόγος για την Αλβανία και την εθνική της αναγέννηση, είναι αυτοί που ομόφωνα συνεργάζονται μεταξύ τους και με τους άλλους εχθρούς της. Σε αυτό το γράμμα ορίζει ευθέως και επονομάζει κατηγορηματικά ό, τι η Ένωση της Prizren υπονοούσε και δίσταζε να προσδιορίσει: Η αποσκίρτηση- απόσπαση από τον κρατικό της Αυτοκρατορίας πρέπει να είναι η λογική έκβαση κάθε σχεδίου και οπιασδήποτε προσπάθειας.

Η Αλβανία πρέπει να λάβει σάρκα και οστά, είναι ο καημός του και η εμμονή του. Φαίνεται ξεκάθαρα η θέση που κατείχε στα δρώμενα της εποχής του, ήταν ο υποκινητής τους. Πίστευε ρεαλιστικά αναλύοντας τις καταστάσεις ότι η απελευθέρωση των Αλβανών κείτεται στα χέρια των ίδιων. Αυτό που δεν περιμένει από τον Οθωμανό πρέπει να το απαιτεί από τον ίδιο του τον εαυτό. Στο μακρινό του φίλο επεξηγεί εύστοχα ότι σε τρία χρόνια η Ένωση ανέλαβε να πραγματοποιήσει αυτό που η Πύλη δεν θα έκανε ποτέ: συνέταξε ένοπλα σώματα, εκδίωξε τους τοπικούς μπέηδες από τις περιοχές του Κοσόβου, υποστήριξε έμπρακτα την υλοποίηση των αιτημάτων τους. Και αμέσως μετά άφηνε να εννοηθεί από το φίλο του ότι ακόμη εκτυλίσσεται η αρχή μιας ιστορίας, ότι τίποτα δεν έχει οριστικοποιηθεί σε καταστάσεις που ακόμη είναι σε εξέλιξη, ότι το παιχνίδι

⁵⁶ Κατά λέξη: “ Η νέα έκδοση του αλβανικού αλφαβηταρίου”

εμπλέκει τις Μεγάλες Δυνάμεις και όπως σε κάθε παιχνίδι, έτσι και στο εθνικό ζήτημα, τον πιο αποφασιστικό ρόλο παίζει η ισχύς. Από διαίσθηση, το μυαλό του πήγαινε στον αλβανικό λαό. Όλα βαίνουν προς την εξέγερση που θα κινητοποιήσει όλη την Αλβανία. Η πίστη του ήταν τόσο μεγάλη, το πιστεύω του για την μελλοντική νίκη τόσο ισχυρό που κάνει το Sami να ταξιδεύει στο χρόνο προϋδεάζοντας για τα όσα θα ακολουθήσουν μετά την απόταξη του οθωμανικού ζυγού, πως θα διακυβερνηθεί ο τόπος, ποιος θα είναι στην εξουσία. Οραματίζεται μια Αλβανία δίχως βασηλιά και πρίγκιπα αλλά με μια δημοκρατία των δημογερόντων. " Η Αλβανία πρέπει να είναι μια και αδιαίρετη (Shqipëria duhet te jete nje dhe e pandare") λέει και το εννοεί. Ωστόσο, πρέπει να πούμε ότι επισημαίνει και κάτι διαφορετικό σε σχέση με τους άλλους αναγεννησιακούς: η θρησκευτική έριδα είναι προϊόν της αντιαλβανικής δράσης των γειτόνων, κάτι τεχνητό που δεν συνάδει ούτε με τα συμφέροντα της Αλβανίας ούτε με την κατάσταση που επικρατεί. Η Αλβανία δεν είναι διαιρεμένη με κριτήριο τη θρησκεία, οι Αλβανοί δεν διαχωρίζονται βάσει θρησκείας. Ακόμη και αν τίθεται ένα τέτοιο ζήτημα, αυτό υπόκειται στην ατομική συνείδηση και δεν πρέπει να αναμυγνύεται με την εθνική ταυτότητα. Είτε στην εκκλησία είτε στο Τζαμί μπορεί να πάει όποιος επιθυμεί αλλά όταν τίθεται το ζήτημα της Αλβανίας όλοι πρέπει να είναι ενωμένοι σας αδέρφια και χωρίς καμία θρησκευτική διάκριση. Ο αντιφανατισμός του και η ανεξιθρησκεία, η αποπομπή του όποιου θρησκευτικού μίσους γίνεται σύμβολο εθνικής ενότητας στα μάτια των συγχρόνων του. Η επιρροές του από το διαφωτισμό είναι προφανείς.

Ξεπερνώντας το θρησκευτικό επίπεδο- ο Sami δεν αρκείται μόνο σε αυτό- διερωτάται για άλλους παράγοντες που συνδράμουν θετικά στην ένωση. Οι παράγοντες αυτοί είναι η ιστορία και η φύση. Από ιστορικής πλευράς ο Sami πιστεύει ότι ο αλβανικός λαός έζησε ενωμένος, σαν αδερφός με αδερφό. Τους δίχασε ο κατακτητής αλλά ο δεσμός πρέπει να αναβιωθεί όπως υπήρξε πάντα. Η φύση τους προστάζει ο ιδανικό να αμβλύνουν το θρησκευτικό στοιχείο στις μεταξύ τους σχέσεις και να ζήσουν αρμονικά αποβάλλοντας κάτι που εμφυτεύθηκε από εξωτερικούς παράγοντες και με τεχνητό τρόπο, αυθαίρετα και ανεπίτρεπτα.

Αν η βασική προϋπόθεση για μια επιτυχή εκστρατεία με στόχο την εθνική απελευθέρωση των Αλβανών είναι πολιτική ενότητα του αλβανικού λαού, η δεύτερη ορίζεται ως η κωδικοποίηση της γλώσσας του, και συνακόλουθα η εξάπλωση των φώτων της μόρφωσης. Ανύψωνε τη γλώσσα ως το πιο αντιπροσωπευτικό σημείο της εθνικής ταυτότητας των αλβανών, ως ένα αποτελεσματικό μέσο επαλήθευσης της ύπαρξης πολιτικής και εθνικής ενότητας. Από αυτό απορρέει και η πεπεισθεισότητά του για την υποχρεωτική και όσο γίνεται πιο άμεση καθιέρωση ενός κοινού και ενιαίου αλφαβήτου της αλβανικής γλώσσας, που θα περιθωριοποιούσε τις κατά τόπους διαλέκτους και θα υπερίσχυε ως το πραγματικό σύμβολο εθνικής ενότητας. Θα μνημονεύει για αυτόν το αλφάβητο τη γλώσσα όλων των Αλβανών, όπου και αν είναι διασκορπισμένοι. Επισημαίνει ότι η κοινή αλβανική γλώσσα θα προκύψει από τη γλώσσα όλων των αλβανών. Ο Sami δεν δείχνει καμία προτίμηση σε διάλεκτο ή υποδιάλεκτο προτείνοντας τη διαμόρφωση μιας κοινής γλώσσας βάσει μια φυσιολογικής διαδικασίας (ανάμειξη, ανταγωνισμός, βιωσιμότητά ποικίλων στοιχείων) ώσπου επικρατήσει το πιο

ισχυρό γλωσσικό ιδίωμα.) Η κοινή αυτή διάλεκτος θα αποκτήσει χαρακτηριστικά μιας επίσημης γλώσσας κτάτους: πλούσια, ευρεία στο λεξιλόγιο, δίχως καμία ανάγκη για χρήση άλλων αλλόγλωσσων επιρροών, καθολική στη χρήση.

Τέλος, το γράμμα του ο Sami το υπογράφει ολογραφώς με το δικό του όνομα, χωρίς το Shemsedin. Απευθύνεται σε έναν αλβανό διαννούμενο ως αλβανός. Τελειώνει με μια αναφορά σε ένα ποιήμα του Πάσκο Βάσα, πρόκειται σίγουρα για το ποιήμα του "O moj shqirni e mjera shqirni..." που γράφτηκε το 1879 και εξαπλώθηκε αμέσως σαν τραγούδι. Η αναφώνηση "Vella"⁵⁷ τελειώνοντας το γράμμα είναι ενδεικτική της αλληλεγγύης που αναπτύχθηκε μεταξύ των Αναγεννησιακών, πιο ισχυρή από τη θρησκευτική διαφοροποίηση- διχασμό. Ένα αίσθημα που πηγάζει από την κοινή αίσθηση του καθήκοντος προς την πατρίδα. Το γράμμα του Sami προς τον De Rada αποτελεί μια ειλικρινή κατάθεση των συναισθημάτων, των σκέψεων και των στοχασμών που προβλημάτιζαν έναν διαννούμενο της εποχής προς κάποιον που αναμενόταν από τον ίδιο ότι θα τον κατανούσε και θα τολμούσε και αυτός να μοιραστεί τις σκέψεις του σε μια δεύτερη φάση. Όσα λόγω προληπτικού αυτοπεριορισμού και λογοκρισίας δίσταζε να πει μεγαλόφωνα ο Sami στον τύπο, τα εξέφραζε στα γράμματα που αντάλλαξε με τους ανθρώπους που εμιστευόταν.

3.3 ΟΙ 3 ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΤΟΥ ABDYL FRASHËRI

Αφού ο Abdyl Frashëri⁵⁸ βγήκε από τις φυλακές της Ανατόλιας, έστειλε μερικά γράμματα και υπομνήματα σε προσωπικότητες- εκπροσώπους των Μεγάλων Δυνάμεων. Τρία από αυτά τα γράμματα τα έστειλε στον Francesko Krispi, με καταγωγή arberesh, από την Κάτω Ιταλία, και εκείνη την περίοδο βρισκόμενος στο πόστο του πρωθυπουργού της Ιταλίας. Το πρώτο γράμμα το έστειλε το 1887, τον Νοέμβρη, και το δεύτερο το 1888, τον Σεπτέμβρη. Και τα δυο αυτά γράμματα είναι κατάθεση ψυχής των επιθυμιών και συναισθημάτων αποκαλυπτικών της διάθεσης του συγγραφέα. Τόνιζε ότι η Αλβανία βρισκόταν σε μια πολύ κρίσιμη στιγμή, μπροστά στη διάλυση ή την ανασυγκρότησή της. Τόνιζε πως αν κρίνει κάποιος από όλους αυτούς τους αγώνες που κατέβαλλαν οι αλβανοί εντός και εκτός επικράτειας των βιλαετιών, η Αλβανία αξίζει την ανεξαρτησία της όσο κανένα από τα άλλα έθνη στην Ευρώπη που μάχονται για αυτήν. Φαίνεται και εδώ πως σε αυτή την περίοδο το ζήτημα της Ανεξαρτησίας και της εδαφικής ακεραιότητας ήταν από τους κύριους στόχους δράσης των αλβανών αυτής της περιόδου.

Στο τρίτο γράμμα που έστειλε στον ίδιο, Francesko Krispi, ο Abdyl Frashëri τονίζει ότι

⁵⁷ Αναφώνηση "Αδελφέ".

⁵⁸ Στο έργο " KÂMÛS AL-A'LÂM ", αφιερώνει ένα μεγάλο κομμάτι στη ζωή του αδερφού του που πέθανε πρόωρα. Γι αυτόν αναφέρει τα εξής:

"Ήταν υπερφυσικά έξυπνος και σβέλτος, ήταν υπομονετικός και συνηθισμένος να υπομένει σωματικές καταπονήσεις. Ήταν μεγάλος ήρωας. Ήταν ανά πάσα στιγμή πρόθυμος να κάνει πάντα το καλό. Ήταν γεναιόδωρος και απλόχερος. Ήταν πατριώτης και τολμηρός. Ήθελε πιο πολύ την ξεκούραση για τους άλλους παρά για τον εαυτό του. Ακόμη και ο θάνατος του ήταν για αυτόν μεγαλόπρεπος όπως και η ζωή του, γιατί πέθαινε μιλώντας με ανδρεία για τα λογικά και τα αυτονόητα, που έπιαναν τόπο. Αυτή η περιγραφή δεν γίνεται επειδή είναι αδερφός μου, με κίνητρο τα αδελφικά μου αισθήματα, πιστεύω ότι αυτοί που τον ήξεραν από κοντά θα ομολογήσουν ότι είναι αληθινά. Άφησε πίσω του ένα αγόρι και ένα κορίτσι, για να τα προσέχω εγώ."(μτφρ. δικιά μου).

το Ανατολικό Ζήτημα δεν θα λυθεί ποτέ εφόσον δεν θα ληφθεί υπόψιν και το θέμα της αλβνικής Ανεξαρτησίας, ζήτημα ζωτικής σημασίας για τη σταθερότητα στη βαλκανική χερσόνησο. Του λείπει με περίσσια σιγουριά ότι οι Αλβανοί είναι έτοιμοι να πεθάνουν όλοι μαζί με το όπλο στο χέρι παρά να αφεθούν στις προθέσεις προσάρτησης και απομονωσης από τα γειτονικά κράτη.

3.4 Η ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΝΑՇΟ ΠΡΟΣ ΤΟΝ BISMARCK

Τέλος, το έτος 1892, ο Nikolla NaՇo ήταν πρόεδρος του Συλλόγου “Drita” στο Βουκουρέστι. Αυτός ανέλαβε την πρωτοβουλία να στείλει μαζί με το καταστατικό του Σχολείου που ίδρυσε στο Βουκουρέστι κάποιες επιστολές σε στελέχη της Ευρωπαϊκής και Ρουμανικής πολιτικής σκηνής. Ένας απ’αυτούς ήταν και ο Dimitër Butkulesku, επίτιμος πρόεδρος του Συλλόγου “Drita” και βουλευτής στο ρουμάνικο κοινοβούλιο, στον Γερμανό Καγκελάριο Bismarck⁵⁹, στο Βασιλείο της Ιταλίας και σε άλλους.

Στο γράμμα προς τον Bismarck, τον Ιούλιο του 1892, περιέγραφε λεπτομερώς την εικόνα και την εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση που αναγκάζεται να βιώσει το αλβανικό έθνος, με κίνδυνο το σφεταρισμό της εθνικής ταυτότητάς του. Η ανοχή, τονίζει, που δείχνουν οι Οθωμανοί προς τους Έλληνες και το μεγαλοϊδεατισμό τους, καταλήγει να είναι εις βάρος των Αλβανών. Τελειώνει με μια προτροπή: αν ήταν δυνατό να επισημανθεί από τον Καγκελάριο προς τους Οθωμανούς η θέση ότι οφείλουν αυτοί να σέβονται τα ιερά και δίκαια των Αλβανών.

⁵⁹ Bismarck, Otto von Bismarck (1815-1898), γερμανός πολιτικός.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ'

“SHQIPËRIA Ç’ KA QËNË, Ç’ ËSHTE, E Ç’ DO TË BEHETË”

ΑΝΑΛΥΣΗ

Στο έργο του Sami, “Shqipëria ç’ ka qënë, ç’ është, e ç’ do të behetë”, δικαιωματικά αποδίδεται ο χαρακτηρισμός του πιο ώριμου από τα έργα του, του πιο άρτιου από όσα έχει γράψει στην αλβανική, του πιο αντιπροσωπευτικού της περιόδου αυτής και του πιο σπουδαίου από όλα τα έργα της Rilindja. Η θέση που κατέχει στα αλβανικά γράμματα μαρτυρά όλα αυτά ταυτόχρονα. Το εκδίδει, όπως αναφέραμε και παραπάνω, εκτός Οθωμανικής αυτοκρατορίας, και δίχως όνομα, το 1899. Ο τίτλος συμπληρώνεται με τη φράση “mendime për shpëtim të memedheut nga rreziket që e kanë rethuar⁶⁰”. Αποτελεί μια κατάθεση των σκέψεων και του προβληματισμού του για την τελική έκβαση των πραγμάτων στην Αλβανία καθώς και ενός έντονου ενθουσιασμού, που κάθε άλλο παρά νεανικός ήταν. Εκφράζει την εποχή του, για αυτό το λόγο θεωρείται από τους σύγχρονους Αλβανούς ως το πολιτικό маниφέστο της Rilindja. Το βιβλίο του διαβάζεται μέχρι και στις μέρες μας. Δεν είναι σίγουρο αν αυτός προφητεύει μια δεκαετία πριν το μέλλον της Αλβανίας ή αυτά που λέει ο ίδιος σε αυτό είναι τόσο καθοριστικά που επηρεάζουν και διαμορφώνουν το πολιτικό σκηνικό της Αλβανίας αρκετά χρόνια μετά το θάνατό του. Το δίλλημα αυτό θα το λύσουμε στο τέλος του κειμένου. Ας περάσουμε στην παρούσα φάση σε παράθεση και ανάλυση των απόψεών του:

1. Τα θέματα που πραγματεύεται.

Η διάσταση στην οποία θα κυμανθεί στην ανάλυσή του, φαίνεται και από τον τίτλο

⁶⁰ Αποδίδεται στα ελληνικά ως «Σκέψεις για τη σωτηρία της πατρίδας από τους κινδύνους που την έχουν περιβάλλει».

στο εξώφυλλο. Κατανέμει ό,τι έχει να πει σε τρία κεφάλαια. Το αναγνωστικό κοινό στο οποίο απευθύνεται είναι η αλβανική διανόηση μέσα και έξω από τα αλβανικά βιλαέτια. Επομένως επενδύει στην απλότητα των νοημάτων, την αμεσότητα στην προσέγγιση αφού χρησιμοποιεί και β' πρόσωπο -όπου το θεωρεί απαραίτητο- και την εκφραστικότητα στην αποτύπωση των συνειρμών του. Και τα τρία κεφάλαια ξετυλίζουν τους συνειρμούς του με όσο πιο απλό και κατανοητό τρόπο, βασισμένος σε τρεις άξονες: παρελθόν- παρόν- μέλλον. Μοιάζει να είναι γι' αυτόν οι τρεις πράξεις ενός έργου που διαρκεί πολλούς αιώνες με ένα και μόνο πρωταγωνιστή: τον αλβανικό λαό.

1.1 ΤΟ (ΑΧΡΟΝΟ) ΠΑΡΕΛΘΟΝ

Η αφήγησή του έχει αφετηρία την μετεγκατάσταση των Pelasg σε διάφορες περιοχές της ΝΑ Ευρώπης. Είναι η πρώτη τους ονομασία αυτή που διασώζεται ακόμη και σήμερα. Μετά την εγκατάστασή τους όμως στις περιοχές των ντόπιων ιθαγενών, η γνώση και η τεχνική που έφεραν από τα βάθη της κεντρικής Ασίας ήταν η αιτία που πήραν το όνομα **“Arbënë”** ή **“Arbërrë”** (=αυτοί που επεξεργάζονται το χρυσό). Το ίδιο σκεπτικό εφαρμόζει και με πολλές άλλες λέξεις. Πρέπει να πούμε ότι η ετυμολογία είναι του Sami και δεν έχει στις αλβανικές πηγές καμία επιστημονική στήριξη. Παρόλα αυτά πρέπει να πούμε ότι ο συνειρμός του από ετυμολογικής άποψης μοιάζει αληθοφανής.

Σε μια κατοπινή περίοδο, η εξάπλωση των Pelasg σε περιοχές ανάλογα με τις φυλετικές τους ιδιαιτερότητες, συνεβале στο να εξαπλωθούν σε μια ευρεία γεωγραφική έκταση. Ολόκληρη η Βαλκανική χερσόνησος και βορειότερα, προς τις δαλματικές ακτές, ανατολικά στα παράλια της Μικράς Ασίας αλλά και στα παράλια της Αδριατικής στην Ιταλία, κατοικούνταν από φυλές με πελασγική καταγωγή. Σε αυτό το σημείο αναφέρει ο Sami πως, οι πιο γνωστές αυτών, είναι οι Ιλλυριοί, οι Μακεδόνες, οι Θράκες, οι Φρύγες, οι Λατίνοι κ.α. Η εγκατάσταση των Ελλήνων χρονολογείται σε μια μεταγενέστερη περίοδο. Τονίζει, ότι από όλες τις φυλές των Πελασγών, μόνο οι Ιλλυριοί διατηρήθηκαν μέχρι και τις μέρες του. Η διαφορά είναι στην ονομασία που έλαβαν οι σημερινοί Αλβανοί με το πέρασμα των αιώνων.

Επι των Ρωμαίων, τους δόθηκε το όνομα **“Alban”** και το μέρος όπου κατοικούσαν **“Albania”**. Αυτό εξηγείται φωνητικά από μετατροπή του συμφώνου “r” σε “l” του αρχικού **“Arbënë”** ή **“Arbëni”**, ως ονομασία για τον τόπο κατοικίας τους. Από τους Ρωμαίους οι Έλληνες στα βυζαντινά χρόνια μετέτρεψαν το “l” σε “r” και άλλαξαν με τη σειρά τους το όνομα σε **“Arvanit”**. Από αυτούς, τελικά, οι Τούρκοι σχημάτισαν και υιοθέτησαν εφεξής το **“Arnaut”**.

Πως όμως οι ίδιοι αυτοαποκαλούν τους εαυτούς τους μετά από όλες αυτές τις μεταλλαγές στην ονομασία από τους ξένους; Τονίζει ο Sami και στηρίζει τη θέση του ότι οι σημερινοί Αλβανοί ονομάζουν τους εαυτούς τους **“Shqipëtar”** και το μέρος που κατοικούν **“Shqipëria”** - λέξη προερχόμενη από από μια άλλη λέξη: “shqipronja” στη γλώσσα τους σημαίνει αετός. Παρόλα αυτά η ονομασία **“Arbërrë”** περιορίζεται στις μέρες του Sami στη χρήση μόνο για να περιγράψει μια από τις φυλές του

έθνους τους, τους “**Lap**”(= Λιάμπηδες), ενώ κατά τον ίδιο τρόπο αυτοαποκαλούνται οι Αλβανοί της Κάτω Ιταλίας.

Το όνομα *Pelasg*, σύμφωνα με την εκδοχή που προτείνει ο Sami, φαίνεται να προέρχεται από τη λέξη “**Plak**(Γέρος)” ή εκείνη- ίδιας ρίζας- “**Pleq-**(Γηραιοί~απόγονοι)”. Είναι το όνομα που χρησιμοποιούσαν- κατά το Sami επίσης- οι Ιλλυριοί για να αναφερθούν στους προγόνους τους. Εκτός από αυτούς, όλοι οι άλλοι έμειναν υποδουλωμένοι ή χάθηκαν και αφομοιώθηκαν από άλλους πληθυσμούς. Οι Θράκες και οι Φρύγες χάνουν την ταυτότητά τους επί Ρωμαίων, όταν η δυσαναλογία στρατιωτικών δυνάμεων τους οδηγεί σε μεγάλες απώλειες. Οι Μακεδόνες με τη σειρά τους καταστρέφονται μετά την κάθοδο των Σλάβων, όταν οι τελευταίοι καταλαμβάνουν τις μισές περιοχές της Ιλλυρίας και της Μακεδονίας. Μόνο οι Ιλλυριοί, παρέμειναν, στις εκτάσεις που κατείχαν βόρεια του ποταμού *Vjosa*, ελεύθεροι⁶¹.

Πώς όμως οι **Dlirëtë**(=ελεύθεροι) έχασαν την ελευθερία τους; Με τους Ρωμαίους οι Ιλλυριοί απολάμβαναν μια σχετική ελευθερία στα εδάφη τους⁶². Το ίδιο και όταν με το σχίσμα συμπεριλήφθηκαν οι εκτάσεις τους στο ανατολικό τμήμα της Αυτοκρατορίας. Η στρατιωτική αποδυνάμωση για την Κωνσταντινούπολη σήμαινε αύξηση στα περιθώρια για ελεύθερη αυτοδιοίκηση των Ιλλυριών.

Από δω και στο εξής η κάθε αιτία θα φέρνει και το δικό της άμεσο αποτέλεσμα. Ήταν λόγω αυτής της συγκυρίας που αναπτύχθηκαν και οι κατά τόπους διενέξεις μεταξύ των πριγκιπάτων της Αλβανίας. Η πολιτική διάσπαση έφερε και την εύκολη καθυπόταξη των εδαφών από τους Τούρκους, με μοναδική επανάκαμψη στα χρόνια του *Skënderbeu*. Πράγματι μέχρι το 1468, και για ένα διάστημα 11 χρόνων μετά το θάνατο του *Skënderbeu* -μέχρι δηλαδή το 1479- η Αλβανία βίωσε στα εδάφη της μια περίοδο αβίαστης ελευθερίας, βίωση για αυτούς μιας ουτοπίας. Αυτή η ουτοπία πήγαινε από την υλοποίηση ενός ιδεώδους δίχως προηγούμενη εφαρμογή: «η Ένωση είναι Δύναμη⁶³».

Γι αυτό το λόγο ο *Skënderbeu* τιμάται αμέσως μετά το θάνατό του με πολυεπίπεδους συμβολισμούς. Οι μύθοι που αναπλάθηκαν με τα πραγματικά γεγονότα κατέστησαν αυτόν τον άνδρα σύμβολο της ανυποταξίας των Αλβανών, της ατίθας και ελεύθερης φύσης τους, της γεναιότητας στα πεδία των μαχών και στην επιμονή για την επίτευξη του δικού τους στόχου. Συν τοις άλλοις όμως αποτελεί αυτός ανάμνηση της υλοποίησης της ουτοπίας γι’ αυτούς. Πιο πολύ αυτή η εικόνα του ήρωα δίχως προηγούμενο καλλιεργείται σε όλη τη διάρκεια της *Rilindja*, και ειδικότερα από την τρίτη δεκαετία του 19^{ου} ως και τις αρχές του 20^{ου} αιώνα.

⁶¹ Στην αλβανική γλώσσα η λέξη “*Illirët*”(Ιλλυριοί) παραπέμπει, κατά το Sami, στη λέξη *Dlirëtë*(=ελεύθεροι).

⁶² «Κατ’ αυτόν τον τρόπο οι Ιλλυριοί και οι Ηπειρώτες έχασαν την ελευθερία τους και όσα μέρη κατείχαν, δηλαδή την Αλβανία, και τάχθηκαν υπό διοίκηση ρωμαϊκή. Αλλά οι Αλβανοί, παρόλο που πολλοί από αυτούς ηττήθηκαν και σκοτώθηκαν, δεν υποτάχθηκαν ούτε σκλαβώθηκαν. Ήταν πάλι, όπως πάντα, κύριοι στον τόπο τους ενώ οι Ρωμαίοι μόνο κατ’ όνομα είχαν την αποκλειστική διοίκηση των περιοχών τους», σελ 76 στο κείμενο της μετάφρασης.

⁶³ Είναι η φράση που άφησε σαν κληρονομιά ο *Skënderbeu* λίγο πριν πεθάνει: “*Bashkia është Fuqia*”.

Ήταν όμως ικανό ένα σύμβολο να αποτελεί την κινητήρια δύναμη ενεργοποίησης της εθνικής ταυτότητας; Αναγκαίο αλλά όχι ικανό. Σε μια τέτοια περίπτωση, υποθετικά μιλώντας, θα είχαμε κινήματα και εξεγέρσεις γενικευμένου χαρακτήρα από τα τέλη του 15^{ου} αι. και έπειτα. Αντί αυτού όμως οι εξεγέρσεις που παρακολουθήσαμε ήταν τοπικού χαρακτήρα με κύριο μοχλό ενεργοποίησης τη βαριά φορολογία. Συνεπώς, για τον Sami ήταν πολύ σημαντικό να τονωθεί και η εθνική ταυτότητα των Αλβανών. Στηρίζει το συλλογισμό του αυτό επισημαίνοντας στους σύγχρονούς τους πως η γλώσσα είναι εκείνο το στοιχείο της εθνικής ταυτότητας που ορίζεται ως “εκ των ων ουκ άνευ”. Καποιοι Αλβανοί, συνεχίζει αυτός το σκεπτικό του, πρέπει να νιώθουν υπερήφανοι που έχουν μια τέτοια γλώσσα με αρχαία καταγωγή, πλούσια, λειτουργική, ανόθευτη από προσμίξεις με άλλες γειτονικές, όμορφη στη λαλιά, αλλά: *άγραφη*.

Και τι άλλο χρησιμοποιεί ο Sami από τα εργαλεία του για να αναπτύξει με πειθώ το συλλογισμό του για την ανωτερότητα της εθνικής ταυτότητας των Αλβανών; Ποια είναι τα πράγματα που πρέπει να έχουν κατά νου και να νιώθουν περήφανοι οι Αλβανοί;

- Η καταγωγή τους από τους αρχαίους Πελασγούς τους κάνει να χαίρονται γιατί ήταν πρώτοι αυτοί που έφεραν την τέχνη στα μέρη που εγκαταστάθηκαν, έδωσαν τη θρησκεία τους στις άλλες φυλές οι οποίες με τη σειρά τους τις μεταλαμπάδευσαν μέχρι και στις μέρες του,
- Μιλούν μια από τις πιο αρχαίες γλώσσες της γης που έχουν διασωθεί ακόμη και σήμερα. Αν ένας Πελασγός ερχόταν σήμερα και έψαχνε να μιλήσει, θα επικοινωνούσε πολύ εύκολα με έναν “Gegë” “με έναν “Toskë” ή με ένα “Çam” και έναν “Gorar”.
- Η αλβανική γλώσσα έχει τόσες πολλές ομορφιές που δεν έχει καμία από τις σύγχρονες γλώσσες και τις οποίες καμία από τις αρχαίες [γλώσσες, ενν.] δεν τις έχει σε τέτοια τελειότητα και ολότητα.
- Η Αλβανία είναι από τα πιο όμορφα μέρη της Ευρώπης,

Και συνεχίζει το μονόλογό του λέγοντας πως:

«...ένδειξη της εθνικής ταυτότητας είναι η γλώσσα. Κάθε έθνος επιβιώνει μέσω της γλώσσας. Εκείνοι που ξεχνούν και παραμερίζουν τη γλώσσα τους για μια άλλη, με τον καιρό γίνονται άνθρωποι εκείνου του έθνους του οποίου ομιλούν τη γλώσσα. Τόσα έθνη που έχουν αφανιστεί μη νομίσετε πως έχουν πεθάνει ή έχουν σκοτωθεί όλα- όχι, ποτέ. Αλλά αναμείχθηκαν με τα άλλα έθνη, αφομοίωσαν τη γλώσσα αυτών και έγιναν σαν εκείνους τους ανώνυμους⁶⁴».

Και πως ο Sami αναστρέφει το μόνο αρνητικό σημείο της γλώσσας του: την έλλειψη γραφής; Με απώτερο στόχο να πείσει για όσα θα ακολουθήσουν και πιο κάτω, υιοθετεί ένα συλλογιστικό μετατρέποντας τα αρνητικά σε απόρροια άλλων θετικών

⁶⁴ Βλ. Μεταφρ. σελ. 80-81.

στοιχείων της εθνικής τους ταυτότητας. Οι Αλβανοί, λέει, έχουν διατηρήσει τη γλώσσα και την εθνική τους ταυτότητα ούτε με τα γράμματα, ούτε με γνώσεις αλλά μόνο με την ελευθερία τους. Με το να είναι πάντα αυτόνομοι και πάντα μόνοι, με το να μην αναμειγνύονται με τους άλλους και με το να μη διεισδύει άλλος στα μέρη τους, με τη στάση τους αυτή την απόμακρη από όλο τον υπόλοιπο κόσμο, μπόρεσαν εύκολα να διατηρήσουν τη γλώσσα τους και την εθνική τους ταυτότητα ακόμα και χωρίς τη συμβολή της γραφής.

Γιατί όμως οι Αλβανοί δεν είχαν σκεφτεί ποτέ να γράψουν και να προφέρουν με γραπτούς φθόγγους τη γλώσσα τους; Κάτι τέτοιο είναι άξιο απορίας για ένα τέτοιο έθνος όπως αυτό των Ιλλυριών; Σαφώς όχι, λέει ο Sami. Καταρχήν τους καθησυχάζει αφήνοντας να εννοηθεί πως δεν είναι οι μόνοι χωρίς κωδικοποίηση της γραφής. Και συνεχίζει λέγοντας πως αν γίνεται λόγος για εκείνες τις διασκορπισμένες φατρίες και τις φυλές των απογόνων των αρχαίων Πελασγών, των Ιλλυριών, αυτοί με το να ζουν σας άγριοι στα βουνά, δεν φαντάζονταν το ποια χρησιμότητα θα εξυπηρετούσε μια τέτοια έκβαση, και συνεπώς δεν περνούσε ποτέ κάτι τέτοιο από το μυαλό τους. Αφήνεται να φανεί ότι οι Αλβανοί δεν είχαν αλλά ούτε χρειάζονταν να έχουν μια γραπτή γλώσσα. Άρα, όταν την χειάστηκαν, στην εποχή του Sami, που οι συσυνθήκες έχουν αλλάξει κατά πολύ, ήταν πλέον γνωστό ότι η γλώσσα τους απέκτησε ένα σύστημα γραφής εφάμιλλο και αξιολύγιστο από πολλούς άλλους λαούς, εντός και εκτός Αυτοκρατορίας.

Αναφορικά με το θέμα της γλώσσας, υιοθετεί ένα άλλο είδος σκεπτικού. «Το ότι δεν διασώζεται γραφή δεν σημαίνει ότι οι Ιλλυριοί δεν έγραφαν τη γλώσσα τους». Κάτι τέτοιο διακαίολογείται αφού οι Αλβανοί εκείνης της εποχής έχουν γράψει κάποιες φορές τις γλώσσες τους με όσα γράμματα ήδη ήξεραν, όπως και τότε που έγραφαν μερικοί με αραβικούς χαρακτήρες, άλλοι με ελληνικούς και άλλοι με λατινικούς και συνδυασμό των προηγούμενων.

Η επιθυμία να πείσει είναι τόσο έντονη που αποκλείεται να είναι αυτοσκοπός για το Sami. Θέλει αυτός να κάνει τους σύγχρονούς του να συνειδητοποιήσουν τη θέση τους, να τους δώσει εκείνες τις σκέψεις- όπλα που θα νιώθουν υπερήφανοι και ανωτεροι από τους άλλους, θέλει δηλαδή να τους αφυπνίσει, να τους ευαισθητοποιήσει ως προς κάποιες βασικές πτυχές της ταυτότητάς τους, μειώνοντας- ή καλύτερα- υποβαθμίζοντας την σημασία κάποιων άλλων εννοιών που περισσότερο διαιρούν παρά διχάζουν. Οικοδομώντας ένα τέτοιο πλαίσιο σκέψεων, τα θετικά θα εξυμνούνται πολλές φορές με υπερβολή ενώ τα αρνητικά απομυθοποιούνται, εξωραϊζονται ή υποβαθμίζεται τέλος η σημασία τους στο ελάχιστο.

Μια άλλη μέθοδος που χρησιμοποιεί στο πρώτο κεφάλαιο για να πείσει είναι η κινδυνολογία. Οι Αλβανοί, παρατηρεί αυτός, πάντα αγωνίζονται για τους άλλους (είτε Ρωμαίους είτε Τούρκους είτε Έλληνες είτε Αιγύπτιους⁶⁵) αλλά με αυτόν τον τρόπο ποτέ δεν απαίτησαν και κέρδισαν πράγματα για την πατρίδα τους. Άραγε, αυτό που θα οδηγήσει; Ήδη για τον ίδιο οι συνέπειες αυτού του φαινομένου-

⁶⁵ Βλπ Μετάφραση σελ. 86.

μάστιγα για τους Αλβανούς, είναι προφανείς: η πατρίδα τους είναι φτωχή και άσημη, βιώνοντας συμπτώματα παρακμής και εξαθλίωσης, ενώ τα παιδιά της “ολισθαίνουν” στο εξωτερικό και επιτυγχάνουν πράγματα για τους ξένους⁶⁶.

Επίσης, να προσθέσουμε στα παραπάνω ότι ο Sami συγκρίνει. Η σύγκριση εδώ χρησιμοποιείται ως τρόπος υποκίνησης και ενεργοποίησης. Με έναν θα μπορούσε να συγκρίνει τους Αλβανούς της εποχής του, έχοντας απώτερο σκοπό να τους θίξει στο φιλότιμο και να τους κάνει να αναλογιστούν οι ίδιοι τι ρόλο που πρέπει να αναλάβουν. Αυτός δεν είναι άλλος από τον Skënderbeu.

Γιατί όμως πρέπει να πείσει τους Αλβανούς του 19^{ου} αιώνα για την υπεροχή τους ως προς τα άλλα γειτονικά έθνη; Κάτι τέτοιο θα εξηγούσε είτε το ότι δεν την είχαν οι Αλβανοί και άρα θα έπρεπε να την επινοήσουν με κάποιο απώτερο σκοπό είτε την είχαν αλλά ήθελαν μια αυτοεπιβεβαίωση από κάποιον που θα τα κατάφερνε καλά σε αυτό είτε οι Αλβανοί των τελών του 19^{ου} αιώνα- μέσα από τις ζυμώσεις και τις ανακατατάξεις στο κοινωνικό καθεστώς, μετά τις μεταρρυθμίσεις από την κεντρική εξουσία, τις αυθαιρεσίες και τις καταπατήσεις των δικαιωμάτων τους, ένιωθαν την ανάγκη να ακούσουν και κάτι καλό για αυτούς. Μην ξεχνάμε ότι βρισκόμαστε στα τέλη του 19^{ου} αιώνα και ότι όλα τα παραπάνω, μαζί με τους μεγαλοϊδεατισμούς των γειτονικών εθνών, τα δόγματα του Οθωμανισμού προορισμένα για το εσωτερικό της Αυτοκρατορίας, όπως και του Πανσλαβισμού συμπληρώνουν το παζλ των συγκρουόμενων αλυτρωτικών ιδεολογιών στα Βαλκάνια. Όταν επισημαίνει ο Sami, με ύφος παραινετικό και ίσως πατερναλιστικό, ότι οι καιροί πλέον έχουν αλλάξει για τους Αλβανούς και πρέπει να λάβουν τα μέτρα τους και να μεριμνήσουν αν θέλουν ακόμη να διατηρήσουν την εθνική τους ταυτότητα- και άρα αυθυπαρξία- στα Βαλκάνια, παρακάμπτει όλα τα υπόλοιπα δόγματα, απειλητικά προς την ταυτότητά τους και διατυπώνει ένα δόγμα που θα λειτουργεί με τη σειρά του επίσης ενωτικά. Πρόκειται για τον Παναλβανισμό.

Κύριο πρόταγμα του Παναλβανισμού είναι ότι η εθνική ταυτότητα είναι αυτό που διακρίνει έναν Αλβανό, και αντιδιασταλτικά όχι η θρησκευτική, της οποίας ο ρόλος τίθεται στο περιθώριο συνειδητά. Επομένως, στην μετά τις Τανζιμάτ εποχή δεν νοούνται φιλίες μεταξύ των λαών, με την προϋπόθεση βέβαια ότι “αν ο εχθρός θα προσπαθήσει να σου αφαιρέσει την πηγή της ζωής, λέει ο Sami, ο φίλος θα προσπαθήσει να αφαιρέσει το ρούχο που φοράς”.

Τίθεται πλέον από τον Παναλβανισμό η πολιτική πλακέτα στην οποία οι Αλβανοί θα μπορούν να στηρίξουν τις διεκδικήσεις τους και να εκφράσουν και αυτοί από την πλευρά τους τον αλυτρωτικό και τις επιθετικές τους διαθέσεις. Καλλιεργείται η εικόνα πως η μοίρα του αλβανικού λαού κρέμεται από τα χέρια του. Η απραγμία δεν συγχωρείται, η προδοσία πρέπει να τιμωρείται, η ανασύνταξη των δυνάμεων και η ετοιμότητα σε κάθε ενδεχόμενο κάποιας επίθεσης είναι πράγματα που πρέπει να

⁶⁶ Το συναίσθημα, ως μέθοδος πειθούς, θα είναι και σε άλλα σημεία του κειμένου διακριτό. Εδώ παίρνει τέτοια χροιά για να προκαλέσει αίσθηση υπευθυνότητας και καθήκοντος. Σε άλλα σημεία επανειλημμένα στο κείμενο θα χρησιμοποιηθεί για έκφραση της αδικίας. Βλπ Μετάφραση σελ. 22-23, 31-33.

εμφυτευτούν στο μυαλό κάθε γνήσιου Αλβανού.

Συνοψίζοντας μέχρι στιγμής, ο Παναλβανισμός είναι το ιδεολογικό όπλο των αναγεννησιακών του 19^{ου} και των αρχών του 2^{ου} αι. εντός και εκτός των 4 βιλαετιών της επί οθωμανική κατοχής Αλβανίας, μέσω του οποίου πιστοποιούνται στοιχεία όπως η γεωγραφική έκταση, η γλωσσική αυτάρκεια, η πολιτισμική εθνική υπεροχή, η αρχαία καταγωγή, όλα όσα πρέπει να έχει ένας λαός για να γίνει αποδεκτός ως έθνος. Άρα οι Αλβανοί που τα έχουν όλα αυτά αλλά δεν γίνονται αποδεκτοί ως έθνος, μένει μόνο να στηρίξουν τις αλυτρωτικές τους τάσεις με πείσμα, θάρρος και αυτοθυσία για να εδραιώσουν το δικό τους κράτος. Ο παναλβανισμός είναι ένα αμυντικό δόγμα. Αυτό φαίνεται, τουλάχιστον όπως το νοηματοδοτεί ο Sami, από δική του διευκρίνιση:

«...Δεν επιζητούμε να αρπάξουμε κάτι ξένο, αλλά δεν αφήνουμε και εκείνα που μας ανήκουν να μας τα τσαλαπατάνε βίαια στο δρόμο....⁶⁷»

Επομένως, από όλα όσα παρατέθηκαν παραπάνω, γίνεται έτσι φανερό ότι μια επιπλέον μέθοδος πειθούς είναι η περιγραφή μιας μελλοντικής κατάστασης που αν και μοιάζει σε πρώτη φάση ουτοπική, η επένδυση σε αυτή δίνει το έναυσμα για μια δυναμική μεταβολή των ενυπάρχοντων προϋποθέσεων, για την επίτευξη του στόχου. Αυτό ο Sami θα το κάνει ξεκάθαρο στα επόμενα δυο κεφάλαια του έργου του.

1.2 ΤΟ [ΑΝΥΠΟΦΟΡΟ] ΠΑΡΟΝ.

Σε αυτό το κεφάλαιο φαίνεται και η γνώση του Sami για τα δρώμενα της εποχής μέσα και έξω από το περιβάλλον της Αυτοκρατορίας. Προκύπτει όμως και το πόσο καλά γνωρίζει το θέμα που πραγματεύεται.

Για να εξιχνιάσει όποιο θολό σημείο στο μυαλό αυτών που θα διάβαζαν μεμονωμένα τα λεγόμενά του, προβαίνει σε επισημάνσεις που η μια διαδέχεται την άλλη. Είναι επομένως το ερώτημα «Τι είναι η Αλβανία;» η αφορμή για ένα κεφάλαιο με τις πολλές επισημάνσεις, και έντονη την προσπάθειά του να καταδείξει τις αντιφάσεις εκείνες που θα τις χρησιμοποιήσει διαδοχικά στο τελευταίο κεφάλαιο για να προτείνει λύσεις.

Ορίζει το περίπλοκο θέμα των γεωγραφικών ορίων⁶⁸, περιγράφει το τοπίο και το κλίμα της Αλβανίας, κατονομάζει τους κάτοικους της Αλβανίας με θρησκευτικά, φυλετικά και εθνικά κριτήρια, αναφέρεται στους εκτός Αλβανίας Αλβανούς. Δεν αφήνει τίποτα που να μένει σκοτεινό και αμφίβολο. Στην προσπάθειά του να ενώσει δεν αφήνει κανέναν απ' έξω. Το αντίθετο, προσπαθεί να βρει περισσότερους συνδετικούς κρίκους αποβάλλοντας όσους διχάζουν και απειλούν με αποτυχία το εγχείρημά του.

⁶⁷ Βλπ Μετάφραση σελ. 126.

⁶⁸ Βλπ Μετάφραση σελ. 86-87, Το δύσκολο εγχείρημα προσδιορισμού των ορίων που θα είχε το μελλοντικό κράτος της Αλβανίας, μολονότι πολύ χρήσιμο για να υποδείξει τη γεωγραφική ενότητα, δεν ήταν εφικτό, κάτι που το διασαφηνίζει στο επόμενο κεφάλαιο, στην σελ. 112 στη μετάφραση.

Το πιο σημαντικό προβαίνει με κάθε λεπτομέρεια στην παρουσίαση και ανάλυση του εθνικού χαρακτήρα των Αλβανών, κάτι που υπονοεί πως ήδη υπάρχει όταν γράφει το 1899. Γι αυτόν το δύσκολο μέρος στη φάση που βιώνει τις εξελίξεις είναι η συνειδητοποίηση εκείνου που θα κάνει τους κατοίκους της Αλβανίας, μουσουλμάνους, χριστιανούς και καθολικούς, μπεκτασήδες και εβραίους, βλάχους και μη, gegë και toskë, ξενιτεμένους στη Ρουμανία ή οπουδήποτε αλλού, όλοι μαζί να έχουν κοινή αίσθηση του εθνικού τους «ανήκειν». Με αντίστροφη λογική, ακόμη και αν υποθέσουμε ότι μεταξύ των Αλβανών του 19^{ου} αι. δεν υπήρχε ούτε ένα κοινό χαρακτηριστικό σημείο, ικανό να τους κατατάσσει στο ίδιο έθνος, θα υπήρχε τότε κάποιο ίδιον που δεν το έχει κανένας άλλο λαός στην βαλκανική; Ο Sami λέει ναι.

Και μόνο με την προσφώνηση της λέξης «Αλβανός» υπάρχουν πολλά πράγματα που κρύβονται κάτω από αυτή και αποκαλύπτονται ακόμη και με έναν χαμηλό ψελλισμό της. Οι Αλβανοί εκτιμούν την εθνική τους ταυτότητα ως το πιο πολύτιμο και το πιο λατρευτό πράγμα στον κόσμο(1). Τρέφουν μεγάλη αγάπη για την πατρίδα τους(2). Δεν ανέχονται να τους προσβάλλουν την αλβανικότητά τους(3). Πιστεύουν ότι είτε μουσουλμάνοι είτε χριστιανοί είναι προπάντων Αλβανοί(4). Μεριμνούν για τη γλώσσα τους(5). Τιμούν όσα λένε με τη μπέσα τους(6). Αγωνίζονται και έχουν την τάση να βγαίνουν πάντα πρώτοι στις μάχες, στις γνώσεις και στις τέχνες(7). Έχουν επομένως προικίσει την εθνική τους ιδιοσυγκρασία με όλα εκείνα τα χαρακτηριστικά που θα τους κάνουν να στέκονται αντάξια ίσοι επί ίσων άλλων εθνών.

Αφού όλες οι προϋποθέσεις είναι ευνοϊκές για τους Αλβανούς, βασική μέριμνα για τον Sami πλέον μένει να γίνει μια ανάλυση των κινδύνων και των ευνοικών καταστάσεων προς αυτούς, μια βυθοσκόπηση των δυνατοτήτων τους, η μπέσα και ένα αντιπροσωπευτικό σώμα που να συντονίζει τις προσπάθειες για την απίτηση αυτών που είναι δεδομένα για όλα τα άλλα έθνη.

Τους το υπερτονίζει σε δεύτερο πρόσωπο: δεν πρέπει να τους κοροϊδεύουν γιατί δεν αξίζουν κάτι τέτοιο, δεν πρέπει να τους αδικούν γιατί κάτι τέτοιο δεν πρόκειται πλέον να ανεχτούν, δεν πρέπει να παραμείνουν εξαθλιωμένοι γιατί για τόσους αιώνες μόνο αυτό έκαναν. Προτείνει αλλά και απορρίπτει φαινομενικά λύσεις στην κατάστασή τους μέχρι που να καταλήξει στη δική του πρόταση, η οποία μοιάζει να είναι μονόδρομος: η συσσωμάτωση και η γενικευμένη διαμαρτυρία με χέρια αλλά και όπλα παρά πόδας, μέσα και έξω από την Αυτοκρατορία, με τη θέληση των προυχόντων στα βιλαέτια ή και χωρίς αυτήν.

Μαζί με όλα τα παραπάνω, η μέθοδος που εφαρμόζει για να πείσει ενέχει και υπερβολές. Σίγουρα όλα αυτά θα έμοιαζαν ουτοπικά στον κάτοικο του πιο απόμακρου χωριού Gruda, στα σημερινά σύνορα με το Μαυροβούνιο, και ο ίδιος ο Sami περιμένει να ισχύει κάτι τέτοιο σε μεγάλο βαθμό. Στοχεύει όμως με τα λεγόμενά του και σε αυτούς. Η μέθοδος να προκαλέσει μια ανταπόκριση και από αυτόν το απομονωμένο ή και αποθαρρυσμένο από πολλές προηγούμενες ανεπιτυχείς, αλλά που αρχικά φάνταζαν στα μάτια του επιτυχείς, εξεγέρσεις οι

οποίες έφταναν στα αφτιά του από τα περίχωρα της Shkodra διαρκώς επαναλαμβανόμενα, είναι η υπερβολή. Γι αυτό και στη μετάφραση θα δούμε πολλές φορές να μας ξενίζουν κάποιες από τις απόψεις του.

Διεισδύει στον τρόπο σκέψης ακόμα και αυτού του χωρικού: «ο Αριστοτέλης είναι Αλβανός, ο Skënderbeu είχε κάνει θαύματα μπροστά στις αχανείς στρατιωτικές ορδές των Τούρκων, ξεπερνώντας τις πανουργίες τους και διαγράφοντας με το αίμα τους ένα ηρωικό παρελθόν, μιλάω με τον αρχαίο μου Πελασγό την ίδια γλώσσα, αλλά αντί για χρυσοκέντητα άμφια εγώ υπομένω την παρακμή μου και κάθομαι ακόμη με τα χέρια σταυρωμένα; Για ποιό λόγο να σέβομαι αυτούς που κάποτε θεωρούσα φίλους (κατά το Sami οι Τούρκοι πριν τις Τανζιμάτ) ενώ τώρα με καταπιέζουν και με πνίγουν με τη θηλιά στο λαιμό».

Προκύπτει δηλαδή πως μέσω της υπερβολής ο Sami δεν επιδίωκε να πιστοποιήσει και να τεκμηριώσει αλλά με τη δυναμική της να πείσει, να παρασύρει σε λογισμούς και φαντασιώσεις, να κεντρίσει συνειδήσεις και να άρει εκείνο το πέπλο αράχνης που μόνο απραγμία, στασιμότητα, εφησυχασμό και παραμέληση είχαν φέρει από μακριά.

Άρα τους μεταφέρει την αίσθηση ότι το πρόβλημα δεν εστιάζεται στην αδυναμία τους να ανταπεξέλθουν στις νέες περιστάσεις, το αντίθετο: αυτός τους διαβεβαιώνει ότι μπορούν. Εκείνο που λείπει είναι η πρωτοβουλία, η ανάπτυξη οραμάτων και ιδεών που θα κινούν τον κόσμο. Όλα αυτά ο Sami τους τα προτείνει μέσα σε λίγες γραμμές. Όλο το υπόλοιπο έργο του το αφιερώνει για να πείσει για το επιτευκτό στην υλοποίησή τους. Υπάρχουν τα σχέδια που τους εκφράζουν, οι σκοποί που τους ενώνουν, οι λόγοι που θα τους αναπτερώσουν το ηθικό, η αναφώνηση από μέρους του Sami «Αδέρφια!» (“Vëlla!”)

1.3 ΤΟ ΜΕΛΛΟΝ

Περιγράφει αυτός κάτι όμορφο και ουτοπικό σε τέτοιο βαθμό που η παράθεση του ζητήματος της θρησκείας μένει να είναι ένας απλός συμβιβασμός που θα αναγκαστούν να αποδεχτούν οι Αλβανοί χάριν της υλοποίησης των πιο βαθυστόχαστων σχεδίων τους.

Ολοκληρώνει το συλλογισμό του με την πρόταση για ένα κράτος ούτε τουρκογενές ούτε ελληνοκεντρικό ούτε σλαβοφιλικό. Το κείμενο του μοιάζει με καταστατικό ίδρυσης ενός κράτους. Ρυθμίζει όλες τις παραμέτρους που είναι βαρυσήμαντες για την σωστή και απρόσκοπτη λειτουργία του. Εδώ θα φανού όσο πουθενά αλλού τα διδάγματα του Sami από τα διλλήματα των Ευρωπαίων Διαφωτιστών του καιρού του, οι επιρροές του από τα φιλελεύθερα ρεύματα που άγγιζαν τα τείχη της Αυτοκρατορίας ταλαντεύοντάς τα.

Γίνεται η Αλβανία να συνεχίσει έτσι; Είναι ένα από τα ερωτήματα που θέτει ο Sami σε αυτό το τελευταίο κεφάλαιο. Είναι άξιοι οι Αλβανοί να διοικήσουν τους εαυτούς τους; Οι απαντήσεις, μετά από όλα όσα προηγήθηκαν, μοιάζουν να είναι ρητορικές.

Η καταστροφή ή η λύτρωση των Αλβανών εξαρτάται από αυτούς τους ίδιους. Όπως όλα ατ έθνη στη θέση τους επιδίωξαν και πέτυχαν με ευνοϊκούς ή ευνοϊκότερους όρους την εθνική τους απελευθέρωση, έτσι οφείλουν και οι ίδιοι να προσπαθήσουν. Ορίζει το εμπόδιο και περιγράφει μετά από αυτό τι θα επακολουθήσει.

Πιο συγκεκριμένα, αυτό που θα ακολουθήσει είναι μια δίκαια διακυβέρνηση από τους ίδιους τους Αλβανούς, αφού όμως μεταβατικά λειτουργήσει μια προσωρινή κυβέρνηση που θα προτείνει η Υψηλή Πύλη αλλά οι Αλβανοί θα έχουν το δικαίωμα να την απορρίψουν.

Ως προς τα άλλα που είχε να προτείνει:

- δεν έχουμε ανάγκη για πρίγκιπες ούτε βασιλιάδες που θα μας αφαιμάσουν,
- στόχος ένας τύπος κυβερνητικής εκπροσώπησης βασισμένος στις Δημογεροντίες, θεσμός που διατηρήθηκε στην Αλβανία από την εποχή των αρχαίων Pelasg⁶⁹,
- εναπόθεση του μέλλοντος της Αλβανίας στον πολιτισμό και την εκπαίδευση των υπηκόων της,
- πρωτεύουσα μια νέα πόλη απαλλαγμένη από όποιες προλήψεις και δεισιδαιμονίες ταλανίζουν τις παλιές,
- Πιθανότητα στον καθένα να συμμετέχει μέσω του συστήματος αντιπροσώπησης στην τοπική αυτοδιοίκηση και στα ανώτερα αξιώματα του κράτους,
- Στήριξη εκ μέρους του κράτους όλων των πρωτοβουλιών πολιτών για την οικονομική ανάπτυξη και πρόοδο,
- Εναπόθεση στους θρησκευτικούς άρχοντες στη διαχείριση των θρησκευτικών θεμάτων με παρέμβαση του κράτους με στόχο την εξομάλυνση τυχών διαφορών.

Χαρακτηριστικά για το τελευταίο σημείο ο Sami επισημαίνει στο κείμενο: «Όλες οι υπόλοιπες θρησκείες θα λειτουργούν απρόσκοπτα και ελευθέρα στην Αλβανία: οι Ιουδαίοι, οι Διαμαρτυρόμενοι κ.α. θα έχουν έναν αρχηγό υπό την επίβλεψη του Υπουργού για τις Θρησκείες⁷⁰».

2. Πρόσθετες ερμηνευτικές παρατηρήσεις πάνω στο κείμενο.

⁶⁹ Ο Sami αναφέρεται συχνά στο παρελθόν, άμεσο και απώτερο, με τέτοιου είδους αναβιώσεις του. Το σκεπτικό του είναι ενδεικτικό της θεωρίας του περί έθνους και εθνικισμού, κάτι που θα συζητηθεί ευρέως στα Συμπεράσματα.

⁷⁰ Βλπ Μετάφραση σελ. 119.

2.1 ΟΙ ΠΑΡΟΜΟΙΩΣΕΙΣ- ΣΥΜΒΟΛΙΣΜΟΙ ΤΟΥ SAMI.

Στο σημείο αυτό θα παρατεθούν κάποιες γενικές, πρόσθετες παρατηρήσεις που θα βοηθήσουν στην βαθύτερη κατανόηση και εκτίμηση όσων διατυπώνονται στο πρωτότυπο. Επίσης θα δοθεί και τι εικόνα πρεσβεύει το έργο του από λογοτεχνική άποψη στην Αλβανική Λογοτεχνία.

Έχει μεγάλο ενδιαφέρον να δούμε πως η φαντασία του Sami επιστρατεύεται για να κάνει πιο κατανοητά αυτά που έχει στο μυαλό του. Σε ολόκληρο το κείμενο χρησιμοποιούνται συνολικά 11 τέτοια σχήματα. Αυτά είναι:

- Σελ. 22: Ο **Δράκος** (παραπέμπει στους Αλβανούς) που υπερασπίζεται με νύχια και με δόντια τις επεκτατικές βλέψεις της Αυτοκρατορίας. Δίνει την εικόνα πως οι Αλβανοί χαροπαλεύουν και ρισκάρουν τα πάντα στις μάχες που τους κατευθύνουν οι Τούρκοι αλλά δεν υπάρχει καμία αναγνώριση. Άρει ταυτόχρονα και το αγωνιστικό φρόνημα των συμπατριωτών του, όπως και σε πολλά άλλα σημεία.
- Σελ. 30: Παρομοιάζει τις προσπάθειες που κατέβλαλαν οι Αναγεννησιακοί πριν και μαζί με τον συγγραφέα για την εδραίωση ενός αλβανικού αλφάωβητου για τη γλώσσα τους. Αυτή τους η κίνηση παρομοιάζεται με έναν **σπόρο** που έσπειραν πριν 20 περίπου- χρόνια και του οποίου ο καρπός εμφανίζεται την εποχή που ο Sami γράφει το βιβλίο.
- Σελ.32: Ο **βαρύς ύπνος** όπως χρησιμοποιείται υποννοώντας τους Αλβανούς, θέλει να καταδείξει την ασυνείδητη κατάσταση που βιώνουν οι συμπατριώτες του μέχρι και στις μέρες του. Ο ύπνος για τον Sami βάζει σε κάποιο μελλοντικό σημείο και τη διαδικασία αφύπνισης.
- Σελ. 33: Ο **ασθενής της Ευρώπης** (Τουρκία), κάνει κατά τον Sami τα αντίθετα από αυτά που προτείνουν οι γιατροί ελαχιστοποιώντας έτσι το όριο επιβίωσής του. Καταδεικνύει με αυτό το σχήμα έναν ασθενή που δεν γνωρίζει την κρισιμότητα της κατάστασης ή είναι τόσο απερίσκεπτος που δεν θέλει να αποδεχτεί μια κατάσταση και πράττει εναντίον του,
- Σελ 33: Με **χιόνι** εκατοντάδων ετών απεικονίζεται ηόλη η περίοδος της βαριάς τυρρανίας των Αλβανών από τους ξένους. Το χιόνι σημαίνει παράλυση ή μείωση όποιων έντονων δραστηριοτήτων, χειμερία νάρκη για πολλά όντα της φύσης, αλλά και μια προοπτική παράλληλα ότι σαν χιόνι που είναι, αυτό κάποτε θα λιώσει. Μένει ο Αλβανοί, όπως τα βλαστάρια, να προστατεύσουν τις ρίζες τους για να μη μείνουν παράλυτοι ή αποξηρανθούν πριν την ώρα τους.
- Σελ. 33: Με το συμβολισμό ενός **θεριού του οποίου γκρεμίζεται το σπίτι** στοχεύει να δείξει το πως η Αυτοκρατορία αντιδρά βίαια και αφηνιασμένη στο παραμικρό ερέθισμα εναντίον της. Είναι σαφής η αναφορά με αυτό το σχήμα στα κινήματα που προηγήθηκαν και μέχρι αυτό της Ένωσης της Πριζρένης, που η αντίδραση των Τούρκων ήταν άμεση και καθοριστική.
- Σελ. 34: Μια **βαριά σκιά** πλακώνει τις ζωές των Αλβανών, λέει ο Sami, και δεν τους αφήνει να γευτούν τις όποιες απολαύσεις στις ζωές τους. Αφήνει να εννοηθεί το συναισθηματικό παραλήρημα, την καταπίεση που έχουν

υποστεί γι αόσους αιώνες κρατιέται αυτή η σκιά πάνω από το κεφάλι τους.

- Σελ. 34 : Η Οθωμανική Αυτοκρατορία, τονίζει, μοιάζει με **ένα πτώμα, νεκρό** και ανώφελο για αυτόν τον κόσμο, πρέπει να τοποθετηθεί στη θέση του, κάτω από τη γη. Δίνει να καταλάβουν οι Αλβανοί πως η ύπαρξη της Αυτοκρατορίας δεν πρέπει να τους καθησυχάζει, αλλά αντιθέτως να τους θέτει σε κατάσταση συναγερμού γιατί ως πτώμα, εγκυμονεί μολύνσεις και αθεράπευτες συνέπειες.
- Σελ. 35: Αφού το δίκιο και η ισχύς είναι οι δυο προϋποθέσεις που πρέπει να συμβαδίζουν για να αλλάξει μια παθογενής κατάσταση, όπως αυτή που βιώνουν οι Αλβανοί στην εποχή του Sami, το δίκιο δίχως ισχύ μοιάζει γι αυτόν με ένα **πουλί δίχως τη μια του φτερούγα**. Αφήνει να φανεί πως το αποτέλεσμα θα είναι η ματαιότητα αν κάθονται ακόμη με σταυρωμένα τα χέρια, ενώ οι ίδιοι γνωρίζουν πως το δίκιο είναι με το μέρος τους.
- Σελ. 35: Ένας άλλος παραλληλισμός για την κατάσταση που βιώνουν οι Αλβανοί στην εποχή μετά τις Τανζιμάτ είναι και η αναφορά στις βλέψεις των γειτόνων στα εδάφη της Αλβανίας, είναι τα **τσακάλια που περικύκλωσαν τον δράκο** και προσπαθούν να τον κατασπαράξουν, αυπεράσπιστος και μόνος όπως είναι. Είναι ο ίδιος δράκος που παλιά κέρδιζε για την Τουρκία, τώρα η ίδια στις διενέξεις των νέων βαλκανικών κρατών κάθεται αμέριμνη και κοιτάει να κατασπαράξουν αυτούς που χρωστάει πολλά από το παρελθόν. Όμως, για το Sami, δεν είναι τίποτα για τον Δράκο να απεγκλωβιστεί και να χυμήξει προς ό, τι του περιορίζει τη διάρκεια ζωής του.
- Τέλος, στη σελίδα 40, ένας άλλος παραλληλισμός για τη σχέση που έχει η Αλβανία με τη αυτοκρατορία είναι ενδεικτική της τάσης ενός **λύκου να πνίξει το πρόβατο πριν το φάει**, ακόμη και αν δεν προλάβει να το φάει.

2.2 Η ΔΙΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ ΧΡΟΝΟΥ ΣΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ.

Ο χρόνος, εκτός από τη διάσταση «παρελθόν- παρόν- μέλλον», στο έργο του δεν έχει κάποια άλλη συγκεκριμενοποίηση. Δηλαδή, η αφήγησή του προσδιορίζεται από αλληλοδιαδοχή γεγονότων

στο παρελθόν που σχετίζονται μεν μεταξύ τους αλλά δεν προκύπτει από τα λεγόμενά του ο ακριβής χρόνος εμφάνισής τους. Μοιάζει δηλαδή η αφήγησή του με μυθιστορία. Ας δούμε σε ποια γεγονότα στέκεται αυτός:

- Πρώτη εγκατάσταση στην Ευρώπη των Pelasg. Εδώ μετονομάζονται σε **“Arbënë”**,
- Διασκορπισμένες φυλές σε ένα μεγάλο γεωγραφικό εύρος. Οι Ιλλυριοί⁷¹ διακρίνονται, αντέχουν στις επιθέσεις των Ρωμίων με πρίγκιπες την Teuta και το γιο της Genci⁷²,

⁷¹ Η ιδέα της ύπαρξης εθνών στην αρχαιότητα και το Μεσαίωνα, ορίζεται από τον Antony Smith ως «αναδρομικός εθνικισμός». Βλπ «Εθνικισμός και Διεθνείς Συγκρούσεις», περιοδικό Ίστωρ, 6/1993.

- Η Αλβανία, όπως ονομάστηκε η περιοχή από ους Ρωμαίους, έγινε τμήμα των ανατολικών περιοχών της Αυτοκρατορίας, με κέντρο την Κωνσταντινούπολη,
- Η κάθοδος και οι επιθέσεις των Σλάβων αλλάζουν τα δεδομένα,
- Η Αλβανία κατακερματισμένη σε μικρά πριγκιπάτα,
- Έφοδος των Τούρκων. Ο Skënderbeu ως σπίθα επανάκαμψης σε όλο το ιστορικό των μαχών για αυτονομία των αλβανικών πριγκιπάτων,
- Επικράτησε η σκλαβιά
- Οι Τανζιμάτ,
- Η μετά τις Τανζιμάτ εποχή στα αλβανικά πασαλίκια,
- Η κρίσιμη στιγμή, κατά τον Sami, τα τέλη του 19^{ου} αιώνα και τα νέα προστάγματα των καιρών,

2.3 ΠΩΣ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙ ΝΑ ΠΕΙΣΕΙ;

Ο Sami ξέρει πολύ καλά σε τι ακροατήριο μιλάει. Γνωρίζει την ψυχολογία του όπου και αν αυτό βρισκόταν εκείνη τη στιγμή. Τα λογοτεχνικά σχήματα, τα σχήματα λόγου και οι τακτικές πειθούς που εφαρμόζει καταδεικνύουν αυτόν ακριβώς τον παράγοντα. Ας δούμε συνολικά πως αυτές οι τακτικές εμφανίζονται στα τρία κεφάλαια:

- Συγκρίνει: παρόν με παρελθόν, τους εαυτούς του με τη στάση που επέδειξε ο Skënderbeu, τη θέση τους με αυτή των γείτονων εθνών.
- Κινδυνολογεί και υπερβάλλει
- Ο τρόπος που απευθύνεται σε αυτούς, με αναφωνήσεις του τύπου: Ω άνδρες, Ω Αλβανοί, Ω Αδέρφια.
- Απευθύνεται στο φιλότιμο και τους ερεθίζει στη συνείδηση.
- Προκαλεί το αίσθημα αδικίας για να ξεκινήσει διαλόγους ανάμεσά τους,
- Δίνοντας στα αρνητικά στοιχεία τους μια θετική ενώ στα θετικά υπέρμετρη υπόσταση, τους αναπτρώνει το ηθικό.
- Τους προτείνει σχέδια που μιλούν στις καρδές τους και τείνουν να είναι ενωτικά
- Θέτει την «άσπρη μέρα» κάπου στο μέλλον και την προψάθεια που πρέπει να καταβάλλουν ως την μόνη προϋπόθεση που απαιτείται για την βίωσή της.

2.4 Η ΡΙΖΑ “SHQIP”.

Ψηλαφίζοντας το κείμενο στο πρωτότυπο, είναι από τις πρώτες σελίδες του αντιληπτό, λόγω της συχνής του εμφάνισης, η χρήση της ρίζας “shqip”. Αυτό έχει μια πολύ καλή ερμηνεία. Ο Sami δεν μπορεί να μην

⁷² Προφέρεται «Γκέντσι».

ήξερε ότι κάτι επαναλαμβάνεται στο κείμενό του πάρα πολλές φορές και συνήθως δεν είχε λεκτικά μεγάλη σημασία αφού ήταν εύκολο να εννοηθεί. Αρκεί να πούμε εδώ ότι η λέξη “**Shqipëtar**” έχει συχνότητα εμφάνισης στο πρωτότυπο πάνω από 300 φορές ενώ η λέξη “**Shqipëria**” πάνω πάνω από 200. Σε σύνολο, η κοινή μεταξύ των δύο αυτών λέξεων “**shqip**” εμφανίζεται γύρω στις 550 φορές. Αν προσθέσουμε ότι κατ’ αντιστοιχία η χρήση άλλων ενθωνυμίων περιορίζεται από 11 φορές για τους Βούλγαρους μέχρι 124 φορές (αναφορές στο όνομα Έλληνες: Helenë, grek, grekoman, Greqia, Grek, Grekëria), καταλήγουμε στο εύλογο ερώτημα γιατί χρησιμοποιεί τόσο περιττά τη ρίζα “shqip” ενώ θα μπορούσε να τη χρησιμοποιεί λιγότερο.

Μια εξήγηση είναι η εξής: επειδή στόχος του Sami να πείσει το νοητό του ακροατήριο αυτό τον κάνει να προχωρά στην επαναληψιμότητα του ακούσματος του ονόματος «Αλβανός» ή «Αλβανία», γιατί τέτοιο κολακεύει ενώ παράλληλα πείθει ακόμη και τους πιο δύσπιστους για όσα λέει. Ένας πίνακας με την συχνότητα εμφάνισης των ενθωνυμίων αλλά και άλλων λέξεων- κλειδιών, θα βρείτε στο παράρτημα. Για την εκδήλωση του όρου «Αλβανού» με τη σημερινή ορολογία οι όροι που χρησιμοποιούνταν την εποχή του Sami Frashëri, συνοψίζονται παρακάτω:

Shqip(αλβανικός)// **Shqipëria**(Αλβανία)// **Shqiptar**(Αλβανός)//
Shqiptarka (Αλβανίδα)// **Shqipëtar**(Αλβανός)// **Shqipëtare**(οι Αλβανοί)// **Shqipëtaria** (Αλβανισμός)// **Shqipëtarë**(Αλβανικότητα)//
Shqiperit(Αλβανία)// **Shqipëri(j)a**(Αλβανία)// **Shqipëtaruarë**(εξ-αλβανισμένοι)// **Arbëni**(Αλβανία) μαζί με τα: **Albania** και **Alban**.

Επίσης, όροι όπως Άρμπε(-ν)(-ρ)_Arbenë/ Arbënë/ Πελασγοί_Pelasgë και Ιλλυριοί_Ilyrianët/ Ilirinjtë δεν δημιουργούσαν και το κατάλληλο έδαφος γλωσσικό για συσπείρωση γύρω από ένα κοινό όνομα: Shqipëria.

Άρα, η διαλεύκανση των εννοιών αυτών θα συμβάλλει πολλαπλασιαστικά στο να προχωρήσει σε άλλες διευκρινίσεις στην εθνική ταυτότητα των Αλβανών, στη γλώσσα τους, στα εδάφη τους κ.α.

2.5 ΤΙ ΠΡΟΚΥΠΤΕΙ ΓΙΑ ΤΗ ΘΡΗΣΚΕΥΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΤΟΥ SAMI;

Δεν μπορούμε να εκφραστούμε με σιγουριά το τι προκύπτει για τα θρησκευτικά πιστεύω του Sami από αυτό το έργο. Μπορούμε όμως να πούμε με σιγουριά το τι δεν προκύπτει. Συγκεκριμένα, όπως για τον αδερφό του Naim⁷³, πιστεύεται ότι και ο Sami ήταν μέλος του τάγματος των Μπεκτασήδων. Κάτι τέτοιο αν ίσχυε θα ήταν η αποκάλυψή του σε

⁷³ Ευστράτιος Ζεγκίνης, «Γενίτσαροι και Μπεκτασισμός, Γενεσιουργοί παράγοντες του βαλκανικού ισλάμ», εκδόσεις Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2002, σελ. 373, καθώς και αλλού: T.H. Norris, Islam in the Balkans : religion and society between Europe and the Arab world, London : Hurst, c1993, σελ. 161-193.

αυτό το έργο του.

Ας ξεκινήσουμε αναφερόμενοι για τον Μπεκτασισμό στην Αλβανία: έχουμε την πρώτη εμφάνιση του Μπεκτασισμού το 1430⁷⁴, από μπεκτασήδες δερβίσηδες οι οποίοι, ακολουθώντας τα στρατεύματα του Murat II στη δυτική Μακεδονία, μετέβησαν στα αλβανικά εδάφη. Έχουμε την διάδοσή του στα χρόνια του Mehmet II του Πορθητή, όταν τα στρατεύματά του κατευθύνθηκαν προς την Αλβανία(1466) λίγο πριν πεθάνει ο Skënderbeu. Και την ακμή του στην εποχή του του Ali Pasha του Τεπελενλή. Ο μπεκτασισμός είχε από την αρχή στενή σχέση με τα σώματα των Γεντισάρων. Η κατάργηση του τάγματος των Μπεκτασήδων, με την παράλληλη εκδίωξη των μπεκτασίδων, συνέβαλε την ταύτιση της Αλβανίας ως μητροπολιτικό κέντρο των μπεκτασίδων της Αυτοκρατορίας εκείνη την εποχή και όλου του κόσμου στη σημερινή εποχή.

Κάποιες διευκρινιστικές πληροφορίες σχετικά με τα χαρακτηριστικά των θρησκευτικών δοξασιών και το ιδεολογικό υπόβαθρο των μελών του Δερβισικού Τάγματος των Μπεκτασήδων, προσδιορίζονται με τα εξής σημεία:

3. Αγαμία των δερβίσηδων,
4. Καθιέρωση της τριάδας Αλλάχ- Μωάμεθ- Αλή, η οποία –συμβολικά - συνάδει με το δόγμα της αγίας Τριάδος στη χριστιανική πίστη,
5. Χρησιμοποίηση του κρασιού (μετά τις μεταρρυθμίσεις του Μπαλήμ Σουλτάν⁷⁵ αντί για το σερμπέτι) και του ψωμιού σε άλλες ειδικές τελετές,
6. Καθιέρωση της τελετής «μπας οκουτμάκ», παρόμοια με αυτή της εξομολόγησης στην χριστιανική πίστη,
7. Απαγόρευση του διαζυγίου,
8. Καθιέρωση ειδικών «ιερατικών αμφίων», όπως στο χριστιανισμό,
9. Καθιέρωση εορτολογίου και αγιολατρίας με στοιχεία από τον χριστιανισμό

Από την αρχή ο Μπεκτασισμός προώθησε μια συγκρητική θεώρηση των δογμάτων διαφορετικών θρησκειών, συνδέθηκε εξ αρχής με τα λαϊκά στρώματα θρησκευτικά ετερόδοξων πληθυσμών, καταδίκασε το θρησκευτικό φανατισμό ενώ έδινε ώθηση για ενισχυμένη συνεργασία. Είναι σαν να περιγράφεται η περίπτωση της Αλβανίας. Μάλιστα θεωρείται ότι εκτός από τον Naim, ο Faik Bey Konica προωθούσε τον μπεκτασισμό σε πολλά του έργα⁷⁶.

Υπάρχουν όμως σοβαροί λόγοι και επιφυλάξεις για μια τέτοια διατύπωση στην περίπτωση του Sami. Το βιβλίο στο σύνολό του κάνει σε τρία σημεία νύξεις για τον Μπεκτασισμό, σελίδες 38, 98 και 107 του πρωτότυπου. Και στα τρία αυτά σημεία η έννοια του Μπεκτασισμού προσπερνάται για να ειπωθούν άλλα νοήματα. Στην πρώτη περίπτωση κάνει μια διάκριση στον μουσουλμανισμό σε σουνίτες και μπεκτασήδες. Είχε προβεί προηγουμένως σε διάκριση των χριστιανών σε ορθόδοξους και καθολικούς. Στην δεύτερη περίπτωση αφού αναλύει της

⁷⁴ Όπως παραπάνω σελ. 282.

⁷⁵ Όπως παραπάνω, σελ. 270-272.

⁷⁶ Όπως παραπάνω σελ. 375.

αρμοδιότητες των αρχηγών κάθε θρησκευτικής σέκτας στην Αλβανία μετά την ίδρυση του κράτους, αναφέρει κατά λέξη για το Μπεκτασισμό τα εξής:

[...] Οι Μπεκτασήδες, οι οποίοι είναι εξαπλωμένοι σε αρκετό βαθμό και υπολογίσιμοι στην Αλβανία, θα έχουν έναν Αρχιμπαμπά σε ένα μέρος της Αλβανίας, ο οποίος μαζί με άλλους ομόθρησκους τους θα δημιουργήσουν ένα συμβούλιο που θα ελέγχει και θα προωθεί τις δραστηριότητες στους τεκέδες παράλληλα με τα ζητήματα του Ταρικάτ.[...]

Στην τρίτη περίπτωση αναφέρεται στο θέμα των θρησκευτικών διενέξεων, προτείνοντας στους Αλβανούς πως αυτές δεν πρέπει να υπάρχουν, όπως δεν υπάρχουν στους Μασώνους και τους Μπεκτασήδες.

Παρόλα αυτά, θα μπορούσαν όλα τα παραπάνω να ερμηνευτούν και από άλλες, διαφορετικές οπτικές και θα μπορούσαμε να συνάγουμε ότι ο Sami ήταν bektash. Ο γάμος του όμως με την Emine⁷⁷, είναι ένας σοβαρός ανασταλτικός παράγοντας να υποθέσουμε ο,τιδήποτε για το πρόσωπό του, μιας και ως bektash έπρεπε να είναι ανύπαντρος. Από τα τρία αδέρφια, ο Naïm ήταν, ο Abdyl είχε παιδιά και για το Sami ξέρουμε ότι ήταν παντρεμένος. Συμπέρασμά μας εν προκειμένω είναι ότι ο μπεκτασισμός χρησιμοποιήθηκε ως δόγμα που θα προωθούσε τον Παναλβανισμό. Υιοθετήθηκε από τους αναγεννησιακούς για να ενώσει και να συσπειρώσει τους Αλβανούς σε εθνικό σώμα. Αυτό όμως δεν σήμαινε απαραίτητα ότι το νεοιδρυθέν κράτος της Αλβανίας θα ήταν το μόνο Μπεκτασικό Κράτος στον τότε κόσμο. Και αυτό γιατί υπήρχαν εκείνοι που στήριζαν στο μπεκτασισμό τις ελπίδες τους για συσπείρωση. Υπήρχαν όμως και άλλοι που τις στήριζαν στις προσπάθειές τους, το όραμά τους, την αυτοεικόνα τους και το λέγειν τους. Ο Sami ήταν ένας από αυτούς.

⁷⁷ Βλπ φωτογραφία στο Παράρτημα.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από όσα προηγήθηκαν, τα οποία μπορούν να ειπωθούν σαν μια προσπάθεια απεικόνισης εκ των έσω της αφήγησης για τη συγκρότηση εθνικής ταυτότητας στην Αλβανία του 19^{ου} και των αρχών του 20^{ου} αι., προκύπτουν ορισμένα πολυ κρίσιμα σημεία που απαιτούν μια εις βάθος ανάλυσης και περαιτέρω διευκρίνιση. Αυτά τα σημεία αφορούν αφενός τον Sami αλλά και αφετέρου το έργο του.

Ας ξεκινήσουμε πρώτα αναφερόμενοι στο πρόσωπο του Sami. Η συνολική του προσπάθεια⁷⁸ στον τομέα της οργάνωσης και δικτύωσης με τους σύγχρονούς του όπως και η συγγραφική του δραστηριότητα γίνεται κατανοητή, από μία οπτική, ως κάποιο σχέδιο με απώτερο σκοπό που έχει θέσει ο ίδιος στον εαυτό του. Οραματιστής και ιδεαλιστής- σε βαθμό παραπάνω από όσο θεωρούνταν εφικτό για την εποχή του- κατάφερε να αποτυπώσει με λόγια και με έργα τον τρόπο που αυτός φαντάζεται την πατρίδα του. Άρα ξεκινά από ένα όραμα που ευαισθητοποιεί πρώτα τον ίδιο, συνειδητοποιεί πως οι ανησυχίες του αγγίζουν και άλλους ανθρώπους γύρω του καθώς και πιο πριν από αυτόν. Σε επόμενη φάση αναλαμβάνει την πρωτοβουλία να μοιραστεί το όραμά του και να δεχτεί αλλαγές και προτάσεις από τους άλλους, με τον όρο ότι θα ακολουθήσει πιστά αυτήν του την πρωτοβουλία. Η αίσθηση και μόνο ενός κοινού συλλογισμού με άλλους ανθρώπους είναι ικανό κίνητρο που θα τους ωθήσει σε περαιτέρω κινητοποίηση; Απαραίτητος για να αντέξουν αλλά όχι ικανός για να προχωρήσουν σε φάση με μαζικότερη απήχηση στο ευρύ κοινό, φάση κατά την οποία θα επιστρατεύσουν τυπογραφεία, συνδέσμους, ταξίδια και διαβουλεύσεις σχεδόν σε κάθε αλβανική παροικία στη βαλκανική

Ποιός ήταν όμως αυτός ο ισχυρός λόγος που θα τον έκανε να παραμείνει πιστός στο στόχο του; Ως τέτοια νοείται η ύπαρξη μιας (φανταστικής) διήγησης για το μέλλον της πατρίδας του(βλπ το τρίτο μέρος του βιβλίου του από τη μετάφραση που ακολουθεί στην επόμενη ενότητα). Από που επηρεάζεται για να προβεί στην συγκρότηση ενός νοητικού οικοδομήματος για το μελλοντικό κράτος της Αλβανίας; Η απάντηση είναι εύκολη: το παρελθόν. Με μια επιλεκτική ανάγνωση του παρελθόντος, αυτός σχηματίζει ή διαπλάθει τον κόσμο όπως υπήρχε σε γενικές γραμμές ανέκαθεν, κατά την γνώμη του. Δηλαδή, ο κόσμος γι' αυτόν πρέπει να είναι

⁷⁸ Συνοπτικός κατάλογος των έργων του Sami θα βρείτε στο Παράρτημα.

όπως ήταν στο παρελθόν: τέλεια(με την έννοια της ουτοπικής κατάστασης) διαιρεμένος σε εσωτερικά ομοιογενή έθνη, με ενιαία κουλτούρα, διακριτά γεωγραφικά όρια, οικονομική αυτάρκεια, ήδη υπάρχουσα πολιτιστική κληρονομιά. Είναι αυτό που επιδιώκει ο Sami να ισχύσει και στις μέρες του, αφού η μοίρα του έθνους του ήταν πολυτάραχη και απρόβλεπτη. Αυτή του η αντίληψη για την αναβίωση του ηρωϊκού παρελθόντος, η ανακατάληψη των αρχαίων εδαφών του, θέση σε λειτουργία θεσμών, όπως παραδείγματος χάρη αυτός της Δημογεροντίας (οι Pleg), από το παρελθόν, ορίζει εκ προοιμίου την αντίληψη του για την ιστορία ως εθνική.

Επιπλέον, από όλα τα προηγούμενα συναγάγουμε, ότι δεν ήταν τυχαία η όλη συζήτηση περί εθνικής αλβανικής ταυτότητας, που εντοπίζεται με διαλείμματα καθ' όλη την περίοδο της Αλβανικής Εθνικής Αναγέννησης. Αυτό που ως εξωτερικοί παρατηρητές ονομάζουμε «αλβανικός εθνικισμός», οι υποκινητές του το διαποτίζουν με τη χροιά «εθναφύπνιση», κάτι τέτοιο είναι φανερό με τις παρομοιώσεις που χρησιμοποιεί ο Sami στο έργο του.

Με τη διαδικασία της «εθναφύπνισης» γίνεται προσπάθεια αντικατάστασης μιας σχετικά μεγάλης πολιτισμικής ποικιλομορφίας με μια περιορισμένη σειρά από υψηλές κουλτούρες, όλες τους στρατευμένες στην πολιτική αρένα με βλέψεις κατά τρίτων(που κατά το Sami αυτές μεταφράζονται σε αμυντική διασφάλιση των αλβανικών εδαφών δίχως κανέναν σφετερισμό ξένης περιοχής) και προσδοκίες από τους ίδιους τους εαυτούς. Θέτει ο Sami ξεκάθαρα αλλά νοητά στον ορίζοντα του αγώνα τους έναν προορισμό, ο οποίος από μόνος του θα είναι το κίνητρο ενεργοποίησης.

Αναφερόμενοι τώρα στο έργο του "Η Αλβανία: τι ήταν, τι είναι και τι θα απογίνει", αυτό επηρέασε βραχυπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα την αλβανική σκέψη. Αμέσως μετά τη δημοσίευσή του στο Βουκουρέστι, δημοσιεύτηκε μια φυλλάδα, στο όνομα κάποιας Εθνικής Επιτροπής, με τίτλο «Για να αφυπνιστούμε⁷⁹!». Το κείμενο ήταν γραμμένο στην τουρκική γλώσσα. Εκ των υστέρων έγινε γνωστό ότι η Επιτροπή αυτή αποτελούνταν από τους Dervish Hima, Ibrahim Temo, Mehmet Frashëri, Pandeli Evangjeli, Dhimitër Ilo Unezi και άλλους⁸⁰. Η ομόνοια στη σκέψη και ο συντονισμός στην πράξη ήταν από τα βασικά προστάγματα αυτού του κειμένου. Είναι όμως και βασικά προτάγματα του βιβλίου του Sami. Ως συγγραφέας του φέρεται να είναι ο Dervish Hima, ο οποίος είχε γράψει και το "Besa- Besen!"(Πίστη στην Ένωση⁸¹).

⁷⁹ "Të zgjohemi!" στην αλβανική, "Ujanallëm!" ο τίτλος του πρωτότυπου στην τουρκική.

⁸⁰ Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους, σελ 508.

⁸¹ Αναφερόμενος στην επερχόμενη Ένωση της Peja, που συμπίπτει χρονικά λίγο μετά την έκδοση του βιβλίου του Sami, η οποία θα αντικαταστήσει σε σκοπό και περιεχόμενο την Ένωση της Prizren.

Επομένως, όσα στο βιβλίο του Sami διατυπώνονταν σαν αξιώματα ή συμπεράσματα, πιο συγκεκριμένα, τα οποία αφορούσαν τον μύθο της εθνικής καταγωγής(1), το μύθο της ιστορικής προτεραιότητας(2), το συμπέρασμα περί συνεχών αγώνων των Αλβανών για επιβίωση(3) και, τέλος, η παρότρυνση για μια στάση αδιαφορίας των Αλβανών προς την θρησκεία(4), θα επηρεάσουν σαν νόμοι την πορεία εξέλιξης των πολιτικών θεμάτων στο ανεξάρτητο πλέον κράτος της Αλβανίας.

Η διακήρυξη Ανεξαρτησία ειδώθηκε από τη μια ως το γεγονός που επισφράγισε μια πολύ σπουδαία περίοδο στην ιστορία του αλβανικού έθνους και από την άλλη οριοθέτησε την απαρχή μια νέας πιο λαμπρής φάσης. Η διακήρυξη στιγματίστηκε χρονικά με την ανύψωση της εθνικής σημαίας της Αλβανίας στην Αυλώνα(Vlorë) στις 28 Νοεμβρίου 1912.

Αυτά όμως είναι εκτός του φακού εστίασης της παρούσας εργασίας. Μένει να πούμε πως τα σχολεία λειτουργούσαν από τη δεκαετία του 1880 στην Αλβανία. Η εκπαίδευση υλοποίησε το έργο της, πολύπελυρο ως προς το περιεχόμενο και διττό ως προς τον σκοπό. Η εγγραματοσύνη, ως διαδικασία μετάδοσης γνώσεων, και η καλλιέργεια εθνικής ταυτότητας, ήταν από τα πιο σημαντικά επιτεύγματα της εκπαίδευσης στην αλβανική γλώσσα, τα αποτελέσματα της οποίας ήταν απτά στο άμεσο μέλλον, ενόψει ενός μαζικού εθνικού κινήματος, με ρητά αιτήματα, ξεκάθαρο σχέδιο υλοποίησής τους και πρόσφατες τις μνήμες από έναν προφητικό εμπνευστή του.

SAMI

FRASHËRI

(Η Αλβανία: τι ήταν, τι είναι και τι θα απογίνει)

Σκέψεις για τη σωτηρία της πατρίδας από τους κινδύνους

που την έχουν περιβάλει

*Δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά στο Βουκουρέστι, το έτος 1899.

Μετάφραση: Θωμάς Κολιός

Πρέσπες, 2007

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

74

Τι ήταν η Αλβανία;

1. Οι Πελασγοί.	74
2. Ιλλυριοί και Ηπειρώτες.	77
3. Οι Αλβανοί υπό ρωμαϊκή κατοχή.	78
4. Οι μικροί ηγεμόνες της Αλβανίας.	79
5. Η Αλβανία στα χρόνια του Skënderbeu.	80
6. Η Αλβανία υπό τουρκική κατοχή.	81
7. Η εθνικότητα και η γλώσσα των Αλβανών.	83
8. Η εθνικότητα και η γλώσσα των Αλβανών.	87

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

88

Τι είναι η Αλβανία;

1. Τα όρια της Αλβανίας.	88
2. Η γεωγραφική έκταση της Αλβανίας.	89
3. Οι κάτοικοι της Αλβανίας, οι Αλβανοί.	90
4. Οι εκτός Αλβανίας Αλβανοί.	91
5. Πώς είναι σήμερα οι Αλβανοί.	93
6. Η εθνικότητα των Αλβανών.	94
7. Οι κίνδυνοι της Αλβανίας.	96
8. Οι φίλοι της Αλβανίας.	98
9. Η γραφή της αλβανικής γλώσσας.	100
10. Η φτώχεια των Αλβανών και η ακυβερνησία της Αλβανίας.	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

104

Τι θα απογίνει η Αλβανία;

1. Γίνεται να συνεχίσει η Αλβανία όπως έχει;	104
2. Είναι άραγε οι Αλβανοί άξιοι να προστατεύσουν τους εαυτούς τους;	106
3. Η σωτηρία ή η καταστροφή της Αλβανίας είναι στα χέρια των Αλβανών.	107
4. Μπέσα και ένωση.	108
5. Ο σκοπός των Αλβανών.	109
6. Η διαδοχική κυβέρνηση.	110
7. Ο αρχηγός της Αλβανίας.	112
8. Τα όρια της Αλβανίας.	113
9. Η Δημογεροντία.	114
10. Το Γενικό Συμβούλιο.	115
11. Οι Υπουργοί.	115
12. Ο Στρατός.	116
13. Η Εκπαίδευση.	117
14. Οι Γενικές [οικονομικές] Υποθέσεις.	118
15. Τα των θρησκειών.	120
16. Η Κτηνοτροφία.	121
17. Οι Επαρχίες.	125

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

126

Βοηθήματα

130

Η ΑΛΒΑΝΙΑ *

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Τι ήταν η Αλβανία;

1. Οι Πελασγοί.

Αλβανία ονομάζεται το μέρος όπου κατοικούν Αλβανοί⁸². Οι Αλβανοί είναι το πιο αρχαίο από τα έθνη της Ευρώπης. Φαίνεται, ότι αυτοί έχουν έρθει από τους πρώτους από τα βάθη της Ασίας στην Ευρώπη⁸³ και έφεραν μαζί τους σε αυτά εδώ τα μέρη την τέχνη του να οικοδομούν σπίτια με τοίχο και να καλλιεργούν, να σπέρνουν και να θερίζουν. Οι άνθρωποι που υπήρχαν πριν από αυτούς στην Ευρώπη ήταν άγριοι και ζούσαν σε δάση και σε σπηλιές ενώ ζούσαν από την άγρια βλάστηση και το κρέας των θηραμάτων τους. Για αυτό το λόγο οι προπάτορές μας ονομάστηκαν “**Αρμπέν (Arbëñë)**”⁸⁴ λέξη η οποία στην τοσκική διάλεκτο, σύμφωνα με τη συνήθειά τους να μετατρέπουν το **n** σε **r**⁸⁵, μετατράπηκε σε **Αρμπέρε (Arbërrë)**, όπως δηλαδή τη χρησιμοποιούμε ακόμη και σήμερα. Δηλαδή, ένα έθνος τόσο παλιό λεγόταν από τότε “**Αρμπέν**” (Arbëñë) και “**Arban**” κάθε άτομο που ανήκε

*Όλες οι υποσημειώσεις είναι του μεταφραστή. Διατηρήθηκε η επισήμανση λέξεων όπως ήταν στο πρωτότυπο κείμενο, επανέκδοσης του 1999, του εκδοτικού οίκου “Mesonjetoria” στα Τίρανα. Οι προσθήκες λέξεων από το μεταφραστή στο κείμενο θα γίνονται πλαισιωμένες μόνο σε αγκύλες και εκεί που είναι απαραίτητη και εύκολα προσπελάσιμη η διασαφήνιση. Κάθε παρένθεση ή παράθεση άλλου αποσπάσματος ανήκει στο πρωτότυπο. Διατηρήθηκε η ορθογραφία των λέξεων με επι τόπου υποσημειωμένες διασαφηνίσεις για τυχόν αλλαγές σήμερα, κυρίως στα τοπωνύμια. Τα κεφαλαία-μικρά στα εθνώνυμα διατηρήθηκαν με την ορθογραφία του πρωτότυπου.

⁸² Ο Sami Frasheri, όπως και οι λοιποί της Αναγέννησης υποστήριζαν τη θέση που είχε ευρέως διατυπωθεί κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα και υποστήριζε ότι οι Αλβανοί ήταν απόγονοι των Πελασγών.

⁸³ Για την άφιξη των Πελασγών από τα βάθη της Ασίας ακόμη μέχρι σήμερα η επιστήμη δεν είναι σε θέση να διατυπώσει με σιγουριά ολοκληρωμένη θεωρία.

⁸⁴ Τη λέξη Arbëñë ο S. F. Αναζητά να επεξηγήσει με τις λέξεις “arë bën” (= πλάθω τον χρυσό). Στους διανοούμενους της περιόδου της Αναγέννησης στην Αλβανία υπήρξε η τάση να επεξηγούν τις λέξεις πελασγικής και ιλλυρικής καταγωγής με ρίζες λέξεων αλβανικές, πιστοποιώντας με αυτόν τον τρόπο τη συνέχεια και ακολουθία Αλβανών- Ιλλυριών- Πελασγών στο απώτερο αμνημόνευτο παρελθόν. Σήμερα την ετυμολογία της λέξης “arbër” ή “albanë” κάποιοι μελετητές συνδέουν με τη ρίζα “alb” και μάλιστα σύμφωνα με κάποιους είναι λέξη μεσογειακής καταγωγής και σημαίνει «λόφος, μέρος υψωμένο», αλλά κατά άλλους με ινδοευρωπαϊκή καταγωγή και σημαίνει «βουνό καλυμμένο από χιόνι». Η συνταύτιση της ρίζας “alb” με την ‘άλμπα’, το φόρεμα των κληρικών που διατηρείται ακόμη και σήμερα και είναι λευκό, ένδειξη αγνότητας, δεν είναι επιτυχής. Πάντως εκτός από την ετυμολογία που υποστηρίζει εδώ ο S. F., υπάρχει η θεωρία που υποστηρίζει ότι η λέξη “Shqiperi - Shqipëtar” προέρχεται από τη λέξη “shqip”, με την έννοια ότι γίνεται αντιληπτό, που κατανοείται.

⁸⁵ Το φαινόμενο μετατροπής του **n** σε **r**, ο γνωστός μας ρωτακισμός, είναι συχνό φαινόμενο των βαλκανικών γλωσσών.

σε αυτό, δηλαδή αυτός που επεξεργάζεται το χρυσό. Τη λέξη αυτή οι Ρωμαίοι την έχουν μετατρέψει πλέον σε **Alban**, ονομάζοντας συνεκδοχικά και το μέρος όπου ζούσαν “**Albania**”, όπως λέγεται και σήμερα από τους Ευρωπαίους. Οι κατοπινοί Έλληνες μας είπαν “**Arvanit**”, μετατρέποντας ξανά το “l” σε “r” και από αυτή τη λέξη των Ελλήνων οι Τούρκοι έφτιαξαν τη λέξη “**Arnaut**”, όπως και μας λένε μέχρι και σήμερα. Αλλά εμείς από μόνοι μας με τη λέξη “**Arbërë**” έχουμε συμπεριλάβει μόνο μια φυλή του έθνους μας, την οποία ονομάζουμε και “**Lap**”, ενώ το έθνος μας έχει πάρει την ονομασία “**Shqipëtar**”⁸⁶ και ο τόπος μας “**Shqipëria**”, λέξεις που προέρχονται από τη λέξη shqirorja[αετός], πιστό πουλί του Ήλιου, το οποίο τιμούσαν οι αρχαίοι προπάτορές μας απεικονίζοντας τη μορφή του και στις σημαίες. Αλλά αυτή η λέξη μοιάζει, από τη μία, να μην είναι πολύ παλιά και, από την άλλη, να μην έχει καθολική χρήση, καθώς τα αδέρφια μας που ζουν εκτός ορίων Αλβανίας, στην Ιταλία, την Ελλάδα και όπου αλλού, ονομάζονται και σήμερα **Arbërë**.

Τους πιο αρχαίους πρόγονούς μας ο κόσμος τους ονομάζει Πελασγούς, λέξη που απέμεινε από τους κατοπινούς αυτών προγόνους μας, οι οποίοι ονόμαζαν τους προγόνους τους **Plak**(γέρος) – **Pleq**⁸⁷ (γέροι- γηραιοί). Σε κάθε περίπτωση, αυτό το έθνος το τόσο παλιό, με τα τόσα πολλά δεινά στην ιστορία, ήταν κάποτε πολύ ισχυρό και διασκορπισμένο σε ολόκληρη την ανατολική Ευρώπη. Η Βαλκανική Χερσόνησος και τα μέρη πέρα από την Τούμα, την Ουγκρία, την Κροατία κτλπ όπως επίσης μαζί με την Ελλάδα και κάθε άκρη της Μικράς Ασίας, δηλαδή της Ανατολίας, ήταν μέρη που κατοικούταν από Πελασγούς, τους αρχαίους Αλβανούς. Μερικοί από τους Πελασγούς διέσχισαν την Αδριατική προς την Ιταλία και έτσι οι Ετρούσκοι, οι Λατίνοι και τα λοιπά έθνη της Ιταλίας έχουν την καταγωγή τους πελασγική. Αργότερα ήρθε ένα μικρό έθνος το οποίο ονόμαζαν Έλληνες ή Γραικούς, και εγκαταστάθηκε στην Ελλάδα, τα νησιά του Αιγαίου Πελάγους και στις παραλίες των παράλιων του, αποδιώκοντας τους Πελασγούς από αυτά τα μέρη ή συγκατοικώντας με αυτούς. Αλλά και αυτοί οι Έλληνες, οι οποίοι κατέφθασαν σε αυτά τα μέρη είχαν κοινή καταγωγή με τους Πελασγούς, όπως επίσης οι Σλάβοι, οι Γερμανοί, οι Κέλτοι, οι Γαλάτες καθώς και τα υπόλοιπα έθνη που κατέφθασαν από την Ασία, τα οποία ονομάζονταν όλα μαζί **Αριανοί**, ενηλικιωμένα παιδιά, που κατατροπώνουν τους Πέρσες, τους Ινδιάνους και τα λοιπά έθνη της Ασίας⁸⁸. Δεν πρέπει να ξεχνάμε, ότι οι Λατίνοι είναι από τα πιο κοντινά- γλωσσικά- με εμάς τους Αλβανούς έθνη, γι’ αυτό και η γλώσσα μας μοιάζει πολύ με την λατινική και τις γλώσσες εκείνες που προήλθαν από αυτή, όπως η ιταλική, η γαλλική κ.α.

Οι Πελασγοί είχαν μια πολύ ευφάνταστη και ποιητική θρησκεία. Πίστευαν σε όλα τα σημεία της φύσης και τα σώματα του ουρανού, τιμούσαν τον Ήλιο, τη Σελήνη, τα μεγάλα άστρα του Ουρανού, τα σύννεφα, τη θάλασσα και πολλά άλλα. Αστραπές, βροντές και κεραυνοί μαζί με όλα τα υπόλοιπα στοιχεία της φύσης είχαν καθαγιαστεί μπροστά στα μάτια τους. Τιμούσαν τη φωτιά με όλη τους τη μεγαλοπρέπεια, μάλιστα σε μερικά μέρη δεν την έσβηναν ποτέ. Ούτε στη διοίκηση ούτε στη θρησκεία δεν επέτρεπαν σε ένα άτομο να

⁸⁶ Για την ετυμολογία της λέξης **Shqipëri- Shqipëtar** ακόμη και σήμερα δεν υπάρχει ομοφωνία στους μελετητές. Εκτός της θέσης που στηρίζει εδώ ο S. F., μερικοί μελετητές υποστηρίζουν την καταγωγή από τη ρίζα shqir(γλώσσα) με την έννοια της γλώσσας που γίνεται αντιληπτή. Εδώ δίνει την ετυμολογία της λέξης “**Pelasg**” από τη λέξη **Pleq**(γέροι, στη νεότερη αλβανική).

⁸⁷ Ο συσχετισμός των plak- pleq με τους Πελασγούς δεν έχει κάποια βάσιμη επιστημονική υπόσταση.

⁸⁸ Οι Αριανοί χρησιμοποιούνται εδώ με την έννοια της ράτσας των ινδοευρωπαϊκών λαών.

κάνει ό,τι θέλει αλλά έδιναν ιδιαίτερη βαρύτητα στα συμβούλια και τη διαβούλευση της γνώμης των πολλών. Αυτή τη θρησκεία, την οποία κατοπινά οι Έλληνες και οι Λατίνοι την εμπλούτισαν και την εξωράισαν σε μεγαλύτερο βαθμό, είναι η θρησκεία των ποιητών στην Ευρώπη και σε ολόκληρο τον πολιτισμένο κόσμο, οι οποίοι βρίσκουν σε αυτήν όση ομορφιά και καλαισθησία αποζητούν. Αυτή η θρησκεία, που λέγεται και **μυθολογία**, είναι η πρώτη θρησκεία των προγόνων μας Πελασγών⁸⁹.

Οι Πελασγοί, ανάλογα με τους τόπους κατοικίας τους, διαιρούνταν σε πολλές φυλές και σόγια, εκ των οποίων τα πιο μεγάλα και τα πιο γνωστά ήταν: οι Ιλλυριοί ή οι Lirete(Dlirete~ελεύθεροι), οι Μακεδόνες, οι Θράκες(te trashetë= άξεστοι), οι Φρύγες κ.α. Από αυτές τις φυλές, οι Ιλλυριοί εντοπίζονταν στην Αλβανία και σε τοποθεσίες βορειότερα από αυτή που σήμερα ονομάζονται Βοσνία, Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο, Κροατία, Δαλματία, και αλλού, μέχρι το βορειότερο σημείο καμπής της Αδριατικής και πέρα από το Σάββα. Οι Μακεδόνες και οι Θράκες ζούσαν στη Μακεδονία και στη Θράκη. Οι Φρύγες εντοπίζονταν στην Ασία από τα παράλια μέχρι και το ποτάμι Αλή, που ονομάζεται σήμερα Këzëll- Irmak. Λέγεται ότι οι Ιλλυριοί ζούσαν πλάι πλάι με τους Μακεδόνες ενώ οι Θράκες με τους Φρύγες- όλοι όμως ανήκαν στο ίδιο έθνος και κατανούσαν μεταξύ τους τη γλώσσα του καθενός.

Μέχρι και την εποχή των Ρωμαίων όλα αυτά τα μικρά πελασγικά έθνη ήταν ακμαία και ενιαία. Οι Μακεδόνες από παλιά είχαν μια αυτοκρατορία αρκετά δυνατή, η οποία στα χρόνια του Φιλίππου αυξήθηκε και επεκτάθηκε κατά πολύ, και ο γιος του- Μέγας Αλέξανδρος- έθεσε υπό την ηγεμονία του το μεγαλύτερο τμήμα του τότε γνωστού κόσμου, την Ελλάδα, τη Θράκη, την Ινδία, την Αίγυπτο κ.α. αλλά όχι την Ιλλυρία και την Ήπειρο, δηλαδή τη σημερινή Αλβανία⁹⁰. Όμως, μετά το θάνατο του Αλέξανδρου οι Μακεδόνες δημιούργησαν μερικά μικρά βασίλεια στην Ασία, την Αίγυπτο και την Ευρώπη. Με το να μην είναι ενωμένα αλλά, το αντίθετο, διαιρεμένα και εκτεθειμένα σε συνεχείς διαμάχες και φονικά μεταξύ τους, δεν άντεξαν για πολύ καιρό. Μετέπειτα υποτάχθηκαν στους Ρωμαίους, οι οποίοι προτάχτηκαν με μια ισχυρή δύναμη και υποδούλωσαν όλα τα μέρη που υπόκειντο πιο παλιά στη δικαιοδοσία των Μακεδόνων και στο τέλος την ίδια τη Μακεδονία στο σύνολό της.

Με τους Ρωμαίους δόθηκε τέλος στους Φρύγες και τους Θράκες, οι οποίοι έχασαν και αφανίστηκαν, πολεμώντας ή αναμειγνυόμενοι με μερικά άλλα φύλα που συγκατοικούσαν μαζί τους. Στη Μακεδονία κάτι τέτοιο συνέβη σε μικρότερη κλίμακα αλλά πάλι η ανάμειξη δεν αποφεύχθηκε. Όταν στον 6^ο αι. μ.Χ. οι Βούλγαροι, ταταρικό έθνος, οι Σέρβοι και οι Κροάτες, έθνη της σλαβικής οικογένειας, διείσδυσαν στη Βαλκανική Χερσόνησο σαν μια μιζέρια, κάλυψαν με αυτή τη μεγαλύτερη έκταση της Μακεδονίας

⁸⁹ Τα στοιχεία αυτά αποδίδονται εν μέρει στους Πελασγούς εν μέρει όμως και στους Ιλλυριούς. Η ηθελημένη μείξη αιτιολογείται βάσει της θεωρίας των Αναγεννησιακών ότι οι Πελασγοί και Ιλλυριοί ήταν ένα και το ίδιο έθνος, και πιο ορθά, ότι οι Ιλλυριοί ήταν το πιο μεγάλο και το πιο γνωστό φύλο των Πελασγών.

⁹⁰ Πράγματι, σύμφωνα και με τις αλβανικές πηγές, ο Μέγας Αλέξανδρος, μετά την μάχη στο Pellon, τοποθεσία κοντά στο φαράγγι Canqonjz, στο δρόμο Korce- Bilisht, νίκησε το ιλλυρικό κράτος αλλά δεν το καθυπόταξε, παρά μόνο τις επαρχιακές ζώνες αυτού.

εκδιώκοντας τους Πελασγούς⁹¹ από εκεί ή αναμειγνυόμενοι με αυτούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο ηττήθηκαν οι Μακεδόνες, οι Θράκες, οι Φρύγες και τα λοιπά φύλλα των Πελασγών, εκτός από τους Ιλλυριούς, οι οποίοι είναι και οι άμεσοι προγονοί μας.

2. Ιλλυριοί και Ηπειρώτες.

Η αρχαία Ιλλυρία δεν κάλυπτε ολόκληρη την Αλβανία διότι δεν εκτείνονταν πιο κάτω από τον ποταμό Vjosa στο νότο. Στο βορρά όμως εκτείνονταν, όπως είπαμε και παραπάνω, μέχρι και το Σάββα και τα βόρεια παράλια της Αδριατικής, περικλείοντας και τη Βοσνία και άλλα μέρη. Από τον ποταμό Vjosa και μέχρι τα όρια του Αμβρακικού (της Άρτας), τμήμα του νότου της σημερινής Τοσκερίας η περιοχή αυτή προσδιορίζεται με τον όρο Ήπειρος⁹² (Ipre, Hiperre ή Siperre~πάνω), λέξη αλβανική, με την οποία αναφέρονταν οι κάτοικοι της κάτω πλευράς της θάλασσας. Οι Έλληνες, που με το εμπόριο κατέφθασαν εκεί, άκουσαν αυτή τη λέξη από αυτούς. Ο Ηγεμόνας της Ιλλυρίας ήταν άλλος, της Ηπείρου άλλος. Και οι Ιλλυριοί, όπως και οι Ηπειρώτες χωρίζονταν σε πολλές φατρίες και γένη, καθένα από τα οποία διοικούνταν από συμβούλια γηραιότερων. Αυτά τα συμβούλια ονομάζονταν **Plakoni(Pleqesi)**⁹³.

Από τα δυο αυτά βασίλεια, για τα οποία η ιστορία αναφέρει πως είχαν πολιτισμό, αναδείχθηκαν μερικοί ισχυροί και εύστροφοι ηγεμόνες, όπως ο Πύρρος, βασιλιάς της Ηπείρου, ο οποίος κατατρόπωσε τους Ρωμαίους και κατάλαβε την Ελλάδα, όπως και η Teuta, βασίλισσα της Ιλλυρίας, ή ο Genci, ο γιος της, οι οποίοι στάθηκαν για αρκετό καιρό αντάξιοι εχθροί των Ρωμαίων.

Σύμφωνα με τα λεγόμενα συγγραφέων της αρχαίας Ελλάδος⁹⁴, οι Ιλλυριοί, όπως και οι Ηπειρώτες, οι οποίοι δεν διακρίνονταν μεταξύ τους σε μεγάλο βαθμό, ζούσαν και ήταν σαν οι σημερινοί Αλβανοί, χωρίς καμία διαφορά, μιλώντας τη γλώσσα που μιλάμε μέχρι και σήμερα⁹⁵.

⁹¹ Προφανώς θα πρέπει να εκλάβουμε εδώ την αναφορά στους Πελασγούς συνεπαγωγικά ως έμμεση αναφορά στους Ιλλυριούς, αφού σε αυτή την περίοδο (60^{ος} μ.Χ. αι.) οι πρώτοι δεν αναφέρονται καθόλου.

⁹² Η ετυμολογία αυτή αντιπαραβάλλεται της επίσημης εκδοχής, σύμφωνα με την οποία "Ήπειρος~ξηρά, χέρσα γη, ηπειρωτικό έδαφος σε αντιδιαστολή με το θαλάσσιο, νησιώτικο περιβάλλον

⁹³ Πρβλ: Δημογεροντία

⁹⁴ Η αναφορά σε πηγές δίχως κάποια τεκμηρίωση δεν πρέπει να μας ξενίζει γιατί θα υπάρξουν αρκετές φορές καθ' όλο το σκεπτικό ανάλυσης του S. F.

⁹⁵ Η ιλλυρική διάλεκτος είναι ελάχιστα γνωστή σήμερα, καθώς από αυτή διατηρούνται γνωστά λίγα ονόματα ανθρώπων, φυλών και τοποθεσιών. Η σχέση της με την αλβανική για την πλειοψηφία των Αλβανών μελετητών δεν χωράει αμφιβολία. Όλοι τους όμως ανεξαιρέτως πιστεύουν πως οι Ιλλυριοί δεν μιλούσαν αυτή τη γλώσσα που μιλάνε οι Αλβανοί, καθώς έχει κληρονομήσει και πολλά στοιχεία από τη θρακική διάλεκτο.

3. Οι Αλβανοί υπό ρωμαϊκή κατοχή.

Οι Ιλλυριοί και οι Ηπειρώτες, παρόλο που παρέμειναν για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα ανυπότακτοι στους Ρωμαίους, στο τέλος ηττήθηκαν λόγω δυσανάλογης αριθμητικής ισχύς, με τον ίδιο τρόπο που τόσα άλλα έθνη είχαν καθυποτάξει οι τελευταίοι. Η Ήπειρος εκείνον τον καιρό ήταν ενωμένη με τη Μακεδονία και η διαρκής αντίστασή τους, συν τις απώλειες που επέφεραν στα ρωμαϊκά στρατεύματα του στρατηγού Παύλου Αιμίλιου, έκαναν αυτόν τον βίαιο και άκαρδο άνθρωπο να καταστρέψει εβδομήντα πόλεις στην Τοσκερία οδηγώντας πολλές χιλιάδες σκλάβους στη Ρώμη.

Κατ' αυτόν τον τρόπο οι Ιλλυριοί και οι Ηπειρώτες έχασαν την ελευθερία τους και όσα μέρη κατείχαν, δηλαδή την Αλβανία, και τάχθηκαν υπό διοίκηση ρωμαϊκή. Αλλά οι Αλβανοί, παρόλο που πολλοί από αυτούς ηττήθηκαν και σκοτώθηκαν, δεν υποτάχθηκαν ούτε σκλαβώθηκαν. Ήταν πάλι, όπως πάντα, κύριοι στον τόπο τους ενώ οι Ρωμαίοι μόνο κατ' όνομα είχαν την αποκλειστική διοίκηση των περιοχών τους. Και με σκοπό την απόκτηση μιας υποτυπώδους ισχύος στην Αλβανία μετέφεραν σε αυτή κάποιες παροικίες Ρωμαίων, εγκαθιστώντας τες σε κάποια βασικά, αστικά, αλβανικά κέντρα. Οι φυλές αυτών των παροικιών είναι οι Βλάχοι και οι Τζιντζάροι, οι οποίοι υπάρχουν μέχρι και σε τούτες τις μέρες στον τόπο μας⁹⁶. Επιπλέον, είχαν ως καθήκον να ελέγχουν την οδό που χάραξαν από το Δυρράχιο μέχρι και τη Θεσσαλονίκη για να μεταφέρουν στρατό και αγαθά. Είναι η οδός που ονόμασαν Ignatius- από την αλβανική λέξη gjatë⁹⁷(= μακρύς).

Τη θέση των ηγεμόνων της Ιλλυρίας και της Ηπείρου πήρε ο ρωμαίος ηγεμόνας αλλά οι Αλβανοί αναπτύσσονταν και πάλι μέσω της ισότητας και της δημογεροντίας μαζί με το βιοτικό τους επίπεδο.

Έτσι ήταν η Αλβανία και υπό αυτές τις συνθήκες ζούσαν οι Αλβανοί υπό των Ρωμαίων. Όταν όμως διαιρέθηκε η ρωμαϊκή αυτοκρατορία στα δύο τμήματά της, η Αλβανία συμπεριλήφθηκε στο Ανατολικό τμήμα της Αυτοκρατορίας, κέντρο της οποίας ήταν η Κωνσταντινούπολη. Οι Αλβανοί και πάλι ελεγχόμενοι, αυτή τη φορά από τους ηγεμόνες της Κωνσταντινούπολης, ήταν κατά κάποιο τρόπο ελεύθεροι και αυτοδιοικούμενοι υπό την προστασία τους. Ήταν κύριοι στον τόπο τους και όχι σκλάβοι. Σε αυτήν την περίοδο ανάγεται και η άνοδος του Χριστιανισμού στην Αλβανία, πράγμα που είχε ως συνέπεια τον-μέσα σε σύντομο χρονικό διάστημα- προσηλυτισμό των Αλβανών στον Χριστιανισμό ενώ διατήρησαν τις ιδιαιτερότητες και τα αρχαία έθιμά τους.

Παράλληλα με την αποδυνάμωση της εξουσίας της Κωνσταντινούπολης αυξανόταν η ισχύς και η ελευθερία των Αλβανών. Αλλά τον 7^ο αι. μ.Χ. ένα πλήθος Σλάβων και Βουλγάρων επιτέθηκαν από το βορρά και την ανατολή και εισέβαλαν εκών άκων στα εδάφη των Βυζαντινών. Από αυτούς οι Σέρβοι κατέλαβαν τις εκτάσεις στα βόρεια σημεία της Ιλλυρίας, δηλαδή τη Βοσνία, την Ερζεγοβίνη, την Δαλματία, το Μαυροβούνιο και τη

⁹⁶ Για τη θέση αυτή δεν υπάρχει μια ερμηνεία που ανταποκρίνεται με σιγουριά στην πραγματικότητα.

⁹⁷ Για την ετυμολογία της λέξης αυτής γνωρίζουμε ότι υπήρχε μια πόλη Γναθία, ή Εγνατία, όπου κατέληγε η οδός Άππια, αφικνούμενη από τη Ρώμη. Έτσι η οδός αυτή φαίνεται να είναι η συνέχεια της πρώτης στην Ιταλία, με ονομασία αντλούμενη από τον ενδιάμεσο σταθμό.

Σερβία, ενώ οι Βούλγαροι, αναμειγνυόμενοι με τους Σλάβους, επικράτησαν στη Μακεδονία. Οι Αλβανοί της Μακεδονίας αποσύρθηκαν στα βόρεια και τα δυτικά υψίπεδα όπου και αναμείχθηκαν με τόσους Σλάβους, που ήταν αρκετοί, ώστε να τους κάνουν να χάσουν τη γλώσσα τους και να αρχίσουν με το χρόνο να μιλάνε σέρβικα. Επομένως μπορούμε να πούμε πως οι Βόσνιοι, οι Ερζεγοβίνιοι, οι Δαλματοί και οι Μαυροβούνιοι είναι πιο πολύ Αλβανοί⁹⁸ απ' ό,τι Σλάβοι καθώς έχουν πιο πολύ αίμα αλβανικό στις φλέβες τους. Το ανάστημα, το πρόσωπο, τα έθιμα, τα τραγούδια και οι χοροί και ό,τι άλλο δικό τους, τους φέρνει πιο κοντά με τους Αλβανούς απ' ό,τι με τους άλλους Σλάβους, οι οποίοι δεν έχουν το ίδιο ανάστημα και την ίδια φυσιογνωμία. Αλλά υπάρχουν μέχρι σήμερα και μιλούν σέρβικα διότι η γλώσσα είναι το πρώτο σημάδι αφανισμού ενός έθνους⁹⁹.

Σαν συνέπεια, διαιρέθηκε κατ' αυτόν τον τρόπο το μισό της Ιλλυρίας και το μισό της Μακεδονίας από την Αλβανία και αποτέλεσαν πλέον εδαφική έκταση των Σλάβων, ενώ η Αλβανία παρέμεινε ένα μικρό σε έκταση μέρος, το οποίο καταλαμβάνει το μισό σε έκταση της νότιας Ιλλυρίας, το μισό (βόρειες και δυτικές εκτάσεις) της Μακεδονίας και ολόκληρη την Ήπειρο.

Την εποχή των Ρωμαίων και των Βυζαντινών τα ονόματα Ιλλυρία, Μακεδονία και Ήπειρος εγκαταλείφθηκαν και ξεχάστηκαν. Η Αλβανία(Shqipëria) κατέληξε, όπως είπαμε, να λέγεται ευρέως Αλβανία(Albania) από την αλβανική λέξη "Arbëni". Από τότε και στο εξής η Αλβανία δεν έχει αλλάξει σύνορα, είναι η ίδια μέχρι σήμερα (εκτός από κάποια εδάφη που έδωσε στη Σερβία και το Μαυροβούνιο μετά τη Συνθήκη του Βερολίνου, όπως η Vranja, το Leskovači, η Kurshunlia, το Ulqini κ.α.). Οι Αλβανοί έχουν μεγάλο άδικο που φεύγουν από όλες αυτές τις περιοχές και τις εγκαταλείπουν στους Σλάβους- εκτός από το Ulqini που ήταν και θα είναι για πάντα Αλβανία και χωρίς καμία αμφιβολία θα έρθει μια μέρα που θα ενωθεί με αυτήν.

4. Οι μικροί ηγεμόνες της Αλβανίας.

Στα χρόνια της τελευταίας φάσης της βυζαντινής εξουσίας, όταν οι ίδιοι είχαν εξασθενήσει σε τέτοιο βαθμό που δεν μπορούσαν να διοικήσουν τις επαρχίες ούτε να αντισταθούν σε εξωτερικούς εχθρούς, τότε, όπως και σε κάθε άλλο μέρος, εμφανίστηκαν τα πρώτα μικρά πριγκιπάτα. Σε όλη την παραλιακή γραμμή της Αδριατικής είχε διεισδύσει ο Βενέδικτος. Από τους μικρούς ηγεμόνες που παρουσιάζονται εκείνο τον καιρό στην Αλβανία, μερικοί ήταν κρυφά Αλβανοί και κάποιοι ξένοι αλλά εξαλβανισμένοι. Από τους πιο σημαντικούς ήταν οι γόνοι του Kastriot, εκ των οποίων και ο Skënderbeu, στην Kruja, οι γόνοι της Torjesë στην Άρτα κ.α. Στους μικρότερους συμπεριλαμβάνονται οι γόνοι του Dugagjini στα όρη της Shkoder, οι γόνοι της Muzaqesë στη Myzeqe κ.α.

⁹⁸ Πρόκειται σαφώς για υπερβολή ή ανυπόστατη δήλωση καθώς δεν δύναται να προκύψει ένα τέτοιο συμπέρασμα επιστημονικά.

⁹⁹ Σε αρκετά άλλα σημεία του ίδιου έργου τονίζει ότι η γλώσσα είναι το πρώτο σημάδι συνυποδήλωσης ενός έθνους. Άρα είναι λογικό για τον S.F. η αλλοίωσή της να σημαίνει τον αφανισμό του.

Η Αλβανία ήταν διαμελισμένη κατ' αυτόν τον τρόπο σε πολλές μικρές διοικητικές μονάδες, των οποίων ο αριθμός μένει άγνωστος. Τα πιο μεγάλα από αυτά ονομάζονται πριγκιπάτα, τα μικρότερα λέγονταν τοπαρχίες ή δωρήματα. Όλα τους όμως έμειναν απομονωμένα και βυθισμένα σε συνθήκες αναρχίας, φτώχειας και έλλειψης ορθής διοίκησης. Μεταξύ αυτών των μονάδων, οι διχασμοί, οι διχόνοιες και οι εσωτερικές διαμάχες δεν σταματούσαν ποτέ.

Όταν εμφανίστηκαν οι Τούρκοι και διέσχισαν την Ασία με κατεύθυνση την Ευρώπη, καταλαμβάνοντας τις τοποθεσίες στην βαλκανική τη μια μετά την άλλη, η Αλβανία ήταν διαμελισμένη και διασπασμένη σε ένα τέτοιο βαθμό. Οι Τούρκοι κατέλαβαν και καθυπόταξαν έναν μετά τον άλλον αυτούς τους τοπικούς ηγεμόνες, που διοικούσαν το σύνολο των αλβανικών γαιών. Κάποιους από αυτούς τους εκδίωξαν, κάποιους άλλους τους επέτρεπαν να παραμείνουν αφού τους υποδούλωναν. Ένας από αυτούς που υποτάχθηκαν με αυτό τον τρόπο ήταν και ο Jan Kastrioti, ο πατέρας του Skënderbeu, ο οποίος υποχρεώθηκε να παραχωρήσει ως ομήρους τα τέσσερα αγαπημένα του παιδιά. Ο πιο μικρός ήταν ο Gjergj Kastrioti, ο οποίος ονομάζεται Skënderbeg.

5. Η Αλβανία στα χρόνια του Skënderbeu.

Ο Skënderbeu, για τον οποίο η ιστορία δεν έχει αναδείξει κάποιον σύντροφο ισάξιο, με γνώσεις για τον πόλεμο, με σωματική διάπλαση και νοητική ανάπτυξη, με την ορθολογικότητα, με τους ανθρώπους του, με τη γλυκύτητα της καρδιάς και τη μεγαλοπρέπεια της ψυχής. Έτσι ήταν ο Skënderbeu, που αφιέρωσε ολόκληρη τη ζωή του για χάρη της Αλβανίας. Αυτός ο ασυναγώνιστος άνδρας ήταν βρέφος όταν έπεσε στα χέρια των Τούρκων και μεγάλωσε στα στρατόπεδα του Σουλτάνου. Άνηβος ακόμη στο πρόσωπό του παρουσίαζε τέτοια γενναιότητα και τέτοιου βαθμού κατορθώματα στο στρατό των Τούρκων που απορούσε όλος ο κόσμος. Όπου και αν πήγαινε νικούσε και κανένας δεν αντιστέκονταν στο διάβα του.

Όταν λοιπόν επέστρεψε ο Skënderbeu από τη Συρία, όπου είχε πάει να πολεμήσει για τους Τούρκους, πληροφορήθηκε από το στόμα του ίδιου του Σουλτάνου ότι ο πατέρας του είχε πεθάνει. Μετά από τη δήλωση αμοιβαίας πίστης και τη μετέπειτα συμφωνία ανάμεσα στον πατέρα του Skënderbeu και του Σουλτάνου, έπρεπε ένας από τους γιους να πάει στην Kruja να σταθεί στο θρόνο του πατέρα του. Ο Skënderbeu όμως έμαθε εκτός από το θάνατο του πατέρα του και το θάνατο των τριών αδελφών του, οι οποίοι δεν μπορεί να πέθαναν από το Θεό και οι τρεις μια φορά¹⁰⁰.

Ο αλβανός ήρωας δεν ήταν τόσο απερίσκεπτος ώστε να μην αντιληφθεί τη συμφορά που βρήκε τα αδέρφια του και πως αυτή η ίδια δεν θα αργούσε να βρει και τον

¹⁰⁰ Ξέρουμε σήμερα πως δεν πέθαναν και τα τρία του αδέρφια την ίδια χρονική περίοδο. Πιο συγκεκριμένα, όταν ο Skënderbeu επέστρεψε στην Kruja, ο μεγαλύτερος αδελφός Stanishi ζούσε, ο δεύτερος Reposhi είχε πεθάνει πολύ πιο πριν στη φυλακή ενώ ο τρίτος είχε πεθάνει πριν δολοφονηθεί ο πατέρας των τριών. Άρα, ο Skënderbeu έμαθε και για τους τρεις μαζί αφού του ανακάλυψαν και το θάνατο του πατέρα του ή πρόκειται για γενίκευση στην ειρωνεία του S.F. αναφερόμενος στην αιτία θανάτου τους, λέγοντας πως δεν πέθαναν και οι τρεις από το Θεό.

ίδιο. Και έτσι έγινε, ανέλαβε ο κύριός του να τον εκθέτει κάθε φορά σε τέτοιες μάχες και επικίνδυνες αποστολές που θα αναμένονταν να σκοτωθεί, διότι αν τον σκότωνε στο δρόμο φοβόταν τους Τούρκους στρατιώτες οι οποίοι αγαπούσαν πολύ τον Skënderbeu για τη γενναιότητα και την καλοκαρδία του.

Συνακόλουθα ο Skënderbeu περίμενε για ένα διάστημα για να μπορέσει να φύγει και να πάει στην Αλβανία, για να γλυτώσει και ο ίδιος και η πατρίδα του, για την οποία πλέον έπαλλε πιο δυνατά από ποτέ μέσα του η καρδιά. Η στιγμή που περίμενε του ήρθε δίχως να χρειαστεί να περιμένει για πολύ. Πήγε στην Kruja, εκδίωξε τους Τούρκους από εκεί, ανέλαβε το θρόνο του πατέρα του. Όλοι οι σύγχρονοι με αυτόν αρχηγοί της Αλβανίας συγκεντρώθηκαν στην Kruja και έδωσαν το λόγο τους καταθέτοντας όρκο ψυχής για την πατρίδα τους, αναγνωρίζοντας όλοι ως κεφαλή και αρχηγό τους τον Skënderbeu¹⁰¹.

Με αυτόν τον τρόπο για πρώτη φορά η Αλβανία ενώθηκε σε ένα βασίλειο με ένα βασιλιά γενναίο και άξιο όπως ήταν ο Skënderbeu. Αμέσως οι Τούρκοι έστειλαν πολυάριθμα στρατεύματα για να ανακαταλάβουν την Αλβανία αλλά ο Skënderbeu με τους Αλβανούς αντιστέκονταν με ανδρεία και ορμούσαν με λίγους φίλους ενάντια σε χιλιάδες Τούρκους, κατατροπώνοντας ολόκληρα στρατεύματα του Murat και του Mehmet. Εμφύτευσαν φόβο και τρόμο στις καρδιές των Τούρκων.

Για σαράντα και κάτι χρόνια στάθηκε ο Skënderbeu μαζί με τους άλλους Αλβανούς σκοτώνοντας και απελαύνοντας τους εχθρούς διατηρώντας την Αλβανία αήττητη και ανυπότακτη. Όλα τα κράτη της Ευρώπης, που υπήρχαν τότε, εναπόθεταν τις ελπίδες τους στο Skënderbeu και στήριζαν τη σωτηρία της Ευρώπης στους Αλβανούς. Αλλά οι ίδιοι δεν ήταν γενναίοι και ανδρείοι όπως ο Skënderbeu, ούτε είχαν την πίστη των Αλβανών. Πολλές φορές οι Ούγγροι(Μαγυάροι) και ο Πάπας έσπρωχναν τον Skënderbeu στη φωτιά της μάχης και αμέσως αποσύρονταν αφήνοντάς τον μόνο του, παρατηρώντας από μακριά. Παρόλα αυτά, ο Skënderbeu αντιστάθηκε και άντεξε. Η Αλβανία, όσο ήταν ζωντανός αυτός ο άνδρας διατήρησε την ελευθερία της με δόξα και τιμή. Αλλά μετά το θάνατο του Skënderbeu η Αλβανία έπεσε στα χέρια των Τούρκων¹⁰².

6. Η Αλβανία υπό τουρκική κατοχή.

Μετά τον Skënderbeu και μετά το έπος αυτού του άνδρα, φάση που- όσο κράτησε με τις μάχες και με την αιματοχυσία- είναι η πιο όμορφη και η πιο ευλογημένη όλων των εποχών για τον τόπο μας για το λόγο του ότι μόνο τότε ενώθηκε ολόκληρο το έθνος κάτω από μια ελεύθερη διοίκηση και εισακούστηκε το όνομα της Αλβανίας σε ολόκληρο τον κόσμο με μεγάλη τιμή λόγω της αντίστασής της ενάντια στους Τούρκους, στο διάβα των οποίων δεν άντεξαν να σταθούν ενάντιες ολόκληρες αυτοκρατορίες. Μετά από την εποχή

¹⁰¹ Ήταν η στιγμή που συγκεντρώθηκαν στη Lezhe στις 1 Μαρτίου 1444, τρεις μήνες μετά την άφιξη του Skënderbeu στην Αλβανία.

¹⁰² Η παρουσία του Skënderbeu απέκρουσε όλες τις προσπάθειες και τις επελάσεις των Οθωμανών για 25 χρόνια(1443- 1468). Μετά το θάνατό του διατηρήθηκε για άλλα ακόμη 11 χρόνια ελεύθερη η περιοχή, μέχρι το 1479, όταν και οι Οθωμανοί ανακατέλαβαν σχεδόν τα πάντα.

αυτού του μακαριστού άνδρα η Αλβανία έγινε μια περιοχή από τις περιοχές της αυτοκρατορίας των Τούρκων.

Οι Αλβανοί, άνθρωποι γενναίοι και πολεμιστές, είχαν σε όλη τη ζωή τους κλίση προς τη μάχη ενώ τους πολέμους τους έκαναν δουλειά και όφελος για τον εαυτό τους. Έφταναν σε κάθε άκρη της Ευρώπης και με το όπλο στο χέρι έκαναν να κερδίσει εκείνος του οποίου έπαιρναν το μέρος. Με αυτό το παλιό ιστορικό τους ως κανόνα, εφορμούσαν και στην Ασία στο πλευρό των Τούρκων βοηθώντας τους με όπλα και γενναιότητα. Ο Bajazid Pasha, άνθρωπος γενναίος και με μπέσα, που έβγαλε τον Çelepi Sulttan Pasha περικυκλωμένο στο εσωτερικό της στρατιάς του Ταμερλάνου τον γλύτωσε από πολλά κακά θέτοντας τον ίδιο του τον εαυτό σε μεγάλο κίνδυνο, κουβαλώντας τον ο ίδιος στην πλάτη του σαν επαίτη. Αυτό ο Bajazid Pasha, που έσωσε τη ζωή του Σουλτάνου του, δίχως την ζωή του οποίου ολόκληρη η αυτοκρατορία των Τούρκων και τα παιδιά του Οσμάν θα είχαν αφανιστεί, αυτός ήταν Αλβανός, όπως και πολλοί άλλοι πασάδες και σημαντικοί άνδρες που έχουν επιδείξει μεγάλα κατορθώματα και έχουν εκπληρώσει δύσκολες αποστολές στα στρατεύματα των Τούρκων πολύ πριν η Αλβανία καταληφθεί από τους Τούρκους.

Επίσης, οι Αλβανοί υιοθέτησαν τη θρησκεία τους και έγιναν μουσουλμάνοι πολύ πριν να πέσουν ακόμη στα χέρια των Τούρκων. Μόλις οι τελευταίοι έγιναν κύριοι της Αλβανίας, η αλλαγή θρησκείας έγινε πολύ πιο μαζικά, λέγοντας πως **«με το γιαταγάκι πάει και η θρησκεία!»**¹⁰³ Οι Αλβανοί έχουν αυτή την ιδιосυγκρασία να συνηθίζουν γρήγορα μια θρησκεία και θέλουν πάντα να την αλλάζουν. Καθώς είδαν ότι οι Τούρκοι δεν φέρονται σωστά προς εκείνους που δεν έχουν τη θρησκεία τους, δεν δίστασαν να υιοθετήσουν αυτή τη θρησκεία. Αλλά και όσοι παρέμειναν χριστιανοί δεν υποδουλώθηκαν για να γίνουν ραγιάδες όπως τα λοιπά έθνη, αλλά διατήρησαν τα όπλα τους και την περηφάνειά τους. Βάδιζαν και αυτοί προς τις μάχες, πολεμούσαν μαζί με τα αδέρφια τους μουσουλμάνους ενάντια στους εχθρούς της Τουρκίας.

Ο σκοπός του Σουλτάνου εκπληρώθηκε με αυτή την ιδιαιτερότητα των Αλβανών. Αδιάλειπτες μάχες, παιχνίδια, γυμνάσια με άλογα, αρπαγές, θανατώσεις, αποκεφαλισμοί και άλλα τέτοια πράγματα που ήθελαν οι Τούρκοι, όλα αυτά ήταν οι αγαπημένες ασχολίες και των Αλβανών. Οι Τούρκοι βρήκαν στα πρόσωπα των Αλβανών ένα πιστό και ικανό συνεργάτη στη μάχη ενώ οι Αλβανοί βρήκαν στους Τούρκους έναν κύριο μέσω του οποίου τους ανοιγόταν μπροστά τους διάπλατη η οδός να κάνουν όλα εκείνα που ποθούσε η ψυχή τους.

Η Αλβανία στην εποχή των Τούρκων έγινε πιο πλούσια και πιο ευήμερη από ποτέ, καθώς οι Αλβανοί πήγαιναν με τους Τούρκους σε κάθε άκρη του κόσμου και επέστρεφαν φορτωμένοι με χρυσό και άργυρο, με κλεμμένα όπλα και όμορφα άλογα της Αραβίας, της Αιγύπτου, του Κουρδιστάν, της Ουγγαρίας κ.α. Όντας πιο γενναίοι και πιο αξιοπρεπείς, από ό,τι οι ίδιοι οι Τούρκοι, έφταναν σε μέρη που οι άλλοι δεν πήγαιναν. Μόνο σαντραζέμηδες, δηλαδή μεγάλοι βεζίρηδες, έγιναν γύρω στους 25 Αλβανούς. Οι πιο καλοί και οι πιο ξακουστοί εκείνων που έχουν διακριθεί σε αυτό το μέρος είναι Αλβανοί.

¹⁰³ “tek eshte kordha, eshte besa!” στο πρωτότυπο.

Μη παραβλέπουμε και τον παράγοντα που στην Αλβανία δεν ερχόταν ποτέ ξένος. Όλοι αυτοί που διοικούσαν, μικρής και μεγάλης κλίμακας στην ιεραρχία, ήταν όλοι τους πάντα Αλβανοί. Μπορούμε να πούμε ότι η Αλβανία αυτοδιαχειριζόταν από τους Αλβανούς και τους νόμους τους. Δεν ήταν καθόλου υποδουλωμένη στους Τούρκους και δεν κατέβαλε φόρους εκτός από το αίμα που έρρεε στις μάχες το οποίο σαν αντάλλαγμα πληρωνόταν και αποζημιωνόταν σε αυτούς πολύ ακριβά.

Αυτός είναι ο συνδετικός κρίκος μεταξύ Αλβανών και Τούρκων. Οι Αλβανοί βρήκαν στους Τούρκους αυτό που ήθελαν: δόξα, οπλισμό, άλογα, αρπαγές όσες ήθελαν και ελευθερία όσο τους χρειαζόταν. Και οι Τούρκοι από τη μεριά τους έβρισκαν στους Αλβανούς αυτό που ήθελαν: ανδρεία, μπέσα και αίμα να ρέει αστείρευτο.

Κατ' αυτόν τον τρόπο ήταν συνεργάτες μέχρι και την εποχή των **Τανζιμάτων**. Θα δούμε παρακάτω πως άλλαξαν από αυτό το σημείο και μετά τα πράγματα¹⁰⁴.

7. Η εθνική ταυτότητα και η γλώσσα των Αλβανών.

Οι Αλβανοί μιλούν μία από τις πιο αρχαίες και τις πιο όμορφες γλώσσες της γης. Οι συγγενικές γλώσσες της αλβανικής εδώ και χιλιάδες χρόνια πιο πριν έχουν αφανιστεί και έχουν πάψει να χρησιμοποιούνται σε όλα τα μέρη του κόσμου. Στη θέση αυτών χρησιμοποιούνται γλώσσες με αρχαία καταγωγή αλλά όχι αυτές καθαυτές. Η αλβανική, η ελληνική, η λατινική, η σανσκριτική, γλώσσα της αρχαίας Ινδίας, η ζενδιστανική, η γλώσσα της αρχαίας Περσίας, η κελτική, η τευτονική κ.α. ανήκουν σε μια οικογένεια κοινής γλωσσικής καταγωγής. Αλλά αυτές οι γλώσσες που απαριθμήσαμε, εκ των οποίων κάποιες έχουν ομοιότητες με την Αλβανική, αυτές οι γλώσσες θέλω να πω έχουν εδώ και χιλιάδες χρόνια που έχουν πάψει να χρησιμοποιούνται και πλέον δεν επιβιώνουν παρά μόνο στις σελίδες κάποιων αρχαίων βιβλίων. Αυτές λέγονται νεκρές γλώσσες ενώ η αλβανική, η γλώσσα μας, η οποία είναι ακόμη πιο αρχαία και από αυτές, είναι ζωντανή και μιλιέται ακόμη και σήμερα με τον ίδιο τρόπο που μιλιόταν και στην εποχή των Πελασγών.

Χωρίς καμία αμφιβολία οι Πελασγοί είναι οι πιο αρχαίοι από τα αριανικά έθνη της Ευρώπης. Έχουμε πολλές ενδείξεις και αποδείξεις, οι οποίες καταδεικνύουν φανερά το γεγονός ότι εκείνοι οι Πελασγοί, που σε εμάς ακούγονται σαν παραμύθι, έχουν μιλήσει αυτή τη γλώσσα, που εμείς μιλάμε μέχρι σήμερα. Τα ονόματα των θεοτήτων, στους οποίους είχαν αποτείνει οι Πελασγοί δέος και σεβασμό και από τους οποίους έχει στοιχεία η μυθολογία των Ελλήνων και των Ρωμαίων, μαζί και με πολλές άλλες λέξεις, τις οποίες έχει συγκρατήσει η ιστορία και τα τοπωνύμια, φαίνεται να είναι λέξεις που κάποτε ήταν αλβανικές καταδεικνύοντας πως οι Πελασγοί έχουν μιλήσει εδώ και χιλιάδες χρόνια πιο πριν αυτή τη γλώσσα, που μιλάμε και σήμερα. Με μια μικρή υπόθεση, αν μπορούσε ένας

¹⁰⁴ Σε αυτή την υποενότητα ο S.F. μιλάει για την τουρκική κατοχή θέτοντας μια χρονική διαχωριστική γραμμή στα Tanzimāt. Η ταύτιση που κάνει σε Αλβανούς γενικά με τους Αλβανούς φεουδάρχες που συνεργάστηκαν με τους Τούρκους, αφήνει την ευρεία μάζα του απλού πληθυσμού να μη ανταποκρίνεται στη γενίκευσή του και προκαλεί αντιφατικές ερμηνείες σε μας. Ο απλός λαός δεν σταμάτησε να βλέπει τους Οθωμανούς από την αρχή ως κατακτητές.

Πελασγός να έρθει στις μέρες μας, θα μπορούσαμε να μιλήσουμε με αυτόν τον άνθρωπο όπως συνεννοείται ένας “Gjegë” με έναν “Toskë” ή ένας “Çam” με έναν “Gorag”.

Το λεξιλόγιο της Αλβανικής με περιγραφή για τα πράγματα με τόσες εκδοχές, λεπτομέρειες για τα άστρα, και άλλες ομορφιές που δεν έχει καμία από τις σύγχρονες γλώσσες και τις οποίες καμία από τις αρχαίες [γλώσσες, ενν.] δεν τις έχει σε τέτοια τελειότητα και ολότητα, όλα αυτά τα πράγματα φανερώνουν ότι η αλβανική είναι μια γλώσσα εξελίξιμη και αρχαία, απομεινάρι από το άχρονο και το μυθικό και η οποία επέζησε μέχρι σήμερα χωρίς να αλλοιωθεί και χωρίς να μεταβληθεί.

Ένδειξη της εθνικής ταυτότητας είναι η γλώσσα. Κάθε έθνος επιβιώνει μέσω της γλώσσας. Εκείνοι που ξεχνούν και παραμερίζουν τη γλώσσα τους για μια άλλη, με τον καιρό γίνονται άνθρωποι εκείνου του έθνους του οποίου ομιλούν τη γλώσσα. Τόσα έθνη που έχουν αφανιστεί μη νομίζετε πως έχουν πεθάνει ή έχουν σκοτωθεί όλα- όχι, ποτέ. Αλλά αναμείχθηκαν με τα άλλα έθνη, αφομοίωσαν τη γλώσσα αυτών και έγιναν σαν εκείνους τους ανώνυμους.

Κατ’ αυτόν τον τρόπο έχουν αφανιστεί οι Μακεδόνες, οι Θράκες, οι Φρύγες, οι άνω Ιλλυριοί και μερικές εκατοντάδες ακόμη, που ήταν Πελασγοί, δηλαδή Αλβανοί σαν και μας, και που σήμερα δεν υπάρχουν πια, επειδή χάθηκαν και ξεχάστηκαν χάνοντας τη γλώσσα τους. Αλλά οι Αλβανοί αυτών των περιοχών, που αποτελούν σήμερα την Αλβανία, έχουν διατηρήσει σε ικανοποιητικό βαθμό τη γλώσσα τους και έτσι μιλιέται και σήμερα σε αυτό το μικρό τμήμα η αρχαία γλώσσα κείνων των Πελασγών του παραμυθιού.

Πώς άραγε μπόρεσαν να διαφυλάξουν οι Αλβανοί τη γλώσσα τους ακέραια και αναλλοίωτη στο πέρασμα αυτών των τόσο σκληρών εποχών; Πώς άραγε η αλβανική γλώσσα δεν έχει φθαρεί και διαφοροποιηθεί, ενώ η απουσία γραμμάτων και βιβλίων, μαζί με την έλλειψη γραφής στα σχολεία, ήταν δεδομένη, ενώ αντίθετα οι άλλες, οι γραπτές, οι γλώσσες που τους αφιερώθηκε χρόνος και φροντίδα, έχουν φθαρεί και αλλοιωθεί σε τέτοιο βαθμό που αναγνωρίζονται πλέον ως άλλες, διαφορετικές γλώσσες; Η απάντηση σε αυτά τα ερωτήματα είναι πολύ απλή: οι Αλβανοί έχουν διατηρήσει τη γλώσσα και την εθνική τους ταυτότητα όχι με τα γράμματα, ούτε με τις γνώσεις, ούτε και με πολιτισμό αλλά μόνο με την ελευθερία τους, με το να είναι πάντα αυτόνομοι και πάντα μόνοι, με το να μην αναμειγνύονται με τους άλλους και με το να μη διεισδύει άλλος στα μέρη τους. Η στάση τους, η απόμακρη από όλο τον υπόλοιπο κόσμο, από τις γνώσεις, τον πολιτισμό, από το εμπόριο, με μία λέξη: η διαβίωση τους σαν αγροίκοι στα βουνά, έχει καταστήσει εύκολο το να διατηρήσουν αυτοί τη γλώσσα τους και την εθνική τους ταυτότητα.

Γιατί όμως οι Αλβανοί δεν είχαν σκεφτεί ποτέ να γράψουν και να προφέρουν με γραπτούς φθόγγους τη γλώσσα τους; Αυτό είναι άξιο απορίας. Δεν μιλάμε για εκείνες τις διασκορπισμένες φατρίες και τις φυλές των Πελασγών και των αρχαίων Ιλλυριών, διότι αυτοί, ζώντας σας άγριοι στα βουνά, δεν φαντάζονταν το ποια αναγκαιότητα θα εξυπηρετούσε ένα τέτοιο πράγμα, και συνεπώς δεν περνούσε ποτέ κάτι τέτοιο από το μυαλό τους. Αλλά οι Μακεδόνες, οι οποίοι είχαν οικοδομήσει μια πετυχημένη αυτοκρατορία, όπως και ο Πύρρος της Ηπείρου και η Teuta στην Ιλλυρία, για ποιο λόγο δεν αισθάνθηκαν την ανάγκη να γράψουν στη δική τους γλώσσα; Ο Φίλιππος, που επιδίωξε να

φτάσει την Μακεδονία στο απόγειο της δόξας της και να καταλάβει την Ελλάδα, γιατί δεν μπόρεσε να κάνει και τη δική του γλώσσα, γραπτή όπως ήταν και η ελληνική; Ο Αλέξανδρος μπορούμε να υποθέσουμε πως δεν πρόλαβε, αλλά οι Πτολεμαίοι, που μεταλαμπάδευσαν τον πολιτισμό και τη γλώσσα των Ελλήνων στην Αλεξάνδρεια, γιατί δεν σκέφτηκαν και μια φορά για τη γλώσσα τους, να έφτιαχναν δηλαδή για χάρη της κάποια γράμματα, μια που έβλεπαν ότι όλα τα έθνη της Ασίας και της Αιγύπτου έγραφε το καθένα τους τη δική του γλώσσα. Οι Ρωμαίοι μάθαιναν, και αυτοί με τη σειρά τους, την ελληνική γλώσσα, τη φιλοσοφία και όλες τις γνώσεις, εκφραζόμενοι μεν σε αυτή τη γλώσσα αλλά παράλληλα είχαν και τα γράμματα της δικής τους γλώσσας. Αρκετά πράγματα ήταν και αυτά που έγραφαν και διατύπωναν στη δική τους γλώσσα.

Ο Καθηγητής Hahn¹⁰⁵, ο μεγάλος Βαυαρός φιλόλογος που έχει γράψει πολλές αλήθειες για την Αλβανία, έχει βρει σε ένα μέρος της Αλβανίας μία πέτρα χαραγμένη με αλβανικούς χαρακτήρες, οι οποίοι μοιάζουν πολύ στα γράμματα της φοινικικής, σε βαθμό που φαίνεται πως τα είχαν πάρει από αυτή αλλά δεν ήταν τα αντίστοιχα της. Όμως αυτά τα γράμματα δεν έχουν ιδωθεί κάπου αλλού και δεν είναι γνωστό το αν έχουν χρησιμοποιηθεί στην Αλβανία. Μερικά μνήματα και κάποιες άλλες πέτρες χαραγμένες με ελληνικούς χαρακτήρες στην Μικρά Ασία κοντά στην Αγοραία μαζί με κάποια άλλα που χαραχτηκαν με λατινικούς χαρακτήρες στην Etruria της Ιταλίας και των οποίων η γλώσσα δεν είναι ούτε ελληνική ούτε λατινική, αποφάνθηκε πως έχουν γραφεί σε γλώσσα αλβανική από τους αρχαίους Φρύγες και τους Ετρούσκους, οι οποίοι ήταν Πελασγοί, δηλαδή Αλβανοί. Αλλά δεν παύουν αυτά τα πειστήρια να είναι λίγα και μοναδικά. Γίνεται κατανοητό πως οι Αλβανοί εκείνης της εποχής έχουν γράψει κάποιες φορές τις γλώσσες τους με όσα γράμματα ήδη ήξεραν, όπως και τώρα κατοπινά που γράφουν μερικοί με αραβικούς χαρακτήρες, μερικοί με ελληνικούς και άλλοι με λατινικούς. Αυτά όμως είναι πράγματα δίχως σημασία καθώς οι Αλβανοί ποτέ δεν έχουν σκεφτεί να αποτυπώσουν λίγα δικά τους γράμματα προκειμένου να καταστήσουν τη γλώσσα τους γραπτή. Έτσι, κατ' αυτόν τον τρόπο, η αλβανική παρέμεινε μέχρι και στις μέρες μας **γλώσσα άγραφη**.

8. Οι Αλβανοί πάντα για τους άλλους και ποτέ για τον εαυτό τους.

Όπως ήδη αναφέραμε και παραπάνω, οι Αλβανοί πάντα σκοτώνονταν και πάντα προσπαθούσαν, και το έχουν καταφέρει, να καλύψουν κάθε ρωγμή στην επιφάνεια της γης με το αίμα τους. Αλλά από το αίμα των Αλβανών μόνο οι άλλοι έχουν βγει επωφελημένοι, η Αλβανία δεν γνώρισε την απολαβή τίποτα καλού. Πολλοί Αλβανοί είναι φημισμένοι και έχουν αναδείξει τον εαυτό τους στις γνώσεις και σε άλλους τομείς. Αλλά με αυτά παινεύονται κατά καιρούς όλοι εκτός από τους ίδιους τους Αλβανούς και την Αλβανία.

Με τον Πύρρο και τον Αλέξανδρο καυχούνται οι Έλληνες και τους ονομάζουν από την δική τους πλευρά Έλληνες και Μακεδόνες, που με τα κατορθώματά τους κατέλαβαν όλο τον κόσμο μέσα σε λίγο καιρό ενώ δεν έφεραν τίποτα ως δώρο για την Αλβανία. Αντίθετα,

¹⁰⁵ Johan George Hahn, γνωστός αυστριακός μελετητής. Από τους πιο γνωστούς Αλβανολόγους του 19^{ου} αι. με κύριο έργο το "Albanesische Studien"(Αλβανικές μελέτες), 1854.

τους ακολούθησαν και τους περικύκλωσαν και αυτοί κέρδισαν από το αιματοκύλισμα κάποιων άλλων. Διότι οι Μακεδόνες διέδωσαν σε όλα τα μέρη όπου έφταναν τη γλώσσα και τον πολιτισμό των Ελλήνων και όχι το δικό τους, που ήταν αλβανικός. Πραγματικά, αν δεν υπήρχαν οι Μακεδόνες η γλώσσα και ο πολιτισμός των Ελλήνων δεν θα είχε πάρει αυτές τις διαστάσεις που έλαβε σήμερα και ίσως να είχε χαθεί και ξεχαστεί εντελώς. Διότι η σχολή της Αλεξάνδρειας και οι γνώσεις που κατέφθαναν στην Αίγυπτο την εποχή των Πτολεμαίων, κατέστησαν τη γλώσσα και τον ελληνικό πολιτισμό διαδεδομένο και ξακουστό σε κάθε άκρη της γης. Οι Πτολεμαίοι, που ήταν κρυφά Αλβανοί από την Çamëria και όλοι οι Μακεδόνες άφησαν τη γλώσσα τους, την αλβανική, κατά μια άποψη λησμονημένη και άγνωστη, και έβαλαν σε πρώτη θέση την ελληνική, τη γλώσσα του Δημοσθένη, ο οποίος έχει μιλήσει τόσο κατηγορηματικά εις βάρος των Μακεδόνων.

Μετά τους Έλληνες ήρθαν οι Ρωμαίοι, οι οποίοι με τη σειρά τους και αυτοί κέρδισαν πολλά από τους Αλβανούς: η γενναιότητα των Αλβανών και η οξύνοιά τους εξυπηρετούσε τον κομπασμό των Ρωμαίων και όχι το δικό τους. Πολλοί ήταν αυτοί οι άνδρες που φημίστηκαν για την ανδρεία τους ανάμεσα στους Αλβανούς αλλά ο κόσμος τους γνώρισε ως Ρωμαίους και όχι ως Αλβανούς.

Μετά από τους Ρωμαίους ήταν η σειρά των Τούρκων. Οι Αλβανοί, χέρι με χέρι με τους Τούρκους, έλαβαν μέρος σε όλες τις μάχες που διεξήγαγαν και νικούσαν αυτοί ενάντια σε ολόκληρο τον υπόλοιπο κόσμο. Τις πιο δύσκολες και πιο μεγάλες αποστολές τις διεξήγαγαν Αλβανοί. Αλλά ο κόσμος γνώριζε μόνο για τους Τούρκους, κανέναν για τους Αλβανούς. Οι πιο ισχυροί και οι πιο καλοί Βεζίρηδες της Τουρκίας ήταν Αλβανοί, όπως ο Sinan- Pasha που κατέλαβε την Υεμένη και σήκωσε τη σημαία της Τουρκίας μέχρι τα παράλια της Ινδίας, όπως οι Qyprilinjë που έσωσαν τον Σουλτάνο της Αυτοκρατορίας από τεράστιο κίνδυνο και ενίσχυσαν με την παρουσία τους την Αυτοκρατορία, μέχρι που καταφέρανε και πήγανε να περικυκλώσουν και τη Βιέννη. Μαζί με αυτούς και πολλοί ακόμη άνδρες, τρανοί και γενναίοι, που είχαν αναδειχτεί, και από τους οποίους η Τουρκία έχει κερδίσει πολλά, η Αλβανία όμως τίποτα.

Στα χρόνια που ακολούθησαν, οι Αλβανοί μουσουλμάνοι συνεργάστηκαν και πέθαναν για τους Τούρκους και οι Αλβανοί χριστιανοί για τους Έλληνες, για τα δυο αυτά έθνη, τα οποία ούτε το ένα ούτε το άλλο επιδιώκουν το καλό μας αλλά αντίθετα, μας ανταποδίδουν το καλό που τους κάναμε με κακό επιδιώκοντας τον αφανισμό του αλβανικού έθνους. Ο Boçari, ο Xhjavella, ο Mïauli και άλλοι, οι πιο πολλοί μαχητές που έχουν συνεισφέρει στην αφύπνιση και την απελευθέρωση της Ελλάδος ήταν είτε Αλβανοί στην καταγωγή είτε μη γνήσιοι Έλληνες. Αλλά από την συνεισφορά τους ωφελημένη βγήκε μόνο η Ελλάδα και καθόλου η Αλβανία. Στα μάτια του κόσμου μάχονταν Έλληνες και Τούρκοι αλλά στην πραγματικότητα αναμετρήθηκαν οι Αλβανοί χριστιανοί με τους Αλβανούς μουσουλμάνους. Όταν νικούσαν οι μεν, νικούσε η Ελλάδα, όταν νικούσαν οι δε νικούσε η Τουρκία. Όμως το αίμα που χυνόταν και από τις δυο πλευρές ήταν αίμα αλβανικό. Οι Αλβανοί υπέφεραν από τις αδελφοκτονίες, οι άλλοι έβγαιναν κερδισμένοι...Ο Αλβανός πάντα έχυνε το αίμα του χωρίς κανένα ενδοιασμό αλλά μάταια- ποτέ η Αλβανία

δεν βγήκε κερδισμένη από όσο αίμα και αν χύθηκε. Πάντα οι ξένοι και οι αντίπαλοι της Αλβανίας νικούσαν χάριν αυτού του αίματος που κυλούσε απερίσκεπτα στις μάχες¹⁰⁶.

Όχι μόνο με το γιαταγάνι και την αιματοχυσία, αλλά και με την πένα και τη νόηση οι Αλβανοί έχουν εξυπηρετήσει τους ξένους. Με το να μη γράφουν τη γλώσσα τους έχουν αναγκαστεί να γράφουν στην ελληνική, λατινική, τη σλαβική, την τουρκική ή την αραβική. Για παράδειγμα ο Αριστοτέλης, ο πιο γνωστός φιλόσοφος της αρχαίας Ελλάδος, ήταν Μακεδόνας, δηλαδή Αλβανός και όχι Έλληνας. Πράγματι, στα Στάγειρα, όπου έχει γεννηθεί, υπήρχαν και κάποιοι Έλληνες ξενόφερτοι, αλλά η όψη του Αριστοτέλη που αποτυπώνεται στα αγάλματά του και η ελληνική γλώσσα στην οποία έχει γράψει, αργή και όχι τόσο ορθή, συν την φιλία του με τον Φίλιππο, τον εχθρό των Ελλήνων, και άλλες τέτοιες ενδείξεις υποδηλώνουν ότι αυτός ο φιλόσοφος δεν είχε γεννηθεί από κανέναν από την Ελλάδα, που τάχα κατέφθασε στα Στάγειρα, αλλά από έναν ντόπιο σταγειρίτη που ήταν Μακεδόνας, άρα Αλβανός συγκεκαλλυμένος.

Στα χρόνια των Τούρκων, έχουν αναδειχτεί σημαντικοί σε αριθμό Αλβανοί πολυμαθείς, οι οποίοι ασχολήθηκαν με τη συγγραφή βιβλίων και ποιημάτων στην Τουρκική και την Αραβική. Μόνο όσοι αλβανοί ποιητές έχουν γράψει ποίηση στα τουρκικά απαριθμούνται και είναι τόσοι πολλοί που τα ονόματά τους μπορούν να αποτελέσουν ένα ολόκληρο βιβλίο. Ο Jahja – μπέη, ο οποίος, αν και είναι από τους πιο σημαντικούς και τους πιο φημισμένους Τούρκους ποιητές, παραμένει Αλβανός στην καταγωγή¹⁰⁷.

Οι Αλβανοί έχουν καταδείξει όλα τα χρόνια ότι είναι πρώτοι στο γιαταγάνι και την πένα, στην γενναιότητα αλλά και στη διαύγεια της σκέψης, ότι η Αλβανία έχει αναδείξει πολλούς ανθρώπους διάσημους με μεγάλη φήμη, αλλά με τη διαφορά ότι κανέναν από αυτούς δεν εργάστηκε για αυτήν. Κατέληξε φτωχή και άσημη, με τα παιδιά της να τιμούν άλλα μέρη και άλλα έθνη.

Είχε συμβεί κάποτε ένας Αλβανός να αναζωογονήσει ολόκληρη Αίγυπτο και να τη μετατρέψει από μέρος εγκαταλειμμένο και στάσιμο, που ήταν κάποτε, σε πλούσιο και ευήμερο, όπως είναι μέχρι σήμερα. Κάποιος Mehmet- Ali, Αλβανός δίχως γράμματα, έτυχε έτσι να σώσει ένα μέρος ξένο και μακρινό αλλά ποτέ ένας Αλβανός δεν έχει τύχει να κάνει και για την Αλβανία ένα αντίστοιχο καλό.

Επομένως, ολοκληρώνοντας, τονίζουμε ξανά με θλίψη στην καρδιά ότι: οι Αλβανοί έχουν συνεχώς εργαστεί για τον υπόλοιπο κόσμο αλλά ποτέ για τον εαυτό τους. Μόνο ένας Skënderbeu είχε κοπιάσει για την Αλβανία, στα χρόνια που πέρασαν, και μόνο αυτός αποτελεί στην ουσία τον έπαινο της.

¹⁰⁶ Κάνει λόγο για τους στρατιώτες που, αποπλανημένοι, όπως τους θεωρεί, από το θρησκευτικό κυρίως φανατισμό, έλαβαν μέρος στις τάξεις ξένων στρατών, καθ' όλη τη διάρκεια του β' μισού του 19^{ου} αι.

¹⁰⁷ Θεωρείται γόνος της μεγάλης οικογένειας των Dugagjini στην Αλβανία. Έζησε το 16^ο αι.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Τι είναι η Αλβανία;

1. Τα όρια της Αλβανίας.

Είδαμε με όλα τα προηγούμενα το πόσο ευρεία ήταν παλιά η γεωγραφική έκταση που κατοικούσαν οι Αλβανοί και πόσο διασκορπισμένοι ήταν οι προγονοί μας, χωρισμένοι σε Ιλλυριούς, Ηπειρώτες, Μακεδόνες, Θράκες, Φρύγες κ.α. Είδαμε επίσης ότι οι Μακεδόνες, οι Θράκες και οι Φρύγες, με το να αναμειχθούν με άλλα έθνη, κατέληξαν στο να χάσουν τη γλώσσα τους και την εθνική τους ταυτότητα. Αμέσως μετά, στα χρόνια των Βυζαντινών, κατέφθασε ο όχλος των Σλάβων στη βαλκανική χερσόνησο και κατέλαβαν αυτοί τη Θράκη, τη Μακεδονία και την άνω Ιλλυρία.

Από τότε η Αλβανία έχει σμικρυνθεί κατά πολύ. Από όλες εκείνες τις τοποθεσίες που ανάγονταν ως εκτάσεις των προγόνων μας, των Πελασγών, μόνο η Ιλλυρία του Νότου, η Ήπειρος και η βόρεια και δυτική Μακεδονία παρέμειναν στην Αλβανία. Αλλά σήμερα τα ονόματα “Ιλλυρία”, “Ήπειρος”, “Μακεδονία” κ.α. έχουν λησμονηθεί, είναι όροι μιας αρχαίας γεωγραφίας. Στις μέρες μας, ο τόπος όπου διαμένουν Αλβανοί λέγεται **Αλβανία**[Shqipëria] στη γλώσσα μας και Αλβανία [Albania] στις ξένες γλώσσες.

Παρόλα αυτά, η Αλβανία αποτελεί ένα τμήμα της βαλκανικής χερσονήσου στο νοτιο- ανατολικό τμήμα της Ευρώπης. Καταλαμβάνει το κέντρο καθώς και το δυτικό τμήμα αυτής της χερσονήσου. Εκτείνεται στα παράλια της Αδριατικής και του Ιονίου πελάγους από την κλίμακα 42° μέχρι και τις ακτές της Άρτας κάτω από την κλίμακα 39°. Τα βόρεια σύνορα της Αλβανίας φτάνουν μέχρι το Μαυροβούνιο με όριο το Novi- Pazar, μέχρι και τα σύνορα με τη Σερβία στην κλίμακα 43°. Τα νότια όρια φθάνουν στις λίμνες της Άρτας και στα σύνορα με την Ελλάδα στον Ζιγό¹⁰⁸, γραμμή που ορίζεται από τις οροσειρές των βουνών. Επομένως η Αλβανία ορίζεται με γεωγραφικό μήκος 39° – 43° και γεωγραφικό πλάτος 17,5° και 19,25°. Αποτελεί συνολικά μια έκταση 450 περίπου χιλιομέτρων σε μήκος και 200 χιλιομέτρων σε πλάτος.

Η Αλβανία από το βορρά έχει σύνορα και γείτονες το Μαυροβούνιο, το Novi- Pazar, τη Βοσνία (που διοικείται από την Αυστρία και τη Σερβία), από την ανατολή έχει τη Μακεδονία, από τα νοτιο-ανατολικά την Ελλάδα και από τα νοτιοδυτικά βρέχεται από θάλασσα, η οποία τη χωρίζει από την Ιταλία και την πολιτισμένη Ευρώπη.

¹⁰⁸ Zhigo στο πρωτότυπο, πρόκειται μάλλον για περιοχή η για οροσειρά με το όνομα «Ζυγός».

2. Η γεωγραφική έκταση της Αλβανίας.

Αυτό το μέρος, που ορίζεται εντός των συνόρων που περιγράψαμε, είναι η Αλβανία, η αγαπημένη μας πατρίδα. Είναι από τα πιο όμορφα μέρη της Ευρώπης. Ίσως να μην είναι τόσο εύφορη και δασώδης αλλά είναι πολύ όμορφη. Είναι ορεινή, έχει ψηλά βουνά, βραχώδεις και απόκρημνο ανάγλυφο αλλά και πυκνόφυτες πλαγιές, πυκνά δάση, δροσερά νερά, κορυφές που διατηρούν το χιόνι και το καλοκαίρι, με όμορφα λουλούδια, με βοσκούς που βοσκούν τα κοπάδια, με μέταλλα που αποκοιμούνται κάτω από τη γη από τότε που φτιάχτηκε η γης και δώθε. Έχει πλατιές πεδιάδες, στις οποίες κυλούν τα ποτάμια, που μπορούν να τις ποτίσουν και να τις μετατρέψουν σε κήπους αλλά στις μέρες μας, η ανυπαρξία όποιας υποτυπώδους φροντίδας τις μετατρέπουν σε βάλτους. Μόνο ο κάμπος της Myzeqeja είναι αρκετός να θρέψει ολόκληρη της Αλβανία, αν διανοίξουν τα ποτάμια. Η πεδιάδα της “Kosove”, του “Manastir”, οι περιοχές της “Tetovë” και του “Ysqyri” είναι από τα πιο γραφικά μέρη του κόσμου, τα οποία παράγουν σιτάρι και καρπούς από τους πιο νόστιμους της γης. Σαν τις ακτές της “Çamëria”, διασπαρτές από ελαιόδεντρα και κήπους με πορτοκαλιές και λεμονιές, δεν υπάρχουν άλλες συγκρίσιμες. Όλη η ακτογραμμή είναι καλυμμένη από τέτοια δέντρα, ταξινομημένα σε μικρούς λόγγους. Οι πορτοκαλιές καλλιεργούνται μέχρι και τη μέση Αλβανία, στο Elbasan. Τα ποτάμια και οι χείμαρροι περισσεύουν. Όλα αυτά με κάποια μικρά εγχειοβελτιωτικά έργα μπορούν να εφοδιάζουν με νερό πολλές περιοχές. Πολλά επίσης τα μάτια των ανθρώπων που θα ανοίξουν και θα δουλεύουν τα πλοία μέσα σε αυτά και από την πηγή τους κιόλας. Η Αλβανία έχει από τις πιο μεγάλες και τις πιο όμορφες λίμνες της βαλκανικής χερσονήσου, όπως αυτές της Shkodër, της Ohri, των Prespës, της Καστοριάς, των Ιωαννίνων κ.α. Όλες αυτές οι λίμνες είναι γεμάτες από ψάρια και μπορούν να πλεύσουν σε αυτές αρκετά καράβια.

Η Αλβανία παρέχει τροφή ακόμη μέχρι σήμερα για την κτηνοτροφία μαζί με εξημερωμένα ζώα: πρόβατα, κατσίκια, αγελάδες, άλογα κ.α. Τα πρόβατα και τα κριάρια της Αλβανίας φθάνουν στην Κωνσταντινούπολη και σε όλα τα μέρη της Τουρκίας λόγω του κρεατός τους αλλά στην Αλβανία μένει μόνο το μαλλί τους¹⁰⁹. Η Myzeqeja εξάγει άλογα, τα οποία παρόλο που είναι κάπως μικρόσωμα, είναι πολύ δυνατά και βαδίζουν ικανοποιητικά. Η Αλβανοί συνηθίζουν να δαμάζουν και να διατηρούν ζωντανά από κάθε είδος. Και εάν υπήρχε μια διοίκηση που θα μεριμνούσε και θα τους επεδείκνυε τον τρόπο, θα τους άνοιγε το δρόμο να μάθουν πως αυτά θα πολλαπλασιάζονταν, πως θα αναπτύσσονταν και πως θα βελτιώνεται η ράτσα τους, θα είχαν την δυνατότητα να ζουν μονάχα από την κτηνοτροφία.

Συνοπτικά, η Αλβανία, παρόλο που είναι μικρή, έχει όλων των ειδών τα κλίματα και κάθε είδους γη με καλές προοπτικές για την κτηνοτροφία. Αν υπάρχει η κατάλληλη μέριμνα, ο πλούτος αναμένεται μεγάλος και η τροφή που θα παράγεται θα είναι επαρκής να θρέψει τέσσερις φορές μεγαλύτερο αριθμό ανθρώπων από ό, τι θρέφει σήμερα.

¹⁰⁹ Φανερή η πίκρα, η αντίφαση και η ειρωνεία που διατυπώνεται με λίγες λέξεις στο πρωτότυπο.

3. Οι κάτοικοι της Αλβανίας, οι Αλβανοί.

Εντός των [γεωγραφικών] ορίων που περιγράψαμε μόλις πιο πάνω, η Αλβανία έχει περίπου 2.000.000 ανθρώπους, μπορεί και παραπάνω. Από αυτόν τον αριθμό, περίπου οι 100.000 είναι βλάχοι και σαρακατσάνοι στα βουνά της Πίνδου και στις υπόλοιπες ανοιχτές πεδιάδες που αυτοί περιφέρονται. Άλλοι τόσοι μπορεί να είναι Έλληνες, γύρω από τα Γιάννενα, και Σλάβοι, γύρω στη πεδιάδα του Μοναστηρίου και προς το Κόσοβο. Αλλά και αυτοί ίσως είναι Αλβανοί, που έχουν λησμονήσει τη γλώσσα και έχουν υιοθετήσει την ελληνική ή την σλαβική διάλεκτο στο σχολείο και στην Εκκλησία. Οι πιο πολλοί μάλιστα από αυτούς δεν έχουν καν ούτε εκτάσεις ούτε σπίτια δικά τους, αλλά ζουν ως έποικοι στις γαίες άλλων, τους οποίους έφεραν από μακριά για να καλλιεργήσουν τις εκτάσεις τους σε εποχές που οι Αλβανοί δεν μπορούσαν να παρατήσουν το πεδίο των μαχών και να πιάσουν τον καζμά με τα χέρια τους.

Όλοι οι υπόλοιποι ντόπιοι κάτοικοι της Αλβανίας είναι κατά βάθος Αλβανοί, χωρισμένοι σε gegë και toskë. Ο [ποταμός] Shkumbin χωρίζει την Gegëria από την Toskëria. Παρόλα αυτά, και στις περιοχές νότια αυτού του ποταμού έχει κάποιους gegë και χρησιμοποιείται σε κάποιες άλλες περιοχές η γκεγκική διάλεκτος. Μεταξύ τους δεν υπάρχει καμία σημαντική διαφορά. Όλοι τους ανήκουν στο ίδιο έθνος, μιλούν μια γλώσσα ελάχιστα διαφοροποιημένη ενώ οι όποιες μικρές διαφοροποιήσεις θα ελαχιστοποιηθούν μέσω των εντατικότερων επαφών και ίδρυσης μιας κοινής γλώσσας. Με κριτήριο την πίστη οι Αλβανοί χωρίζονται σε μουσουλμάνους, οι οποίοι αποτελούν τα δύο τρίτα, σε χριστιανούς, οι οποίοι και αποτελούν το υπόλοιπο ένα τρίτο. Οι χριστιανοί διαιρούνται περίπου στο μισό σε καθολικούς, ή λατίνους όπως τους αποκαλούμε, και σε ορθοδόξους. Στην Gegëria οι χριστιανοί είναι καθολικοί, στην Toskëria είναι ορθόδοξοι. Τέλος, οι μουσουλμάνοι είναι χωρισμένοι σε Σουνίτες και Μπεκτασήδες.

Όμως αυτή η διάκριση των διαφορετικών θρησκειών δεν επιφέρει ούτε κάποια κρυφή εμπάθεια ούτε διχόνοια μεταξύ των Αλβανών. Οι θρησκευτικές διαμάχες, οι οποίες έχουν συντελέσει πολλές φορές σε ανήκουστες και ανυπολόγιστες καταστροφές όχι μόνο στην Ανατολή αλλά και στην Ευρώπη και στον πολιτισμένο κόσμο γενικότερα, στην Αλβανία τέτοιου είδους προστριβές παραμένουν άγνωστες και ποτέ δεν πρόκειται να εμφανιστούν μεταξύ των μουσουλμάνων και των χριστιανών, μεταξύ των καθολικών και των ορθοδόξων, μεταξύ των σουνιτών και των μπεκτασήδων. Ο Αλβανός είναι πάνω από όλα αλβανός και μετά μουσουλμάνος ή χριστιανός. Ό,τι τον χαρακτήριζε όταν είχε τη δική του θρησκεία, την πίστη των Πελασγών, παρέμεινε αμετάλλακτο και αφού έγινε χριστιανός, το ίδιο αμετάλλακτο και όταν υιοθέτησε την πίστη του Μωχάμετ: η πίστη δεν έχει μεταβληθεί καθόλου σε καμία φάση, διότι θέτει την εθνική του συνείδηση σε καλύτερη θέση από την πίστη του.

Με την ισχύ αυτού του δεσμού και αυτού του πόθου, που έχουν μεγαλώσει γενεές και γενεές ανθρώπων με την δική τους εθνική ταυτότητα, οι Αλβανοί μπόρεσαν και διαφύλαξαν την εθνική και τη γλωσσική τους ιδιαιτερότητα μέσα σε τόσες ατυχίες που τους είχαν τύχει. Παρ' όλη τη μεταβλητότητα στα θρησκευτικά τους πιστεύω, με όσες μεταπτώσεις επέφεραν οι καιροί, οι Αλβανοί είναι σήμερα ό,τι αντιπροσώπευαν εδώ και

χιλιάδες χρόνια πιο πριν: ήταν οι Πελασγοί στην εποχή των μύθων και των θρύλων, οι Ιλλυριοί και οι Μακεδόνες στους αρχαίους χρόνους, οι Ηπειρώτες την εποχή του Skënderbeu. Είναι ένα έθνος πολύ αρχαίο, το οποίο έμεινε αμετάβλητο και अपαραλλάκτο, ίδιο όπως ήταν και στις απαρχές του.

Οι Αλβανοί έχουν ό, τι χρειάζεται σε ένα έθνος για να ευοδώσει η πρόοδος: είναι γενναίοι και ρωμαλέοι σε τέτοιο βαθμό που ενώ είναι λιγότεροι από δύο εκατομμύρια άνδρες και γυναίκες, αν έρθει η δύσκολη στιγμή μπορούν να ετοιμάσουν 300.000 και παραπάνω μάχιμο πληθυσμό. Αυτοί ισοδυναμούν με ένα εκατομμύριο στρατό κάποιου άλλου έθνους. Την ανδρεία των Αλβανών, την ισχύ και την ορμή τους στη μάχη δεν την ομολογούμε μόνο εμείς οι Αλβανοί, αλλά οι ίδιοι οι εχθροί μας, που δεν μπορούν να το αποκρύψουν και το ομολογούν παντού. Ακόμη και αν είναι έτσι, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι Αλβανοί είναι άξιοι να προφυλάξουν τα μέρη τους ενάντια σε κάθε εχθρό και σε κάθε κίνδυνο. Πρέπει επομένως να μη προσπελαστεί ποτέ η Αλβανία από εχθρούς και να διαφυλάξει για πάντα την δική της ελευθερία. Ο Αλβανός, άξιος και ικανός, γιατί να μην είναι κύριος στην Αλβανία, γιατί να μη διατάζει ο ίδιος στον τόπο του;

Ο Αλβανός δεν είναι μόνο γενναίος και τρανός, αλλά και στην εξυπνάδα δεν τον ξεπερνάει κανένα άλλο έθνος. Σε όποιο είδος εκπαίδευσης, σε όποιο μάθημα και αν συμμετέχει, ο Αλβανός διακρίνεται από τους υπόλοιπους και βγαίνει πάντα πρώτος. Ο Αλβανός στη δουλειά και στις τέχνες δεν είναι λιγότερο άξιος από ό, τι στις μάχες και στις γνώσεις, προσφέρει την εργασία του ακούραστα, διανοίγει μεγάλα κανάλια, μπορεί να ολοκληρώσει μεγάλα, επίπονα έργα. Είναι αξιοζήλευτος σιδηρουργός, ετοιμάζει μαχαίρια, ψαλίδια, όπλα κ.α. Μια φορά αν δει ένα όπλο που έχει βγει από τα εργοστάσια της Ευρώπης, παράγωγο δηλαδή ενός ολοκληρωμένου συστήματος μηχανημάτων, είναι ικανός στη στιγμή να το φτιάξει δίχως να το αφήσει από τα χέρια και μάλιστα με απλοϊκό εξοπλισμό. Ο Αλβανός επεξεργάζεται το μετάξι, το μαλλί, το βαμβάκι και πολλά άλλα. Επεξεργάζεται το δέρμα, ετοιμάζει γούνες κ.α. Τυρί, βούτυρο, λάδι, κρασί και άλλα αγαθά, κτηνοτροφικά προϊόντα και καρποί δέντρων, είναι από τα πιο συχνές ενασχολήσεις των Αλβανών στον τομέα της παραγωγής.

Οι Αλβανίδες, τόσο χαριτωμένες, με τόσο μεγάλη υπόληψη, πιο πολύ και από τους ίδιους τους άντρες, και τόσο γενναίες, όσο αυτοί, ασχολούνται μόνο με τις δουλειές των σπιτιών, σε τίποτα να τους δυσκολεύουν. Κεντούν με χρυσό και μετάξι, πέρα από τα ραψίματα των ρούχων, το πλέξιμο, το κέντημα και όλες τις άλλες δουλειές του σπιτιού,.

Με λίγα λόγια, οι Αλβανοί είναι γενναίοι, σοφοί, εργατικοί, ικανοί για κάθε δουλειά. Παρ' όλες τις μεταπτώσεις στη θρησκεία, δεν είναι διχασμένοι και διαιρεμένοι αλλά ενωμένοι, αφού επικρατεί μεταξύ τους πνεύμα ομόνοιας και αμοιβαίας φροντίδας. Έχουν δηλαδή όλα όσα πρέπει να έχει ένα έθνος για να προοδεύσει.

4. Οι εκτός Αλβανίας Αλβανοί.

Εκτός από τους περίπου δυο εκατομμύρια κατοίκους που ζουν σήμερα στην Αλβανία, έχουμε και πάνω από μισό εκατομμύριο Αλβανούς εκτός Αλβανίας, στην Ιταλία,

την Ελλάδα, σε κάποια μέρη της Τουρκίας, στο Μαυροβούνιο και αλλού. Η πλειοψηφία αυτών ζει στην Ελλάδα και την Ιταλία. Αυτοί που διαμένουν στην Ελλάδα έχουν φύγει από την Αλβανία πριν την άφιξη των Τούρκων, στα βυζαντινά χρόνια. Έφυγαν όταν οι Ούννοι και άλλα βάρβαρα έθνη κατέκλυσαν την Αλβανία όπως και άλλες γειτονικές περιοχές. Χιλιάδες Αλβανοί τότε εγκατέλειψαν την πατρίδα τους από το φόβο προς αυτούς και κατέφθασαν στα νησιά της Ελλάδος στο Μωριά, στην Αττική, και σε πολλά άλλα μέρη. Πολλά από αυτά τα βρήκαν εγκαταλειμμένα και έρημα αλλά και σε όσα κατοικούνταν βρήκαν γη να καλλιεργήσουν και διατήρησαν τη γλώσσα τους μέχρι και σήμερα: Ύδρα, Σπέτσες, Πόρος, Κούλουρη(Σαλαμίνα), Αίγινα και άλλα νησιά είναι σήμερα κατοικημένα κρυφά από Αλβανούς ενώ δεν μιλείται άλλη γλώσσα εκτός της Αλβανικής.

Τα πιο πολλά από τα μέρη της Αττικής είναι κατοικημένα από Αλβανούς: η Αθήνα, πριν να γίνει πρωτεύουσα της Ελλάδος, ήταν μια κωμόπολη με λανθάνοντα τρόπο αλβανική. Δεν ακουγόταν σε αυτή άλλη γλώσσα εκτός της αλβανικής. Λένε και σήμερα πως το ένα τρίτο των κατοίκων της Ελλάδος (εκτός Θεσσαλίας) είναι Αλβανοί. Αλλά αν δεν είναι το ένα τρίτο, δεν υπάρχει αμφιβολία πως είναι σίγουρα το ένα τέταρτο. Σε εκείνα τα χρόνια πολλοί Αλβανοί ξανοίχτηκαν και σε άλλες περιοχές: το νησί Μαρμαράς κοντά στην Κωνσταντινούπολη και μερικά χωριά προς την πλευρά της Ανδριανούπολης και της Φιλιππούπολης, που ονομάζονται **“arnaut-Qoj”**, είναι κατοικημένα κρυφά από Αλβανούς.

Οι Αλβανοί της Ιταλίας εντοπίζονται στην περιοχή της Καλαβρίας και στη Σικελία, όπου έχουν ιδρύσει χωριά και κοινότητες και ολόκληρα καντόνια για να ζουν χωριστά από τους Ιταλούς. Αυτοί υπολογίζονται γύρω στις 300.000 ανθρώπους, κρυφά Αλβανοί, που μιλούν αλβανικά. Αυτοί έχουν φύγει από την Αλβανία μετά το θάνατο του Skënderbeu, όταν η Αλβανία πλέον είχε πέσει στα χέρια των Τούρκων. Τότε έφυγαν πολλοί Αλβανοί, η πλειοψηφία των οποίων εξαπλώθηκε στην Ευρώπη και αφομοιώθηκαν είτε ξεχνώντας τη γλώσσα είτε αναμειγνυόμενοι με τους ντόπιους. Παρόλα αυτά, κάποια παιδιά που έφυγαν σε μεγάλη ηλικία, διατήρησαν τα ονόματά τους ως παιδιά Αλβανών στην Ιταλία, η οποία έχει αναδείξει πολλά σημαντικά πρόσωπα, που την υπηρέτησαν με τις γνώσεις τους και τις καλοκαγαθίες τους. Από αυτά τα παιδιά είναι και ένας Πάπας, ο **“Kleman i 12”**.

Από τα δυο ρεύματα Αλβανών που έφυγαν τότε προς την Ευρώπη, μονάχα αυτοί που πήγαν στο βασίλειο της Νάπολης, το οποίο ο Skënderbeu έχει επισκεφτεί, μόνο αυτοί μπόρεσαν να καλλιεργήσουν τη γη και να διατηρήσουν τη γλώσσα και την εθνικότητά τους μέχρι και σήμερα. Η γλώσσα που μιλούν είναι αλβανική, με ρίζες τοσκικές, σε ένα βαθμό αλλοιωμένη και συνονθυλευμένη με τα ιταλικά, αλλά ζωντανή, με πολλές λέξεις αρχαίας αλβανικής, που εμείς σήμερα τις έχουμε ξεχάσει. Ανάμεσα στους Αλβανούς της Ιταλίας υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι αξίας και μορφωμένοι, που διακατέχονται από μεγάλο πόθο για την εθνική τους ταυτότητα και τη γλώσσα τους. Έχουν συλλέξει πολλά ποιήματα και αρχαία τραγούδια και έχουν εκδόσει κάποια αλβανικά βιβλία. Αυτοί οι ίδιοι έχουν υπηρετήσει και την Ιταλία και έχουν επιδείξει μεγάλη αυτοθυσία με τον Garibaldi¹¹⁰.

Άρα, οι Αλβανοί που βρίσκονται πάνω στη γη, εντός και εκτός Αλβανίας, υπολογίζονται να είναι πάνω από δυόμιση εκατομμύρια.

¹¹⁰ Ο Garibaldi έχει ζήσει την περίοδο 1807-1882 στην Ιταλία.

5. Πως είναι σήμερα οι Αλβανοί;

Είπαμε προηγουμένως ότι οι Αλβανοί μπορεί να έπεσαν στα χέρια των Τούρκων, δεν έπεσαν όμως στην παγίδα να γίνουν δούλοι των Τούρκων αλλά φίλοι τους, με τη βοήθεια των οποίων εξορμούσαν με συντονισμένες επιθέσεις κατά των άλλων εθνών. Ορμούσαν, άρπαζαν και επέστρεφαν στον τόπο τους φορτωμένοι με πράγματα. Η Αλβανία ήταν τότε ελεύθερη και κατά κάποιο τρόπο αυτόνομη.

Μερικές εκατοντάδες χρόνια οι Αλβανοί έζησαν υπό αυτές τις συνθήκες. Ζουν άραγε έτσι και σήμερα; Όχι, καθόλου. Σήμερα οι Αλβανοί είναι όμηροι, υποδουλωμένοι και μειωμένοι, προδομένοι και διασκορπισμένοι σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό από ό, τι τα υπόλοιπα έθνη της Τουρκίας! Είναι πιο κάτω από τους Έλληνες, τους Σλάβους, πιο χαμηλά από τους Αρμένιους και τους Ιουδαίους!

Η Τουρκία έχει άρει την εμπιστοσύνη τους από τους Αλβανούς, δεν τους έχει σε υπόληψη και τους βλέπει ως εχθρούς και προδότες, όχι όπως τους έβλεπε κάποτε, ως φίλους και αδέρφια. Σήμερα τους Αλβανούς τους καλεί για στρατό, τους υποχρεώνει και τους χτυπά να μάθουν τη γλώσσα της, απαιτεί να μάθουν τις τεχνικές των μαχών, τι οποίες όμως ούτε η ίδια δεν τις ξέρει. Ο Αλβανός τις έχει μάθει βυζαίνοντας το γάλα της μητέρα του. Δεν τον διδάσκει τον κακόμοιρο αλλά τον περιπαίζει και τον εκμεταλλεύεται, τον παίρνει από την οικογένειά του για τρία χρόνια, τον κρατάει για δέκα στα άρματα, μακριά από το σπίτι του και την πατρίδα τους, και πως; Ρακένδυτο, πεινασμένο, άρρωστο, φτωχό! Τον βάζει να σκοτώνεται στις μάχες για το τίποτα. Ως εντολέας του ο Τούρκος, αμαθής και αγροίκος, τον σε πετάει σε ένα χαντάκι από το οποίο δύσκολα μπορεί να βγει. Ο κακόμοιρος Αλβανός, με όλα ταύτα, ρίχνεται στις μάχες ημίγυμνος και πεινασμένος, με απλοϊκό οπλισμό, αγωνίζεται σαν δράκος, προβάλλει τη γενναιότητά του και τιμά τους Τούρκους και την Τουρκία! Και μήπως του αναγνωρίζεται έστω το ελάχιστο ή αποζημιώνεται για το αίμα που σπαταλάει; Όχι, αυτό με τίποτα! Ο Αλβανός στρατιώτης, αν δεν πεθάνει στη μάχη πεθαίνει από κάποια αρρώστια, από έλλειψη φαγητού και ρουχισμού. Από όσους πάνε στις μάχες, πολύ λίγοι είναι αυτοί που επιστρέφουν, και κουμανταδόρος ποιος γίνεται; -Πάντα οι Τούρκοι. Το μισό του δυναμικού του στρατού των Τούρκων είναι Αλβανοί, αλλά ούτε το ένα εκατοστό των διοικήτων στην Τουρκία δεν είναι Αλβανοί.

Οι Αλβανοί, που είχαν συνηθίσει στο παρελθόν να μη πληρώνουν τίποτα, τώρα έχουν να πληρώσουν τόσο βαριά ποσά που δεν μπορούν να σηκώσουν κεφάλι. Οι Τούρκοι που είναι τα αφεντικά τους για 500 και παραπάνω χρόνια, δεν τους έχουν μάθει ούτε μια τέχνη, ούτε κάποια συγκεκριμένη γνώση, αλλά τους έχουν μάθει να πολεμούν και να λαφυραγωγούν. Τώρα ξαφνικά θέλουν να τους πάρουν τα όπλα και να τους επιβάλλουν να πληρώσουν. Και που όμως να τα βρουν για να πληρώσουν; Αφού δεν έχουν να φάνε για τον εαυτό τους. Αυτοί οι Αλβανοί που λίγο καιρό πιο πριν περιβάλλονταν από χρυσοπλούμιστες ενδυμασίες, που κρατούσαν περήφανα όπλα μαλαματένια, αυτοί και τα παιδιά τους σήμερα έχουν απομείνει κουρελήδες με ένα και μοναδικό πουκάμισο και καταπονημένοι. Έρχεται και ο κάθε Ζαπτής και Ταχσιλδάρης να τους εκφοβίσει με τον βούρδουλα φωνάζοντας: πληρώστε! Και που να τα βρουν οι καημένοι να πληρώσουν; Τότε είναι που

τους κατάσχουν ό, τι έχουν, τη γίδα, μέχρι και τα κεραμίδια από το σπίτι! Αλβανός να ξυλοκοπηθεί και να πληρώσει! Τι ντροπή που μας βρήκε! Τι κακό που είναι και αυτό! Πως το αντέχεις Θεέ!

Σε αυτή την κρίση βρίσκεται ολόκληρη η Toskëria και πολλά μέρη της Gegëria. Μερικές περιοχές της τελευταίας, οι οποίες έχουν αντισταθεί με τα όπλα, οι κάτοικοί της αποσύρθηκαν σε απόκρημνες βουνοκορφές, δεν άντεξαν την υποτίμηση τέτοιου βαθμού, δεν παραχωρούν πλέον στρατό ούτε πληρώνουν τους φόρους, αλλά και πάλι αυτοί μένουν σαν άγρια θηρία, ακυβέρνητοι, με πολλές φιλονικίες να ξεσπούν μεταξύ τους. Και αυτούς ξανά τους αφανίζει η φτώχεια, αφού δεν έχουν κανένα οικονομικό κέρδος και οι τοποθεσίες τους είναι έρημες και υποκαλλιέργητες. Δεν φτάνουν όλα αυτά, η κυβέρνηση των Τούρκων μέρα με τη μέρα τους περιορίζει και τους στριμώχνει πιο πολύ. Ορμούν για να τους καταλάβουν, να τους αιχμαλωτίσουν και αυτούς και στο τέλος να τους αφαιμάξουν με τον δικό τους τρόπο!

Η Αλβανία σήμερα διοικείται και καθοδηγείται από Τούρκους ξένους και από ανθρώπους μοχθηρούς και ανάνδρους, οι οποίοι αγοράζουν εκτάσεις στην Κωνσταντινούπολη σε εξευτελιστικές τιμές-κοροϊδίας και έρχονται να αρπάξουν εκείνα που έδωσαν και ακόμη πολύ περισσότερα για τον εαυτό τους από την Αλβανία και τους Αλβανούς!

Η Αλβανία, όσο φτωχή και αμόρφωτη αν είναι, έχει ανάγκη τόσο καιρό από ανθρώπους που να είναι άξιοι για να την διοικήσουν δίκαια και αξιοπρεπώς. Αλλά σε αυτούς τους Αλβανούς, εκτός του ότι δεν τους παραχωρείται μια δουλειά στην Αλβανία, δεν τους επιτρέπεται καν να πλησιάσουν την πολυαγαπημένη τους πατρίδα! Τους δίνεται από ένα κομμάτι ψωμί ίσα ίσα για να τους καταλαγιάσουν και τους κρατάνε σας σκλάβους στις πιο απόμακρες γωνιές της Ανατολίας και του Αραβιστάν! Και αν βρεθεί κανένας απόστρατος, αυτός και αν είναι για τιμές!

6. Η εθνικότητα των Αλβανών.

Για τον άνθρωπο σε αυτή τη ζωή δεν υπάρχει πράγμα πιο πολύτιμο και πιο λατρευτό εκτός από την εθνική του ταυτότητα. Κάθε άνθρωπος, στο βαθμό που αγαπά τους δικούς του, τη μητέρα του και την πατρίδα του, όπου έχει γεννηθεί και έχει μεγαλώσει, αγαπά και το δικό του έθνος. Όποιος δεν αγαπά το έθνος και τη πατρίδα του είναι προδότης και άνθρωπος μοχθηρός, δεν πρέπει να ονομαστεί άνθρωπος. Οι Αλβανοί, σε μεγαλύτερο βαθμό από οποιοδήποτε έθνος, αγαπάνε και τιμούν το έθνος και την πατρίδα τους. Ο γνήσιος Αλβανός θυσιάζεται για τους ομοεθνείς του και δεν μπορεί να ανέχεται ποτέ από κανεναν να προσβάλλει, όποιος και να είναι αυτός, την αλβανικότητά του. Στα μέρη της ανατολής οι άνθρωποι θέτουν σε υποδεέστερη μοίρα τη θρησκεία από την εθνική τους ταυτότητα: ένας Έλληνας, για παράδειγμα, αλλάζοντας τη θρησκεία, αλλάζει και την εθνικότητά του, και αν γίνει καθολικός λέμε είναι Γάλλος, αν γίνει μουσουλμάνος, λέει: «είμαι Τούρκος». Μόνο ο Αλβανός βάζει τη θρησκεία σε υποδεέστερη θέση και την εθνική του ταυτότητα πρώτη και κύρια. Ο Αλβανός είτε είναι μουσουλμάνος είτε είναι ορθόδοξος

είτε καθολικός, είναι πάντα Αλβανός. Η θρησκεία δεν επιφέρει ποτέ τη διχόνοια και το διχασμό μεταξύ τους. Επομένως, και οι διαμάχες που υφίστανται ανάμεσα στις θρησκείες στην πολιτισμένη Ευρώπη από παλιά, αυτές είναι άγνωστες στην Αλβανία. Δεν ανταποκρίνονταν ποτέ στην πραγματικότητα που βίωναν οι Αλβανοί.

Όμως, παρ' όλη αυτή την αγάπη που έχουν οι Αλβανοί για την εθνικότητά τους και παρ' όλες τις τιμές που επιδεικνύουν, δεν έχουν συμβάλλει σε κάτι προκειμένου να την διατηρήσουν και να τη διαφυλάξουν. Με τι διατηρείται η εθνική ταυτότητα ενός έθνους; Πρώτα με τη γλώσσα του. Όπως είπαμε και παραπάνω, η γλώσσα είναι το πρώτο ίδιον ενός έθνους. Η γλώσσα μέσω ποιας διαδικασίας διατηρείται; Μέσω αυτής των γραμμάτων. Οποιαδήποτε γλώσσα, όντας άγραφη, δεν μπορεί να αντέξει για πολύ χρόνο αναλλοίωτη. Αναμειγνυόμενη με άλλες γλώσσες, φθείρεται. Θα αναρωτιόνταν κανείς σε αυτή την περίπτωση το εξής: πώς τότε η γλώσσα μας όλον αυτόν τον καιρό, ενώ παρέμενε άγραφη, έχει αντέξει τόσα χρόνια αναλλοίωτη στο χρόνο και γιατί να μη αντέξει με το ίδιο σκεπτικό και μελλοντικά; Αλλά η ουσία είναι πως έχει αντέξει τόσα χρόνια, διότι οι Αλβανοί τότε ζούσαν απομονωμένοι στα βουνά τους, δίχως αλληλεπιδράσεις με τα υπόλοιπα έθνη, και γιατί τα έθνη που τους περιέβαλαν ήταν και αυτά σε μια φάση συνειδητοποίησης. Τότε έπαιζε μεγάλο ρόλο το σπαθί- και οι Αλβανοί στα όπλα ήταν πιο ισχυροί από όλους τους υπολοίπους. Παρόλα αυτά αντιλαμβανόμαστε ότι οι Μακεδόνες, αν και ήταν δυνατοί σε τέτοιο βαθμό που κατέλαβαν τότε όλο τον κόσμο, έχασαν την εθνική τους ταυτότητα και μετέπειτα, υποτονθορίζοντας την σε τέτοιο βαθμό, έκαναν τον κόσμο να τους νομίζει Έλληνες με το να μην έχουν τη δικιά τους γραπτή γλώσσα, όταν ήρθαν σε επαφή με άλλα έθνη, πιο ανεπτυγμένα στο επίπεδο γνώσεων από αυτούς.

Μόνο οι Αλβανοί την Αλβανίας έχουν διατηρήσει την εθνικότητά τους, με το να μη αναμειγνύονται με ξένους και να μένουν μακριά από όλο τον κόσμο σαν άγριοι. Αλλά, παρόλο που διατήρησαν μέχρι σήμερα την εθνική ταυτότητα και τη γλώσσα τους δίχως να τη γράφουν, θα μπορέσουν με αυτόν τον τρόπο να την διατηρήσουν και μελλοντικά, όντας είτε στην Αλβανία είτε στην Ιταλία είτε στην Ελλάδα; Όχι, όχι - αυτό ποτέ! Ο κόσμος άλλαξε, οι άνθρωποι προόδευσαν, τα έθνη άνοιξαν διάπλατα τους ορίζοντες της γνώσης τους, ο καθένας πια επιδιώκει να προηγείται των υπολοίπων, ο καθένας εποφθαλμιά να αυξήσει την επιρροή του και να επεκταθεί, ενώ προσπαθεί να μειώσει τους μικρότερους και τους πιο αδύνατους.

Σήμερα κάθε έθνος, προκειμένου να είναι σε θέση να διατηρήσει την εθνική του ταυτότητα και γλώσσα, έχει ανάγκη να ανοίξει τα μάτια του, να είναι σίγουρο για τον εαυτό του, να παραθέσει τη γλώσσα του στο ρόλο κυματοθραύστη και να προσέχει πολύ για να μη του επιβληθούν και το υποτάξουν τα άλλα έθνη. Στις εθνικές ταυτότητες δεν νοούνται φιλίες, όπως δεν νοούνται και στα παιχνίδια: ο καθένας στοχεύει στην προσωπική του νίκη και στην ήττα του συμπαίκτη του. Τα έθνη είναι σαν τα ψάρια, που το ένα βάλλεται κατά του πιο κοντινού του. Κακόμοιρος όποιος φανεί αδύνατος!

7. Οι κίνδυνοι της Αλβανίας.

Η Αλβανία, μέχρι και λίγο καιρό πιο πριν, περιβάλλονταν από εκτάσεις που βρίσκονταν υπό την δικαιοδοσία της Τουρκίας. Τα σύνορα αυτής της αυτοκρατορίας ήταν πολύ μακριά από την Αλβανία. Οι Αλβανοί πήγαιναν μαζί με τους Τούρκους για να φυλάξουν τα πιο απόμακρα όριά της, αλλά την πατρίδα τους την άφηναν πίσω απροστάτευτη ξέροντας πως κανένας εχθρός δεν θα τολμούσε να την απειλήσει. Αλλά έχουν αλλάξει πλέον τα πράγματα, σήμερα η Αλβανία απομένει απόμερη σε μια μικρή και απόμακρη γωνία της Τουρκίας, περικυκλωμένη από σύνορα εχθρών. Μαυροβούνιο, Σερβία, Ελλάδα και Βουλγαρία την έχουν στριμώξει και περικυκλώσει ενώ η Αυστρία πλησιάζει ήδη αρκετά. Με την Τουρκία πλέον την ενώνει μια στενή λωρίδα γης μεταξύ της Βουλγαρίας και του Αιγαίου Πελάγους, την οποία οι Βούλγαροι μπορούν με την πρώτη ευκαιρία να καταλάβουν και να οδηγηθούν στη θάλασσα, αποκόβοντας έτσι Αλβανία και Τουρκία. Η τελευταία δεν έχει και κάποια σημαντική ισχύ στη θάλασσα για να βοηθήσει από εκεί που είναι την Αλβανία. Επομένως, στο ενδεχόμενο ενός πολέμου, στον οποίο αυτομάτως οι Βούλγαροι θα λάβουν τη δική τους θέση, οι Αλβανοί πρέπει να είναι ικανοί να διαφυλάξουν μόνοι τους τα εδάφη τους και να μη εξαρτώνται από την Τουρκία, αφού δεν είναι πια ικανή η ίδια για τον εαυτό της.

Αλλά, πέρα από αυτούς τους κινδύνους, οι οποίοι θα γίνουν αισθητοί σε περίοδο πολέμου, η Αλβανία έχει πιο μεγάλους και κρυφούς να αντιμετωπίσει, η απαρχή των οποίων εντοπίζεται σε περίοδο ειρήνης, αναίμακτα και άοπλα. Αυτή είναι η μάχη της πέννας και του σχολείου, η μάχη της εθνικής ταυτότητας. Τα έθνη που περιβάλλουν την Αλβανία θέλουν να τη διασπάσουν και να ανακατανεύρουν τα εδάφη της μεταξύ τους. Οι Έλληνες, οι Σλάβοι και τα άλλα γειτονικά έθνη απαρνούνται να αναγνωρίσουν την ύπαρξη μιας αλβανικής εθνικής ταυτότητας. Ο καθένας τους φέρνει στο προσκήνιο τη θρησκεία και στοχεύει στο να πάρει με το μέρος του εκείνους τους Αλβανούς, που είναι ομόθρησκοι με αυτόν. Πρώτος ο Τούρκος θέλει να αποσπάσει τους αλβανούς μουσουλμάνους από τα αδέρφια τους, αλβανούς ορθόδοξους, σπέρνοντας μεταξύ τους το φανατισμό και τη γκρίνια. Για να διχάσει τους χριστιανούς και τους μουσουλμάνους εφ' όρου ζωής και για να δημιουργήσει ένα χάσμα μεταξύ τους, η κυβέρνηση του Τούρκου δεν αναγνωρίζει τους αλβανούς ορθοδόξους ως Αλβανούς αλλά ως Ρουμ, δηλαδή ως Έλληνες, Βούλγαρους, Σέρβους, Λατίνους κ.α. Ενώ τους μουσουλμάνους τους ονομάζει ισλαμιστές, ακόμη και το όνομα "Αλβανός" παραβλέπει και δεν θέλει ούτε να το ακούσει. Τι εθελότυφλοι Τούρκοι! Δεν μπορούν να αντιληφθούν πως με αυτή τους τη στάση διευκολύνουν την υλοποίηση των στόχων των εχθρών τους ενώ αφαιρούν κάτι από τα θεμέλια και τις βάσεις τους.

Οι Έλληνες, οι οποίοι έχουν σήμερα την ελευθερία και την αυτοδυναμία που την έχουν κερδίσει με το αίμα των Αλβανών, του Βοσάρι, του Χηjavella, του Μιάυλι, και των άλλων αγωνιστών Αλβανών- οι ίδιοι αυτοί Έλληνες που διατηρούν ακόμη την ενδυμασία, τις φουστανέλες, τις κάλτσες και τις οπίνγκες, τους χορούς και τα τραγούδια των Αλβανών- αυτοί είναι από τους πιο επικίνδυνους των εχθρών της Αλβανίας. Όλος ο κόσμος γνωρίζει τι είναι η Μεγάλη Ιδέα των Ελλήνων. Όντας στην εποχή του Περικλή, τότε που ήταν οι πιο ισχυροί και οι πιο ανεπτυγμένοι σε επίπεδο γνώσεων, τότε που κατείχαν λιγότερες εκτάσεις από ό, τι κατέχουν σήμερα, και παρόλο που δεν έχουν κανένα δικαίωμα να ζητήσουν πιο

πολλά, αυτοί ζητάνε να τους αποδοθούν κάποια μέρη που είχε καταλάβει ο Μέγας Αλέξανδρος και να αναβιώσουν τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία, δίχως να λαμβάνουν υπόψιν τους πως ο Μέγας Αλέξανδρος ήταν Μακεδόνας και οι Βυζαντινοί Ρωμαίοι, έθνη και τα δυο εχθρικά προς την Ελλάδα και τα οποία οδήγησαν την Ελλάδα προς την καταστροφή. Με τη λεγόμενη Μεγάλη Ιδέα οι Έλληνες επιθυμούν να καταλάβουν και να υποτάξουν όλη τη βαλκανική χερσόνησο, μαζί Ρουμανία και Βουλγαρία. Αλλά μόλις έχασαν για πάντα την ευκαιρία να τις καταλάβουν με την εξαπόλυση απειλών και τους αλαλαγμούς τους, τώρα εφιστούν όλες τους τις ελπίδες στην Αλβανία και τη Μακεδονία. Σύμφωνα με τη γνωστή στρατηγική, το να κρύβουν τις επιδιώξεις της στη θρησκεία, επιζητεί να πάρει με το μέρος της όσους Αλβανούς ορθοδόξους, και να τους χωρίσει από τα αδέρφια τους μουσουλμάνους και καθολικούς. Επιδιώκει να τους κάνει να ξεχάσουν την λυγερή τους γλώσσα και να μάθουν να μιλούν, να γράφουν και με αυτόν τον τρόπο να γίνουν Έλληνες. Σκέφτονται ότι, αν γίνουν οι [αλβανοί] χριστιανοί Έλληνες, τους μουσουλμάνους η Ευρώπη δεν θα τους δεχτεί στην αγκαλιά της, και , στην κατάλληλη στιγμή, εκείνο το μέρος, όλη δηλαδή η Αλβανία του νότου και η Toskëria θα δοθούν στην Ελλάδα.

Για αυτό το λόγο οι Έλληνες επιδιώκουν το όποιο όφελος τους, από την μια μέσω της Αθήνας με βιβλία, διδασκάλους, με γιατρούς και πολλά άλλα μικρά αλλά και μεγάλα πράγματα, πληρωμένα πάλι από τους Αλβανούς απερίσκεπτους και προδότες γκρεκομάνους, και από την άλλη πλευρά, από την Κωνσταντινούπολη, μέσω του Πατριαρχείου, των Δεσποτάδων, των παπάδων και της εκκλησίας, με απειλή τη χρήση του αφορισμού και της αποδιοπομπής από την εκκλησία, σαν να ήταν ο Χριστός Έλληνας και σαν να πρέπει απαρέγκλιτα να είσαι Έλληνας ή γκρεκομάνος αν θες να είσαι χριστιανός ή ορθόδοξος. Συμπεραίνουμε με λίγα λόγια πως, μέσω αυτών των δυο πηγών, οι Έλληνες στοχεύουν να προσεταιριστούν τους Αλβανούς ορθόδοξους και μέρα με τη μέρα να τους κάνουν Έλληνες.

Και οι Αλβανοί ορθόδοξοι, λόγω της άγνοιας και της οπισθοδρόμησης που υπομένουν, παρασύρονται εύκολα- τους φαίνεται πως δήθεν στην πραγματικότητα δεν μπορούν να είναι χριστιανοί αν δεν είναι και Έλληνες. Νομίζουν ότι μόνο η ελληνική είναι η γλώσσα της ορθοδοξίας και θέλοντας να την υιοθετήσουν, μιας και ελάχιστα τη γνωρίζουν και δεν μπορούν να τη μάθουν και καλύτερα, όσο και να πιέζουν το κεφάλι τους, αφού είναι από τη μία τόσο δύσκολη και από την άλλη τόσο λησμονημένη, που ακόμη και από τους ίδιους τους Έλληνες, μόνο λίγοι άνθρωποι μπορούν να τη μάθουν. Τέτοιοι Αλβανοί προδότες είναι οι γκρεκομάνοι.

Θεέ σου είμαι ευγνώμων! Διότι αφότου άρχισε να γράφεται η αλβανική γλώσσα, οι γκρεκομάνοι λιγοστεύουν μέρα με τη μέρα. Άρχισαν να το αντιλαμβάνονται οι πονηροί και οι Έλληνες και να αποσύρονται από τούτους αγκαλιάζοντας πια την ιδιαίτερη εθνική τους ταυτότητα και τη δική τους γλώσσα. Δεν φοβούνται πλέον ούτε τους διδασκάλους της Ελλάδας ούτε το δεσπότη από το Φανάρι. Όμως οι Έλληνες έχουν έναν πολύ ισχυρό φίλο, με τον οποίο βαδίζουν έχοντας κοινό σκοπό την εξάλειψη της εθνικής ταυτότητας και τη γλώσσα των Αλβανών, αυτός ο φίλος είναι ο Τούρκος, ο οποίος διευκολύνει την Ελλάδα και το Πατριαρχείο του Φαναρίου προς αυτή την κατεύθυνση, με ό, τι περνάει από το χέρι του. Χάριν των Ελλήνων η κυβέρνηση της Τουρκίας δεν επιτρέπει να ανοίξει σχολείο, να εκδοθεί

κάποιο βιβλίο και να γίνει μάθημα αλλά και εκπαίδευση στην αλβανική γλώσσα, ευνοώντας τα ελληνικά σχολεία με κάθε δυνατό τρόπο και κρατώντας τους Αλβανούς ορθοδόξους θρησκευτικά υπό την δικαιοδοσία του κλήρου του φαναριού.

Μετά τους Τούρκους και τους Έλληνες η Αλβανία έχει εχθρούς τους Βούλγαρους και τους Σέρβους, οι οποίοι αποσκοπούν να πετύχουν στα βόρεια και ανατολικά της Αλβανίας ό, τι κάνουν οι Έλληνες στη νότια πλευρά της. Και σε αυτά τα μέρη αρκετοί Αλβανοί ορθόδοξοι, οι οποίοι βρίσκονται σε τόση άγνοια και αμορφωσιά όσο και οι υπόλοιποι, εκδηλώνουν μια επιθυμία για τη σλάβικη γλώσσα θέλοντας να ξεχάσουν την καθαρή και αγνή γλώσσα που μιλούσαν οι πρόγονοί τους εδώ και τόσες χιλιάδες χρόνια. Τι ντροπή μεγάλη και τι πρωτόγνωρη ταπείνωση! Αλλά και αυτούς τους Σλάβους τους βοηθάει η Τουρκία, τους οποίους τους αφήνει τα χέρια ελεύθερα να κάνουν ό, τι νομίζουν ενώ τα δικά μας τα δένουν σφικτά. Σε αυτούς δίνουν τα φερμάνια για να ανοίξουν σχολεία και μητροπόλεις στα μέρη μας ενώ αντίθετα σε μας δεν μας επιτρέπουν ούτε ένα μικρό σχολείο! Για αναλογιστείτε μια φορά: οι Έλληνες και οι Σλάβοι είναι φίλοι της Τουρκίας ή οι Αλβανοί, και ποιοι έχυσαν και χύνουν ακόμη και σήμερα το αίμα τους γι' αυτή;

Έτσι οι Τούρκοι, με τη συμπαράσταση των Ελλήνων και των Σλάβων παραμένουν εχθροί της Αλβανίας και των Αλβανών, και προσπαθούν με κάθε κόλπο που περνάει από το μυαλό τους να αφανίσουν την εθνική ταυτότητα και τη γλώσσα αυτού του έθνους, του οποίου και το όνομα ακόμη θέλουν να σβήσουν. Η Ελλάδα, η Βουλγαρία και η Σερβία μοχθούν ώστε να μπορέσουν να απωθήσουν την αλβανική εθνική ταυτότητα και αλβανική γλώσσα από κάθε τμήμα της Αλβανίας που πέφτει στην περιοχή του ενδιαφέροντός τους, φροντίζοντας να ευαισθητοποιήσουν τους χριστιανούς ως προς τις δικές τους εκάστοτε εθνικές ταυτότητες. Η Τουρκία, από τη μια, τους ευνοεί προς αυτή την κατεύθυνση και, από την άλλη, επιζητά να αποσπάσει τους Αλβανούς μουσουλμάνους από τα αδέρφια τους, όχι για το καλό τους, αλλά για να τους βυθίσει σε μια βαθιά λησμονιά, απ' όπου ποτέ δεν θα μπορέσουν να ξεφύγουν.

Αυτοί είναι οι κίνδυνοι της Αλβανίας και των Αλβανών. Οι Αλβανοί πρέπει να προφυλαχθούν από τα τεχνάσματα των Τούρκων, των Ελλήνων και των Σλάβων και να ορθώσουν το ανάστημά τους με τα δίκαια αιτήματά τους.

8. Οι φίλοι της Αλβανίας.

Παρόλο που οι Αλβανοί περιβάλλονται από εχθρούς, και παρόλο που Έλληνες και Τούρκοι, αν και έχουν ανάγκη να είναι φίλοι με τους Αλβανούς απερίσκεπτα δραστηριοποιούνται για να απαλείψουν το αλβανικό έθνος, δεν πρέπει και δεν μπορούμε να πούμε ότι ο κόσμος όλος παραμένει αντίστοιχα εχθρός για τους Αλβανούς. Όχι, έχουμε και φίλους, είναι πολλοί και αυτοί που μας θέλουν και μπορούν να μας βοηθήσουν, αν το θέλουμε και οι ίδιοι. Όλα τα έθνη της Ευρώπης, Γάλλοι, Ιταλοί, Γερμανοί, Άγγλοι και άλλοι, όλοι αγαπούν και τιμούν το έθνος μας. Όλοι απορούν με τη γενναιότητα των Αλβανών, με τα πιστεύω τους και όλα τα καλά, που αναγνωρίζουν στο έθνος μας. Όλοι οι συγγραφείς στην Ευρώπη έχουν γράψει κάτι καλό για μας. Μας ξέρουν για γενναίους, για άνδρες που

κρατούν το λόγο τους, ως το πιο αρχαίο έθνος της Ευρώπης και ως το πιο περήφανο. Μαθαίνουν τη γλώσσα μας αποδίδοντάς της ιδιαίτερη τιμή στον κόσμο των γραμμάτων. Η Γαλλία από παλιά θέλει να περιγράψει τη μεγάλη της αγάπη προς τους Αλβανούς και ιδιαίτερα τους καθολικούς και τους κατοίκους της Mirditë. Η Ιταλία έχει 300.000 Αλβανούς σε εδάφη της δικής της δικαιοδοσίας, οι οποίοι έχουν παλέψει πιο πολύ από ό, τι οι Ιταλοί για την ένωση της Ιταλίας- για να τους το αποζημιώσει, θέλει το καλό της Αλβανίας, την οποία στο κάτω κάτω της γραφής την έχει και γείτονα χώρα και δεν θέλει να την κατακερματίζουν οι Έλληνες και οι Σλάβοι. Η Αυστρία δεν είναι δυνατόν να θέλει τους Σλάβους της Σερβίας και της Βουλγαρίας να διεισδύουν μέχρι τα βόρεια της Αλβανίας και να αναπτύσσονται μέχρι εκεί. Ένα έθνος ετοιμοπόλεμο όπως είναι οι Αλβανοί θέλει να το έχει σύμμαχο και αρωγό στη χερσόνησο των Βαλκανίων ενάντια στους Σλάβους, που είναι πολλοί μιας και συμπεριλαμβάνουν και τους Ρουμάνους. Και η Ρωσία, η οποία ανήκει και η ίδια στη Σλάβικη οικογένεια ενώ παράλληλα αποτελεί το προπύργιο αυτής, ακόμη και η Ρωσία δεν είναι απρόθυμη να εκφραστεί θετικά και να βοηθήσει τους Αλβανούς, όπως δεν ήταν απρόθυμη και για τους Έλληνες, παρόλο που αυτοί είναι εχθροί των Σλάβων.

Επομένως, όλες οι μεγάλες αυτοκρατορίες μας θέλουν και μας τιμούν και τους έχουμε όλους φίλους, αλλά κανένας τους δεν είναι τόσο φίλος ώστε να αναλάβει να βοηθήσει με υπευθυνότητα. Εκτός από αυτό, βλέποντάς μας διχασμένους, με τρεις θρησκείες και με την πλειοψηφία να είμαστε μουσουλμάνοι, δεν αποφασίζουν να συμβάλουν ώστε να ιδρύσουμε ένα έθνος ενιαίο και ενωμένο, το οποίο θα είναι άξιο να αυτοκυβερνηθεί. Αλλά, όταν θα μας δουν στην πράξη, τότε, δίχως αμφιβολία, όλοι θα συμπαραταχθούν μαζί μας για το δικό μας.

Από τα γειτονικά έθνη μόνο ένα κείται φιλικά προς τα εμάς, το οποίο αντιλαμβάνεται ποιο είναι συμφέρον γι' αυτό και ποια είναι η αναγκαιότητα συνύπαρξης. Αυτό είναι το έθνος των βλάχων, που ζει μέσα ή στις γύρω περιοχές από την Αλβανία. Από αυτούς που το αποτελούν, μερικοί είναι βλάχοι – Αλβανοί, που μιλούν βλάχικα και αλβανικά και μερικοί είναι Έλληνες- βλάχοι, που μιλούν βλάχικα και ελληνικά. Οι Έλληνες έκαναν και κάνουν ακόμη στους βλάχους όσα έκαναν και κάνουν για εμάς τους Αλβανούς, δηλαδή κοπιάζουν να τους κάνουν Έλληνες με τα σχολεία και τις εκκλησίες τους. Οι Βλάχοι μέχρι σήμερα παραπλανήθηκαν: αυτοί σαν Αλβανοί ορθόδοξοι ήθελαν να ονομάζονται Έλληνες και να ξεχάσουν τη γλώσσα τους μαθαίνοντας παράλληλα την ελληνική. Τουλάχιστον όμως δεν ήταν πολύ αργά όταν συνειδητοποίησαν το πόσο αξίζει η γλώσσα και η εθνική ταυτότητα για κάθε άνθρωπο και άρχισαν πλέον να μαθαίνουν τη γλώσσα τους και να ανοίγουν από μόνοι τους σχολεία.

Με αυτό το σκοπό στο μυαλό τους οι Βλάχοι δεν μπορούν να έχουν άλλο εταίρο εκτός από τους Αλβανούς. Διακόπτοντας τις σχέσεις τους με την Ελλάδα, η οποία ανυπομονεί να αφανίσει εκείνους τους Βλάχους που θέλουν να έχουν τη γλώσσα τους, όπως και τους Αλβανούς, έχουν ανάγκη να ενωθούν με τους Αλβανούς, με όσους είναι πραγματικοί Αλβανοί και αγαπούν τη γλώσσα τους και την εθνική τους ταυτότητα. Και η Ρουμανία, που είναι η μητέρα μητρόπολη- ακόμη και ο πατέρας αυτών των Βλαχών, που λέει ο λόγος- ξέρει πολύ καλά ότι οι Βλάχοι της Αλβανίας και της Μακεδονίας δεν μπορούν να ζήσουν και να διατηρήσουν τη γλώσσα και την εθνική τους ταυτότητα απέναντι στις

κατεργαριές των Ελλήνων εκτός αν συμπαταχθούν με τους Αλβανούς και ενωθούν με αυτούς. Γι' αυτό το λόγο η Ρουμανία έχει αποδειχτεί πιο πολύ από όλους τους άλλους φίλος της Αλβανίας, και επιθυμεί και επιζητεί να δει χωριστά τους Βλάχους από τους Έλληνες. Στη Ρουμανία έχει ιδρυθεί το πρώτο τυπογραφείο για να εκδοθούν τα πρώτα αλβανικά βιβλία. Αυτό το καλό η Αλβανία δεν θα το ξεχάσει ποτέ της Ρουμανίας και θα της το ανταποδώσει εγκολπώνοντας στο εσωτερικό της τους Βλάχους.

Αλλά σε κάθε άνθρωπο, που είναι μεν αδύναμος αλλά θέλει να είναι και ανεξάρτητος, όλοι θα του επιβάλλονται, όχι μόνο οι εχθροί αλλά και οι ίδιοι του οι φίλοι. Για να διαφυλάξει την υπερηφάνειά του πρέπει να φανεί άξιος απέναντι στους εχθρούς τους αλλά και τους φίλους. Έτσι και στην περίπτωση μας: μπορεί οι Βλάχοι να μας αγαπάνε και να έχουν ανάγκη την φιλία μας, παρόλα αυτά, θέλουν να είναι πιο ψηλά και γενναιότεροι από μας, έστω και αν είναι πιο λίγοι και έχουν έρθει ως ξένοι στην Αλβανία. Είναι κάποιοι Βλάχοι που θέλουν να δείχνουν στην Ευρώπη πως οι Βλάχοι είναι ο νους του σώματος που λέγεται Αλβανία, πως οι Αλβανοί οφείλουν να πολεμούν και να σκοτώνονται ενώ οι Βλάχοι να διοικούν και να καθορίζουν καταστάσεις. Δεν διστάζουν ακόμη να λένε πως οι Αλβανοί δεν έχουν ανάγκη για γράμματα και σχολεία διότι έχουν αυτά των Βλάχων. Την ίδια απλοχεριά μας την κάνουν και οι Έλληνες και οι Τούρκοι, όλοι μας αποζητάνε τόσο που μας δίνουν και τη γλώσσα και τη γραφή τους, και όλοι μας περιμένουν στα σχολεία τους με ανοιχτές αγκάλες!

Επομένως, δεν πρέπει να εμπιστευόμαστε τους Βλάχους. Πρέπει να έχουμε κατά νου ότι δεν είναι τέτοια η σκέψη ούτε όλων των Βλάχων ούτε και των πιο συνετών. Όπως και να έχουν όμως τα πράγματα, πρέπει να γνωρίζουμε ενδελεχώς τα πάντα για τις υποθέσεις μας και να επιδιώκουμε μόνοι μας για την υλοποίησή τους, διότι σε αυτόν τον κόσμο καθένας μάχεται για τον εαυτό του. Υποθετικά, αν ο εχθρός θέλει να σου αφαιρέσει το δέρμα, ο φίλος θα θέλει να σου πάρει τα ρούχα.

9. Η γραφή της αλβανικής γλώσσας.

Είπαμε και προηγουμένως πως το πρώτο διακριτικό γνώρισμα ενός έθνους καθώς και εκείνο που το καθιστά έθνος από μόνο του, είναι η γλώσσα. Μια γλώσσα που δεν γράφεται και δεν ομιλείται, δεν νοείται ως γλώσσα, όπως οι Provensalé¹¹¹ στη Γαλλία, οι Katalonasitë στην Ισπανία, οι Galëtë στην Αγγλία¹¹² και τόσα άλλα έθνη, που μιλούν από μια γλώσσα διακριτή, αλλά δεν γράφουν τη γλώσσα και ο κόσμος τους αναγνωρίζει ως Γάλλους, Ισπανούς, Άγγλους κ.α σύμφωνα με τη γλώσσα που γράφουν και τραγουδούν.

Επομένως, βασική προτεραιότητα μεταξύ αυτών για τα οποία πρέπει να μεριμνά ένα έθνος, για να διαφυλάξει την ταυτότητά του, είναι η γραφή της γλώσσας του. Γι' αυτό το λόγο τα υπόλοιπα έθνη που θέλουν να αφανίσουν ένα έθνος, εμποδίζουν με κάθε μέσο τη γραφή της γλώσσας από αυτό το έθνος.

¹¹¹ Σίγουρα αναφέρεται στην Προβηγκία, (Province), ιστορική περιοχή της νότιας Γαλλίας με πρωτεύουσα το Εξ.

¹¹² Στο πρωτότυπο "Ingjilterë", παλαιός τύπος εθνονυμίας αντλούμενος από την Τουρκική.

Έχουμε αναφέρει πως οι Αλβανοί δεν έχουν μεριμνήσει από τις απαρχές τους να επινοήσουν γραφή για τη γλώσσα τους και αυτό είχε σαν συνέπεια να παραμείνει μέχρι και στις μέρες μας δίχως γραφή. Έτσι και παρέμεινε η γλώσσα μας μέχρι σήμερα να υπάρχει, αφού οι πρόγονοί μας φρόντισαν να ζουν ξεχωριστά δίχως αναμείξεις με άλλους πληθυσμούς εθνών. Αλλά δεν είναι μόνο το έθνος μας που δεν έχει προβλέψει γραφή για τη γλώσσα του: ακόμη πολλά άλλα έθνη στην Ευρώπη και στην Ασία ξεκίνησαν με δική τους πρωτοβουλία να γράψουν τη γλώσσα τους κατά τη διάρκεια του τελευταίου αιώνα. Αν έχει μείνει η αλβανική γλώσσα μέχρι σήμερα άγραφη, αυτό δεν θα συνεχίσει να γίνεται πια για πολύ καιρό, καθώς οι εποχές άλλαξαν, κανένα έθνος δεν μπορεί πια να μείνει μόνο του απομονωμένο, οι γείτονες συνειδητοποιημένοι πια θέλουν να μας απορροφήσουν. Πρώτη μέριμνα αυτών είναι να μας κάνουν να ξεχάσουμε τη γλώσσα μας και να μάθουμε τη δικιά τους. Όχι μόνο οι Αλβανοί της Ελλάδας, της Ιταλίας αλλά πολλοί και από την Αλβανία ήδη άρχισαν να μη μιλάνε και να μη γνωρίζουν την αλβανική γλώσσα, παρόλο που οι γονείς τους δεν ήξεραν άλλη γλώσσα καμία εκτός της μητρικής. Αν θα παραμείνει έτσι δίχως δική της γραφή η αλβανική γλώσσα, όπως έχει μείνει για χιλιάδες χρόνια πριν, θα χαθεί και θα ξεχαστεί μέσα σε λίγο διάστημα.

Με αυτόν τον κίνδυνο προφανή, απειλητικό και οδυνηρό στο ενδεχόμενο πραγματοποίησής του, μερικοί Αλβανοί με καρδιά πλημμυρισμένη από αγάπη για την πατρίδα τους, δρομολόγησαν να γίνει η επιθυμία τους πράξη. Ήταν η επιθυμία ανεκδήλωτη στην καρδιά κάθε Αλβανού για τη γραφή της όμορφης γλώσσας μας. Έχουν περάσει 20 χρόνια, από τότε που έγινε η Συνέλευση στο Prizren, όπου σχεδιάστηκαν τα πρώτα ολοκληρωμένα γράμματα, αποδίδοντας σε κάθε γράμμα ένα φώνημα και σε κάθε φώνημα ένα γράμμα. Αφού οι Αλβανοί είδαν και σε γραπτή πλέον μορφή τη γλώσσα τους, τόσο όμορφη, την υιοθέτησαν άμεσα και ίδρυσαν συλλόγους σε Ρουμανία, Αίγυπτο μετά από αυτόν στην Κωνσταντινούπολη, ο οποίος δεν μπόρεσε να λειτουργήσει για πολύ καιρό κάτω από την πίεση των Τούρκων. Ένα σχολείο άνοιξε στην Korçë και για πρώτη φορά έγινε πραγματικότητα η διδασκαλία της γλώσσας μας. Άλλα σχολεία δεν υπήρξαν για να λειτουργήσουν σωστά όπως έπρεπε, αλλά τα αλβανικά γράμματα εξαπλώθηκαν σε όλες τις άκρες της Αλβανίας, και γυναίκες- άνδρες, αγόρια- κορίτσια, όλοι μάθαιναν μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα να γράφουν και να μιλάνε ορθά την αλβανική γλώσσα. Μέσα σε 20 χρόνια τα αλβανικά γράμματα άφησαν τόσο γερά θεμέλια και βαθιές ρίζες που δεν θα μπορέσει να αφανιστεί ποτέ. Αυτός ο σπόρος που φυτρώθηκε 20 χρόνια πιο πριν, άνθισε και έδωσε με τη σειρά του νέους καρπούς εύγευστους και όμορφους.

Η προστασία των αλβανικών γραμμάτων ισοδυναμεί με αφανισμό επίδοξων εχθρών της εθνικής μας ταυτότητας. Πιο πριν όλοι έλεγαν πως δεν νοούνταν να γραφτεί η αλβανική γιατί δεν ήταν γλώσσα, είναι τάχατες μια γλώσσα αδύναμη και αλλοιωμένη, ανίκανη να έχει το δικό της αλφάβητο, καμία γνώση δεν μπορεί να περιγραφεί ή να διδαχτεί σε αυτή τη γλώσσα και τόσα άλλα λόγια περιττά, για να πείσουν εμάς να περιμένουμε ακόμη την ελπίδα δίχως να κοπιάσουμε από μόνοι μας να γράψουμε τη δικιά μας γλώσσα. Είδαν όμως τώρα ότι η αλβανική έχει ήδη δικιά της λειτουργική γραφή, έχει ήδη τραγουδιστεί τόσο όμορφα, σχεδιάστηκε το αλφάβητό της και αποτέλεσε την πιο ωραία και πιο ολοκληρωμένη γλώσσα από όλες τις γλώσσες της γης. Όταν αντιλήφθηκαν ότι, όσο να μάθει ο Έλληνας τη γλώσσα του Ομήρου, του Ευριπίδη, του Πλάτωνα και άλλες

ξεχασμένες γλώσσες, ώσπου να τραγουδήσει ο Τούρκος την τόσο πλούσια γλώσσα των Αράβων και των Περσών, δίχως να μπορεί να τις μάθει, ώσπου να ξεκινήσουν όλοι αυτοί με τις επιμέρους γλώσσες τους, ο Αλβανός έχει μάθει τη γλώσσα του και να τη γράφει και να την τραγουδάει ορθά μέσα σε λίγες μέρες και έχει λάβει ήδη τα πρώτα απαραίτητα μαθήματα.

Μόλις είδαν όλα αυτά τα επιτεύγματα στην αλβανική γλώσσα και την πρόοδο στα γράμματά μας, αντιλήφθηκαν αμέσως πως η Αλβανία θα απελευθερωθεί από τα αγκάθια, τότε συσσωματώθηκαν όλοι για να το εμποδίσουν να συμβεί, Τούρκοι, Έλληνες Σλάβοι κ.α. όσο ανταγωνιστικά φέρονται μεταξύ τους, έδωσαν τα χέρια και συμμαχήσαν εναντίον μας. Υψηλή Πύλη και ολόκληρη η τουρκική αυτοκρατορία, το Πατριαρχείο του Φαναριού και η κυβέρνηση στην Αθήνα κινήθηκαν με τον ίδιο σκοπό. Ο Τούρκος σταμάτησε την ίδρυση αλβανικών σχολείων, έχει κατασχέσει τα βιβλία, δεν επέτρεπε ούτε μια κάρτα να τυπωθεί στη γλώσσα μας ενώ παρακολουθούσε σαν εχθρούς όσους επιχειρούσαν να γράψουν ή να τραγουδήσουν οτιδήποτε στην αλβανική αποκαλώντας τους κομιτατζήδες. Ο Έλληνας απείλησε και έσκισε τη σκούφια του από την Αθήνα για να μη γίνει η αλβανική μια γραπτή γλώσσα, επινόησε χίλιες δολοπλοκίες κατά των Αλβανών, οι οποίοι θέλουν τη δική τους γλώσσα, πολλούς τους σκότωσε με τα χέρια των Τούρκων, ο πατριάρχης και οι δεσποτάδες εξέδωσαν αφορισμούς σαν το Άστρο τις αστραπές στο παρελθόν.

Όλες αυτές οι καθυστερήσεις συμβάλλουν ώστε να μη αυξηθούν ούτε να επεκταθούν τα αλβανικά σχολεία στην Αλβανία και να μην εκδοθούν αλβανικά βιβλία και αλφαβητάρια στη γλώσσα μας. Αλλά οι Αλβανοί δεν σταμάτησαν να μαθαίνουν τη γλώσσα τους την αλβανική. Ο Αλβανός έχει μάθει να μαθαίνει γράμματα και χωρίς σχολείο, στους δρόμους, και χωρίς βιβλία, γράφοντας με το χέρι. Η αλβανική πλέον σήμερα δεν είναι μια άγραφη γλώσσα, όπως ήταν εδώ και 20 χρόνια πριν. Σήμερα αποτελεί μια γλώσσα, γραπτή και λειτουργική, και από τις πιο όμορφες. Καμία γλώσσα δεν τραγουδιέται τόσο εύκολα και τόσο ωραία όπως η αλβανική. Αυτό το γεγονός στεναχωρεί και πικραίνει τους εχθρούς μας, καθώς, με το να βλέπουν να θεμελιώνεται η γραφή της αλβανικής γλώσσας σε τόσο στέρεο έδαφος, δεν μπορούν πλέον να επικαλεστούν πως δεν μπορεί να γραφεί, διότι γράφτηκε.

10. Η φτώχεια των Αλβανών και η ακυβερνησία της Αλβανίας.

Η Αλβανία μέχρις πρότινου ήταν πολύ πλούσια και ευήμερη χώρα. Οι Αλβανοί ζούσαν με τους μισθούς από το στρατό και τα λάφυρα από τους πολέμους, και επιπλέον με τις τέχνες που ασκούσαν. Φορούσαν και έβγαζαν τα ρούχα που έφτιαχναν οι ίδιοι στον τόπο τους. Πολύ λίγα είχαν να πληρώσουν ως φόρους προς την κυβέρνηση. Από τηνπραμάτεια που εισήγαγαν στην Αλβανία, πολύ λίγα έβγαιναν πάλι στο εξωτερικό, τα πιο πολλά παρέμεναν στον τόπο. Αυτό οδηγούσε σε μια γενική ευημερία¹¹³.

¹¹³ Αναφέρεται στην περίοδο της Αλβανίας πριν να λάβουν χώρα οι μεταρρυθμίσεις στην Αυτοκρατορία. Ο τόνος διακρίνεται νοσταλγικός, εκφράζει όμως έτσι μόνο τα συναισθήματα των (ανώτερων) φεουδαλικών τάξεων, περιθωριοποιώντας την εκμετάλλευση που επικρατούσε στα κατώτερα στρώματα.

Σήμερα δεν είναι έτσι πια. Οι Αλβανοί δεν ορίζονται πλέον στρατιώτες με το μνηϊατικό, αλλά προσχωρούν σε ένα στρατό κατοχής, δεν επιστρέφουν από τις μάχες ούτε ντυμένοι με πλουμιστές στολές και ούτε με όπλα αλλά ρακένδυτοι, άρρωστοι και εξαντλημένοι. Τίποτα δεν παράγεται πλέον στον τόπο, οι ντόπιοι παραγωγοί δεν μπορούν να ανταγωνιστούν τα εργοστάσια της Ευρώπης. Και αυτά τα λίγα ψίχουλα που έρχονται στα χέρια των Αλβανών, προορίζονται ξανά για την Ευρώπη. Οι φόροι προς την κυβέρνηση πολλαπλασιάστηκαν και μεταβιάς μπορούν και τους πληρώνουν. Πληρώνουν για δρόμους ξεχωριστά αλλά δρόμους δεν έχουν, τα ποτάμια πλημμυρίζουν τις πεδιάδες, η μαλάρια, που δεν λέει να φύγει, κάνει τον κόσμο μονίμως άρρωστο και εξασθενημένο, ανήμπορο να δουλέψει, ετοιμοθάνατο από αρρώστια και λιμούς. Κατ' αυτόν τον τρόπο μια απέραντη δυσοίωνη φτώχεια περιβάλλεται σε ολόκληρη την Αλβανία.

Η κυβέρνηση της Τουρκίας στην Αλβανία είναι μόνο για να μαζεύει τους φόρους και να συλλέγει τους άνδρες για το στρατό.. Έλα εσύ μικρέ Αλβανέ, που έχεις κλείσει τα 20 χρόνια, να πας και να κλειστείς γυμνός και πεινασμένος σε ένα φρούριο στην άλλη άκρη της γης. Έλα εσύ αλβανέ φτωχέ άνθρωπε να πληρώσεις 5 γρόσια για μια κατσίκια, από την οποία δεν βγάζει ούτε το μισό αυτών των χρημάτων που καταβάλεις. Έτσι έχει η δουλειά του τούρκου διοικητή, διαχείριση καμιά: Μόλις βγει ο Ζαπτής από την καλύβα του χωρικού που πήγε να του πάρει το παιδί και το βιος, μπαίνει ο κάθε κουρσάρος να του κλέψει και ο εχθρός για να τον βλάψει. Αυτός ο διοικητής που είναι άξιος για να του αφαιρεί και το δέρμα του ακόμη, δεν είναι άξιος να τον προφυλάξει από τον κουρσάρο και τον εχθρό! Κακόμοιρε Αλβανέ είσαι καταδικασμένος να ζεις μέρα νύχτα με το όπλο στον ώμο για να φυλάξεις τον εαυτό σου και το βιος σου. Αλλά όταν του πάρουν και το όπλο, γιατί πολλές είναι οι φορές που του παίρνουν το όπλο, τον αφήνουν με σταυρωμένα τα χέρια μπροστά στους κλέφτες και τους εχθρούς του, από τους οποίους είναι ανίκανος να τον γλυτώσει. Χειρότερα ακόμη, όταν πολλές φορές ο διοικητής συμμαχεί με τους κλέφτες για να κατακλέψει τον άμοιρο Αλβανό.

Μπορεί να ονομαστεί κυβέρνηση μια τέτοια διοίκηση; Όχι, ποτέ! Η Αλβανία βρίσκεται σε μια πολύ άσχημη κατάσταση. Δεν έχει καν κυβέρνηση. Οι Αλβανοί αλληλοσκοτώνονται μέρα παρά μέρα. Το αίμα του Αλβανού χύνεται άδικα δίχως λόγο- αυτό το πολύτιμο αίμα του οποίου δεν θα έπρεπε ούτε μια σταγόνα να χυνόταν παρά μόνο αν επρόκειτο για την προστασία και την απελευθέρωση της Αλβανίας.

Η φτώχεια, η ακυβερνησία, η άγνοια ενθαρρύνουν τις διαμάχες, τις διενέξεις, τις εμπάθειες. Οι Αλβανοί, φτωχοί, αμόρφωτοι, διχασμένοι, εχθροί ο ένας του διπλανού του, αλληλοσκοτώνονται, χύνουν το αίμα τους- αλλά μάταια- και μένουν πάντα οι χαμένοι! Έπεσαν σε ένα ύπνο βαθύ και βαρύ. Οι γείτονές τους αφυπνίζονται, μορφώνονται, αναπτύσσονται και προελαύνουν με γρήγορο βηματισμό στα βάθη της Αλβανίας, έτοιμοι να την διασπάσουν!

Έτσι έχει σήμερα η Αλβανία!

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Τι θα απογίνει η Αλβανία;

1. Γίνεται να συνεχίσει η Αλβανία όπως έχει;

Η Αλβανία αποτελεί ένα τμήμα της Τουρκίας στην Ευρώπη. Η κατάστασή της, όπως έχει μέχρι σήμερα, συσχετίζεται με τις διεκδικήσεις της πρώτης στη δεύτερη. Άραγε θα παραμείνει η Τουρκία για πολύ ακόμα στην Ευρώπη; Σε αυτήν την ερώτηση κανένας δεν απαντά αλλά η απάντησή της είναι **όχι**. Η Τουρκία έμεινε πολύ στην Ευρώπη. Μετά από το Συνέδριο του Βερολίνου αναμενόταν να παραμείνει άλλα 10 χρόνια- πέρασαν 20- άρα έμεινε πολύ. Αυτή η Αυτοκρατορία δεν έκανε ούτε κάνει κάτι για να επιμηκύνει το χρόνο επιβίωσής της. Όπως ένας ασθενής που δεν ακολουθεί τις παραινέσεις των γιατρών και αφήνεται στα κρούσματα, έτσι και αυτή η αυτοκρατορία κάνει ό,τι είναι απαραίτητο για να ελαχιστοποιήσει τη διάρκεια ζωής της. Δεν ξέρουμε και για πόσο καιρό ακόμη θα παραμείνει στην Ασία, είναι όμως και εκτός του σκοπού μας να μιλήσουμε γι' αυτό, αλλά στην Ευρώπη η ζωή της αναμένεται να είναι εξαιρετικά σύντομη. Η Αλβανία δεν έχει τα δικά της θεμέλια ούτε έχει αναπτύξει τα αναγκαία μέσα για την αυθυπαρξία της- ζει πάνω στα ετοιμόρροπα θεμέλια της Τουρκίας. Η πτώση αυτού του θηρίου θα παρασύρει και την Αλβανία στα συντρίμια του.

Τα άλλα έθνη της ευρωπαϊκής Τουρκίας ετοιμάζονται εδώ και καιρό, για να μπορέσουν να συσταθούν ως μια ιδιαίτερη οντότητα, στις ίδιες του τις δυνάμεις, και να μη καταπατηθούν κάτω από τα γκρεμίσματα της Τουρκίας. Αυτά τα έθνη μοιάζουν με εκείνα τα φυτά που τρέφονται και αναπτύσσονται κάτω από τα χιόνια του χειμώνα, και , όταν χάνεται και η τελευταία κρούστα ψύχους από την επιφάνεια της γης, αυτά αρχίζουν να ανθίζουν και να ομορφαίνουν στη στιγμή. Αλλά οι Αλβανοί, που για εκατοντάδες και παραπάνω χρόνια εξαρτώνται από τους Τούρκους, αν και βλέπουν μαζί με αυτό το τεράστιο θηρίο (που ονομάζεται Τουρκία) να τους γκρεμίζεται και το καταφύγιο, πάλι δεν αποφασίζουν να πάψουν να κρύβονται σε αυτό. Αυτό το χιόνι των εκατοντάδων χρόνων, που έχει θρέψει τα άλλα έθνη, της Αλβανίας της έχει παγώσει τις ρίζες με το ψύχος του. Η Αλβανία έχει κρυσταλλωθεί και έχει ξηραθεί κατά τη διάρκεια αυτής της μακράς μαύρης τυρρανίας.

Το ζήτημα της Μακεδονίας τάθηκε επί τάπητος για τις Μεγάλες Δυνάμεις και άρα θα επιλυθεί σύντομα. Στους Τούρκους θα κοντύνουν λίγο τα νύχια, για να πάψουν να ενοχλούν τα έθνη αυτής της περιοχής: οι εκκλήσεις των εθνών θα εισακουστούν και θα τους αποδοθούν τα δικαιώματά τους. Εκείνη τη στιγμή οι Αλβανοί θα υψώσουν άραγε τη

φωνή, θα απαιτήσουν και αυτοί τα δικαιώματά τους; Ή θα αντιπαλεύουν μόνοι τους μέχρι τελευταία στιγμή να κρατήσουν τον τύραννο Τούρκο πάνω από τα δικά τους κεφάλια και των άλλων εθνών; Έτσι εξελίσσεται πλέον το ζήτημα.

Όσο πλησιάζει η στιγμή άρσης της σκοτεινής τυρρανίας των Τούρκων, τόσο ανθίζει και η ελπίδα απελευθέρωσης των εθνών, που αναστενάζουν βαριά κάτω από το βάρος της. Είδαμε προηγουμένως πως οι Αλβανοί ήταν κάποτε σύμμαχοι των Τούρκων και όχι υπόδουλοί τους. Αλλά σήμερα αυτοί υπομένουν τη χειρότερη δουλεία, αυτοί καταπατούνται και καταπιέζονται πιο πολλοί από όλους τους άλλους. Αφού η κατάσταση προσδιορίζεται ως τέτοια, γιατί όλα τα έθνη αγωνίζονται να απαλλαχτούν από τη βαριά σκιά που τους πλακώνει, ενώ οι Αλβανοί θέλουν να την κρατήσουν; Ή μήπως δεν βλέπουν ότι ακουμπάνε με την πλάτη σε ένα τοίχο που γκρεμίζεται και θα παρασυρθούν στο γκρεμό μαζί του; Οι Αλβανοί μοιάζουν σαν έναν άνθρωπο, που έπεσε στη θάλασσα και ενώ ξέρει πολύ καλό κολύμπι, θέλει -παράλληλα με τον εαυτό του - να σώσει και την Τουρκία, η οποία έπεσε στη θάλασσα αλλά δεν ξέρει να κολυμπά. Αλλά αυτοί οι αναθεματισμένοι που δεν ξέρουν μπάνιο δεν αφήνουν αυτόν που ξέρει κολύμπι να τους πιάσει από κει που πρέπει και να τους βγάλει έξω, αλλά του πιάνουν τα δυο πόδια ή το ένα πόδι και το ένα χέρι και δεν τον αφήνουν να κολυμπήσει. Έτσι το έθνος τους, που βυθίζεται, παρασύρει και το αλβανικό έθνος μέχρι τα άβατα του βυθού μαζί του. Ο Αλβανός, που γνωρίζει από την εμπειρία του αυτόν τον κίνδυνο, γιατί αφήνει τον εαυτό του στα χέρια αυτού του απερίσκεπτου, που δεν ξέρει να σωθεί αλλά και δεν επιτρέπει να τον σώσουν, αλλά ζητά άτιμα να πνίξει και αυτούς που τον σώζουν;

Τι πρέπει να κάνει κάποιος που υποπέφτει σε έναν τέτοιο κίνδυνο; Να δώσει μια κλωτσιά σε αυτόν τον προδότη, που θέλει να πνίξει και αυτόν μαζί του, να τον στείλει στα βάθη του βυθού και να σώσει το τομάρι του. Αυτή είναι η οδός της σωτηρίας και καμία άλλη.

Η Τουρκία ούτε μπορεί να επιβιώσει από δω και πέρα ούτε θα επιβιώσει ούτε πρέπει να επιβιώσει. Αν οι Αλβανοί θέλουν να μη χωριστούν από την Τουρκία, πρέπει να χαθούν μαζί με αυτούς. Αυτοί είναι ένα πτώμα νεκρό, η θέση του που του είναι κάτω από τη γη. Με το να μη θέλουμε να αποχωριστούμε από αυτό το σώμα, είναι αυτόματα δεδομένο σαν να θέλουμε να θαφτούμε μαζί. Από τη δυσωδία δεν μπορούμε να το αντέξουμε άλλο, γιατί μολύνει τον κόσμο.

Για αυτό το λόγο τονίζουμε ξανά ότι η Αλβανία, όπως έζησε δεν πρόκειται να ζήσει. Εκτός του ότι η Τουρκία θεωρείται νεκρή και δεν μπορεί να συμβιώσει με κανέναν, ακόμη και αν υποθέταμε ότι ανασταίνονταν αυτή η αυτοκρατορία και θα ζούσε για λίγο ακόμη καιρό, η Αλβανία δεν θα μπορούσε να ζήσει για πολύ γιατί η επιβίωση της Τουρκίας ισοδυναμεί με θάνατο για την Αλβανία. Είδαμε παραπάνω πως οι Τούρκοι δένουν χειροπόδαρα τους Αλβανούς και τους αφήνουν να τους σπαράζουν οι άλλοι: Έλληνες, Σλάβοι κ.α. Η Αλβανία έχει διατηρήσει μέχρι σήμερα την εθνική της ταυτότητα και τη γλώσσα της αλλά δεν πρόκειται να τη διατηρήσει για πολύ, αν δεν ανοίξει δικά της σχολεία και αν δεν προοδεύσει στο επίπεδο των γνώσεων. Όμως η κυβέρνηση των Τούρκων δεν επιτρέπει αλβανικά σχολεία, τη στιγμή που στους υπόλοιπους, και οι δικοί της εχθροί και της Αλβανίας, τους δίνει το ελεύθερο να πράττουν ό, τι θέλουν.

Αν έτσι παραμείνουν τα πράγματα για λίγο καιρό ακόμη, δεν θα υπάρξει πλέον Αλβανία, αλλά αυτό το μέρος θα είναι κατακερματισμένο για πάντα ανάμεσα σε Έλληνες και Σλάβους.

2. Είναι άραγε οι Αλβανοί άξιοι να προστατεύσουν τους εαυτούς τους;

Δύο πράγματα πρέπει να συμβαδίζουν και να ισχύουν ταυτόχρονα σε κάθε περίπτωση: το δίκιο και η ισχύς. Το δίκιο δίχως ισχύ, καθώς και η ισχύς δίχως δίκιο είναι σαν ένα χέρι μόνο του. Κανένα πουλί δεν πετάει με μία φτερούγα. Πιο σπάνια επικρατεί η ισχύς δίχως δίκιο ενώ το δίκιο δίχως ισχύ πολύ σπάνια θα ακουστεί. Το μεγάλο ψάρι θα τρώει πάντα το μικρό.

Τώρα που οι Αλβανοί έχουν το δίκιο με το μέρος τους, δεν υπάρχει αμφιβολία. Πώς να μην έχει ο Αλβανός το δικαίωμα να γράφει και να μιλάει τη γλώσσα του, αφού όλα τα έθνη, ακόμη και τα πιο αδύναμα, το απολαμβάνουν ως κάτι φυσικό και κανένας δεν τους περιορίζει αυτό το δικαίωμα; Γιατί οι Αλβανοί να στερούνται αυτό που είναι απόκτημα όλων των εθνών της γης; Να μη μπορούν να γράψουν και να μάθουν τη γλώσσα τους, ενώ άλλα ξένα έθνη έρχονται και ανοίγουν σχολεία για να τους επιβάλλουν τη γλώσσα και την εθνική τους, ξένη, ταυτότητα; Είναι τόσο παρακατιανοί οι Αλβανοί; - Όχι! Χίλιες φορές όχι.

Οι Αλβανοί είναι οι πιο κραταιοί από όλα τα έθνη της βαλκανικής χερσονήσου. Αναλογικά με τον αριθμό τους, είναι οι πιο δυνατοί και οι πιο ανεπτυγμένοι από όλα τα έθνη της γης. Αυτή τη μέρα και στην κατάσταση που είναι η Αλβανία μπορεί να στρατολογήσει έναν στρατό γύρω στους 500.000 ανθρώπων! Οι 200.000 με 300.000 προκύπτουν αμέσως. Σε αυτούς που ήδη γνωρίζουν την Αλβανία, δεν τους προξενεί καμία έκπληξη ο αριθμός, γιατί τόσο στρατό έβγαζε και τόσο βγάζει πάντα. Και είναι γνωστό πως ένας στρατός αποτελούμενος από 200.000 Αλβανούς είναι ίσος με ένα στρατό 500.000 ξένων στρατιωτών. Για την γενναιότητα των Αλβανών ούτε οι ίδιοι οι εχθροί τους μπορούν να αμφιβάλλουν. [...]

Αλλά που είναι τώρα οι Αλβανοί οι τόσο κραταιοί και γενναίοι, γιατί σταύρωσαν τα χέρια και αφήνουν τους ξένους δίχως κανένα δικαίωμα ούτε κάποια σημαντική ισχύ να τους διασπούν; Μένουν θεατές γιατί τα χέρια τα έχουν δεμένα από τον Τούρκο, ενώ οι ξένοι τους κατασπαράζουν με τη βοήθεια αυτού! Αλλά είναι ο Τούρκος άραγε τόσο δυνατός που με το ένα χέρι μπορεί και κρατάει τα χέρια των Αλβανών και με το άλλο βοηθάει τους εχθρούς τους [των Αλβανών, ενν.]; Όχι, το ξέρουμε ότι δεν είναι δυνατοί αλλά πονηροί. Τους Αλβανούς τους κρατάνε άπραγους με δολιότητες και προδοσίες. Να το πούμε και αλλιώς: Οι Αλβανοί κρατάνε μόνοι τους τα χέρια δεμένα σφικτά, όντας αφελείς και τυφλοί.

Η Αλβανία σήμερα παρομοιάζεται με έναν ατίθασο υπερκινητικό δράκο, περικυκλωμένο από μερικά τσακάλια και αλεπούδες, τα οποία του έχουν ακινητοποιήσει τα πόδια και ετοιμάζονται να ορμήξουν και να τον καταβροχθίσουν. Θα μπορούσε μόνο να τινάζεται και να κουνιέται λίγο στην αρχή, να λύσει τα χέρια και τα πόδια του μετά και αυτό θα είναι αρκετό ώστε τα τσακάλια και οι αλεπούδες να εξαφανιστούν από μπροστά του και να μη τολμήσουν να γυρίσουν το κεφάλι πίσω για να τον δουν. Πρώτα στην Τουρκία θα

πρέπει να επιδείξουν θαρραλέα τη στάση τους: κάνε πίσω για να μη σε καταστρέψω, διότι αν δεις ξεκάθαρα ποιος μου αποζημιώνει τα καλά που έχω κάνει για σένα, εγώ παραμένω 500 χρόνια που σε στηρίζω ενώ εσύ με κρατάς με τα χέρια πισθάγκωνα για να με βλάπτουν οι άλλοι. Και θέλεις να με παρασύρεις και μένα στον πάτο του γκρεμού που θες να πέσεις η ίδια. Τι είναι οι Τούρκοι; Ένα άγριο έθνος που ήρθε από τις ερημιές της Ασίας του βορρά με μια βουκέντρα στο χέρι. Αυτοί με την αγριότητα κατέλαβαν τα πιο όμορφα μέρη του κόσμου και τα πιο πολιτισμένα. Από όλα εκείνα τα μέρη που αναστενάζουν τόσα και τόσα χρόνια, η Αλβανία η καημένη υποφέρει πιο πολύ από την παραμέληση των Αλβανών. Οι Τούρκοι είναι από εκείνα τα έθνη που εξαπλώθηκαν στη γη με την ταχύτητα μιας ομοβροντίας και τη διάρκεια ενός χιονιού. Πού είναι οι Ούννοι, οι Βάνδαλοι, οι Μογγόλοι, οι Αβάροι, οι Γότθοι και τόσα άλλα έθνη, που κατέλαβαν το μισό ημισφαίριο καίγοντας, γκρεμίζοντας και χύνοντας αίμα. Οι Τούρκοι δεν δικαιούνται να παραμείνουν πιο πολλοί από τους συντρόφους τους. Άντεξαν μέχρι τώρα χωρίς κάποιο κόστος, εφεξής δεν έχουν κανένα δικαίωμα να μείνουν και δεν ξέρουν ούτε θέλουν να μείνουν άλλο, γιατί μέχρι σήμερα δεν έχουν ιδρύσει μια εθνική ταυτότητα και μια κυβέρνηση σαν όλος ο κόσμος αλλά θέλουν να διαιωνιστούν με τη βία. Αυτοί θα χαθούν και πρέπει να χαθούν για να γλυτώσει και η ανθρωπότητα, αλλά τι έχουν πάθει μαζί μας που θέλουν να μας πάρουν μαζί τους; Τι κοινό έχουμε εμείς με αυτούς; Μήπως ήρθαμε μαζί τους; Όχι, ποτέ! Εμείς δεν είμαστε Τούρκοι που έφτασαν από τα βάθη και τις ερημιές της Ασίας. Εμείς είμαστε το πιο αρχαίο έθνος της Ευρώπης, έχουμε δικαίωμα πάνω στα ευρωπαϊκά εδάφη πιο πολύ από κάθε άλλο έθνος.

Αυτό το ιερό δικαίωμα οι Αλβανοί είναι ικανοί να διαφυλάξουν και να το απαιτήσουν με το όπλο στο χέρι. Όταν συνδυάζεται το δικαίωμα με την ισχύ, λαμβάνει νέα δυναμική, δίχως κανένα εμπόδιο να μπορεί να σταθεί δυνατό στο πέρασμά τους. Οι Αλβανοί είναι επομένως άξιοι και ικανοί να διαφυλάξουν τα δικαιώματά τους, δηλαδή το δικαίωμα να αναπτύξουν ελεύθερα τη δική τους εθνική ταυτότητα, τη δική τους γλώσσα, την πατρίδα τους ενάντια σε κάθε αντίπαλο. Αρκεί μόνο να το θέλουν.

3. Η λύτρωση ή η καταστροφή της Αλβανίας είναι στα χέρια των Αλβανών.

Η Αλβανία σήμερα βρίσκεται στην άκρη μιας κατηφόρας πολύ απότομης και τρομακτικής. Για να σταθεί κάποιος στο χείλος αυτό δεν είναι μια εύκολη υπόθεση ακόμη και αν το θέλει πολύ- θα παρασυρθεί και θα γίνει εκατό κομμάτια. Αν θέλει να σωθεί πρέπει να οπισθοχωρήσει και να διαλέξει μια καλύτερη τοποθεσία, λιγότερο τρομακτική, για να σταθεί.

Η Αλβανία, αν μπορέσει και διαφύγει από τους κινδύνους, που την έχουν περιβάλλει και μπει σε μια πιο ασφαλή οδό προόδου και ευημερίας θα γίνει ένα από τα πιο ωραία και πιο όμορφα μέρη της Ευρώπης. Και αυτό παρόλο που είναι μέρος όχι πολύ μεγάλο, δεν είναι όπως η Ρουμανία, η Δανία, το Βέλγιο, η Ολλανδία, η Σουηδία κ.α. οι οποίες αποτελούν από μόνες τους αυτόνομες χώρες. Πιθανό είναι απέναντι στην Ευρώπη να αποτελέσει ένα μικρό βασίλειο. Μάλλον, έχοντας ως σημείο αναφοράς την Ευρώπη είναι γείτονες χώρες με Ιταλία και Αυστρία. Έχει πολλές δυνατότητες να συμπαταχθεί και

να αναμειχθεί με τα άλλα κράτη της Ευρώπης. Έχει ό, τι της χρειάζεται, όπως είδαμε και πιο πάνω. Οι Αλβανοί είναι πολύ έξυπνοι και συνειδητοποιημένοι. Έχουν μεγάλη κλίση προς τη μόρφωση και προς κάθε είδους γνώση, είναι θαρραλέοι και φημισμένοι στρατιώτες.

Η πολυαγαπημένη μας πατρίδα δεν πρόκειται να υπάρξει για πολύ όπως είναι σήμερα: ή θα χαθεί για πάντα και δεν θα μείνει ούτε Αλβανία ούτε Αλβανός ή θα σωθεί και θα οικοδομηθεί με ένα τρόπο που όμοιος δεν θα υπάρξει και όλα τα άλλα έθνη θα ζηλεύουν. Η λύτρωση ή η καταστροφή της Αλβανίας είναι στα χέρια των Αλβανών.

Οι Αλβανοί δεν είναι ανάγκη να πάρουν τα όπλα και να αποσυρθούν στα βουνά και στις σπηλιές, να σκοτωθούν ή να σκοτώσουν όπως κάνουν τα άλλα έθνη για να κερδίσουν την ελευθερία τους. Οι Αλβανοί δεν είναι υποδουλωμένοι σε αυτό το βαθμό, για να μοχθήσουν τόσο πολύ. Δεν είναι απαραίτητο να κάνουν τίποτα εκτός από το να δώσουν το λόγο τους, να ενωθούν όσοι και αν είναι όλοι μαζί, να σταθούν πιστοί και ακλόνητοι σε όσα έχουν συμφωνήσει και να ζητήσουν το δίκιο τους από την Τουρκία και την Ευρώπη. Η Τουρκία θα εισπράξει το μήνυμα και θα τους δώσει ό,τι απαιτούν ειρηνικά ή βίαια και η Ευρώπη θα τους βοηθήσει όπως έχει βοηθήσει ήδη και τα άλλα έθνη υποχρεώνοντας την Τουρκία να δώσει [όπως στους άλλους] και σε αυτούς αυτά που δικαιούνται.

4. Μπέσα¹¹⁴ και ένωση.

Η μπέσα του Αλβανού είναι και ήταν πάντα γνωστή και περίφημη σε ολόκληρο τον κόσμο. Τη μπέσα που δίνει ο Αλβανός την κρατάει μέχρι να φύγει και η τελευταία ανάσα από το πτώμα του. Η Μπέσα, που την έχει αλλάξει τόσο πολύ ο Αλβανός μέχρι σήμερα, αυτή η μπέσα θα τον σώσει σήμερα από κάθε κίνδυνο. Πριν προηγηθεί ο, τιδήποτε άλλο οι Αλβανοί πρέπει να δώσουν το λόγο τους καθολικά, δημιουργώντας μια Συνέλευση και μια Ένωση για να καταλάβουν ολόκληρη την Αλβανία. Όλοι οι Αλβανοί θα εισχωρήσουν σε αυτού του είδους Ένωση. Να αφήσουν τις έχθρες και τις βεντέτες, τι έγινε μέχρι σήμερα να το ξεχάσουν, ποιος οφείλει κατά το έθιμο να αντεκδικηθεί, να χαριστεί. Το αίμα του Αλβανού είναι πολύτιμο, γιατί να χύνεται άδικα; Γιατί να σκοτωνόμαστε ο ένας με τον άλλον, ενώ υφίσταται ως ανάγκη να ενωθούμε και να χύσουμε, αν είναι να χύσουμε αίμα, κατά των εχθρών της πατρίδας! Οι Αλβανοί, δεμένοι με μια μπέσα ισχυρή και ενωμένοι με ένα δεσμό, θα είναι σαν ένα σώμα ενιαίο, γενναίο και δυνατό, το οποίο έχει μόνο μια επιθυμία, μια λαλιά και ένα κοινό σκοπό. Ποιος άραγε θα βγει μπροστά στο δρόμο της Αλβανίας και του Αλβανού και ποιος τολμά να αντιταχθεί ή να καταπατήσει τα δικαιώματά του, όπως κάνουν σήμερα όντας διχασμένοι και αδύναμοι;

Ο άνδρες Αλβανοί! Πιαστείτε από τα χέρια με μία μπέσα, ένα δεσμό, μια ένωση! Γιατί αυτό θα σας σώσει! Αν όχι, είστε χαμένοι. Μη υπολογίζετε τις ατομικά πιστεύω ή θρησκείες: μουσουλμάνοι, καθολικοί, ορθόδοξοι, όλοι Αλβανοί, όσοι και αν είναι, είναι όλοι αδέρφια. Όλοι πρέπει να ενωθούμε κάτω από την ιερή σημαία της Αλβανίας! Αυτός ο αδερφός που παρατάει τους αδερφούς τους και χωρίζεται για να ενωθεί με τους εχθρούς

¹¹⁴ Αναφέρεται στο λόγο, μοιάζει με υπόσχεση που δίνει ο Αλβανός εγγυώμενος για τον εαυτό του και για το πυόν των λεγόμενων του.

της Αλβανίας, αποσυρόμενος και από τη μπέσα, αυτός είναι προδότης, είναι εχθρός του έθνους και της πατρίδας. Τέτοιοι Αλβανοί είναι προτιμότερο να μην υπάρξουν. Αυτοί πρέπει να ιδωθούν σαν εχθροί και όχι σαν Αλβανοί.

Θεέ σου είμαι ευγνώμων! Ο Σύνδεσμος πραγματοποιείται στην Αλβανία, η ένωση μας εξαπλώνεται. Από μια μικρή γωνία της Αλβανίας άρχισε ο Σύνδεσμος και μέρα με την μέρα καλύπτει ολόκληρη την έκτασή της. Στην αρχή ο Σύνδεσμος παρουσιάστηκε σαν κάτι διαφορετικό, σαν κάτι ξένο ως προς τους σκοπούς των Αλβανών, αλλά με την πάροδο του χρόνου επαληθεύεται πως δεν είναι έτσι. Ήταν αναγκαίο να φανεί έτσι εξ αρχής γιατί αλλιώς δεν θα ιδρύονταν ποτέ¹¹⁵. Αλλά ισχυρή και δυναμική, θα έδειχνε τον πραγματικό της σκοπό κατά τη διάρκεια της πορείας της και θα πετύχαινε το σκοπό της. Ο Δεύτερος και ο Τρίτος Σύνδεσμος θα επαληθεύσει τα λόγια μας αυτά.

Θέλουμε να πιστεύουμε και να ελπίζουμε ότι αυτός ο Σύνδεσμος, αυτή η Ένωση και η μπέσα, που πραγματοποιείται σήμερα στην Αλβανία, θα ηγηθεί του αγώνα απελευθέρωσης της Αλβανίας, γιατί όλοι οι Αλβανοί αντιλήφθηκαν τον μεγάλο κίνδυνο που διατρέχει η Αλβανία και κατανόησαν το πώς θα σωθούν. Η μπέσα η σημερινή δεν μοιάζει με τις προηγούμενες: είναι μπέσα ζωής ή θανάτου.

Η Ένωση των Αλβανών δεν γίνεται για να υπάρξει για λίγο μόνο χρονικό διάστημα, αλλά για να μείνει μέχρι να αποδοθούν στους Αλβανούς αυτά που επιζητούν σώζοντας την Αλβανία από τους κινδύνους. Μέχρι εκείνη τη μέρα ο Σύνδεσμος πρέπει να παίξει το ρόλο κυβέρνησης στην Αλβανία, διότι η κυβέρνηση των Τούρκων δεν σώζει την Αλβανία αλλά την καταστρέφει. Γι' αυτό το λόγο ο Σύνδεσμος πρέπει να αντικαταστήσει την κυβέρνηση της Τουρκίας σε όλες της τις λειτουργίες στην Αλβανία.

Ο Σύνδεσμος θα έχει ως ορμητήριο όσα σαντζάκια υπάρχουν στην Αλβανία και ένα κεντρικό. Σε καθένα από αυτά θα είναι ένα Συμβούλιο Γενικών Καθηκόντων, το οποίο θα διαβουλευτεί όταν υπάρχει ανάγκη. Τα μέλη του Συμβουλίου Γενικών Καθηκόντων θα εκλέγουν τα μόνιμα μέλη, τα οποία θα είναι: ένας πρόεδρος, ένας γραφιάς, ένας ταμίας και τέσσερα ή πέντε άλλα μέλη. Αυτά, όταν θα κρίνουν αναγκαίο, θα συγκαλούν το Συμβούλιο Γενικών Καθηκόντων και θα επικοινωνούν γραπτά με το ανώτερο Συμβούλιο του Κέντρου.

5. Ο σκοπός των Αλβανών.

Ο κοινός στόχος των Αλβανών εστιάζεται στο να αποτρέψουν η Αλβανία να διασπαστεί από τους ξένους, να προστατεύουν τη γλώσσα και την εθνική τους ταυτότητα, να αντιστέκονται στις δολοπλοκίες των αντίπαλων εχθρών και να παρεμποδίζουν τη

¹¹⁵ Αποτίεται φόρος τιμής στον Σύνδεσμο της Pejë, που άρχισε να λειτουργεί πρώτη φορά στις αρχές του 1899. Ο S.F. μας αφήνει να διαπιστώσουμε με τα λεγόμενά του πως οι οργανωτές του Συνδέσμου για μια συντονισμένη προσπάθεια αντίστασης απέναντι στην Κωνσταντινούπολη έδωσαν αρχικά άλλη χροιά στο χαρακτήρα του με σκοπό να μη προκαλέσουν εξ αρχής την αντίδραση των τούρκων τοπικών αξιωματούχων και γκερεκομάνων, όπως τους αποκαλεί παραπάνω, πράγμα που έγινε αλλά δίχως αποτέλεσμα. Ο Σύνδεσμος διαλύθηκε από τα στρατεύματα των Οθωμανών αλλά και την απόσχιση των αξιωματούχων λίγο αργότερα.

διάδοση της γλώσσας και των ιδεών των Ελλήνων και Σλάβων, οι οποίες υποσκάπτουν τα θεμέλια και αποσπούν τις ρίζες της Αλβανίας και του Αλβανισμού.

Ο, οτιδήποτε είναι ικανό να προκαλέσει τυχόν πλήγμα σε αυτό το σκοπό, θα διώκεται άγρια από κάθε πραγματικό Αλβανό και από το Σύνδεσμο των Αλβανών. Όσα πράγματα θα συνδράμουν θετικά στον παραπάνω σκοπό θα υιοθετούνται εγκάρδια θέλοντας μη θέλοντας. Πρώτο και κύριο είναι η γλώσσα: δεν νοείται Αλβανία δίχως Αλβανούς, δεν νοείται Αλβανός δίχως γλώσσα, δίχως γράμματα και σχολεία όπου θα διδάσκεται η αλβανική. Επομένως από τα πρώτα που θα πρέπει να τύχει σωστής μέριμνας είναι η γλώσσα, να αναγκαστεί η κυβέρνηση του Τούρκου και να άρει την απαγόρευση, που έχει επιβάλει στην αλβανική γλώσσα και να επιτρέψει να ανοίξουν σχολεία και να εισαχθούν και να δημοσιευτούν βιβλία και εγχειρίδια ελεύθερα στην Αλβανία. Ο κάθε Αλβανός οφείλει πρώτα να μαθαίνει πρώτα να γράφει και να μιλά τη γλώσσα του και μετά όσες άλλες γλώσσες μπορεί.

Κατά δεύτερο, το θέμα της εκκλησίας: να αποτρέψει η Αλβανία να εκλέγονται οι ιερείς της από Έλληνες, Βούλγαρους, Σέρβους και να έχουν την δική τους ξεχωριστή εκκλησία με ιερείς Αλβανούς και με ευαγγέλιο στα Αλβανικά.. Ο Χριστός δεν ήταν ούτε Έλληνας ούτε Σλάβος.

Αλλά για να γίνουν αυτά, πρέπει να παύσει τη λειτουργία της η σημερινή κυβέρνηση, και να συγκροτηθεί μια κυβέρνηση για την πατρίδα, μια κυβέρνηση που θα ενεργεί σύμφωνα με τις ανάγκες και τα δικαιώματα των Αλβανών. Μια αλβανική κυβέρνηση άγρυπνη, δίχως να εθελοτυφλεί όπως η αντίστοιχη ξένη που υπάρχει σήμερα. Να υπάρξει μια κυβέρνηση όπως πρέπει να είναι, άσχετα με το τι όνομα θα λάβει.

Αυτός είναι ο σκοπός των Αλβανών.

6. Η διαδοχική κυβέρνηση.

Η κυβέρνηση που μόλις προαναγγείλαμε είναι απαραίτητη για τους Αλβανούς όπως το ψωμί που τρώνε και το νερό που πίνουν. Χωρίς μια τέτοια κυβέρνηση δεν θα μπορούν οι Αλβανοί να ξεσηκωθούν και να αναπτύξουν τη γλώσσα τους και να διαφυλάξουν την εθνική τους ταυτότητα.

Πρέπει μια ώρα νωρίτερα να αποσπαστεί η Αλβανία και να γνωρίζει ποια είναι και μέχρι που είναι. Να αναγνωριστεί το μέρος μας ως Αλβανία, να μάθει και η Ευρώπη ποια είναι η Αλβανία. Οι Αλβανοί να εμπλουτίσουν τη γλώσσα τους με γνώσεις και με γράμματα, να ενωθούν και όλοι μαζί να δώσουν την εικόνα ενός ενιαίου έθνους, το οποία επιζητά να απολαμβάνει τα δικαιώματά του, όπως κάθε άλλο έθνος στην επιφάνεια της γης.

Μετά από όλα αυτά πρέπει να γίνει και η ανακατάταξη στη βαλκανική χερσόνησο, να χάσει η Τουρκία τα εδάφη, να μείνει η Αλβανία ανεξάρτητη και κανένας πια δεν θα σκέφτεται για το τι θα γίνει με την Αλβανία, κανένας δεν θα τολμήσει να σκεφτεί την απόσπαση ενός τμήματος από τα εδάφη της Αλβανίας.

Αυτή η κυβέρνηση θα είναι παροδικά εξαρτώμενη από την Τουρκία. Οι Αλβανοί, έχοντας 500 χρόνια που χύνουν το αίμα τους για αυτή την αυτοκρατορία, δεν θα ήθελαν ποτέ την διάλυσή της, παρόλο που είναι ορατό πως η ίδια οδεύει με τις πράξεις της προς την αυτοκαταστροφή και την διανομή της ανάμεσα σε αυτήν και τους αντιπάλους της. Οι Αλβανοί μέχρι και την τελευταία στιγμή θα αγωνιστούν για τη διατήρησή της καθώς κάτι τέτοιο τους το υπαγορεύει η δικιά τους μέσσα. Όταν θα αποκτήσουν μια κυβέρνηση λειτουργική και ισχυρή, θα μπορούν να βοηθήσουν και την αντίστοιχη της Τουρκίας περισσότερο. Αλλά διατηρώντας αυτή τη στάση η Τουρκία, εμμένοντας στην ίδια τακτική που είχε παλιά, κατρακυλά ευθεία προς την απώλειά της. Απορρίπτοντας κάθε συμβιβαστική λύση σωτηρίας, όπως το συνηθίζει, οι Αλβανοί οφείλουν να σώσουν μόνο τον εαυτό τους για να μη καταστραφούν και οι ίδιοι με αυτή- η οποία αυτοθυσιάζεται ενώ έχει μια λύση να σωθεί, όπως το ξέρει όλος ο κόσμος.

Κατ' αυτόν τον τρόπο, αυτή η κυβέρνηση θα είναι υποτελής στην Τουρκία αλλά με μία μέθοδο που στο ενδεχόμενο διάλυσης της δεύτερης να μη παρασυρθεί και η Αλβανία. Η Τουρκία δεν πρέπει όσο είναι ακόμη ζωντανή να καταστρέφει την Αλβανία, όπως έκανε μέχρι σήμερα και όταν έρθει η στιγμή της διάλυσής της να μη παρασύρει και άλλους μαζί της.

Αλλά ποιος θα κάνει πραγματικότητα αυτήν την νέα κυβέρνηση στην Αλβανία; Γιατί είναι γνωστό ότι η Τουρκία από αγάπη ή καλοσύνη αποκλείεται να τη δώσει, ποτέ. Η Τουρκία δεν είναι σαν το βοσκό που θέλει να τραφούν και να μεγαλώνουν τα πρόβατα του, για να πάρει μετά το γάλα και το μαλλί αλλά είναι ένας λύκος, που όποιο κακόμοιρο πρόβατο πιάνει από το λαιμό δεν θέλει να το αφήσει αν δεν το πνίξει, χωρίς να φάει από αυτό και δίχως να του σπάσει τα κόκκαλα. Προτιμά η Τουρκία καλύτερα να χάσει την Αλβανία και ας είναι για να μοιραστεί στους αντιπάλους της, παρά να παραχωρήσει σε μια κυβέρνηση ήπια και συνετή την εξουσία, η οποία θα ομορφύνει και θα εκπολιτίσει το μέρος όπως είναι ο υπόλοιπος κόσμος. Την ίδια τακτική εφαρμόζουν παντού, έτσι έχασαν και έδωσαν τόσες άλλες περιοχές, τι οποίες θα μπορούσαν να γλυτώσουν και να τις έχουν με μια δικιά τους κυβέρνηση, ανθρώπινα. Διότι οι Τούρκοι λένε: αν δεν μπορούμε να σκοτώσουμε και να καταστρέψουμε, να αρπάξουμε, να κλέψουμε, να κάψουμε και να γκρεμίσουμε όπως θέλουμε εμείς, τότε τι τα θέλουμε αυτά τα μέρη; Καλύτερα να τα παρατήσουμε και ας τα πάρει όποιος θέλει. Με αυτές τις σκέψεις η αυτοκρατορία της Τουρκίας δεν θέλει μέχρι και σήμερα να δημιουργήσει τις επαρχίες της Ρούμελης και της Ανατολίας, για τις οποίες έχει υποχρεωθεί στο Συνέδριο του Βερολίνου εδώ και 20 χρόνια πιο πριν, και παρ' όλες τις πιέσεις που δέχεται από την Ευρώπη, αυτή δεν κάνει ούτε την παραμικρή αλλαγή- αλλά αντιθέτως: ετοιμάζεται για πόλεμο, τον οποίο θα χάσει και ολοκληρωτικά.

Επομένως, η Τουρκία δεν πρόκειται να παραχωρήσει χαριστικά τίποτα στους Αλβανούς. Οι Αλβανοί από μόνοι τους πρέπει να λάβουν αυτό που θέλουν με τον άγριο τρόπο. Να ζητήσουν με λόγια αλλά να έχουν και το όπλο παρά πόδας. Δεν περιμένουμε να είναι τόσο κουτοί που να θέλουν έναν πόλεμο με τους Αλβανούς. Πέρασαν εκείνες οι εποχές που κατεύθυναν τους Gegë κατά των Toskë και αντίστροφα- σήμερα όχι μόνο οι Αλβανοί αλλά ούτε και οι Τούρκοι, ειδικά αυτοί στη Ρούμελη, δεν στρέφονται κατά των

Αλβανών. Από τους Τούρκους στην Ανατολία οι Αλβανοί δεν φοβούνται. Αλλά εκτός αυτού, αν αψιμαχήσουν Αλβανοί με Τούρκους, τα λοιπά έθνη της βαλκανικής θα κάτσουν να χαζεύουν από μακριά- δεν θα ξεσηκωθούν και αυτά για να πάρουν το μοιράδι τους;

Βάσει αυτού του σκεπτικού οι Τούρκοι δεν θα επιτεθούν στους Αλβανούς. Επιπλέον, οι μεγάλοι αυτοκράτορες, μη θέλοντας φασαρίες και ανακατατάξεις στα Βαλκάνια, θα διαμεσολαβήσουν προνοώντας πριν ανάψει η φωτιά και θα πιέσουν την Τουρκία να δώσει στους Αλβανούς αυτά που ζητάνε. Αλλά ακόμη και αν ούτε Τουρκία ούτε Ευρώπη δώσουν σημασία στα λόγια μας, πρέπει τότε να φοβούνται γιατί είμαστε έτοιμοι να συμμαχήσουμε με τα γειτονικά κράτη για να χωρίσουμε μεταξύ μας τα εδάφη της ευρωπαϊκής Τουρκίας, κρατώντας εμείς τα αλβανικά και δίνοντας τα άλλα εδάφη στους γύρω μας. Όπως και να 'χει, ο λόγος των Αλβανών θα εισακουστεί και τα δικαιώματα που ζητάνε να έχουν θα τους αποδοθούν.

Η Αλβανία πολύ γρήγορα θα αναγνωριστεί ως κράτος και θα έχει τη δική της ξεχωριστή κυβέρνηση.

Αυτή η κυβέρνηση, όσο θα είναι η Τουρκία στην Ευρώπη, θέλουμε να είναι με το μέρος της. Και αν δεν μας βλάψει ούτε μας εκδιώξει μόνη της, ποτέ δεν θα θέλουμε να χωριστούμε εντελώς. Αλλά όπως δείχνουν τα πράγματα, η Τουρκία με αυτή την πολιτική που έχει χαράξει, δεν θα μείνει για πολύ, στην Ευρώπη προβλέπεται η ύπαρξή της πολύ πιο σύντομη. Τότε τι θα απογίνει η Αλβανία; Θα απομείνει μόνη της; Ωραία, και τότε; Τι κυβέρνηση θα υπάρξει;

7. Ο αρχηγός της Αλβανίας.

Οι ξένοι από τη μια και οι Αλβανοί από την άλλη σκέφτονται: αφού η Αλβανία θα καταστεί ανεξάρτητο κράτος, ποιος θα γίνει πρίγκιπας ή βασιλιάς ή τι θα αποτελέσει τον πρόεδρο της κυβέρνησης; Και αν, οι Αλβανοί λένε, κανένας γόνος δεν είναι στην Αλβανία τόσο ισχυρός ή ξακουστός σε όλους τους Αλβανούς, και αν οι Gegë δεν θέλουν τους Toskë, και οι Toskë τους Gegë, και αν οι μουσουλμάνοι βλέπουν καχύποπτα τους χριστιανούς, και αν οι χριστιανοί δεν φέρονται καλά στους μουσουλμάνους... Και αν έρθει ένας ξένος από την Ευρώπη, θα έρθει με όλα τα μπαλέτα και τα θέατρα και όλα τα άλλα τα συνηθισμένα για την Ευρώπη, τα οποία όχι μόνο οι μουσουλμάνοι αλλά και οι χριστιανοί στην Αλβανία δεν τα θέλουν. Και αν έρθει ένας πρίγκιπας ξένος μουσουλμάνος, αυτός θα καταφθάσει με ένα καραβάνι από σκλάβους, γυναίκες, αράπηδες και πολλά παιδιά, που δεν θα προλαβαίνουμε να τους θρέψουμε και να τους συντηρήσουμε.

Άρα, σε τι θα χρειαστεί στην Αλβανία να έχει κάποιον αρχηγό στην κυβέρνηση; Ένας βασιλιάς ή πρίγκιπας θα σπαταλάει τόσα όσα δεν δύναται το μέρος μας να ανταποκριθεί, θα μας καταστρέψει τα δικά μας έθιμα, θα πάρει λίγα κάτω από τη μασχάλη στέλνοντας τα υπόλοιπα μακριά.

Ο Στράβωνας, ο μεγάλος γεωγράφος, αναφερόμενος στον τόπο μας περίπου δυο χρόνια πιο πριν, λέει τα εξής: Μακεδόνες, Ιλλυριοί και Ηπειρώτες(δηλαδή όλοι οι Αλβανοί)

παρόλο που έχουν κάποια πριγκιπάτα, η διοίκηση τους στηρίζεται σε ένα σύστημα μερικών συμβουλίων γερόντων, που τα ονομάζουν **Plakoni** (¹¹⁶δηλαδή **Pleqesi**¹¹⁷), που διοικούν και αποφασίζουν σε αυτά τα μέρη. Γιατί τότε, να αφήσουμε εμείς σήμερα αυτό το ωραίο έθιμο και να αναζητούμε κάποιον ξένο, για να μας κατασπαταλήσει τη μισή περιουσία της Αλβανίας και να μας αλλοιώσει τις ιδιαιτερότητές μας ως έθνος; Σε τι θα μας βοηθήσει ένας τέτοιος άνθρωπος; Να μη αποσύρουμε ποτέ το σύστημα Δημογεροντίας που μας περιγράφει ο Στράβωνας, το οποίο έχουμε διαφυλάξει μέχρι και σήμερα, γιατί πάντα η Δημογεροντία αποφάσισε στην Αλβανία. Η Δημογεροντία να αποφασίζει για πάντα.

8. Τα όρια της Αλβανίας.

Δεν ξέρουμε σήμερα το μέχρι που θα εκτείνεται η Αλβανία, για να πούμε με σιγουριά και σε πόσες διοικητικές μονάδες θα διαιρεθεί. Και αυτό διότι στα ανατολικά έχουμε μερικά εδάφη ανομοιογενή¹¹⁸, από τα οποία δεν ξέρουμε ποια θα μας δοθούν και ποια όχι. Αλλά μιλώντας βάσει του δικού μας επιθυμητού, μπορούμε να πούμε ότι η Αλβανία θα διαιρεθεί σε 15 διοικητικές μονάδες- περιοχές¹¹⁹, οι οποίες βάσει των μεγαλύτερων αστικών κέντρων τους θα είναι: Shkodra, Peçi, (Ipeku), Prizreni, Preshtina, Ysqyri¹²⁰, Manastiri, Dibra, Elbasani, Tirana, Berati, Korça, Kosturi, Janina, Gjirokaster και Preveza. Καθεμιά από αυτές τις αυτόνομες διοικητικές μονάδες θα διαιρείται σε 3-4 υποπεριοχές (**kaza**), από τα οποία τα κεντρικά θα διοικούνται από τον Τοπάρχη και τα υπόλοιπα από υπο- Τοπάρχες. Έτσι σε όλη την Αλβανία θα υπάρχουν 15 Τοπάρχες και περίπου 50 υπο- Τοπάρχες.

Κέντρο της Αλβανίας, δηλαδή η πρωτεύουσα ολόκληρης της χώρας, θα είναι μια από τις πόλεις της κεντρικής Αλβανίας και στην οποία θα ομιλείται η αλβανική γλώσσα. Αλλά το καλύτερο θα είναι να εδραιωθεί ως πρωτεύουσα μια νεοιδρυθείσα πόλη σε ένα μέρος με προϋποθέσεις για ευημερία αλλά και με φυσική ομορφιά. Αυτήν την πόλη, την οποία μπορούμε να ονομάσουμε “Skënderbegas”, θα διαμορφωθεί με πολύ ιδιαίτερο στυλ, με μεγάλες πλατιές οδούς, με γραφικά σπίτια, με πλατείες και με ό, τι άλλο θα χρειαστεί, και μέσα σε λίγο διάστημα να αναπτυχθεί και θα μεγαλώσει πιο πολύ. Όλοι οι προύχοντες της Αλβανίας και όλοι οι έξυπνοι Αλβανοί θα θέλουν να συγκεντρωθούν και να χτίσουν σπίτια εκεί. Έτσι αυτή η πόλη θα είναι απαλλαγμένη από όλες τις κακιές συνήθειες, που ταλανίζουν τις παλιές πόλεις. Επίσης, αφού οι κάτοικοι θα είναι από όλες τις άκρες της Αλβανίας, η γλώσσα που θα μιλιέται θα είναι μείγμα όλων των τοπικών, και άρα θα μπορεί να ονομαστεί ως επίσημη κοινή γλώσσα της Αλβανίας. Αυτή η πόλη με όλες τις τριγύρω τοποθεσίες θα διοικείται σαν μια ξεχωριστή περιοχή.

¹¹⁶ Εφ’ εξής: Δημογεροντία

¹¹⁷ Σημ. **Γερουσία**. Χρησιμοποιεί τους όρους σχεδόν εναλλακτικά καθώς είναι περίπου ταυτόσημοι.

¹¹⁸ Στο πρωτότυπο perzjera= ανάμεικτες~ ανομοιογενείς, αναφερόμενοι στους πληθυσμούς των περιοχών

¹¹⁹ Στο πρωτότυπο απαντάται ο όρος gastr, δεν περιγράφεται μονολεκτικά.

¹²⁰ Παλαιότερη ονομασία του Shkup

9. Η Δημογεροντία.

Κάθε αυτόνομη διοικητική περιοχή θα εκλέγει έναν από τους προύχοντές της για το Συμβούλιο της Δημογεροντίας. Αυτοί οι 15 Δημογέροντες θα συγκεντρώνονται στην Πρωτεύουσα της Αλβανίας και θα εκλέγουν έναν πρόεδρο και έναν αντιπρόεδρο. Ο Πρόεδρος της Δημογεροντίας θα είναι στη θέση βασιλιά ή πρίγκιπα στην Αλβανία, θα υποδέχεται και θα ξεπροβοδίζει, αυτός θα υπογράφει όλες τις αποφασισμένες πράξεις της κυβέρνησης, αυτός θα καλεί όποιον κρίνει ικανό να συγκαλέσει νέα κυβέρνηση, η οποία θα αλλάζει περιοδικά. Αυτός θα δίνει τον εναρκτήριο λόγο στην Γενική Συνέλευση. Με άλλα λόγια, θα κάνει ό, τι κάνουν οι βασιλιάδες και οι πρίγκιπες στα άλλα μέρη. Αλλά με τη διαφορά ότι αυτός θα πράττει αφού πρώτα λάβει και τη σύμφωνη γνώμη από τα τοπικά Συμβούλια Δημογεροντίας και από όλους τους Δημογερόντους. Δεν θα πράττει τίποτα σύμφωνα με τη δική του κρίση, γιατί ένας άνθρωπος μπορεί να παραπλανηθεί και να παρεκτραπεί, αλλά 15 ώριμοι και έμπειροι δεν γίνεται όλοι τους να κοροϊδευτούν. Παρόλο που ο Πρόεδρος της Δημογεροντίας απολαμβάνει τιμές ως αρχηγός της κυβέρνησης, στις ευθύνες δεν είναι μόνος του, αλλά ολόκληρη η Δημογεροντία που θα ορίζει. Όταν θα είναι άρρωστος ή θα είναι εκτός καθηκόντων, τότε ο αντιπρόεδρος θα καλύπτει αυτό το ρόλο.

Οι Δημογέροντες θα εκλέγονται για 4 χρόνια όπως και ο Πρόεδρος. Αλλά δεν θα αλλάξουν όλοι την ίδια περίοδο, οι μισοί θα εκλέγονται στο τέλος των πρώτων δυο χρόνων και οι άλλοι μισοί στο τέλος της δεύτερης διετίας. Έτσι σε δυο χρόνια θα αλλάζουν τα μισά από τα μέλη της Δημογεροντίας. Ο Πρόεδρος θα αλλάζει στο πρώτο μισό και αντιπρόεδρος στο δεύτερο μισό, για να μη μείνει ποτέ το συμβούλιο δίχως πρόεδρο ή αντιπρόεδρο. Αλλά αν ο αντιπρόεδρος θα εκλεγεί για πρόεδρος στο πρώτο μισό της θητείας του, τότε θα πρέπει να εκλεχτεί ένας αντιπρόεδρος μόνο για τα υπόλοιπα δύο χρόνια που έμεναν στον πρώτο να ολοκληρωθεί η θητεία του.

Καθένας από τους Δημογέροντες θα έχει έναν γραφιά και ο Γραφιάς του προέδρου του Συμβουλίου θα είναι ο Πρόεδρος των Γραφιάδων. Οι Γραφιάδες δεν θα αντικαθίστανται μαζί με τους Δημογέροντες. Κάθε αυτόνομη διοικητική περιοχή της Αλβανίας θα συντάσσει συχνές αναφορές μέσω του Δημογέροντά της, που έχει εκλέξει η ίδια και αυτός θα περιγράφει όλα τα συμβάντα, είτε σχετικά με τους ανθρώπους της κυβέρνησης ή με όλα τα άλλα με κάθε λεπτομέρεια για τον τόπο. Οι Γραφιάδες θα τηρούν αρχείο και αφού παρουσιαστούν τα θέματα σε κάθε Δημογεροντία, θα θέτονται για συζήτηση στα Συμβούλια των Δημογερόντων, για να αποφασίσουν το τι θα πρέπει να εφαρμοστεί και να περιγραφεί στους υπουργούς και ειδικά σε αυτόν που τον αφορά άμεσα. Έτσι η Δημογεροντία θα είναι ενδιάμεσος κρίκος μεταξύ της κυβέρνησης και ντόπιων προκειμένου να εφαρμοστεί το κάθε τι σωστά και δίχως κανέναν να γκρινιάζει.

Η Δημογεροντία δεν θα σταματά να λειτουργεί και θα συνέρχεται ημερησίως. Μόνο δύο μήνες το καλοκαίρι: οι μισοί τον πρώτο μήνα και οι άλλοι μισοί στο δεύτερο, θα επιτρέπεται να πάνε για ψυχαγωγία στα μέρη τους για να ξεκουραστούν μεν αλλά και να βλέπουν τις ανάγκες του τόπου τους δε.

Αυτά τα μέλη που θα επιλέγονται για τα Συμβούλια της Δημογεροντίας, θα είναι από τις τάξεις των προυχόντων, και από ανθρώπους που έχουν κάποιο ταλέντο, θα είναι 30 ετών και άνω, μορφωμένοι και μη.

Η Δημογεροντία θα επιβλέπει τα όσα η Γενική Συνέλευση αποφασίζει και θα προσβλέπει σε ένα ήρεμο κλίμα συνεργασίας, που θα σέβονται οι ιδιαιτερότητες των Αλβανών και του τόπου, κατευνάζοντας τα πνεύματα σε όποιο τυχόν εύφλεκτο ζήτημα. Μέσω της διαδικασίας αντικατάστασης των μελών της Δημογεροντίας, θα δοθεί η δυνατότητα σε όλους τους προύχοντες να συμμετέχουν στο Συμβούλιο και πολλοί θα μπορούν να λάβουν και την ιδιότητα του Προέδρου της Δημογεροντίας. Άνθρωπος δεν θα υπάρξει που θα μείνει παραπονεμένος. Και για αυτούς που δεν είναι τόσο εξοικειωμένοι, όσο θα συμμετέχουν στις εργασίες θα μπορούν να κατανοούν το πνεύμα και να εισχωρούν και στη Δημογεροντία.

10. Η Γενική Συνέλευση.

Από κάθε υποπεριοχή θα εκλέγονται 2 μέλη, δηλαδή περίπου 1 από ανα 20.000 ντόπιο πληθυσμό. Αυτοί θα γίνουν περίπου 10- πάνω κάτω- άτομα, θα συνέρχονται στην πρωτεύουσα της Αλβανίας στη Γενική Συνέλευση, η οποία θα διεξάγεται μια φορά το χρόνο και θα διαρκεί ένα μήνα, για να μελετήσει και να συντάξει τον προϋπολογισμό, τις γενικές υποθέσεις του τόπου καθώς και τις εργασίες που η Δημογεροντία ή η κυβέρνηση θα αναθέσει. Οι εκλεγμένοι, δηλαδή τα μέλη της Γενικής Συνέλευσης, θα εκλέγονται για 4 χρόνια, αλλά ανά διετία θα αντικαθίσταται το ήμισυ αυτών. Αυτοί που θα μπορούν να ψηφίσουν πρέπει να έχουν ολοκληρώσει το 20^ο έτος της ηλικίας τους, θα έχουν σπίτι, γαίες ή ό, τι άλλο για να μπορούν να πληρώσουν τουλάχιστον 5 φράγκα προς την κυβέρνηση, να έχουν τελειώσει το σχολείο και να μπορούν να γράφουν και να μιλάνε. Όσοι θα μπορούν να εκλέγονται θα πρέπει να έχουν ολοκληρώσει το 25^ο έτος της ηλικίας τους, να έχουν σπίτι ή βιος ή ό, τι άλλο για να μπορούν να πληρώνουν στην κυβέρνηση τουλάχιστον 10 φράγκα και να έχουν ολοκληρώσει κάποιο ανώτερο σχολείο.

Οι εκλεγμένοι θα πρέπει εκ των υστέρων να εκλέξουν ανάμεσά τους έναν πρόεδρο και έναν αντιπρόεδρο.

11. Οι Υπουργοί.

Οι Υπουργοί, που θα διοικούν την Αλβανία σύμφωνα με τους νόμους, θα είναι 7 προσωπικότητες: εσωτερικών, εξωτερικών, στρατού και θαλάσσης, δικαιοσύνης, επιστήμης, γενικών καθηκόντων και περί θρησκειών. Ένας από αυτούς θα είναι πρόεδρος των άλλων και της Γενικής Συνέλευσης, που θα ιδρύσουν αυτοί όταν η Αλβανία θα είναι κράτος ξεχωριστό. Όσο είναι υπό της Τουρκίας, αρχηγός θα είναι ο Γενικός Διοικητής, ο οποίος θα σταλεί από την Κωνσταντινούπολη με 5ετή θητεία. Η Υψηλή Πύλη θα στείλει το όνομα αυτού και η Δημογεροντία θα καλέσει η Γενική Συνέλευση και αν αποφασίσουν αυτά τα δυο σώματα θετικά για αυτό το πρόσωπο, θα σταλεί στην Αλβανία, αν όχι θα

ανταπαντήσουν στην Υψηλή Πύλη να εκλέξει κάποιον άλλον, μέχρι αυτοί τελικά να εγκρίνουν.

Καθένας από τους Υπουργούς είναι υπόλογος για το έργο του ενώπιον της Γενικής Συνέλευσης και στη Δημογεροντία, ενώ ο πρωθυπουργός και ο Γενικός Διοικητής θα είναι υπόλογος για τα πάντα.

Το Συμβούλιο των Υπουργών θα συνέρχεται 2 φορές την εβδομάδα για να συζητήσει για το έργο της κυβέρνησης. Κάθε υπουργός θα προτείνει εκείνες τις λύσεις σε τυχόν προβλήματα που δεν τολμά να εφαρμόσει μόνος του. Αυτό το Συμβούλιο για κάποιες εξαιρετικά δύσκολες περιπτώσεις θα μπορεί να ζητά γραπτώς τη βοήθεια της Δημογεροντίας και όταν θα το επιβάλει η ανάγκη θα συσσωματώνεται με αυτήν για να εξετάσει μαζί κάποια προβλήματα.

12. Ο Στρατός.

Κάθε Αλβανός θα είναι στρατιώτης από το 20^ο έτος μέχρι και το 40^ο έτος της ηλικίας του. Ξεπερνώντας το 20^ο έτος θα εισχωρεί στο στρατό(nizam) για μια περίοδο μόνο. Για αυτή την περίοδο θα μένει στους στρατώνες που είναι οι πιο κοντινοί στα μέρη του και θα διδάσκεται την τέχνη του πολέμου και όλα όσα χρειάζεται να μάθει ένας στρατιώτης. Αν η πρόοδός του ήταν μεγάλη σε σύντομο χρονικό διάστημα τότε θα ζητά την απόλυσή του και σε περίπτωση που ο υπεύθυνός για αυτόν εγκρίνει κάτι τέτοιο, απολύεται. Όσοι ολοκληρώνουν το στρατό εκμάθησης εισχωρούν στο στρατό προετοιμασίας(redif), ο οποίος χωρίζεται σε τρεις φάσεις. Η πρώτη διαρκεί 7 χρόνια και οι άλλες δυο από έξι. Στην πρώτη φάση μαζεύονται για ένα μήνα το χρόνο προκειμένου να γίνει επανάληψη των προηγούμενων(talimne), η δεύτερη δυο εβδομάδες το χρόνο και η τρίτη φάση μια εβδομάδα μόνο. Συγκεντρώνονται αρχικά στην υποπεριοχή όπου έχουν τον υπεύθυνο εκπαίδευσής τους, τα ρούχα τους και τα όπλα, ο καθένας με τον δικό του αριθμό. Όταν και αν κριθεί πως είναι αναγκαίο και δοθεί διαταγή να επιστρατευτούν, άμεσα θα συγκεντρωθεί ο στρατός και οι προετοιμασίες θα εκτελεστούν, στην αρχή η πρώτη σειρά, μετά η δεύτερη και τέλος η τρίτη, για να μεταφερθούν όπου κρίνεται απαραίτητο.

Μετά την ηλικία των 40 ετών κάθε Αλβανός είναι παρατηρητής μέχρι και τα 60 του. Αυτοί μόνο σε καιρό πολέμου θα πάρουν όπλο για να υπερασπιστούν το μέρος.

Ο στρατός της Αλβανίας, ο οποίος με αυτόν τον τρόπο σε καιρό ειρήνης δεν θα είναι παραπάνω από 20.000 ψυχές, εν καιρώ πολέμου έχει τη δυνατότητα να αναπτυχθεί ως 500.000 άνδρες, διαιρεμένος σε 4 μεραρχίες. Μία στα σύνορα με την Ελλάδα, μια στα ανατολικά σύνορα, μια στα βορειοανατολικά σύνορα ή της Σερβίας και η τελευταία στα βορειοδυτικά σύνορα με το Μαυροβούνιο. Οι πόλεις: Janina, Manastiri, Preshtina και Shkodra θα είναι τα κέντρα εφοδιασμού αυτών των μεραρχιών. Στο κέντρο κάθε περιοχής θα εδράζει ένας στρατηγός και ένας ταγματάρχης και στις αγροτικές περιοχές ένας διοικητής ανάλογα με τις ανάγκες της κάθε περιοχής.

Αυτοί οι διοικητές δεν θα μπλέκονται με το στρατό μαθητευομένων, οι οποίοι θα έχουν τους δικούς τους αρχηγούς και θα εντοπίζονται μόνο σε λίγες συγκεκριμένες περιοχές. Αλλά θα απασχολούν στρατό για προετοιμασίες, θα δίνουν εντολές στις μονάδες φύλαξης(xhandaretë), και σε περίπτωση φασαρίας θα εξασφαλίζουν την τήρηση της ησυχίας.

Το Ναυτικό θα έχει διαφορετικό καθεστώς και θα παραμένει για λίγο παραπάνω διάστημα στα όπλα για εκμάθηση όπως οι υπεείς και οι κανονιέρηδες. Ο στρατός θαλάσσης θα βρίσκεται σε κάποια πολεμικά πλοία, με βάση στα Κρύα Νερά¹²¹ (το Pasha Liman) κοντά στην Αυλώνα και θα περιπολούν την ακτογραμμή από το Ulqin μέχρι και τη Sallahore.

13. Η Εκπαίδευση.

Αν υπάρχει κάποιος τομέας για τον οποίο οι Αλβανοί οφείλουν να μεριμνήσουν περισσότερο, αυτός είναι της Εκπαίδευσης. Όλοι οι Δήμοι και όλα τα χωριά ή 2-3 κοντινά χωριά μαζί πρέπει να έχουν από ένα σχολείο ενώ οι πόλεις πρέπει να έχουν τουλάχιστον ένα, ανάλογα με το μέγεθός τους. Όλα τα αγόρια και κορίτσια από 7 μέχρι 13 χρονών είναι υποχρεωμένοι να παρακολουθούν απαραίτητα το σχολείο ενώ εκείνοι οι γονείς που δεν θα στείλουν τα παιδιά τους, θα τους γίνεται παρατήρηση και θα υποχρεούνται να τα στείλουν. Η εκπαίδευση θα είναι δωρεάν, και στους φτωχούς θα δίνεται ό,τι χρειάζονται για να παρακολουθήσουν το μάθημα (τετράδια και τσάντες κ.α.) Στο κέντρο κάθε υποπεριοχής θα ιδρυθεί ένα σχολείο δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για τα αγόρια και ένα για τα κορίτσια. Στο κέντρο κάθε αυτόνομης διοικητικά περιοχής θα βρίσκονται εκτός από τα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (rushdije, skolon) και άλλα(l' dadije, gjimnasion) για αγόρια και για κορίτσια χωριστά και άλλα τεχνικά ή σχολεία γεωργικής καλλιέργειας κ.α.

Στην πρωτεύουσα της Αλβανίας, εκτός από τα σχολεία δεύτερης και τρίτης βαθμίδας θα είναι και τα σχολεία γενικής εκπαίδευσης¹²²(dar-yl-fynun, ranepistimion), μια στρατιωτική σχολή, μια για εξόρυξη μετάλλων, μια για τα δάση, μια σχολή για γεωργική καλλιέργεια και πολλές ακόμη για τα διάφορα επαγγέλματα. Αργότερα άλλα δυο Πανεπιστήμια πρέπει να ανοίξουν, ένα στη Βόρεια και ένα στη Νότια Αλβανία για το Ναυτικό, κοντά στη θάλασσα, όπου θα είναι και τα πολεμικά πλοία στο Durrës και στο Pasha Liman (κοντά στην Αυλώνα).

Μια ακαδημία επιστημών πρέπει να λειτουργεί στην πρωτεύουσα, μέριμνα της οποίας θα είναι οι γλώσσες και τα βιβλία που είναι απαραίτητα κ.α. Ένα κρατικό τυπογραφείο θα αναλαμβάνει όλες τις εκδόσεις βιβλίων, που χρειάζονται για τα σχολεία και για να εκδίδει επιστημονικές εκδόσεις, παλιές και σύγχρονες, οι οποίες θα χρειαστούν για την αφύπνιση των Αλβανών. Μερικοί σύλλογοι πρέπει να ιδρυθούν με τη στήριξη του Υπουργείου Παιδείας για την προώθηση της γεωγραφίας, της ιστορίας, της γεωλογίας, για τα μέταλλα και όλα τα άλλα που ενδιαφέρουν άμεσα την Αλβανία. Κάθε μήνα θα

¹²¹ Ευθεία μετάφραση του "Ujë-të- Ftoftë"

¹²² Εννοείται από τα συμφραζόμενα: Πανεπιστήμιο

εκδίδονται επιθεωρήσεις με όλα τα σχετικά νέα στον τομέα των γνώσεων από κάθε σύλλογο.

Στην πρωτεύουσα της Αλβανίας θα λειτουργούν δυο ανώτατα εκπαιδευτήρια για τις ξένες γλώσσες: στο ένα θα διδάσκονται από την αρχή σύγχρονες γλώσσες της Ευρώπης όπως γαλλικά, νέα ελληνικά κ.α. , ενώ στην άλλη οι αρχαίες γλώσσες όπως: αρχαία ελληνικά, λατινικά, αραβικά, περσικά, σανσκριτικά κ.α. Η καθεμία από αυτές τις σχολές θα έχει ένα Επιστημονικό Συμβούλιο, το οποίο θα κατέχει αυτές τις γλώσσες και θα προσπαθεί να εκδίδει τακτικά βοηθητικά βιβλία για τη μάθησή τους. Το κρατικό τυπογραφείο θα φροντίζει να τυπώνει όλες αυτές τις γλώσσες προκειμένου να εκδοθούν τα βιβλία.

Ένα κοινό μουσείο θα λειτουργεί στην πρωτεύουσα στο οποίο θα στεγαστούν όλα εκείνα τα αντικείμενα, αγάλματα επιτομές, επιγραφές σε πλάκες κ.α που θα εντοπίζονται στην Αλβανία ή όπου αλλού, ενώ η διεύθυνση του μουσείου θα συντονίζει ανασκαφές και έρευνες σε όλες τις παλιές πόλεις για τον εντοπισμό αρχαίων μνημείων. Ένα δεύτερο μουσείο θα ιδρυθεί για την ιστορία του περιβάλλοντος και η Διεύθυνσή του θα διεξάγει έρευνες σε όλη την Αλβανία για να καταγραφούν κατηγορίες φυτών, ξύλων, μετάλλων, ζωντανών οργανισμών στην Αλβανία, όπως και αρχαία μνημεία στη γεωλογία ή στην ανθρωπολογία. Το καθένα Συμβούλιο από τα δυο αυτά Μουσεία θα εκδίδουν κάθε μήνα ένα περιοδικό όπου θα δημοσιεύουν τις έρευνες και το στάδιό στο οποίο βρίσκεται η καθεμία, τα αποτελέσματα ερευνών από την Ευρώπη και όπου αλλού σε αυτόν τον κλάδο. Μια μεγάλη βιβλιοθήκη θα ιδρυθεί με όλα τα απαραίτητα και πολύτιμα τυπωμένα βιβλία από όλες τις γλώσσες, αρκεί να γίνονται αντιληπτά και στην Αλβανική.

Σε εκείνες τις περιοχές της Αλβανίας όπου ομιλείται και άλλη γλώσσα εκτός της Αλβανικής, όπως βουλγάρικα, ελληνικά, βλάχικα κ.α αυτοί που τις μιλούν θα μαθαίνουν στα σχολεία πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης τη γλώσσα τους και την αλβανική ταυτόχρονα. Τα σχολεία δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης θα είναι μόνο στην αλβανική, αλλά μπορούν να ιδρυθούν και ανώτερα σχολεία στη δική τους γλώσσα για αυτούς. Αν όμως δεν γνωρίζουν να μιλάνε και να γράφουν την αλβανική σε καμία υπηρεσία της κυβέρνησης δεν θα μπορέσουν να εργαστούν ούτε στα συμβούλια μπορούν να συμμετέχουν ως μέλη.

14. Οι Γενικές [οικονομικές] Υποθέσεις.

Δεύτερη σε σημασία μετά την εκπαίδευση έρχεται για τους Αλβανούς ο οικονομικός κλάδος, ο οποίος και θα επιφέρει πρόοδο και θετικό αντίκτυπο στην Αλβανία. Δρόμοι, σιδηρόδρομοι, λιμάνια, διάνοιξη ποταμών και αποξήρανση βάλτων, ορυχεία, δάση κ.α. είναι από τα πιο απαραίτητα και πιο χρήσιμα που πρέπει να γίνουν στην Αλβανία μόλις απελευθερωθεί από το ζυγό. Οι δρόμοι της Αλβανίας που πληρώνονται με χρυσό από τους Αλβανούς, θα είναι εφικτό να κατασκευαστούν με λιγότερο χρυσό από μια δίκαιη και σωστή κυβέρνηση προκειμένου να εργάζονται οι άνθρωποι και τα ζώα ακίνδυνα παντού.

Ο σιδηρόδρομος πρέπει να κατασκευαστεί από το Manastiri μέχρι την Korça, με δυο προορισμούς: ο ένας προς την Πρέβεζα μέσω Ιωαννίνων, η άλλη να πάει στο Berat και στο Skënderbegas και από εκεί να διαιρείται στα δυο για να πάει στην Vlorë, η άλλη

σιδηρογραμμή στο Durrës, διανύοντας ένα τμήμα μέχρι το Elbasan. Ένα άλλο τμήμα του να φτάνει από το Manastiri μέχρι την Ohri και πιο πέρα, διανύοντας πλάγια το Drin, ένα άλλο τμήμα να πάει στη Shkodra και το Λες, η άλλη να πηγαίνει από το Prizren και να ενώνεται στο “Ferizovik” με τις διεθνείς αρτηρίες που οδηγούν στη Θεσσαλονίκη και στην Αυστρία.

Αυτό το δίκτυο σιδηροδρόμου μαζί με άλλες δευτερεύουσες αρτηρίες που μπορούν να ολοκληρωθούν μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα είτε από ξένες εταιρίες είτε από την Αλβανία με τη βοήθεια ξένων ειδικών και θα φέρουν στον τόπο ευημερία και πολιτισμό.

Ένα άλλο θέμα εκτός από το οδικό και σιδηροδρομικό δίκτυο είναι ο κάμπος της Muzeqeja. Αυτή η πελώρια πεδιάδα είναι ένα θαύμα, μπορεί να εφοδιάσει ολόκληρη την Αλβανία και να εξάγει σιτηρά και άλλα αγαθά με την προϋπόθεση να κατασκευαστεί όπως πρέπει. Για να σχεδιαστεί σωστά αυτός ο κάμπος, πρέπει να διανοιχτούν ποτάμια, ο Semaη, το ποτάμι στο Berati, ο Devoll κ.α. καθώς και η Vjosa και ο Shkumbin, που ρέουν στις άκρες τις. Είναι απαραίτητο αυτά τα ποτάμια να κατασκευαστούν πιο βαθιά και να εντοιχιστούν, με την κατάλληλη τεχνική, για να μη πλημμυρίζουν τα νερά έξω από τις κοίτες τους. Τότε μόνο μπορούν να οικοδομηθούν και κάποιες έξοδοι ή ποτιστικά έργα για την σωστή διαχείριση των νερών σε όλη την πεδιάδα. Τότε θα είναι δυνατή και η αντιμετώπιση του φαινομένου των βάλτων και των ελών, που, κυρίως το καλοκαίρι, δυσωδούν και μολύνουν. Και το χειμώνα θα γλυτώσουν οι κάτοικοι από τις απότομες πλημμύρες που μετατρέπουν τον κάμπο μια απέραντη λίμνη με βαλτόνερα. Η Muzeqeja θα καταστεί ένα πελώριο, πλατύ και μακρύ χωράφι, το οποίο με την παρουσία ύδατος και εύφορης γης θα μετατραπεί σε μια δεύτερη Αίγυπτο. Οι λοφίσκοι της θα καλυφτούν από τα αμπέλια και τους ελαιώνες, τα λιβάδια θα είναι βοσκότοποι για όσο βιος μπορεί να αντέξει όχι μόνο η Αλβανία αλλά και η Ευρώπη.

Η κατασκευή του λιμανιού στο Durrës, λιμάνι ευρύ και όμορφο στη βόρεια πλευρά αυτής της πόλης, το οποίο ο Sulltan Mehmet το έκλεισε για να μη μπορέσουν να εισχωρήσουν οι Βενετοί. Η επαναλειτουργία αυτού του λιμανιού και η ανακατασκευή του περιβάλλοντας και εσωτερικού χώρου θα κάνουν την πόλη όπως ήταν κάποτε, μια δεύτερη Τεργέστη ή μια άλλη Θεσσαλονίκη. Με την ίδια λογική μπορούν να διανοιχτούν και αρκετά άλλα λιμάνια κατά μήκος της Αδριατικής, όπως αυτό στο Budrint κ.α. δίνοντας ώθηση σε πολλούς κλάδους της οικονομίας να ευημερήσουν.

Μια ναυτιλιακή εταιρία μπορεί να ιδρυθεί και να λειτουργήσει στα λιμάνια εντός Αλβανίας καθώς και μέχρι την Τεργέστη, στα λιμάνια της Ιταλίας και της Ελλάδας. Πλοία και σκάφη μπορούν να δραστηριοποιηθούν στις λίμνες της Shkodra, της Ohri, στις Πρέσπες και αλλού όπως και σε κάποια ποτάμια που θα διανοιχτούν.

Όλες αυτές οι δραστηριότητες, καθώς και τα δάση και τα ορυχεία θα επιτηρούνται από το Υπουργείο Γενικών [Οικονομικών] Υποθέσεων. Τα δάση θα χωριστούν σε πολλά τμήματα έτσι ώστε όταν πρέπει να αποψιλωθεί το τελευταίο τμήμα δάσους το πρώτο θα έχει ήδη εκ νέου αναπτυχθεί. Έτσι πάντα θα κόβονται δέντρα και ποτέ δεν θα καταστρέψουμε τα δάση. Ορυχεία θα ανοίγονται σε κάθε άκρη της Αλβανίας για να εκμεταλλεύονται τα μέταλλα όπου εντοπίζονται.

Επίσης, οι τεχνίτες, οι έμποροι και οι αγρότες, οι κτηνοτρόφοι θα τυχαίνουν μέριμνας από το Υπουργείο, για να υπάρξει πρόοδος σε όλα τα μέρη: μαλλί, βαμβάκι, μετάξι, σίδηρος, ξύλο επεξεργασμένο [θα κατευθύνονται]όπου υπάρχει μεγαλύτερη ζήτηση για να μη αναγκαστεί η Αλβανία να τα εισάγει.

15. Τα των Θρησκειών.

Ένας από τους Υπουργούς, της Εκπαίδευσης ή της Δικαιοσύνης, θα αναλάβει και τις Υποθέσεις των Θρησκειών. Ένας Μούφτης για τους Μουσουλμάνους, ένας Έξαρχος για τους Χριστιανούς ορθοδόξους και ένας αρχιεπίσκοπος για τους Καθολικούς: αυτοί οι τρεις θα επιβλέπουν όλες τις λειτουργίες και των τριών θρησκειών στην Αλβανία. Τα τζαμιά, οι εκκλησίες, οι τεκέδες, τα μοναστήρια, οι μουφτήδες, οι ημάμηδες, οι μουεζινίδες, οι παπάδες και όλοι οι άνθρωποι και οι τόποι λατρείας, όπως και η περιουσία των βακουφιών θα ελέγχονται, θα επιτηρούνται και θα εναρμονίζονται [οι σχέσεις τους] από τους τρεις επίτιμους κυρίους, οι οποίοι θα έχουν στη διάθεσή τους και από δυο επιτροπές για να ανταποκρίνονται στις υποχρεώσεις τους. Ο Υπουργός που θα έχει στην αρμοδιότητά του αυτές τις λειτουργίες θα δρα επιβοηθητικά και θα ελέγχει τους λογαριασμούς, δίχως να αναμειγνύεται στις διεργασίες, που είναι αποκλειστικά θρησκευτικές και στις οποίες μόνο τα Συμβούλια για τη Θρησκεία μπορούν να παίρνουν μέρος. Από τα δυο Συμβούλια, που είπαμε ότι θα έχει ο καθένας από τους αρχηγούς των 3 θρησκειών, το ένα θα ιδρυθεί μυστικά από ανθρώπους της ίδιας θρησκείας: μούφτηδες, ουλεμάδες, μουντερίζιδες, δερβίσιδες, επίσκοποι, παπάδες και θεολόγοι κ.α. Ενώ το δεύτερο θα έχει μέλη και τα παραπάνω μαζί με τον λοιπό κόσμο. Το πρώτο θα ασχολείται μόνο με τα ζητήματα της θρησκείας, θα μελετά τα βιβλία της [εκάστοτε] θρησκείας, το δεύτερο θα παρακολουθεί τη διαχείριση των τζαμιών, των εκκλησιών, τους οικονομικούς λογαριασμούς και άλλα παρόμοια τέτοια θέματα. Μερικά από τα μέλη αυτών των Συμβουλίων θα ορίζονται από τους αρχηγούς κάθε θρησκείας και θα εγκρίνονται από τον αρχηγό της κυβέρνησης, από τον Υπουργό για τις Θρησκείες ενώ μερικοί θα εκλέγονται απευθείας από τους ντόπιους.

Οι Αρχηγοί των Θρησκειών, δηλαδή ο Μεγάλος Μούφτης, ο Έξαρχος και ο Αρχιεπίσκοπος, θα τιμώνται αλλά δεν θα αναμειγνύονται σε θέματα εκτός των θρησκευτικών, όπως οι άλλοι μούφτηδες, οι επίσκοποι και οι άνθρωποι της θρησκείας. Οι Ουλεμάδες, οι Δερβίσηδες και ο κλήρος θα απέχουν από την εκπαίδευση και τα σχολεία εκτός αν πρόκειται για το μάθημα των θρησκευτικών, που θα διεξάγεται στα τζαμιά, στους μεντρεσέδες και στις εκκλησίες κ.α.

Οι Μπεκτασήδες, οι οποίοι είναι εξαπλωμένοι σε αρκετό βαθμό και υπολογίσιμοι στην Αλβανία, θα έχουν έναν Αρχιμπαμπά σε ένα μέρος της Αλβανίας, ο οποίος μαζί με άλλους ομόθρησκούς τους θα δημιουργήσουν ένα συμβούλιο που θα ελέγχει και θα προωθεί τις δραστηριότητες στους τεκέδες παράλληλα με τα ζητήματα του Ταρικήτ.

Όλες οι υπόλοιπες θρησκείες θα λειτουργούν απρόσκοπτα και ελευθέρως στην Αλβανία: οι Ιουδαίοι, οι Διαμαρτυρόμενοι κ.α. θα έχουν έναν αρχηγό υπό την επίβλεψη του Υπουργού για τις Θρησκείες.

Κάθε άνθρωπος πιστεύει για τον εαυτό του και σε καμία περίπτωση δεν έχει δικαίωμα να καταπιέζει τους άλλους να πιστεύουν σε κάτι ή να εκτελέσουν αναγκαστικά μια τελετουργία. Οι αρχηγοί των θρησκειών, οι ουλεμάδες και ο κλήρος μόνο με τα σωστά λόγια και τις πράξεις θα μπορέσουν να φέρουν τον κόσμο πιο κοντά στη θρησκεία και συνεπάγεται μέσα στα τζαμιά, τους μεντρεσέδες, τους τεκέδες, τις εκκλησίες κ.α. και όχι εκτός. Κανένας άνθρωπος δεν μπορεί να αναγκαστεί για να πληρώσει κάποιο ποσό για τη λειτουργία των τόπων της θρησκείας, μόνο αν κάποιος το θέλει μπορεί να δώσει ό, τι ποθεί η καρδιά του.

16. Η κτηνοτροφία.

Η Αλβανία σήμερα, αφαιρώντας τους φόρους που καταβάλλει στην κυβέρνηση της Τουρκίας και στα 4 βιλαέτια, συμπεριλαμβανομένου και των τελωνείων μαζί με τα μαλλιά, έχει εισόδημα περίπου 3.000.000 λίρες τουρκικές το χρόνο, εκτός από τι κλέβεται, τι τρώνε και τι χάνεται.

Είναι αλήθεια πως στο σύνολο τους τα πληρωτέα ποσά είναι υπερβολικά, όπως οι φόροι για το βιος, που πρέπει να μειωθούν για να διευκολυνθεί κάπως ο κόσμος. Αλλά αντί αυτού υπάρχουν τόσα άλλα πράγματα που μένουν ανεκμετάλλευτα όπως τα δάση, τα ορυχεία και τόσα άλλα πράγματα, που αν τους δοθεί η κατάλληλη φροντίδα μπορούν να φέρουν μεγάλο κέρδος.

Με όλα αυτά, και με την κατάλληλη μέριμνα, η Αλβανία μπορεί να έχει πολύ περισσότερα συνυπολογισμένα στο εισόδημά της, αλλά ας πούμε ότι φτάνουν τα 3.000.000 φράγκικες λίρες, οι οποίες έχουν αξία ίσα με 60.000.000 φράνγκα.

Η Αλβανία με το που θα καταστεί ιδιαίτερο κράτος, θα πρέπει- από τα πρώτα πράγματα που επείγουν- να προχωρήσει στην έκδοση νομίσματος, ξεχωριστού και διακριτικού. Μια χρυσή λίρα να ισοδυναμεί με 20 τμήματα(φράνγκα) και κάθε τμήμα να διαιρείται σε 100 τσίνγκα¹²³(σαντίμε). Θα υπάρχουν και μισό του φράνγκου και ένα τέταρτο του φράνγκου δηλαδή 50 και 25 χρυσά τσίνγκα. Από νικέλιο θα έχουμε νομίσματα αξίας 21/2 και 5 και 10 και 20 τσίνγκα. Αυτά θα είναι τα νομίσματα της Αλβανίας, αλλά το αντίκρισμά τους θα είναι η χρυσή λύρα. Οι χρυσές και οι νικέλινες μονάδες χρήματος θα υπάρχουν μόνο για να καλύπτουν τις ελάχιστες ανάγκες ανταλλαγής, για να μη μπορούν να μεταβάλουν την αξία της λίρας μέσω της αγοράς χρυσού και νικελίου, όπως γίνεται και σήμερα στην Τουρκία με τα άσπρα.

Μια εθνική τράπεζα θα ιδρυθεί από την αρχή στην Αλβανία. Όλοι αυτοί οι άνθρωποι που έχουν κάποια χρήματα και δεν έχουν που και μέσω ποιου να τα διαφυλάξουν και πολλές φορές χάνουν και τον τόκο και το κεφάλαιο, θα βρίσκονται τα χρήματά τους δίχως κανένα φόβο σε αυτή την τράπεζα που θα εγγυάται και θα τη διαχειρίζεται η ίδια η κυβέρνηση. Επιπλέον, τους φόρους που θα συλλέγει η κυβέρνηση,

¹²³ Στο πρωτότυπο "cinga"= λεπτά, ανάλογη υποδιαίρεση, που προσδιορίζεται και ως "santime"(εκατοστά της cinga)

δεν θα τους κρατάει σε κάποιο χρηματοκιβώτιο αλλά θα τα αποταμιεύει αμέσως σε αυτή την τράπεζα. Θα υπάρχουν [παραρτήματα] σε κάθε αυτόνομη διοικητική περιοχή και σε μερικές ανεπτυγμένες υποπεριοχές. Κατ' αυτόν τον τρόπο η Τράπεζα θα είναι παρούσα σε όλη την Αλβανία και κανένας πλέον δεν θα αναγκάζεται να κρατάει τα χρήματά του στο κόρφο ή σε πορτοφόλια. Η Τράπεζα θα είναι ο αποταμιευτής όλου του τόπου. Όλα τα χρήματα που θα λάβει από την κυβέρνηση και τους πολίτες θα τα επενδύει επικερδώς για να φέρει πλούτο και ευπορία στον τόπο, εκδίδοντας τραπεζογραμμάτια που θα χρησιμοποιούνται πιο συχνά για να μη μείνει ο χρυσός και ο αργυρός ανεκμετάλλευτος και δίχως τόκο.

Δυο πράγματα είναι αυτά που βλάπτουν τους ανθρώπους και την κυβέρνηση: ο μεγάλος μισθός που φέρνει μεγαλοϊδεατισμούς και σπατάλη και ο μικρός μισθός που τους κάνει να κλέβουν και να παραμελούν τη δουλειά. Επομένως στην Αλβανία δεν πρέπει να έχουμε ούτε μεγάλο ούτε μικρό μισθό.

Για παράδειγμα μπορούμε να σημειώσουμε τους μισθούς των υπαλλήλων για να δούμε παράλληλα και πόσο υπολογίζονται να είναι κάθε μήνα:

		Από	Σύνολο
	Πρόεδρος Δημογεροντίας	3000	3000
	Αντιπρόεδρος	2500	2500
13	Μέλη	2000	26000
15	Γραφιάδες	300	4500
7	Υπουργοί	2000	14000
	Πρωθυπουργός	2500	2500
8	Αρχιγραφιάς	1000	8000
8	Βοηθοί Γραφιάδες	2000	16000
3	Αρχηγοί Θρησκειών	2000	6000
3	Συμβούλιο Γραφιάδων	2000	6000
15	Διοικητές	15000	225000
15	Αρχιγραφιάδες	750	11250
15	Δημοτικοί Κτηνίατροι	750	11250
15	Υπεύθυνοι Διδασκαλίας	750	11250
15	Υπεύθυνοι Γενικών	750	11250

	Καθηκόντων		
15	Δικαστές	750	11250
15	Λογιστές	2000	30000
50	Υπο- διοικητές	750	37500
50	Γραφιάδες	300	15000
50	Βοηθοί Κτηνίατροι	300	15000
50	Λοιποί Γραφιάδες	300	15000
50	Δικαστές πρώτου βαθμού	1000	50000
15	Δικαστές δεύτερου βαθμού	2000	30000
1	Ανώτατος Δικαστής	5000	5000
50	Σχολεία 2^{ης} βαθμίδας	2500	125000
2000	Σχολεία 1^{ης} βαθμίδας	200	400000
20	Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα	5000	100000
10	Ακαδημία/ Τυπογραφείο/ Αστεροσκοπείο/ Μουσείο/ Βιβλιοθήκη	5000	50000
20000	Στρατός και Υπηρεσίες		2.400.000
	Το μήνα		3.439.750
	Τα οποία υπολογίζονται για ένα χρόνο:		41.227.000
100	Μέλη του Συμβουλίου Γενικών Καθηκόντων	1000	200.000
	Πρόεδρος. Αντιπρόεδρος των Γραφιάδων		10.000
	ΕΤΗΣΙΟ Σύνολο:		41.487.000

Επομένως, όλα τα έξοδα υπολογίζονται να μη ξεπερνούν τα 2 εκατομμύρια λίρες και περισσεύουν άλλο ένα εκατομμύριο για να γίνουν οι σιδηρόδρομοι, οι δρόμοι, τα λιμάνια και όλες οι άλλες έκτακτες εργασίες, όπως εμπορικά καράβια και πολεμικά πλοία.

Όλα αυτά χρόνο με το χρόνο θα αυξάνουν τον πλούτο της Αλβανίας, σε τόσο βαθμό που θα αρκούν να ασκείται η διακυβέρνηση μόνο με τα έσοδα των τελωνείων και του εμπορίου, πράγμα που θα απαλύνει τους χωρικούς και τους φτωχούς από την υποχρεωτική φορολογία, ποσά που εκχωρούν για γαίες, για το βιος, τα σπίτια και όλα όσα δεν τους αφήνουν να ανασαίνουν ελεύθερα. Τότε οι Αλβανοί, όπως οι Αμερικάνοι σήμερα, θα ζουν σαν στον παράδεισο.

Το νόμισμα της Αλβανίας θα έχει από τη μια πλευρά έναν αετό με μισάνοιχτα φτερά και πόδια και ένα αστέρι στην κορυφή του νομίσματος, το εθνόσημο της Αλβανίας δηλαδή, και στην περιφέρεια του νομίσματος το όνομα της. Στα πόδια του αετού θα αναγράφεται η μονάδα για την αξία του νομίσματος. Στην άλλη όψη θα έχει μέσα σε έναν κύκλο από κλαδιά την αξία του νομίσματος και κάτω θα είναι οι υποδιαίρεσεις του.

17. Οι Επαρχίες.

Ο πιο ευτυχής τόπος από όλους στον κόσμο θα είναι εκείνος που η κυβέρνηση θα παρεμβαίνει πολύ λίγο. Όσο μπορεί, η κυβέρνηση δεν θα προσπαθεί να μη έρχεται σε άμεση επικοινωνία με τους ντόπιους. Για αυτές τις υποθέσεις θα είναι υπεύθυνες οι Επαρχίες, με μια πετυχημένη οργάνωση έτσι ώστε οι ντόπιοι να έρχονται σε επαφή μόνο με τους αντιπροσώπους της και να λύνουν από κοινού τα προβλήματα. Τους φόρους θα τους συλλέγει η Επαρχία και θα παραδίδει το ποσό στην Κυβέρνηση. Τα λαϊκά δικαστήρια μεταξύ του λαού θα τα επιτηρεί η Επαρχία, τους μικρούς δρόμους στα χωριά και τους δρόμους στις πόλεις θα αναλαμβάνει να κατασκευάζει η Επαρχία, τα πρώτα σχολεία, τα παζάρια και όλες οι άλλες εκκρεμότητες που θα προκύπτουν στις πόλεις και στα χωριά θα άπτονται των αρμοδιοτήτων των Επαρχιών, όπως τα δάση, τα φυτώρια και όλα τα άλλα.

Κάθε μικρή πόλη θα αποτελεί μια Επαρχία¹²⁴ (beledije), οι μεγάλες πόλεις θα χωρίζονται σε 2 ή παραπάνω επαρχίες. Από τις Επαρχίες μικρών χωριών που είναι κοντά το ένα με το άλλο, θα δημιουργούν όλα μαζί μια Επαρχία. Έτσι κάθε υποπεριοχή θα διαιρείται σε μερικές Επαρχίες.

Κάθε Επαρχία θα διεξάγει τακτικά τη «Συγκέντρωση εφ' όλης της ύλης», στην οποία θα συμμετέχουν όλοι οι άνδρες, που έχουν συμπληρώσει το 20^ο έτος της ηλικίας τους, που έχουν τουλάχιστον ένα σπίτι και ένα χωράφι ή αμπέλι ή κήπο ή ό, τι άλλο, που πληρώνει τουλάχιστον 5 φράνγκα το χρόνο στην κυβέρνηση και ξέρει να γράφει και να μιλάει. Αυτή η Συγκέντρωση μία φορά το χρόνο θα εκλέγει έναν Έπαρχο, (nahije mydiri e beledije reisi), έναν αντικαταστάτη του ή βοηθό Επάρχου, τα τρία μέλη του Συμβουλίου της Επαρχίας, έναν πρόεδρο έναν αντιπρόεδρο και τρία μέλη για το Ειρηνοδικείο (juges de paix). Τα ονόματα αυτά θα στέλνονται στον υποδιοικητή και έπειτα στον Διοικητή και αυτός θα τα εγκρίνει και θα απαντάει θετικά. Οι φύλακες, οι φοροϋπάλληλοι, η περιπολίες της κάθε Επαρχίας θα βρίσκονται υπό τις εντολές του Επάρχου. Τα ποσά της φορολογίας θα συλλέγονται από κάθε Επαρχία με την βοήθεια και των φοροϋπαλλήλων και των

¹²⁴ Επαρχία είναι η πιο παρεμφερής έννοια για να περιγράψουμε διοικητικά την έννοια που παίρνει ο όρος "katunderitë".

περιπολιών, όπου θα κριθεί [η παρουσία τους] απαραίτητη και θα αποδίδονται στον υποδιοικητή.

Έτσι όλες οι υποθέσεις σε τοπικό επίπεδο θα αποπερατώνονται από την Επαρχία και οι ντόπιοι δεν θα γνωρίζουν άλλη κυβέρνηση εκτός αυτής, που την έχουν εκλέξει οι ίδιοι. Η Κυβέρνηση δεν θα αναμειγνύεται εκτός από τις σημαντικές και γενικές υποθέσεις, και εξολοκλήρου για εκείνες που η Επαρχία μη μπορώντας να τις εκτελέσει θα τις μεταβιβάζει στην Κυβέρνηση.

Η Επαρχία θα έχει τα δικά της χρήματα, γιατί θα συλλέγει φόρους από τα σπίτια, τα χωράφια και τα αμπέλια, τα δάση, το εμπόριο, τις αγορές και τις πωλήσεις κ.α. Όλα αυτά τα χρήματα είναι εκτός του προϋπολογισμού του κράτους και αυτά θα τα διαχειρίζεται η Επαρχία, για να εκτελεί πληρωμές σε φύλακες και όπου αλλού.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Από όλα όσα είπαμε παραπάνω γίνεται αμέσως αντιληπτό το ποιος μπορεί να κυβερνήσει την Αλβανία, και σε τι όμορφο μέρος μπορεί να μεταλλαχθεί μέσω μια; σωστής διακυβέρνησης! Θα πήγαινε μπροστά και θα πρόκοβε! Μέσα σε λίγο χρονικό διάστημα θα γινόταν από τα πιο όμορφα μέρη όλης της Ευρώπης και της γης. Με αυτόν τον τρόπο το αλβανικό έθνος θα μπορούσε να καταστεί από τα πιο μορφωμένα και πολιτισμένα μέρη της γης, και οι Αλβανοί, οι οποίοι για τόσες εκατοντάδες χρόνια ζουν στη σκλαβιά, στη φτώχεια και στην καταπίεση, θα γίνονταν όλοι πλούσιοι και ευτυχισμένοι και θα ζούσαν όλοι σαν άνθρωποι!

Τι θα χρειαστεί για να σωθεί αυτό το έρημο¹²⁵ το έθνος και αυτός ο φτωχός τόπος από τους κινδύνους που μας περιβάλλουν και να ανθίσει έτσι όπως χρειάζεται; Πολύ λίγα πράγματα. Μόνο επιθυμία. Αρκεί να θέλουμε, και αν θελήσουμε ό,τιδήποτε, εξαρτάται από εμάς να διαμορφώσουμε την Αλβανία όπως είπαμε και να διώξουμε μακριά της όλους τους κινδύνους και τις μεγάλες δυστυχίες. Όταν όλα κρέμονται από τα χέρια μας, από εμάς τους Αλβανούς, να γλυτώσουμε ή να αφήσουμε να χαθεί η Αλβανία, τότε σκεφτείτε πόσο άδικο έχουμε αν καθόμαστε δίχως να κάνουμε τίποτα! Αυτό σηματοδοτεί πως θα καταστρέψουμε την ίδια μας την πατρίδα με τα δυο μας χέρια. Γιατί αν είναι στο χέρι μας να τη γλυτώσουμε και δεν το κάνουμε, αυτό σημαίνει πως την καταδικάζουμε με τα ίδια μας τα χέρια!

Αλλά τι να κάνουμε; Ορίστε τι πρέπει να κάνουμε:

Πρέπει ο καθένας από εμάς τους Αλβανούς να έχει, μέρα- νύχτα, κατά νου του και σύρριζα στην καρδιά τη σωτηρία της Αλβανίας και την πρόοδο του αλβανικού έθνους. Αυτό με τι θα επιτευχθεί; Κάθε Αλβανός, όπου και αν είναι, πρέπει να επιδιώκει την ένωση των Αλβανών. Όλοι οι Αλβανοί είναι αδέρφια, έχουν το ίδιο αίμα που ρέει στις φλέβες τους. Δεν υπάρχουν Τούρκοι ή γκιαούρηδες μεταξύ μας αλλά όλοι είμαστε Αλβανοί! Αυτός που είναι γνήσιος Αλβανός, πρέπει να τους βλέπει όλους τους άλλους σαν αδέρφια του και να αγαπά από καρδιά κάθε γνήσιο Αλβανό, ασχέτως αν δεν μοιράζεται την ίδια πίστη μαζί του. Ο Αλβανός είχε καταστεί Αλβανός πολύ πριν γίνει χριστιανός ή μουσουλμάνος.

Επομένως ο γνήσιος και αγνός Αλβανός και αυτός που επιθυμεί τη σωτηρία της Αλβανίας, βάζει πάντα και παντού την εθνική του ταυτότητα πάνω από τη θρησκεία. Δεν είναι αδέρφια του μόνο εκείνοι που μοιράζονται την ίδια θρησκεία αλλά όλοι εκείνοι που έχουν την ίδια εθνική ταυτότητα με αυτόν. Οι γνήσιοι Αλβανοί συμπεριφέρονται μόνο σαν αδέρφια μεταξύ τους. Τα αδέρφια τους πρέπει να είναι τόσο αγαπημένα, που τίποτε δεν θα τα χωρίζει. Όπως είναι οι Μασόνοι και οι Μπεκτασήδες σαν αδέρφια ο ένας με τον άλλον, έτσι πρέπει να είναι οι γνήσιοι Αλβανοί μεταξύ τους.

Αλβανός είναι κάθε άνθρωπος, γόνος Αλβανών, ο οποίος μιλάει τα αλβανικά. Γνήσιος Αλβανός είναι εκείνος που έχει το μυαλό και την καρδιά του αλβανική. Τέτοιοι Αλβανοί είναι πραγματικοί και γνήσιοι όταν είναι στα εσώψυχά τους Αλβανοί. Αγαπούν τη

¹²⁵ Με την έννοια του: «δυστυχισμένο έθνος»

γλώσσα τους και το έθνος τους και μάχονται για να προστατεύσουν την πατρίδα τους. Όταν θα καταστούν όλοι Αλβανοί, και εννοώ πραγματικοί Αλβανοί, τότε μόνο η Αλβανία θα σωθεί δίχως να διατρέχει πλέον κανέναν κίνδυνο. Επομένως αξίζει κάθε Αλβανός να είναι στην αρχή ή να γίνει ένας γνήσιος Αλβανός για τον εαυτό του και μετά να προσπαθεί να κάνει και τους άλλους φίλους τους, οι οποίοι ένας μετά τον άλλο θα γίνουν γνήσιοι Αλβανοί.

Σήμερα αρκετοί Αλβανοί, ενενήντα τοις εκατό μπορούμε να πούμε, δεν είναι Αλβανοί, ούτε στο μυαλό ούτε στην ψυχή. Δεν τιμούν το έθνος τους, δεν εξήραν τη γλώσσα τους, δεν θέλουν να την μιλάνε και να τη γράφουν και μερικοί ντρέπονται που τη μιλάνε! Αν έχουν αυτοί την ντροπή να μαρτυρήσουν ότι η πατρίδα τους είναι η Αλβανία, η ντροπή της Αλβανίας είναι αβάσταχτα μεγαλύτερη που υπομένει τέτοιου είδους γιους! Το αλβανικό έθνος δεν είναι έθνος για να έχει ντροπή για σένα. Το να είσαι άνθρωπος τόσο έξυπνος και γενναίος δεν είναι ντροπή αλλά μεγάλη τιμή! Αν έχει μείνει πίσω το έθνος μας δεν είναι φταίξιμο δικό του αλλά είναι δικό μας. Αν έχει μείνει η γλώσσα μας άγραφτη δεν έμεινε γιατί είναι γλώσσα ασταθής ή ατελής, αλλά επειδή εμείς δεν φροντίσαμε να την γράψουμε. Δεν μας φταίει το έθνος, δεν έχει το φταίξιμο η γλώσσα, το φταίξιμο είναι ολότελα δικό μας. Είμαστε το πιο αρχαίο έθνος της Ευρώπης, το πιο ξακουστό και το πιο γενναίο, μιλάμε την πιο αρχαία και την πιο εύηχη γλώσσα της φυλής των αριανών.

Εκείνοι οι Αλβανοί- που δεν ξέρουν να αξιολογούν τη γλώσσα και το έθνος τους και δεν τους αρέσει ή δεν έχουν ντροπή να προτιμούν να ονομάζονται Τούρκος, Έλληνας, Σλάβος ή ό, τι άλλο- αυτοί είναι προδότες ανόητοι και άμυαλοι. Η ύπαρξή τους και μόνο είναι ντροπή για την Αλβανία και το αλβανικό έθνος. Τι μεγάλη ντροπή που ένας Αλβανός, στις φλέβες του οποίου ρέει το αίμα του Skënderbeu και των φίλων του, να ταπεινώνει το έθνος του και τη γλώσσα της μητέρας του μιλώντας μια άλλη ξένη γλώσσα, με την οποία προσπαθεί να την αντικαταστήσει! Δρα έτσι ώστε να τα παιδιά, τα εγγόνια του και τα δισσέγγονα του να μη ονομαστούν Αλβανοί! Τι μεγάλη ντροπή για την Αλβανία να έχει για παιδιά τέτοια παιδιά! Ποιος θα ήταν περισσότερο άτιμος και αηδιαστικός από απ' ό,τι αυτός που αρνείται να τιμήσει τη μητέρα του, πετώντας την σε μια άκρη και αρνούμενος να ομολογήσει πως είναι η μητέρα του;

Η ντροπή για τέτοιους ανθρώπους είναι ατιμία για τη μητέρα μας! Εκτός από τη κομμάτι γης που κατοικούμε κανένα άλλο τμήμα τη γης δεν δίνει τέτοιους πικρούς καρπούς! Τόσο πλούσιοι οι Αλβανοί τα σπατάλησαν όλα και τους έμεινε μόνο η εθνική ταυτότητα, για να έρθει η στιγμή τα παιδιά τους και τα αδέρφια τους να ξεχάσουν την αλβανική [γλώσσα] και να μη ονομάζονται πια Αλβανοί. Αυτοί δεν είναι εχθροί, δεν υπάρχουν λέξεις για να εκφράσουν τι άτιμοι προδότες και αναμειγμένοι¹²⁶! Δεν υπάρχουν Αλβανοί, λένε πως οι Αλβανοί δεν είναι ένα έθνος, είναι Έλληνες λένε μερικοί! Τούρκοι λένε οι άλλοι, Σλάβοι, λένε οι μερικοί άλλοι. Ω! Τόσος σαματάς για έναν Αλβανό! Ω. Ποιος θα κλείσει το στόμα αυτών των αδιάντροπων!

¹²⁶ Λασποαίματοι, μεικτοί, νοθευμένοι, νοθογενείς, οι γενετικά μη αλώβητοι: είναι κάποιες από τις έννοιες που υπονοούνται.

Τέτοιο άνθρωποι δεν πρέπει να βρίσκονται ούτε στην Αλβανία ούτε στην επιφάνεια της γης, γιατί τη βαραίνουν πολύ αυτοί οι προδότες: τι τους βαστά, να ξεκουμπιστούν! Κάθε αληθινός Αλβανός ας φροντίσει να μη μείνει ούτε ένας τέτοιος Αλβανός, γιατί αφήνουν μεγάλη ντροπή πίσω τους για την Αλβανία και τον Αλβανισμό. Κάθε Αλβανός οφείλει πρώτα να γίνει αληθινός Αλβανός για τον εαυτό του και μετά να κάνει και τους άλλους, όσους μπορεί πιο πολύ! Να φροντίζει να προσδεύει και να εξαπλώνεται η αλβανική γλώσσα, δηλαδή η γραφή και η ομιλία της και να εκλεπτυνθεί η διαδικασία εκμάθησής της. Με άλλα λόγια να προσπαθεί ο καθένας μας να είναι το έθνος μας ένα από τα πολιτισμένα και ανεπτυγμένα της Ευρώπης. Αν όλοι δράσουμε συλλογικά, το έθνος μας, όντας από τη φύση έξυπνο και σβέλτο, μέσα σε λίγο χρόνο θα είναι από τα πιο προσδευμένα και πολιτισμένα της Ευρώπης.

Ένα αρχαίο έθνος, το πιο αρχαίο των εθνών στην Ευρώπη, οι Πελασγοί που έζησαν και έμειναν για πάνω από χίλια χρόνια αλώβητοι, ένα τόσο αρχαίο έθνος με όλο αυτό τον νέο δυναμισμό, που σήμερα αρχίζει να ξεπροβάλει τα πρώτα του άνθη κα πάλι όπως παλιά, ένα έθνος ακμαίο και αυτόβουλο, με αμιγή πλούσια και όμορφη γλώσσα, που τη μαθαίνει από τα σπάργανα της μητέρα του, ένα τέτοιο έθνος ποιος θα τολμήσει να του αντισταθεί και ποιος να το ξεπεράσει;

Ω άνδρες Αλβανοί! Αν το θελήσουμε και το προσπαθήσουμε, θα είμαστε από τους πρώτους της Ευρώπης, και θα μας ζηλεύει όλος ο κόσμος. Ω παλικάρια! Μη μας κοιμίζει ο ύπνος της μαλθακότητας και της τεμπελιάς γιατί είμαστε χαμένοι. Ω, και τι κρίμα σε αυτή την εποχή να χαθούμε που ακόμη και τα πιο αδύναμα έθνη αφυπνίζονται και κινητοποιούνται- ένα έθνος όπως το αλβανικό που έχει μείνει τόσες χιλιάδες χρόνια μαργωμένο, σε τόσους δύσκολους καιρούς! Ένα έθνος τόσο σοφό και με μια γλώσσα τόσο όμορφη να χαθεί λόγω άγνοιας δίχως να αποκτήσει γραπτή γλώσσα! Ένα έθνος τόσο γενναίο που δεν λυπάται το αίμα του, να χαθεί διασπασμένο από έθνη αδύναμα και δειλά! Μυαλό έχουμε, ηρωισμό έχουμε, μια όμορφη και απαλή γλώσσα έχουμε, και δεν ξέρουμε πως να επωφεληθούμε από όλα αυτά για το καλό μας και να μένουμε άπραγοι, και το χειρότερο από όλα, να δρούμε προς την απώλειά μας, να ξεριζώνουμε τα θεμέλια του έθνους μας.

Είμαστε εμείς Αλβανοί ή όχι; Μπέσα, πίστη, εργασία, φροντίδα, η επιθυμία μας, η σκέψη μας ας είναι όλα επικεντρωμένα στην Αλβανία και τον αλβανισμό. Να πάμε τη γλώσσα μας μπροστά, να την διανθίσουμε και να την εμπλουτίσουμε με έρευνα και περισσότερες γνώσεις. Να ανοίξουμε σχολεία, τα διδαχτούμε, να μη είναι ούτε ένας Αλβανός αμόρφωτος που να μη ξέρει να γράφει και να μιλάει. Να βγάλουμε τα ξένα σχολεία έξω από την Αλβανία και να ορθώσουμε τα δικά μας αλβανικά. Τα παιδιά μας σε λίγο χρόνο να μάθουν να γράφουν και να διαβάζουν τη γλώσσα τους μαζί με όσες γνώσεις θα τους χρειαστούν. Μια και ξέρουν την γλώσσα ήδη πολύ καλά, θα έχουν την ευκαιρία να μάθουν στο σχολείο πολλά χρήσιμα πράγματα. Και ο βοσκός, και ο γεωργός και ο μάστορας δεν θα είναι δίχως γνώσεις.

Αυτά όλα είναι όσα δικαιούμαστε. Ποιος θα μας εμποδίσει να εργαστούμε με γνώμονα το δίκιο και καλό, μας άρπαξαν τα δίκια μας μέσα από τα χέρια. Είναι δικαίωμά μας να προσπαθούμε με το λόγο, με την πράξη, με το στόμα, με την πένα, με το όπλο για να

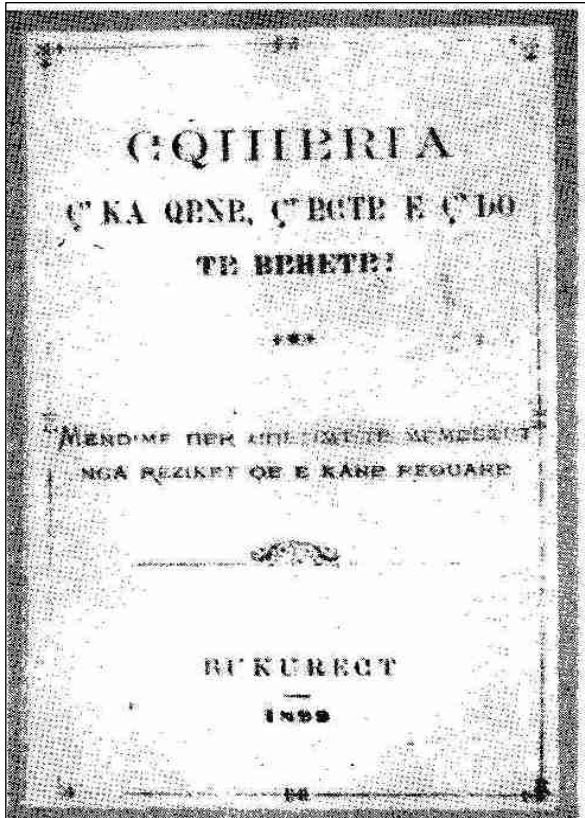
πάρουμε το δίκιο μας πίσω από τα αγκάθια εκείνων που μας τα στέρησαν. Δεν επιζητούμε να αρπάξουμε κάτι ξένο, αλλά δεν αφήνουμε και εκείνα που μας ανήκουν να μας τα τσαλαπατάνε βίαια στο δρόμο. Να προσπαθήσουμε για όσα δικαιούμαστε, για τη γλώσσα μας, για την εθνική μας ταυτότητα, για τα θετικά του έθνους μας. Όποιος και αν σταθεί μπροστά στο δρόμο μας τον ιερό, θα τον απωθήσουμε, θα τον αναποδογυρίζουμε, θα τον ποδοπατήσουμε και θα τον αφήσουμε στην άκρη! Να ορθώσουμε τη φωνή μας, να φωνάξουμε, να μας ακούσει όλος ο πολιτισμένος κόσμος, να μας βοηθήσουν και αυτοί για το δίκιο μας που θέλουμε να διαφυλάξουμε. Να μη φοβηθείτε από τίποτα, να μη σταματήσουμε μέχρι να νικήσουμε και να απαιτήσουμε, είμαστε στη σωστή πλευρά του δρόμου, ο Θεός βοηθά πάντα τους δικαίους, ο Θεός είναι δικαιοσύνη μόνος του.

Ω αδέλφια Αλβανοί! Δεν πρέπει να μας βρουνε όπως βρήκαν εκείνους τους ιθαγενείς στην Αυστραλία και στην Αφρική, που πήγαν οι Ευρωπαίοι και τους κορόιδεψαν με λίγα χαϊμαλιά, με γυάλινα μικροπράγματα με αστραφτερούς καθρέπτες και τους πήραν τα μέρη όπου ζούσαν μέσα από τα χέρια. Να μη γίνουμε και εμείς κορόιδα με λίγα φύκια που θα μας περάσουν ως μεταξωτές κορδέλες, αφήνοντας τα δίκαια μας διαπραγματεύσιμα αντικείμενα στα δικά τους χέρια. Να σπάσουμε τα δεσμά του ζυγού, που μας βαραίνει το σβέρκο τόσες εκατοντάδες χρόνια, να απαλλαχτούμε από τα σίδερα που περιορίζουν τα πόδια μας, να απαλλαχτούμε από τη ασήκωτη σκιά, που μας πιέζει και μας βαραίνει για να μη πάρουμε αέρα! Να μη μείνουμε στάσιμοι και παγωμένοι, να κινήσουμε χέρια και πόδια, να κουνηθούμε και να ανασκουμπωθούμε, να οδεύσουμε ελεύθερα στο δρόμο του Θεού, στην οδό του δικαίου.

ΘΕΟΣ, ΔΙΚΑΙΟΣΥΝΗ, ΕΘΝΟΣ, ΓΛΩΣΣΑ, ΑΛΒΑΝΙΑ, ΑΛΒΑΝΙΣΜΟΣ!

Ορίστε ο σκοπός μας! Ορίστε η ιερή αποστολή μας! Να η μπέσα μας! Όλοι όσοι μοιράζονται αυτόν τον σκοπό, είναι αδέλφια μας! Ανάμεσα στους πραγματικούς Αλβανούς δεν υπάρχει καμία διένεξη, καμία διχόνοια, καμία καχυποψία! Είναι όλοι αδέρφια, όλοι ένα σώμα, ένας νους, ένας σκοπός, μια μπέσα!

Τέλος

- Sami Frashëri, “Shqipëria ç’ ka qenë, ç’ është e ç’ do të bëhet? ”, Επιμέλεια: Kastriot Mahilaj, Εκδοτ. Οίκος “Mesonjetoria”, Τίρανα, 1999.
- Νίκος Γκίνης, ‘Fjalor Shqip- Greqisht (Αλβανο- ελληνικό Λεξικό)’, Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων, Τίρανα, 1971.
- Νίκος Γκίνης, ‘Fjalor Shqip- Greqisht (Αλβανο- ελληνικό Λεξικό)’, επιμέλεια Γεώργιος Δ. Καψάλης, Επανέκδοση, Ιωάννινα 1998.
- Ακαδημία Επιστημών της Αλβανίας, Ινστιτούτο Γλωσσολογίας και Λογοτεχνίας, «Λεξικό της Σύγχρονης Αλβανικής (Fjalor e Shqipes se Sotme)», Εκδ. Οίκος TOENA, Τίρανα, 2002.
- Κοσμάς Γιατζόγλου, Παναγιώτης Καραχρίστος, Αριστείδης Παλιούρας, «Ηλεκτρονική Έκδοση του Μείζονος Ελληνικού Λεξικού», Αθήνα, 1997.
- Zija Xholli, “Sami Frashëri”, εκδ. Οίκος Mihal Quri, Tirana, 1978.

¹²⁷ Η φωτογραφία με το εξώφυλλο του πρωτότυπου είναι από το βιβλίο της Zija Xholli, “Sami Frasher”, εκδ. Οίκος Mihal Quri, Tirana, 1978, σελ. 71. Τα ιστορικά στοιχεία των υποσημειώσεων αντλήθηκαν από το: Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, *Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους, δίτομη έκδοση, Τίρανα, 1959 και 1965 αντίστοιχα τα έτη έκδοσης, τίτλος πρωτότυπου: “Historia e Popullit Shqiptar”*.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΟ

ΒΑΣΙΚΩΝ ΓΕΓΟΝΟΤΩΝ ΚΑΙ ΣΥΜΒΑΝΤΩΝ

Έτος ¹²⁸	Εκδήλωση Γεγονότος	Τυχόν αφορμή/ συνέπειες
1225 π.Χ.	Ο πρώτος γνωστός Ιλλυριός Πρίγκιπας, Hylli (Hyllus), πεθαίνει.	
358 π.Χ.	Οι Ιλλυριοί νικούνται από τον Βασιλιά Φίλιππα II της Μακεδονίας.	
312 π.Χ.	Ο Βασιλιάς Glaucius της Ιλλυρίας καταλαμβάνει την Επίδαμνο.	
9 μ. Χ.	Οι Ρωμαίοι, υπό τον Αυτοκράτορα Τιβέριο, κατατροπώνουν τους Ιλλυριούς	Διαιρούνται οι εκτάσεις της Αλβανίας στη Δαλματία, Ήπειρο και Μακεδονία.
395 μ.χ	Διάσπαση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας σε Ανατολικό και Δυτικό τμήμα.	Αφήνει τα εδάφη της σημερινή Αλβανίας διοικητικά να εξαρτώνται από το ανατολικό τμήμα αλλά εκκλησιαστικά υπό της Ρώμης.
4ος αι. – 7ος αι.	Γότθοι, Ούννοι, Αβάροι, Σέρβοι, Κροάτες και Βούλγαροι διαδοχικά διεισδύουν και καταλαμβάνουν εδάφη της σημερινής Αλβανίας	
732 μ.Χ.	Οι Ιλλυριοί υπάγονται στο Πατριαρχείο της Κωνσταντινούπολης και υπό τις διαταγές του βυζαντινού Αυτοκράτορα.	
1054 μ.Χ.	Το Σχίσμα μεταξύ των Εκκλησιών.	Αφήνει τους πληθυσμούς της Βόρειας Αλβανίας υπό την επιρροή

¹²⁸ Γεγονότα έχουν αντληθεί από όλες τις υπάρχουσες πηγές.

		του Πάπα της Ρώμης ενώ αυτούς στις νότιες περιοχές υπό την επιρροή του Οικουμενικού Πατριαρχείου της Κωνσταντινούπολης.
12ος αι. μ.Χ.	Οι Σέρβοι καταλαμβάνουν τμήματα των βόρειων και ανατολικών περιοχών της Αλβανίας.	
1204 μ.Χ.	Οι Βενετοί αποκτούν πλήρη έλεγχο στα εδάφη σχεδόν ολόκληρης της Αλβανίας αλλά οι Βυζαντινοί επανέρχονται άμεσα και ιδρύουν το Δεσποτάτο της Ηπείρου στην περιοχή.	
1325 μ.Χ.	Οι δυνάμεις του σουλτάνου Οχράν καταλαμβάνουν την Μπούρσα (Προύσα)	Την κάνουν πρωτεύουσα του κράτους..
1338 μ.Χ.	Η παρουσία των Βυζαντινών στη Ανατολία συρρικνώνεται..	Διατηρούν ακόμη υπό τον έλεγχό τους την Κωνσ/πολη
1361 μ.Χ.	Κατακτάται η πόλη της Ανδριανούπολης (Εντιρνέ) στη δυτική του πλευρά του Βοσπόρου.	
1385 μ.Χ.	Ο Αλβανός πρίγκιπας στο Durrës καλεί για βοήθεια τα Οθωμανικά στρατεύματα να παρέμβουν σε μια εξέγερση στην περιοχή	Οι αλβανικές οικογένειες της περιοχής ορκίζονται πίστη στους Οθωμανούς
1389 μ.Χ.	Η μάχη του Κοσσυφοπεδίου	Μια συντονισμένη προσπάθεια αντίστασης στην πορεία των Οθωμανών προς τα δυτικά αποτυγχάνει.
1403 μ.Χ.	Ο Gjergj Kastrioti γεννιέται	Αργότερα θα καταστεί το εθνικός ήρωας της Αλβανίας, γνωστός ως Skanderbeu.
1443 μ.Χ.	Μετά από ήττα σε μάχη κοντά στην πόλη Nis, ο Skanderbeu ασθενεί απέναντι στα Οθωμανικά στρατεύματα.	
1444 μ.Χ.	Ο Skanderbeu ηγείται της αντίστασης στα βουνά της Αλβανίας εις βάρος των Οθωμανών.	
1449 μ.Χ.	Οι Αλβανοί, υπό την καθοδήγηση του Skanderbeg, κατατροπώνουν τα οθωμανικές δυνάμεις υπό του Sultan Murad II.	

1453 μ.Χ.	Μετά από αλλεπάλληλες προσπάθειες και πολύχρονη πολιορκία οι Οθωμανοί αναλαμβάνουν τον έλεγχο της Κωνσταντινούπολης.	
1466 μ.Χ.	Κατάκτηση της Αλβανίας.	
1468 μ.Χ.	Ο Skanderbeu πεθαίνει.	
1478 μ.Χ.	Η πόλη της Krujë πέφτει σε οθωμανική διοίκηση, η πόλη της Shkodër το ίδιο μετά ένα χρόνο.	
1537	Εξέγερση στα χωριά Veliqot, Vasjar, Dragot, Dhërmi, Kallarta	Άρνηση καταβολής του φόρου xhizja
1560	Εξέγερση των Dibra, Mysje, Dukagjini	Κατά σπαχήδων, καύση περιουσιών, απαγόρευση κυκλοφορίας, επίθεση σε φρούρια
1565	Εξέγερση των Dukagjini, ορεινές περιοχές. Kakariq, Balldren, Trumsh, Re κ.α.	“οι άπιστοι να γευτούν το σπαθί, οι γυναίκες και τα παιδιά να τους κάμουν αιχμαλώτους, όλα τους τα υπάρχοντα να κατασχεθούν”
1570	Shkodra, Lezhë, Mysje, Kurbin, Kruje	Επέκταση των κινημάτων που δεν είχαν ανασχεθεί κατά την προηγούμενη δεκαετία
Φεβρ. 1570	Εξεγερμένοι από Shkodra, Ulqini, Tivari κατά τη πόλης Lezhë	Για να απελευθερώσουν την πόλη. Το κατάφεραν, μόλις όμως αποπειράθηκαν το ίδιο για τη Shkodra, απέτυχαν.
1574	Εξέγερση στο νησί της Lezhë	Απόσυρση μετά από στρατιωτικό αποκλεισμό των εξεγερμένων από το νησί
17ος αι. (αρχές)	Αρκετοί Αλβανοί που ασπάστηκαν τον μουσουλμανισμό, εδραιώθηκαν στον κρατικό μηχανισμό της Αυτοκρατορίας και σε διοικητικές θέσεις στο στρατό.	
1603	Εξέγερση των κατοίκων του Hurmas	κατά δεκάτης
1606	Εξέγερση κατά των Dogaxhinjtë	Άρνηση εκτέλεσης καθηκόντων στο Elbasan

1607	Εξέγερση των Kruja(Andrea Manesi), Dugagjini, Kthellë, Selitë	Ο δεύτερος Skënderbeu
1608	Εξέγερση των Tivari, Ulqini	Κατά του σαντζακμπί της Shkodra, μετά από έφοδό του για κλεψιμαία στην περιοχή.
1611	Στο Mal I Zi	Επιτέθηκαν και σκότωσαν τον υπέυθυνο για τη φορολογία μαζί με όλους τους Σπαχήδες του
1612	Εξέγερση των κατοίκων στην Malësia e Madhe,	Εκστρατεία από την Podgorica για τρεις μήνες κατά των εξεγερθέντων, ανεπιτυχής.
1613	Κάτοικοι του Kelmend	Εκστρατεία ενωμένων δυνάμεων από τις περιοχές: Shkodra, Dukagjini, Prizren, Elbasan(Asllan Pasha)
1622	Εξέγερση των Γενιτσάρων	Θάνατος του Osman II όταν προσπάθησε να επιβάλλει την τάξη με κυρώσεις κατά αυτών.
1638	Εξέγερση των κατοίκων της Malësia e Madhe,	Εκστρατεία του Vuco Pasha(Βοσνία) από φόβο μήπως συνωμοτήσουν με τις ευρωπαϊκές δυνάμεις ενόψει και τις επίθεσης του Σουλτάνου στη Βαγδάτη.
1644	Εξέγερση στην Gribë	Εισβολή σε γαίες προυχόντων
1648	Διάδοση της είδησης ότι οι Βενετοί θα συμπαραταχτούν με τα κινήματα των αναταρτών στα αλβανικά εδάφη	Αύξηση του αριθμού των κινημάτων σε Kelmend, Shkodra, Durres, Zhabnjak, Podgorica, Himara.
1670-1674	Εξέγερση στο Tepelenë,	κατά των κρατικών φόρων
1675	Εξέγερση στο Radë	Εισβολή σε γαίες προυχόντων.
1678	Εξέγερση στο Qereshnik	Εισβολή σε γαίες προυχόντων
1680	Εξεγέρσεις σε Shkodra, Ohri, Vlora, Elbasan, Delvinë, Prizren, Dugagjini	xhuja, bedel- I sursatin, avarizi, nuzull
1681-1682	Κλεφταρματωλοί από το χωριό Pobrat	εισέβαλαν και έκλεψαν το παλάτι του Αλή Εφέντη.
1685	Εξέγερση στο Pobrat	δεκάτη και salaria

1687	Εξέγερση στα χωριά Fratar, Çorrush, Drizar(Berat)	κατά xhujà, nuzull
1687	Εξέγερση στην πόλη Kuç	
1690, 2 Ιανουαρίου	Μάχη του Kacaniku	Αυστριακά και οθωμανικά στρατεύματα, ήττα των πρώτων
1690	Εξέγερση στα χωριά Dukagjini, Manastir, Ohri , Shkup- Himara	Κατάληψη των φρουρίων της Vlore, Kanine, μέχρι το 1691.
1692	Εξέγερση στο Kurvelesh	κατά xhizja
1699	Συμφωνήθηκε η Συνθήκη στο Κάρολιτς,	Κόστισε στην Οθωμανική Αυτοκρατορία την Ουγγαρία και άλλες περιοχές.
1702	Ishkas Bas, Kërvin, Gërman(Mat) μαζί με αγιάννηδες δυσανεσστημένους των περιοχών αυτών	κατά xhizja, avarizi
1703	Εξέγερση των Zeneli dhe Halili	Επίθεση κατά φρουρίου του Stelushi, θανάτωσαν 2 στρατιώτες δίχως να μπορέσουν να το καταλάβουν
1704	Εξέγερση στο Tepelenë	κατά avarizi, bedel, nuzull
1707	Εξέγερση στα χωριά Margëlleç, Kuc, Gllöbocer	κατά κρατικών γαιών
1708	Κλεφταρματωλοί του χωριού Zadrimë	έκλεψαν περιουσίες
1712-1713	Κλεφταρματωλοί από το χωριό Qidhnë	έκλεψαν το σπίτι του Σπαχή Αχμέτ και έκλεψαν το βίος του
1714	Εξέγερση στα χωριά Dibër, Kruja	κατά xhizja
1714	Εξέγερση στα χωριά Hormonë, Lekël, Labonë (Tepelenë)	κατά xhizja
1714	Εξέγερση στα χωριά Konicë, Pogon	κατά avarizmi, nuzull
1714	Εξέγερση σε Tepelenë και Përmet	κατά xhizja , avarizi, nuzull
1714	Εξέγερση στο Margëlleç	κατά xhizja , avarizi, nuzull
1714	Εξέγερση στο Elbasan	κατά sursat
1715	Vlorë, Delvinë, Janinë, Elbasan	δεν έδωσαν κρατικούς φόρους

1714-1716	Mat, Diber, Kolonje, Korce, Cameri, Kurvelesh	Κατά των κρατικών υποχρεώσεων, ανεπιτυχώς
1729	Περιοχή Mat,	xhizja, nuzull, avarizi
1730, 25 Σεπτεμβρίου	Το κίνημα του Patrona Halil με την υποστήριξη των Γενιτσάρων	Θάνατός του από τον ανιψιό του Ahmet III, Mahmud I.
1739	Περιοχές Kurvelesh, Margëlleç, Ajdonat	Xhizja
1744	Περιοχή Kaza e Peqinit	αρνηση πληρωμής “ndihme ne kohe lufte”
1746	Περιοχές Berat, Mallakastër	αρνηση πληρωμής “ndihme ne kohe lufte”
1785 μ.Χ.	Ο Kara Mahmud Bushati, τοπικός αρχηγός στην περιοχή της Shkodër, γόνος εύπορης οικογένειας, επιτίθεται στο Μαυροβούνιο.	Καταλαμβάνει τα εδάφη. Συνακόλουθα, ονομάζεται Διοικητής της Shkodër από τις οθωμανικές αρχές
1804-1806	Η Σερβική Επανάσταση	
1805-1811	Η Επανάσταση στην Αίγυπτο. Την ίδια χρονιά που εξεργήθηκαν και οι Γενίτσαροι στην Κωνσταντινούπολη.	
1807-1809	Αγγλο- Τουρκικός πόλεμος, δεύτερη εξέγερση των Γενιτσάρων στα 1807-1808.	
1806-1812	Ρωσο- Τουρκικός πόλεμος.	
1810 Απρίλιος	Οι Γενίτσαροι έκαψαν 2000 σπίτια στο Γαλατά,	
1822	Ο Ali Pasha Tepelenë δολοφονείται από τους Οθωμανούς προάγωντας αυτονομιστικές τάσεις εις βάρος της ακεραιότητας της Αυτοκρατορίας.	
1826 14 και 15 Ιουνίου	Οι Γενίτσαροι εξεγέρθηκαν για μια ακόμη φορά αλλά αυτή τη φορά ο πληθυσμός μαζί με την κυβερνητική φρουρά τους απέκρουσε και διέλυσε το σώμα.	
1828-1829	Ένας ακόμη Ρωσοτουρκικός πόλεμος, ολοκληρώνεται με τη Συνθήκη της	

Αδριανούπολης		
1829	Η Ελλάδα αυτονομείται.	
1830	1000 Αλβανοί τοπάρχες μετά από κάλεσμα να συναντηθούν στην Κωνσταντινούπολη με την Πύλη, δολοφονήθηκαν περίπου οι μισοί.	
1830	Η Σερβία αυτονομείται. Η βόρεια Αλγερία καταλαμβάνεται από τη Γαλλία.	
1832	Η Ελλάδα γίνεται ανεξάρτητο κράτος.	
1832-1833	κατά τόπους αναστάτωση με αλληπάλληλα κύματα εξεγερθέντων στην Νότια Αλβανία. Με πρωταγωνιστές Balil Nesho, Emin Pasha. Επεκτάθηκε σε Berat, Vlorë, Tomoricë, Skrapar, Kurvelesh, Elbasan	Πολιτικά αιτήματα
1833	Εξεγέρσεις στη Βόρεια Αλβανία	Αποτυχία Τούρκων αξιωματούχων να διαχειριστούν ικανοποιητικά την κρίση
1834-1835	“Toskëri – Gegëri”	Προσπάθειες για γενικευμένες και συντονισμένες απελευθερωτικές κινήσεις
1835, Φεβρουάριος	*Tafil Buzi- “Vlorë- Berat”, *Alush bej Frakulla, “Myzeqeja- Vlore- Mallakastër- Tepelenë”	Απόσυρση των Τούρκων αξιωματούχων και στρατιωτών από τα εδάφη της Αλβανίας Ελαχιστοποίηση της φορολογίας σε ποσά που ίσχυαν και στο παρελθόν
1835	Shkodra και μαζί με πολίτες από Postriba, Gjakova, Peja, Malësia e Mbishkodres, Dibra, Mati	Αλλαγή του τρόπου οργάνωσης, ανα συνοικία. Οι σχεδιαζόμενες μεταρρυθμίσεις από την Πύλη εφαρμόστηκαν πλέον με αργό ρυθμό και σταδιακά.
1836	Tafil Buzi- Vlorë Bihor, Tergovishtë	Άρνηση στρατολόγησης
1837	Mat	Εκδίωξη του τούρκου διοικητή και αίτηση για επιστροφή του Haxhi Pashe Matin, που πρωταγωνιστούσε πριν τις εξεγέρσεις εκεί.
1838	Rozhar	Εκδίωξαν τον τοπικό μπέη και

		εξέλεξαν δικό τους.
1839	Έναρξη των Τανζιμάτων, της αναθεωρητικής διαδικασίας που στόχευε στον εξευρωπαϊσμό της οθωμανικής αυτοκρατορίας σε θέματα διοικητικής οργάνωσης και άλλους τομείς.	
1839	Berat, Vlorë	Πρώτη φορά εμφανίστηκαν ως εκφραστές της νότιας Αλβανίας του αιτήματος για τοποθέτηση αλβανών σε όλους τους κρίκους της διοικητικής μηχανής του τόπου
1843	Νότια Αλβανία	Εφαρμόστηκαν για πρώτη φορά τα διατάγματα του Gjylhane στα αστικά κέντρα της νότιας Αλβανίας
1843, καλοκαίρι	Prizren, Prishtinë, Gjakovë	Κατά αξιωματούχων οθωμανικού κρατικού μηχανισμού
1843, Νοέμβριος	Dervish Cara: Gostivar- Tetova- Shkup	10000 εξεγερμένοι με αίτημα την τοποθέτηση αλβανών στον κρατικό μηχανισμό
1844, Οκτωβριος- Νοέμβριος	Cen Leka εξεγερμένοι κάτοικοι του Mat – Dibër μπλόκα σε περάσματα	Η αντίσταση συνεχίστηκε, τα όπλα αρνούνταν να παραδώσουν
1845 Μάιος	Binak Alise, Sokol Arami: Gjakova- Rekë- Bytyci, Gashi, Tropojë, Krasniq	Απελευθέρωση ολόκληρων πόλεων- ανακατάληψη από τα οθωμανικά στρατεύματα
1846, 25 Μαΐου.	Γεννιέται ο Naim Frashëri	
1850	Γενιέται ο Sami Frashëri στις 1 Ιουνίου.	
1847	Prizren, Pejë	Αντίθεση στην στρατολόγηση.
1847	Συνέλευση στο Mesaplik όπου συγκεντρώθηκαν αντιπρόσωποι σχεδόν από όλη της νότια Αλβανία για συντονισμό του αγώνα, έδωσαν όνομα Lidhja Kombetare Shqiptare- Zenel Gjoleka Ξεκίνησε η αντίσταση από το Kurvelesh και επεκτάθηκε σε Labëria, Camëria, Përmet	1) Εφαρμογή των επιταγών του διατάγματος του Gjylhane, για ισότητα, ασφάλεια της ζωής και της περιουσίας 2) Προσπέλαση των θρησκευτικών εμποδίων που θέτουν ως διακύβευμα της εθνική απελευθέρωση 3) Πρώτη φορά γίνεται αναφορά στον αλβανικό λαό στο όνομα του οποίου

		λαμβάνονται οι αποφάσεις
1851-1852	Shkodra- Dibra κέντρα της ένοπλης εξέγερσης	Masar Pasha διπλασίασε τους φόρους απαλλαγής από την υπηρεσία στο στρατό για τους χριστιανούς
1854	Διαβάστηκε το φερμάνι του Σουλτάνου για την ισότητα εντός της Αυτοκρατορίας ανάμεσα σε χριστιανούς και μουσουλμάνους	Δεν απάλυνε την οξύτητα της κατάστασης.
1864-1867	Prizren, Gjakove, Peje, Krasniq	Κατά στρατιωτών που συνέλεξαν φόρους
1873	Mirdite, Dukagjin	Αυθόρμητη κινητοποίηση
1876	Υπό τον σουλτάνο Αμπντούλχαμίτ Β', η οθωμανική αυτοκρατορία αποκτά το πρώτο της σύνταγμα.	
1877	Ο Abdyl Frashëri (μέχρι τότε απεσταλμένος των Ιωαννίνων στο δεύτερο Κουνοβούλιο των Οθωμανών) γίνεται Πρόεδρος της Κεντρικής Επιτροπής για την Υπεράσπιση των Δικαιωμάτων της Αλβανικής Εθνικής Ταυτότητας(Η λεγόμενη Επιτροπή της Κωνσταντινούπολης).	
1879	Η Εταιρία εκτυπώσεων αλβανικών κειμένων, ιδρύεται στην Κωνσταντινούπολη από ρωμαιοκαθολικούς, χριστιανούς ορθόδοξους και μουσουλμάνους Αλβανούς	
1881	Η οθωμανική αυτοκρατορία πιέζεται να δεχθεί ευρωπαϊκό οικονομικό έλεγχο. Τα Οθωμανικά στρατεύματα που στάλθηκαν στο Prizren για να διαλύσουν την Ένωση, καταφέρνουν να συλλάβουν και να αναγκάσουν πολλούς να διαφύγουν σε άλλες πόλεις εκτός αυτοκρατορίας.	
1882	Η Αίγυπτος κατέχεται από τη Βρετανία. Ο Naim Frashëri ορίζεται ως πρόεδρος της Επιτροπής για τη Λογοκρισία στην Κωνσταντινούπολη	
1878	Η ρωσο-οθωμανική συνθήκη του Αγίου Στεφάνου πραγματοποιείται το Μάρτιο. Πραγματοποιήθηκε το Συνέδριο του	

Βερολίνου τον Ιούνιο.		
1897	Οι Οθωμανικές αρχές διαλύουν τη δεύτερη Ένωση των Αλβανών στο Prizren και δολοφονούν πολλούς από τους υποκινητές.	Μετά από αυτό θέτουν αυστηρές απαγορεύσεις για τα αλβανικά βιβλία.
1904	Γίνεται γνωστός ο θάνατος του Sami Frashëri στην Κωνσταντινούπολη, περιορισμένος και σχεδόν έγκλειστος από τις Οθωμανικές αρχές στο σπίτι του, στις 18 Ιουνίου.	

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_1 Περιεκτικός κατάλογος των έργων του Sami Frashëri.:

ΣΤΗΝ ΑΛΒΑΝΙΚΗ

1. Frashëri, S. H. : Abetare e gjuhese shqip, Shtypure prej Shoqerise "Dituria", 79 flete, Bukuresht 1900,
2. Frashëri, S. H., Shkronjetore e Gjuhes Shqipe, 1886
3. Frashëri S. H.: Dheshkronje, Bukuresht, 1888,
4. Frashëri S. H.: Shqiperia c'ka qene. c'eshte e c'do te behete, Bukuresht 1899,
5. Frashëri S. H.: Bagetia e Bujqesia, 1886.
6. Frashëri, S. H., Fjalor I Gjuhes Shqipe, αδημοσίευτο.

ΣΤΗΝ ΤΟΥΡΚΙΚΗ

(εφημερίδες και περιοδικά)

7. Terxhuman-i Shark, Istambul, 1878
8. Sabah, Istambul, 1876
9. Hafta Istambul, 1880,(εβδομάδα)
10. Aile. Istambul, 1879
11. Feneri(1873)
12. Kopshti(1873)
13. Mengjesi(1876)
14. Zedhenesi i Lindjes(1878)

(έργα)

15. Besa Yahud Vefa, Istambul, 1876
16. Istiyar onbasi, Istambul, 1876
17. Medeniyet Islamiye, "", 1879
18. Esatir, "", 1879

19. Kadınlar, "", 1879
20. Gok, 1879
21. Yer, 1879
22. Medeniyet-i Islamiyye, Stamboll 1879
23. Emsal, 1880
24. İnsan, 1880,
25. Letaif, 1883
26. Yine İnsan, 1886
27. Lisan, 1887, (γλώσσα)
28. Usul-i tenkit ve tertip, 1886 (στιγματισμός και τρόπος σύνταξης των προτάσεων)
29. Kamus-i fransevi(turkceden- fransizca), 1883
30. Kamus-ul alam(parathenia e V.I.), 1901
31. Kamus-i turki(parathenia e V.I.), 1901
32. Hurdecin, (parathenia e V.I.), 1885
33. Bakinin eserf muntebabes, 1900
34. Ali Bini Ebi, Talib, 1901
35. Himmetu-l-Himām fī neshri-l-Islām “Përpyjekja e heronjve në përhapjen e Islamit”
36. Dashuria e Talatit me Fitneten, Istambul, 1872
37. Zoteria Jahja, Istambul, 1876
38. K.α.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_2. Hymni I Flamurit_ Ο εθνικός Ύμνος της Αλβανίας που υιοθετήθηκε το 1913.

HYMNI I FLAMURIT

Rreth flamurit te përbashkuar	Γύρω από τη σημαία αγκαλιασμένοι
Me një dëshirë me një qëllim,	με ένα πόθο και ένα σκοπό,
Të gjithë atje duke u betuar,	όλοι εκεί σαν ορκιστούμε,
Të lidhim besën për shpëtim.	να δώσουμε όρκο για να σωθούμε.
Prej luftës vec ai largohet,	Από τη μάχη φεύγει μόνο εκείνος
Që është lindur tradhëtor,	που απο τα φάσια του είναι προδότης,
Kush është burrë nuk frikësohet,	όποιος είναι άνδρας, δεν φοβάται,
Por vdes si një deshmor!	αλλά πεθαίνει σαν ήρωας.
Ne dorë armët do t'i mbajmë,	Τα όπλα σαν πάρουμε στα χέρια
Te mbrojmë atdheun në cdo kënd,	να φυλάξουμε κάθε γωνιά της πατρίδας,
Të drejtat tona ne s' I ndajmë,	τα δίκια μας εμείς δεν εγκαταλείπουμε,
Këtu armiqtë s' kanë vend.	εδώ δεν έχουν θέση εχθροί.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_3. Πίνακας με τις συχνότητες εμφάνισης εθνωνυμίων στο έργο του S. Frashëri, “Shqipëria...”.

	Εθνώνυμο, μορφές εμφάνισής του	Συχνότητα εμφάνισής του
1	Αλβανός_Shqip/ Shqipëria(Αλβανία)/ Shqiptar(Αλβανός)/ Shqiptarka(Αλβανίδα)/ Shqipëtar/Shqipëtarettë/ Shqipëtaria(Αλβανία)/ shqipetarërinë (Αλβανικότητα)/Shqiperit/ Shqipërija/ Shqipëtaruarë(εξαλβανισμένοι)/ Albania/ Albanët.	512
2	Έλληνας_Grek/ Greqia/ Grekoman/ Grekëria/ Helenë	124
3	Τούρκος_Tyrku/ Tyrqet/ Turqia/ Tyrqia	115
4	Βούλγαρος_Bullgar	11
5	Σλάβος_Shqeh	32
6	Βλάχος_Vllehtë	15
7	Αρμπερ_Arbenë/ Arbënë	6
8.	Πελασγοί_Pelasgë	19
9.	Ιλλυριοί_Ilyrianët/ Ilirinjtë	14

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_4 : «Τα γεγονότα της ένοπλης εξέγερσης του Patrona Halil»,
έργο του Jean-Baptiste van Mour(1730)¹²⁹.

¹²⁹ Πηγή: www.en.wikipedia.org

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 5 ΧΑΡΤΗΣ 1: Χάρτης της σημερινής Αλβανίας_Πηγή:

www.utexas.lib.edu

ΧΑΡΤΗΣ 2: Χάρτης των δυτικών ορίων της Οθωμ. Αυτοκρατορίας, 1801. Πηγή:

www.utexas.lib.edu

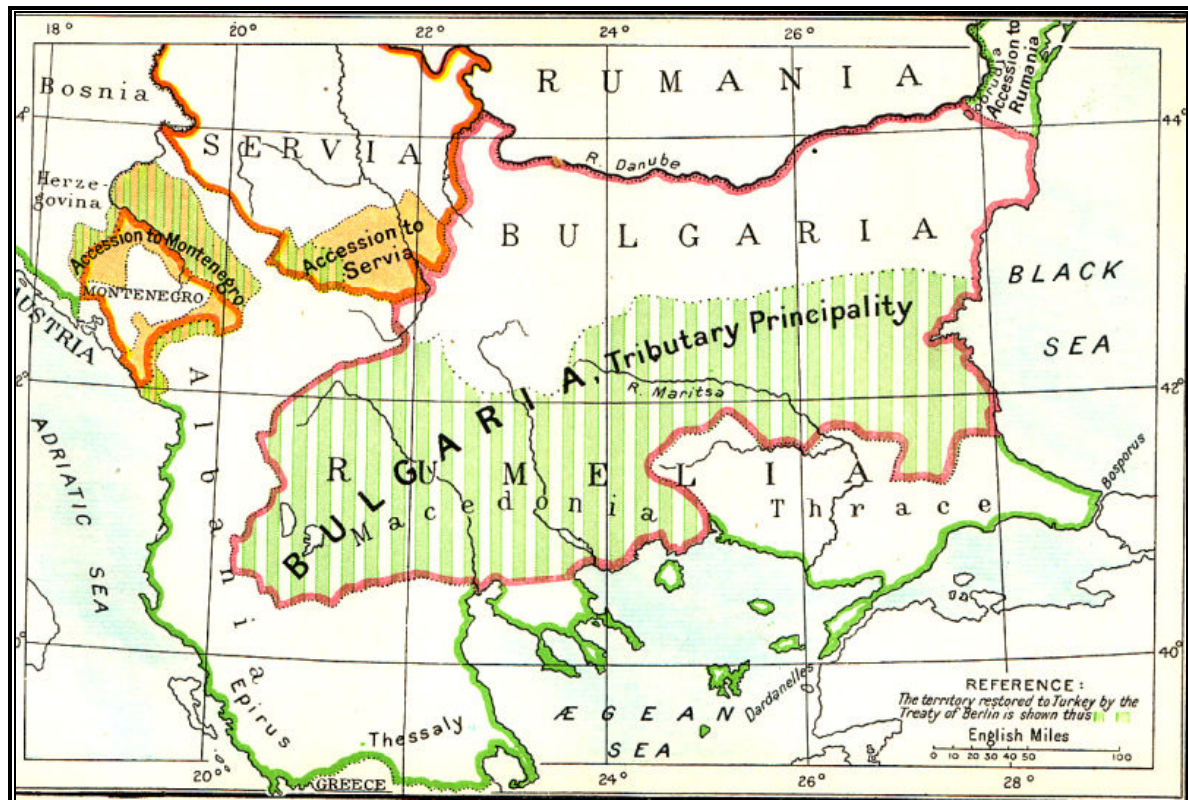
ΧΑΡΤΗΣ 3: Χάρτης των δυτικών ορίων της Οθωμ. Αυτοκρατορίας, 1856. Πηγή:

www.utexas.lib.edu

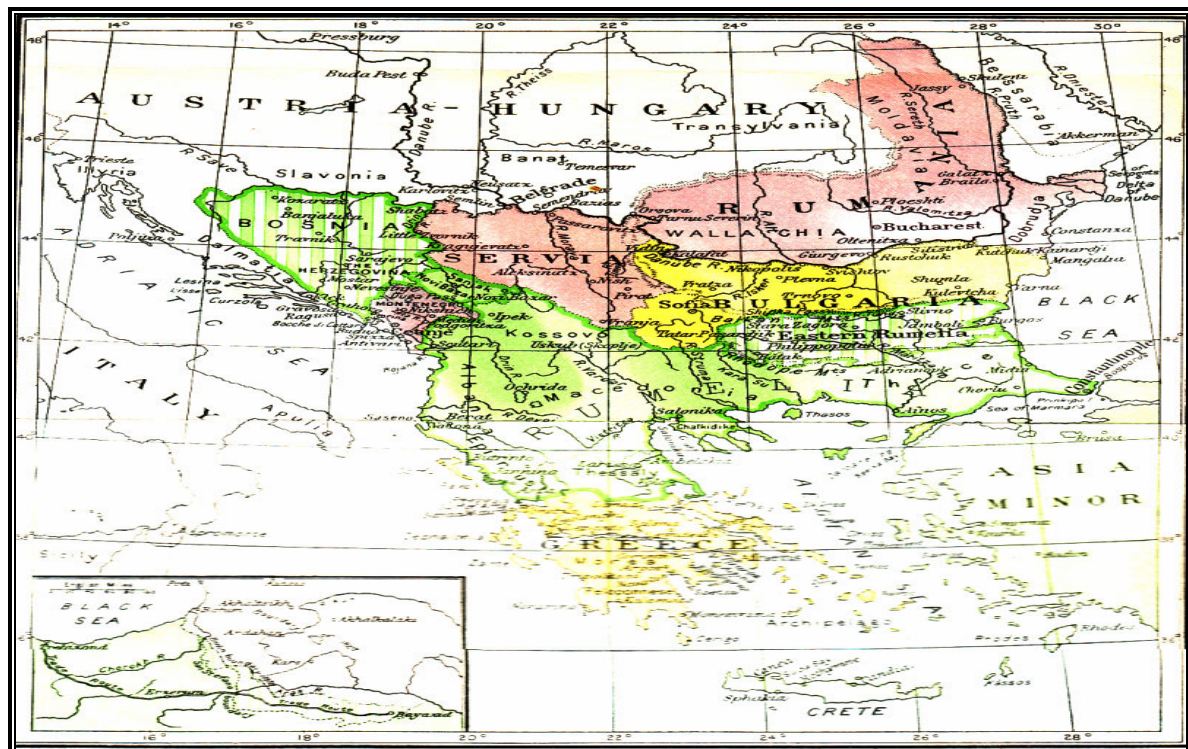
ΧΑΡΤΗΣ 4: Χάρτης των δυτικών ορίων της Οθωμ. Αυτοκρατορίας, 1878. Πηγή:

www.utexas.lib.edu

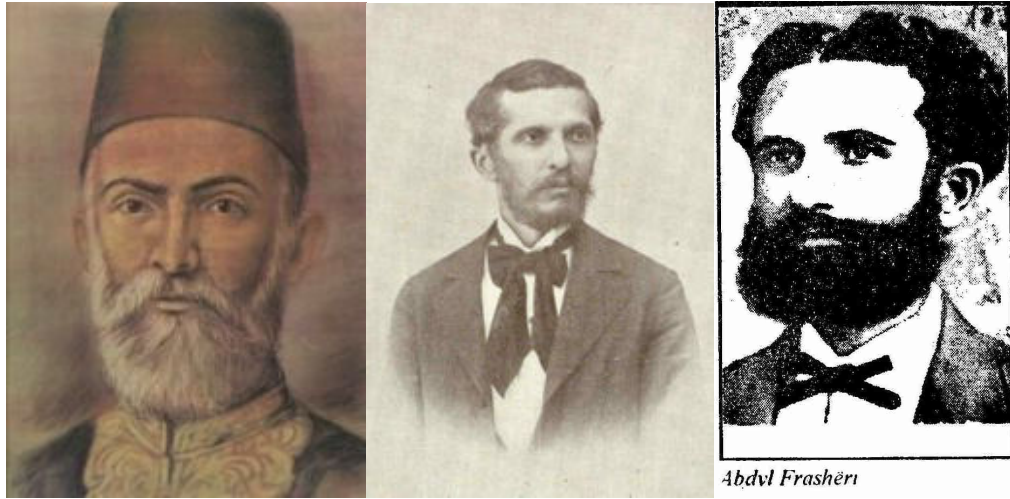

ΧΑΡΤΗΣ 5: Χάρτης των δυτικών ορίων της Οθωμ. Αυτοκρατορίας, 1885 Πηγή:

www.utexas.lib.edu

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ_6: Τα αδέρφια Sami- Naim και Abdyl Frashëri¹³⁰.

¹³⁰ Dr Hysni Myzyri, "Historia e Popullit Shqiptar" (Ιστορία του Αλβανικού Λαού), Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων, Tirana, 1995, σελ. 115, 104 αντίστοιχα. Και στο http://sq.wikipedia.org/wiki/Naim_Frash%C3%ABri".

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

1. Sami Frashëri, "Η Αλβανία: τι ήταν, τι είναι και τι θα απογίνει", Επιμέλεια: Kastriot Mahilaj, Εκδοτ. Οίκος: "Mesonjetoria", Τίρανα, 1999, τίτλος πρωτότυπου: "Shqipëria ç' ka qenë, ç' është e cdo të bëhet?"
2. George Castellan, Ιστορία των Βαλκανίων (14ος -20ος αι.), εκδόσεις Γκόβοστη, μτφρ: Βασιλική Αλιφέρη, τίτλος πρωτότυπου: Historie des Balkans.
3. Muzafer Korkuti, Selim Islami, Frano Prendi, Skënder Anamali, Edi Shukriu, Η Ιστορία του Αλβανικού Έθνους, δίτομη έκδοση, Τίρανα, 1959 και 1965 αντίστοιχα τα έτη έκδοσης, τίτλος πρωτότυπου: "Historia e Popullit Shqiptar".
4. Shaban Collaku, "Mendimi iluminist i Sami Frashërit" (Η διαφωτιστική σκέψη του S.F.), Ακαδημία των Επιστημών της Αλβανίας, Τμήμα Ιστορίας, Τίρανα 1986.
5. Zija Xholli, "Sami Frashëri", Εκδ. Οίκος: Mihal Quri, Tirana, 1978.
6. Hysni Myzyri, "Historia e Popullit Shqiptar" (Ιστορία του Αλβανικού Λαού), Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων, Tirana, 1995.
7. Naim Frashëri, Bagetia e Bujqesia (Γεωργία και Κτηνοτροφία), Bukuresht, εκδ. οίκος: "Mbrothësia", 1886.
8. Ευστράτιος Ζεγκίνης, «Γενίτσαροι και Μπεκτασισμός, Γενεσιουργοί παράγοντες του βαλκανικού ισλάμ», εκδόσεις: Βάνιας, Θεσσαλονίκη 2002.
9. Παντελής Λέκκας, «Το παιχνίδι με το χρόνο. Εθνικισμός και Νεωτερικότητα», εκδ. οίκος: Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2001.

ΑΡΘΡΑ

1. Stavro Skendi, "Beginnings of Albanian Nationalist Autonomous Trends: The Albanian League, 1878- 1881", American Slavic and European Review, Vol 12, No.2, 1953
2. H. Charles Woods, "Albania and Albanians", Geographical Review, Vol. 5, No 4, 1918.
3. George P. Scriven, The Awakening of Albania, Geographical Review, Vol. 8, No.2 (Aug., 1919).
4. Antony Smith, «Εθνικισμός και Διεθνείς Συγκρούσεις», περιοδικό Ίστωρ, 6/1993.
5. Mehdi Polisi, μετέκδοση του έργου του Sami: " KÂMÛS AL-A'LÂM (Λεξικό Ιστορικό Γεωγραφικό¹³¹)", με πρόσθετα εισαγωγικά στοιχεία, Prishtinë, Ιούνιος 1992 (ηλεκτρονική έκδοση).
6. T.H. Norris, ""Albanian sûfi poets of the 19th and 20th centuries and their impact on contemporary Albanian thought", στο Islam in the Balkans: religion and society between Europe and the Arab world, London: Hurst, c1993, σελ. 161- 193.

¹³¹ Στο πρωτότυπο σημειώνεται και το πλήρες όνομα του συγγραφέα "Sh. Sami Bej Frashëri, σε αντίθεση με όλα τα υπόλοιπα έργα του που τα υπογράφει με τα αρχικά S.F. εκδόθηκε πρώτη φορά το διάστημα 1889 – 1898 και είχε συνολικά όγκο 4830 σελίδες.

ΑΛΛΕΣ- ΔΕΥΤΕΡΕΥΟΥΣΕΣ- ΠΗΓΕΣ

A. ΛΕΞΙΚΑ:

- Νίκος Γκίνης, 'Fjalor Shqip- Greqisht (Αλβανο- ελληνικό Λεξικό)", Εκδοτικός Οίκος Σχολικών Βιβλίων, Τίρανα, 1971
- Νίκος Γκίνης, 'Fjalor Shqip- Greqisht (Αλβανο- ελληνικό Λεξικό)", επιμέλεια Γεώργιος Δ. Καψάλης, Επανέκδοση, Ιωάννινα 1998.
- Ακαδημία Επιστημών της Αλβανίας, Ινστιτούτο Γλωσσολογίας και Λογοτεχνίας, «Λεξικό της Σύγχρονης Αλβανικής (Fjalor e Shqipes se Sotme)», Εκδ. Οίκος ΤΟΕΝΑ, Τίρανα, 2002.
- Κοσμάς Γιατζόγλου, Παναγιώτης Καραχρίστος, Αριστείδης Παλιούρας, «Ηλεκτρονική Έκδοση του Μείζονος Ελληνικού Λεξικού», Αθήνα, 1997.
- Αντώνης Διαμαντίδης, "Λεξικό των -ισμών, από τον αβανγκαρτισμό στον ωφελιμισμό", εκδόσεις Γνώση, Αθήνα, 2003.
- Μανδραβέλης Πάσχος, «Είπαν: λεξικό του έξυπνου λόγου», έκτη έκδοση, εκδ. οίκος Καστανιώτης, Αθήνα, 2002

B. ΙΣΤΟΧΩΡΟΣ:

- www.jstor.org
- www.utexas.lib.edu
- <http://en.wikipedia.org>
- <http://sq.wikipedia.org>
- www.kohajone.com
- <http://www.shqiperia.com>

